

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 14/2016

RIKOLLISUUSTILANNE 2015

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 24, Unioninktau 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 14/2016

ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0626-1 (pdf)
ISBN 978-951-51-0627-8 (painettu)

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on viime vuosina jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Laajentumisen taustalla on ollut instituutin kriminologisen tutkimuksen lisääntyminen ja kokonaisrikollisuuden seurantainstrumenttien pitkäjänteinen kehitystyö. Tätä taustaa vasten koettiin perustelluksi jakaa entinen Rikollisuustilanne-katsaus kahteen julkaisuun, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikollisuuskontrollia ja seuraamusjärjestelmän toimintaa.

Käsillä oleva Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Miialiila Virtanen. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut osastosihteeri Eira Mykkänen.

Helsingissä 1. päivänä kesäkuuta 2016

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Kriminologisen tutkimusyksikön
tutkimusjohtaja

Janne Kivivuori

SISÄLLYS

RIKOLLISUUTTA KUVAAVAN TIEDON LÄHTEET,

<i>Janne Kivivuori & Hannu Niemi</i>	1
1 Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus	1
2 Kokonaisrikollisuutta mittaavat kyselylähteet	4
3 Katsauksen rakenne	6

RIKOLLISUUSKEHITYS

7

A RIKOSLAJIT

7

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys, <i>Mikko Aaltonen & Petri Danielsson</i>	7
Yhteenveto	12
2 Henkirikokset, <i>Martti Lehti & Karoliina Suonpää & Janne Kivivuori</i>	13
2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus	13
2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	15
Pitkän aikavälin kehitys	18
Ikäryhmät henkirikosten uhreina	19
2.3 Nuoret henkirikosten tekijöinä	22
Nuorten tekemien henkirikosten määrä	22
Suomalaisnuorten henkirikollisuus kansainvälisesti	26
Nuorten henkirikosten ominaispiirteitä	27
Nuoret henkirikoksentehtäjät	28
2.4 Henkirikollisuuden piirteitä	29
Tekopaikat	29
Väkivallan raakuus ja suunnitelmallisuus	30
Päihteet ja henkirikollisuus	33
Henkirikosten osapuolet	35
Henkirikosten selvitysprosentti	38
2.5 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen	39
2.6 Kansainvälistä vertailua	41
Suomen henkirikollisuuden taso Euroopassa	42
Syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten väkivalta henkirikollisuutemme ytimenä myös kansainvälisesti	44
Yhteenveto	46
3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset, <i>Juha Kääriäinen & Martti Lehti & Petri Danielsson & Mikko Aaltonen & Laura Kuitunen & Venla Salmi</i>	47
3.1 Tietolähteet	47
3.2 Väkivallan uhriksi joutumisen yleisyys kyselyiden valossa	49
3.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	51
Henkirikosten yritykset	51
Pahoinpitelyrikokset	51
Vammantuottamus	52
Ryöstörikokset	53
Väkivaltarikosten selvitysaste	53
3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen	55

3.5 Väkivaltarikosten piirteitä	58
Pahoinpitelyrikosten piirteitä	58
Ryöstörikosten piirteitä	66
3.6 Väkivallan riskitekijät ja alkoholi	68
Yksilökohtaiset riskitekijät	68
Väkivalta ja alkoholi	71
Päihteiden käyttöön liittyvän väkivallan määrällinen kehitys	71
Uhrin ja tekijän päihtymys väkivaltatilanteissa uhritutkimusten valossa	73
3.7 Väkivallan pelko	74
Yhteenveto	78
 4 Seksuaalirikokset, <i>Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi</i>	79
4.1 Tietolähteet	79
4.2 Raiskaus	80
Kokonaisrikollisuus	80
Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa	81
Tilastoitu raiskausrikollisuus	83
Raiskausten piirteitä	85
4.3 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset	90
Kokonaisrikollisuus	90
Tilastoitu rikollisuus	92
Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä	94
Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä	96
4.3 Muut seksuaalirikokset	97
Insesti, sukurutsa	97
Muut rikokset	98
Yhteenveto	101
 5 Omaisuusrikokset, <i>Mikko Aaltonen & Petri Danielsson & Karoliina Suonpää</i>	103
5.1 Tietolähteet	103
5.2 Kokonaisrikollisuus	104
Kansalliset uhritutkimukset	104
Yritysuhritutkimus	107
Rikosvahingot	108
Omaisuusrikosten ilmitulo ja piiloon jäävä rikollisuus	110
5.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus	112
Varkausrikokset	112
Varkausrikollisuuden rakenteesta	114
Varkausrikosten selvittäminen	116
Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt	117
Muun omaisuuden luvaton käyttö	120
Kavallusrikokset	120
Petosrikokset	122
Vahingontekorikokset	126
5.4 Omaisuusrikosten alueellinen jakautuminen	128
5.5 Epäiltyjen sosioekonominen tausta	129
5.6 Kansainvälistä vertailua	130
Yhteenveto	133

6	Talousrikokset, <i>Petri Danielsson</i>	135
6.1	Tietolähteet ja piilorikollisuus	135
6.2	Talousrikokset	137
	Verorikokset (RL 29:1–4)	137
	Kirjanpitorikokset (RL 30:9–10)	140
	Velallisen rikokset (RL 39:1–6)	140
	Virkarikokset (RL 40 luku)	141
	Arvopaperimarkkinarikokset	142
	Rahanpesurikokset (RL 32:6)	142
	Talousrikoksilla aiheutettu vahinko	143
	Harmaa talous	144
	Yhteenveto	145
7	Kyberrikollisuus, <i>Matti Näsi & Maiju Tanskanen</i>	147
7.1	Tietolähteet	148
7.2	Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa	148
	Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset	149
	Yritysten tietomurrot	150
	Tietokoneavusteiset rikokset	151
	Häirintä ja kiusaaminen	151
	Laiton nettilataaminen	153
	Petokset ja identiteettivarkaudet	153
7.3	Poliisin tietoon tullut kyberrikollisuus	154
	Yhteenveto	158
8	Liikennerikokset, <i>Hannu Niemi</i>	159
8.1	Liikennejuopumus	159
	Ratsiatutkimukset – todellisen rikollisuuden mittari	160
	Poliisin tietoon tullut rikollisuus	165
	Verenalkoholi	167
	Tapahtumapaikka ja -aika	169
	Rattijuopumukseen syylliseksi epäilty	170
	Rattijuopumuksen valvonta	172
	Rattijuopumusrikosten selvitysprosentti	174
8.2	Muut liikennerikokset	176
	Liikennerikosten selvitysprosentti	178
8.3	Liikennerikosten aiheuttamat vahingot	179
	Rattijuopumusvahingot	179
	Muut liikennevahingot	182
	Yhteenveto	185
9	Huumausaine-, alkoholi- ja dopingrikokset, <i>Hannu Niemi & Miialiiila Virtanen</i>	187
9.1	Tietolähteet	187
9.2	Huumeiden käytön yleisyys	187
9.3	Huumausainerikokset	190
	Huumausainerikosten piirteitä	192
	Huumausainemarkkinoiden valvonta	193
9.4	Alkoholirikokset	196
9.5	Dopingrikokset	197
	Yhteenveto	198

B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ	199
1 Nuorisorikollisuus, <i>Matti Näsi & Maiju Tanskanen</i>	199
1.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus	199
Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa	200
Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa	200
Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa	201
Nuorten vakava väkivaltarikollisuus	206
1.2 Nuoret rikosten tekijöinä	207
Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat	208
Varhaisnuorten ja 15–16-vuotiaiden nuorten rikoskäyttäytymisen vertailua	210
Nuorten miesten rikollisuus pitkällä aikavälillä	211
Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli	212
1.3 Nuoret rikosten uhreina	213
Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat	213
Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?	215
Pitkän aikavälin kehitys varkauden ja ryöstön uhrikokemuksissa nuorilla miehillä	216
Yhteenveto	217
2 Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina, <i>Juha Kääriäinen & Petri Danielsson & Venla Salmi</i>	219
2.1 Naiset rikosten tekijöinä	219
Poliisin tietoon tullut naisten rikollisuus	219
Tytöjen rikokset kyselytutkimuksen valossa	222
2.2 Naiset väkivallan uhreina	223
Henkirikokset	223
Naisten osuus poliisin tietoon tulleista väkivallan uhreista	224
Naisiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimusten valossa	225
Työt rikosten uhreina	228
Yhteenveto	229
3 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus, <i>Hannu Niemi & Martti Lehti</i>	231
3.1 Johdanto	231
3.2 Ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne 2006–2015	234
Maahanmuuttajien rikollisuus virallistilastojen valossa	236
Muiden ulkomaalaisten rikollisuus	240
3.3 Maahanmuuttajien rikollisuus tutkimuksen valossa	242
Maahanmuuttajien rikollisuuden piirteitä	242
Väestöryhmien väliset rikollisuustasot ja demografia	244
Kansainvälistä vertailua	248
3.4 Maahanmuuttajat rikosten uhreina	252
Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi	252
Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä	254
Rasistinen rikollisuus	255
3.5 Rajat ylittävä rikollisuus	258
Maanpetos-, raja- ja salakuljetusrikollisuus	258
Yhteenveto	263
LIITETAULUKOT 1–5	265
LÄHTEET	281
SUMMARY	293

RIKOLLISUUTTA KUVAAVAN TIEDON LÄHTEET

Janne Kivivuori & Hannu Niemi

Rikollisuustilanne-katsaus antaa kokonaiskuvan rikollisuutemme tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Tarkastelut nojaavat kahteen päälähteeseen: *rekisterilähteisiin* ja *kyselylähteisiin*. Rekisterilähteet syntyvät viranomais-toiminnan yhteydessä. Tästä syystä niihin sisältyy vain viranomaisten tie-toon tullut rikollisuus, jota kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Kyselymenetel-mät kuvaavat *kokonaisrikollisuutta* ja sisältävät myös viranomaisilta pii-loon jääneen rikollisuuden.

Rikollisuuden määrää ja piirteitä kuvattaessa kriminologiassa sovelle-taan yleisesti niin kutsuttua Sellinin periaatetta, jonka mukaan aikaisemmat viranomaiskontrollin ja rikosprosessin vaiheet tuottavat luotettavampaa tietoa rikollisuudesta kuin myöhemmät (Sellin 1931–32; Kivivuori 2011). Siten poliisitilasto kuvaa pääsääntöisesti syyttäjä- ja tuomioistuintilastoa luotettavammin rikoskäyttäytymisen määrää ja piirteitä. Vastaavasti väes-tölle suunnatut kyselytutkimukset kuvaavat luotettavammin kokonaisrikol-lisuutta kuin rekisterilähteet, koska ne sisältävät myös tapahtumat, jotka eivät ole tulleet kontrolliviranomaisten tietoon.

Käsitlemme tässä tiiviisti Rikollisuustilanne-katsauksessa käytetyt keskeiset tietolähteet. Tarkastelun näkökulmana on rikollisuuden määrän, piirteiden ja kehityksen *kuvaaminen*.

1 Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus

Viranomaisten tiedot rikoksista, niiden esitutkinnasta ja myöhemmistä pro-sessivaiheista tallentuvat kunkin viranomaisen omiin rekistereihin. Tilasto-keskus käyttää ja jalostaa näitä tietoja, kun se julkaisee rikos- ja pakkokei-notilaston osana virallista tilastoa¹. Rikollisuustilanne-katsauksen keskei-senä tietolähteenä käytetään tätä Tilastokeskuksen julkaisemaa tilastoa. Katsauksessa on lisäksi käytetty eräitä muita rekisterilähteitä, kuten rikos-

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto
[pxweb2.stat.fi/database/StatFin/oik/rpk/rpk_fi.asp]. Helsinki, Tilastokeskus.

ten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

Siihen, kuinka paljon rikoksia tulee kontrolliviranomaisten tietoon, vaikuttavat lukuisat seikat, joista rikosten määrä on yksi. Muita tekijöitä ovat esimerkiksi kulttuuriset muutokset alttiudessa tulkita konflikteja rikoksiksi tai väkivallaksi, kommunikaatioteknologian kehittyminen sekä lainsäädännön muutokset (Aaltonen ym. 2014; Kivivuori 2014)¹. Rikollisuustilannekatsauksessa on pyritty tulkitsemaan havaittujen muutosten mahdollisia lähteitä, muun muassa vertailemalla rekisteripohjaisia tarkasteluja kokonaisrikollisuustutkimukseen pohjautuvien tietojen kanssa. Vaikka kontrolliviranomaisten rekistereistä puuttuu piilorikollisuus (ks. kohta 2 jäljempänä), ne ovat korvaamattomia rikollisuuden määrän, piirteiden ja kehityksen kuvaamisessa. Esimerkiksi vakava väkivalta, syrjäytyneeseen elämänpiiriin kytkeytyvä rikollisuus sekä talousrikollisuus ovat ilmiöitä, joista saadaan tietoa ensisijaisesti viranomaistoiminnan kautta syntyvien rekisterilähteiden avulla.

Kontrolliviranomaisten tilastot. Rikollisuuskehitystä kuvataan ja arvioidaan ensi sijassa Tilastokeskuksen kokoaman ja julkaiseman *rikos- ja pakkokeinotilaston* pohjalta. Tilastokeskus julkaisee virallisessa tilastossa pääasiassa tietoja rikosten ja epäiltyjen määristä; tässä katsauksessa käytetään paitsi näitä lukuja, myös väestömäärään suhteutettuja lukuja. Pääsääntöisesti poliisitilaston luvut kuvaavat rikollisten tekojen, eivät henkilöiden määrää. Myös selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjä koskevat luvut ovat – ellei toisin mainita – tekoperustaisia, eli sama henkilö lasketaan epäillyksi useita kertoja, jos hän on tehnyt useita selvitettyjä rikoksia vuoden aikana. Ilman eri mainintaa rikoslukuihin sisältyvät myös yritykset².

Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta kuvaavaan virallistilastoon on vuodesta 2009 sisällytetty myös uhripohjaisia tarkasteluja eräiden väkivaltarikosten osalta. Näitä virallistilaston uhripohjaisia lukuja on hyödynnetty tämän katsauksen pahoinpitelyrikoksia ja seksuaalirikoksia koskevissa luvuissa. Vuonna 2012 Tilastokeskus alkoi julkaista tietoja epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Myös näitä uusia tietoja on hyödynnetty käsillä olevassa katsauksessa.

¹ Tilastoidun henkirikollisuuden muutokset ovat suhteellisen immuuneja näille tekijöille, mutta pitkällä aikavälillä kommunikaatio-, liikenne- ja lääketieteellisen teknologian muutokset saattavat vaikuttaa siihenkin vaikuttamalla väkivaltavammakuolleisuuteen.

² Joissakin rikoslajeissa yritysten osuus voi olla suurehko. Esimerkiksi vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista törkeistä pahoinpitelyistä 17 % oli yrityksiä.

Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteri. Vaikka Tilastokeskus on viime vuosina kehittänyt rikos- ja pakkokeinotilastoa, kyseinen tilasto ei kuitenkaan anna kovinkaan paljon mahdollisuuksia rikosten teonpiirteiden, siis laadun ja luonteen kuvaamiseen ja seurantaan. Siksi tämän katsauksen eräissä jaksoissa on käytetty Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin luomaa Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä (RTST), joka perustuu poliisin rikosilmoitusjärjestelmään. RTST-rekisterin teonpiirteitä koskevat tiedot koodataan rikosilmoitusjärjestelmän avoimista selosteosista, joissa juttua tutkinut poliisi on kuvannut tekoa vapaamuotoisesti. Näihin kuvauksiin sisältyvän tiedon muuntaminen määrälliseen muotoon, siis luvuiksi, on työteliäs prosessi. Siksi ei ole käytännössä mahdollista, että yleisissä rikoksissa tiedot perustuisivat kaikkien vuoden aikana tehtyjen tapahtumien analyysiin. Tämän vuoksi RTST-rekisteriin perustuvat tiedot ovat pääsääntöisesti satunnaisotantaan perustuvia.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä. Vuonna 2002 käynnistettyyn¹ henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan tietoja kaikista uhrin kuolemaan johtaneista teoista. Mukana ovat teot, joita poliisi tutkii nimikkeillä murha, tappo, surma, lapsensurma tai kuolemantuottamus pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Tietoja kerätään erillisellä tietolomakkeella, jonka täyttää kussakin henkirikostapauksessa joku jutun tutkijoista. Tietojärjestelmä sisältää siis kaikki poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltatapaukset, mutta keruujärjestelmä on itsenäinen suhteessa viralliseen poliisitilastoon ja sen tuottamiseen. Järjestelmä poikkeaa muista rekisterilähteistä siinä, että kerättävä tietosisältö on tutkijoiden suunnittelema. Tietojen keräyslomake on yksityiskohtainen ja tuottaa paljon enemmän tietoa henkirikoksista kuin virallinen, julkaistu poliisitilasto tai kuolemansyytilasto. Järjestelmä tuottaa tietoa rikoksen uhrista, tekijästä, osapuolten välisestä suhteesta, teon piirteistä ja olosuhteista. Se mahdollistaa vakavimman väkivallan piirteiden kuvaamisen ja tutkimisen tarkkuudella, joka ei ole mahdollista muiden rikoslajien kohdalla.

Esitutkintaviranomaisten tilastojen, RTST-rekisterin ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmän ohella katsauksessa on eräissä kohdissa käytetty myös tuomioistuintilastoa ja kuolemansyytilastoa.

¹ Järjestelmä on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön yhdessä ylläpitämä.

2 Kokonaisrikollisuutta mittaavat kyselylähteet

Rikostilastot syntyvät kontrolliviranomaisten työn yhteydessä ja ne sisältävät siten vain ilmi tulleen rikollisuuden. Eräissä rikoslajeissa, kuten kuolemaan johtaneessa väkivallassa, piilorikollisuuden ongelma on pieni. Henkiriikollisuus on kuitenkin poikkeus; muissa rikoslajeissa, ja eritoten yleisessä massarikollisuudessa, vain pieni osa teoista tulee viranomaisten tietoon ja sitä kautta tilastoon. Siksi oikeasuhtainen kuva kokonaisrikollisuuden rakenteesta ja kehityslinjoista edellyttää tiedon saamista myös piiloon jäävää rikollisuudesta.

Kriminologiassa on kehitetty kyselymenetelmään nojaavaa *kokonaisrikollisuustutkimusta* 1930-luvulta alkaen, jolloin rikollisuuden mittaamisen kontrollivalli ensi kerran murrettiin Edwin H. Sutherlandin ja Austin L. Porterfieldin uraa uurtaneissa tutkimuksissa (Kivivuori 2011). Suomessa tärkeimmät kokonaisrikollisuuden osoittimet on kehittänyt Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti sekä instituuttia edeltäneet tutkimuslaitokset, eritoten Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos¹. Instituutissa mittareiden kehittämistyö nojaa sekä kansainvälisiin esikuviiin että omaan metodologiseen tutkimukseen (Niemi 1985; Kivivuori & Salmi 2009; Sirén 2011; Kivivuori ym. 2012; Kivivuori ym. 2013). Metodologisen tutkimusnäytön perusteella kyselyperustainen kokonaisrikollisuuden tutkimus tuottaa luotettavaa tietoa rikollisuuden määrästä ja piirteistä omalla soveltuvuusalueellaan. Keskeisiä kyselymenetelmän katvealueita ovat törkeimmät rikokset, harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Sitä kyselymenetelmä *täydentää*, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Uhritutkimukset. Aikuisväestön rikoskokemuksia mittaavat valtakunnalliset uhritutkimukset kuvaavat sitä, kuinka suureen osaan väestöstä on kohdistunut väkivaltaa, omaisuusrikoksia ja eräitä muita rikoslajeja. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa kansalliset uhritutkimukset, joita toteutettiin vuodesta 1980 vuoteen 2009 (Sirén ym. 2010). Vuonna 2012 tutkimukseen tehtiin merkittäviä metodologisia ja sisällöllisiä muutoksia ja se siirtyi yksin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vastuulle. Nykyisin *Kansallisen rikosuhritutkimuksen* nimellä suoritettava kysely tehdään vuosittain (Danielsson & Kääriäinen 2016). Kansallisten järjestelmien lisäksi Suomi on osallistunut kansainvälisiin uhritutkimuksiin viidesti vuosina 1989–2005 (Aromaa & Heiskanen 2008).

¹ Nykyinen Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti toimi vuosina 1974–2014 nimellä Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Yleisuhritutkimusten ohella on tehty eräitä kapeammin kohdennettuja uhritutkimuksia. Miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa mittaavat *naisuhritutkimukset* toteutettiin vuosina 1997 ja 2005 (Piispa ym. 2006). Miesten kokemasta väkivallasta tehtiin kyselytutkimus vuonna 2010 (Heiskanen & Ruuskanen 2010). Kansallinen rikosuhritutkimus on sisältänyt vuodesta 2012 alkaen kolmen vuoden välein toteutettavan parisuhdemoduulin, joka kattaa sekä naisiin että miehiin kohdistuvan, pari- ja seurustelusuhteisiin liittyvän väkivallan (Danielsson & Salmi 2013; Salmi & Danielsson 2014).

Nuorten kokonaisrikollisuus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti vuonna 1995 kansalliset *nuorisoriikollisuuskyselyt*. Järjestelmä on kohdistettu peruskoulun yhdeksännelle luokka-asteelle (15–16-vuotiaisiin), koska sen aikana kokonainen ikäkohortti on viimeistä kertaa tavoitettavissa samassa instituutiossa. Nuorisoriikollisuuskyselyissä on vuodesta 1998 mitattu myös nuorten joutumista rikosten uhreiksi, ja Poliisiammattikorkeakoulun *lapsiuhritutkimus* on kartoittanut laaja-alaisesti lasten ja nuorten rikosuhrikokemuksia (Fagerlund ym. 2014). Kansallisten kyselyiden lisäksi kriminologisia nuorten kokonaisrikollisuustutkimuksia on tehty myös Helsingissä ja Turussa, osana kansainvälistä nuorisoriikollisuuskyselyä (*International Self-Report Delinquency Study*, ks. Junger-Tas ym. 2012 ja Kivi-vuori ym. 2014). Helsingin osalta pisimmälle menneisyyteen ulottuu vuosina 1961 ja 2006 toteutettu kutsuntatutkimus, joka kartoitti kutsuntaikäisten miesten kokemaa rikollisuutta (Salmi 2008b). Kansainvälinen suuntaus on, että nuorten rikollisuuskyselyissä uhri- ja tekonäkökulma yhdistetään, jotta lasten ja nuorten turvallisuustilannetta voidaan seurata kokonaisvaltaisesti.

Muut kokonaisrikollisuustutkimukset. Rikokset voivat kohdistua paitsi yksilöihin myös yrityksiin ja yhteisöihin. Tällä saralla kokonaisrikollisuuden seurantaa on tarpeen edelleen kehittää ja laajentaa. Vuonna 2010 toteutettu *yrittisuhrututkimus* (Salmi, Lehti & Keinänen 2011) sovelsi uhritutkimuksen metodologiaa kaupan ja teollisuuden alojen yrityksiin kohdistuvaan rikollisuuteen. Yrittisuhrututkimuksen tietoja on tässä katsauksessa käytetty omaisuusrikollisuutta kuvaavassa luvussa.

Eräiden rikoslajien kohdalla on olemassa muita kuin kyselyihin perustuvia kokonaisrikollisuuden tutkimuslähteitä. Esimerkiksi rattijuopumusrikollisuuden osalta tärkeä lähde on tienvarsitutkimusten sarja, joka alkaa vuodesta 1979. Vastaaventyypisiä *ratsiatutkimuksia* on toteutettu samanaikaisesti vuosittain Euroopan unionin jäsenmaissa vuodesta 2005 alkaen ja epäyhtenäisemmin jo 1990-luvun lopulta lähtien.

3 Katsauksen rakenne

Rikollisuustilanne-katsaus jakaantuu kolmeen osaan. Alussa on tiivis yleiskatsaus rikollisuuden kehityksestä ja rakenteesta. Sen jälkeen esitetään tarkemmin rikoslajikohtaiset kuvaukset. Uutena rikosilmiönä tässä katsauksessa käsitellään ns. kyberrikollisuutta. Viimeisessä osassa on erilliset luvut nuorisoriikollisuudesta, naisten tekemästä ja kokemasta rikollisuudesta, sekä maahanmuuttajista ja ulkomaalaisista rikosten tekijöinä ja uhreina. Se, millä tarkkuustasolla eri rikoslajeja ja ryhmiä käsitellään, heijastaa pitkälti sitä, missä määrin aihepiiristä on tehty kriminologista tutkimusta. Lisäksi käsittelyn laajuuteen on vaikuttanut se, onko ilmiön tarkastelussa voitu käyttää sekä rekisteri- että kyselylähteitä.

RIKOLLISUUSKEHITYS

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Mikko Aaltonen & Petri Danielsson

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomais-ten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilas-toimaa. Myös Tulli ja rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia. Tilastoidun rikolli-suuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lain-vastaisista teoista jää tällä tavoin piiloon. Rikosten ilmituloaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan po-liisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta.

Vuonna 2015 poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tuli 498 000 ri-koslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta. Lisäksi viranomaiset kirjasiivat 321 000 liikenteeseen liittyvää rikkomusta¹ (taulukko 1). Omaisuus-rikokset muodostavat rikosten kokonaismäärästä vajaa puolet (47 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ja seksuaalirikoksia oli kahdeksan prosent-tia kaikista rikoksista. Valtaosan niistä muodostavat pahoinpitelyrikokset.

Rattijuopumuksia oli rikoksista noin 3,5 prosenttia. Muut rikoslakiin perus-tuvat liikenne rikokset muodostavat rikosten kokonaismäärästä huomattavan osan, kaikkiaan noin neljänneksen (23 %). Muita mainittavia rikosryhmiä ovat huumausainerikokset (4,7 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (2,6 %), yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (2,0 %) sekä aserikokset (1,4 %).

Liikenne rikkomuksista huomattava osa, lähes kolme neljästä, oli nopeus-rajoitusten ylityksiä (72 %).

Edellisvuoteen verrattuna rikosten kokonaismäärä laski noin 1,7 prosent-tia. Omaisuusrikosten määrä laski noin 2 prosenttia, kun taas henkeen ja ter-

¹ Liikenne rikkomus, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen, ajoneuvorikkomus (TLL 103, 105a).

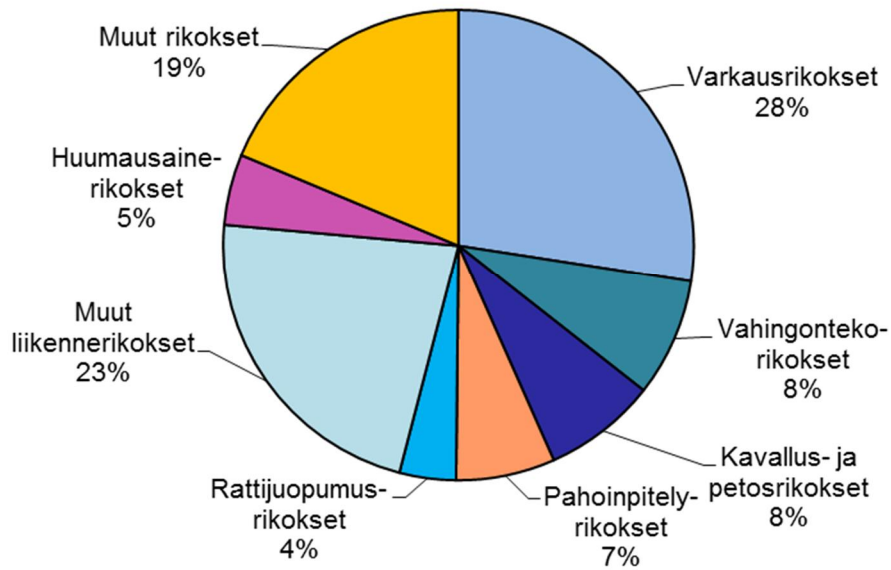
veyteen kohdistuneet rikokset lisääntyivät noin 3 prosenttia ja huumausainerikokset noin 7 prosenttia. Henkirikosten määrä oli 17 tapausta edellisvuotta pienempi¹. Liikenne rikkomusten määrä pysyi edellisvuoden tasolla.

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2015

Omaisuusrikokset	236 323	
Varkaus ja näpistys		134 754
Törkeä varkaus		3 541
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	36 239	
Pahoinpitely ja lievä pahoinpitely		32 311
Törkeä pahoinpitely		1 563
Murha, tappo ja surma (poislukien yritykset)		84
Seksuaalirikokset	2 972	
Raiskaus, törkeä raiskaus		1 052
Huumausainerikokset	23 400	
Törkeä huumausainerikos		1 070
Rattijuopumus	17 638	
Muut rikoslakiin perustuvat liikenne rikokset	112 073	
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikenne rikkomukset)	69 359	
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan		12 880
Järjestysrikkomukset		2 845
Yksityisyyden, rauhan ja kunnia loukkaaminen		9 926
Aserikokset		6 861
Alkoholilakirikokset		3 195
Yhteensä	498 004	
Liikenne rikkomukset ym. (TLL 103,105a)	321 008	

Kuviosta 1 ilmenee tarkemmin eräiden keskeisten rikosryhmien osuus ilmoitettujen rikoksista vuonna 2015 (mukana eivät ole liikenne rikkomukset). Varkausrikokset ovat tilastoidun rikollisuuden suurin ryhmä muodostaen siitä yli neljänneksen. Poliisin tietoon tulleista rikoksista kahdeksan prosenttia oli vahingontekoja, kahdeksan prosenttia kavallus- ja petosrikoksia ja seitsemän prosenttia pahoinpitelyjä.

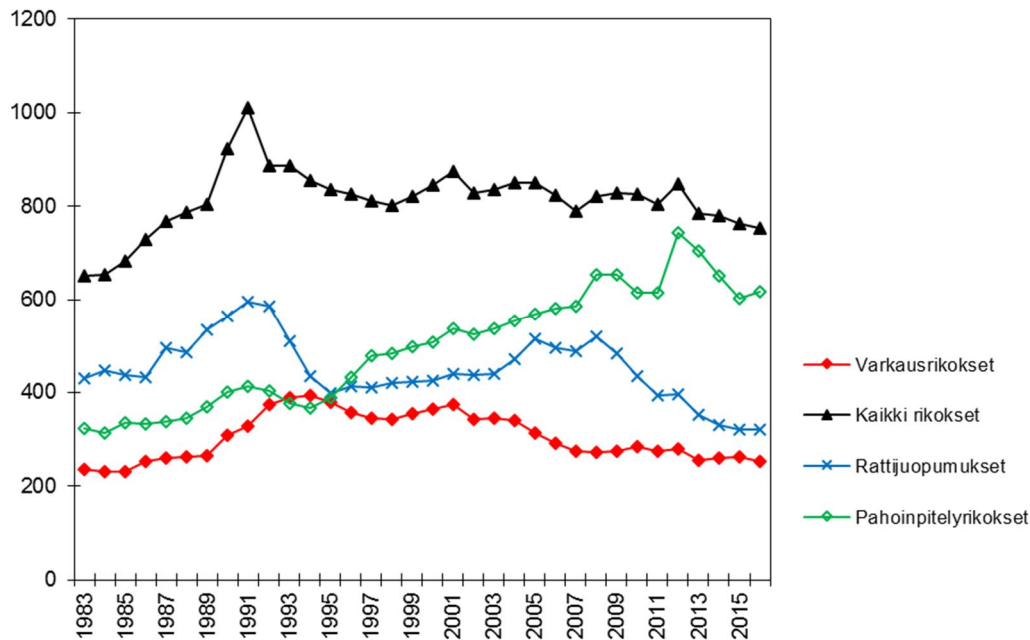
¹ Vuoden 2015 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia. Ks. tarkemmin luku 2.

Kuvio 1 Poliisin ja muiden viranomaisten tietoon tulleiden rikosten jakauma vuonna 2015 (%) (n = 498 004). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuvio 2 näyttää kaikkien rikosten (paitsi liikenne-rikosten¹) ja kolmen merkittävän rikosryhmän, eli varkausrikosten, pahoinpitelyrikosten ja rattijuopumusten kehityksen viimeisten 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

¹ Kaikkien rikosten sarja ei sisällä liikenne-rikoksia (RL 23:1,11) eikä liikenne-rikkomuksia (TLL 103, 105a).

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1983–2015. Kaikki rikokset ja varkausrikokset (10 000 asukasta kohti), pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset (100 000 asukasta kohti)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä nousi tasaisesti 1960-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuun. Sen jälkeen rikosten kokonaismäärä on vakiintunut. Taloudellisen vaurastumisen myötä lisääntyneitä rikosentekomahdollisuuksia ja kaupungistumista on pidetty etenkin omaisuusrikollisuuden lisääntymisen selittäjänä. Pahoinpitelyrikollisuuden kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta. Osa kasvusta selittyy myös rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Rikosten kokonaismäärän jyrkkä nousu 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa johtui suurelta osin maksukorttipetosten lisääntymisestä ja niiden tilastointitavasta, jota sittemmin muutettiin.

Viime vuosikymmenien merkittävin piirre on ollut varkausrikosten miltei yhtäjaksoisen 1960-luvulta alkaneen kasvun pysähtyminen ja rikollisuuden kääntyminen laskuun. Petosrikollisuus on sen sijaan kasvanut merkittävästi 2000-luvulla. Vahingontekorikosten määrä on viime vuodet vaihdellut vailla selvää suuntaa. Ryöstörikokset ovat vähentyneet 1980-luvun lopulta lähtien, mutta viimeisen vuosikymmenen aikana taso on vakiintunut.

Pahoinpitelyrikosten määrällinen kasvu on jatkunut pitkään. Viime vuosina on ollut merkkejä kasvun tasaantumisesta. Vuonna 2011 poliisin kirjaa-
mat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon, mutta niiden määrä on
sitten laskenut. Henkirikollisuus on ollut viime vuosina vähenemään
päin.

Rattijuopumusrikollisuuden kehityksessä on erilaisia vaiheita. Ratti-
juopumuksia tilastoitiin eniten 1990-luvun alkuvuosina, jonka jälkeen rikos-
luvut kääntyivät selvään laskuun. Rattijuopumukset lisääntyivät uudelleen
2000-luvun mittaan, mutta eivät aikaisemmalle tasolle. Viime vuosina päih-
tyneenä ajaneita on tavattu liikenteessä selvästi aikaisempaa vähemmän.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti

	2006	2008	2010	2012	2014	2015
Tappo, murha, surma (poislukien yritykset)	2,1	2,5	2,0	1,6	1,8	1,5
Ryöstörikokset	32	32	28	30	31	28
Pahoinpitelyrikokset	585	653	615	704	602	617
Varkausrikokset (ei sisällä moottoriajoneuvon anastamista)	2 723	2 719	2 731	2 557	2 616	2 520
Vahingonteko	916	1 062	915	818	777	686
Kavallus- ja petosrikokset (ei sisällä veropetoksia)	355	433	439	561	628	727
Rattijuopumus	488	485	393	353	322	321

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Yhteenveto

- § Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 498 000 rikosta ja 321 000 liikenne-rikkomusta.
- § Rikosten kokonaismäärä väheni edellisvuodesta noin kaksi prosenttia. Omaisuusrikokset vähenivät, mutta pahoinpitely- ja huumausainerikokset lisääntyivät.
- § Liikenne-rikkomuksia kirjattiin saman verran kuin edellisvuonna.
- § Varkausrikosten kasvu pysähtyi 1990-luvun puolivälissä ja rikokset ovat sen jälkeen vähentyneet selvästi.
- § Petosrikollisuuden määrän kasvu jatkuu edelleen.
- § Rikollisuuden rakenne on ajallisesti varsin vakaa. Varkausrikokset muodostavat yli neljänneksen rikoksista (2015: 28 %), samoin rattijuopumukset ja muut liikenne-rikokset (2015: 26 %).
- § Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostavat kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista. Pääosan (86 %) niistä muodostavat pahoinpitelyrikokset.
- § Henkirikollisuudessa on jo usean vuoden ollut aleneva suunta. Vuonna 2015 tapahtui 84 henkirikosta.

2 Henkirikokset

Martti Lehti & Karoliina Suonpää & Janne Kivivuori

Yksiselitteisin väkivaltarikoksia erittelevä seikka on uhrin kuolema. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia sosiaali-indikaattoreita, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Jaksossa tarkastellaan henkirikollisuuden tietolähteitä eli osoittimia, joiden pohjalta voidaan muodostaa kuva kuolemaan johtaneen väkivallan kehityksestä maassamme. Pelkästään rikollisuuskehityksestä kiinnostunut lukija voi siirtyä suoraan jaksoon 2.2.

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen kuoleman: murha, tappo, surma, lapsensurma sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos. Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema poliisiasiain tietojärjestelmään pohjautuva poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Tilasto on henkirikosten osalta uhripohjainen, kukin henkirikoksen uhriksi joutunut henkilö tilastoidaan poliisitilastoon erillisenä rikoksena. Tilasto on myös aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli lähinnä vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin.

B. Kuolemansyytilasto. Terveystietoviranomaisten tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löytynyt, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. Henkirikosseuranta. Vuodesta 2002 alkaen toiminnassa on ollut poliisitilaston ja kuolemansyytilaston ohella kolmas henkirikollisuuden määrittäjä tietokanta, henkirikosseuranta. Siihen kirjataan Tilastokeskuksen pitämän poliisitilaston tavoin poliisin tietoon tulleet henkirikokset (ja tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Osoitinjärjestelmien tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 32 henkilöä (25 %) pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on 10–15 prosenttia tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan saman verran sitä alhaisempi. Henkirikosseurannassa kirjattu Suomessa tehtyjen henkirikosten uhrien vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 108, 16 prosenttia pienempi kuin poliisitilaston näyttämä ja 14 prosenttia korkeampi kuin kuolemansyytilaston osoittama. Uskomme, että se on varsin lähellä tosiasiallisesti Suomessa vuosina 2006–2015 surmattujen määrää. Virallistilastoista lähimpänä seurantajärjestelmän osoittamaa on poliisitilaston näyttämä tappojen, murhien ja surmien yhteismäärä. On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan trendistä, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaisten henkirikosten määrää ei voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Syynä ovat syiltään epäselviksi jäävät alkoholistien väkivalta-vammakuolemat, joita vuosittain on useampia ja joissa vammojen syntyta-paa on jälkikäteen mahdotonta selvittää. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista mitään. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin heikon yleisen terveydentilan johdosta.

Poliisitilasto, kuolemansyytilasto ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmä sisältävät teot, jotka ovat rikoksina tulleet viranomaisten tietoon (siis ainakin uhri on tiedossa, vaikka tekijää ei onnistuttaisi selvittämään).

Yleisen käsityksen mukaan *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilynä viranomaisten tietoon – on maamme henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat kuitenkin, että joka vuosi muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää. Toisaalta viime vuosina on ilmennyt, että kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyy puutteita, joiden johdosta kiinnijäämisriski hoitohenkilöstön potilaisiin kohdistamissa henkirikoksissa (niin laitoksissa kuin kotihoidossakin) on selvästi muuta henkirikollisuutta pienempi. Tämän tyyppistä piilorikollisuutta ei aiemmissa arvioissa ole lainkaan huomioitu, joten ne ovat saattaneet antaa liian myönteisen kuvan piilorikollisuuden vähäisyydestä henkirikollisuudessamme. Vuosittain tulee ilmi (ja tilastoidaan) niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyyntilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Henkirikosten määrä väheni vuonna 2015 edellisvuoteen verrattuna 17 prosenttia. Tilastoitujen Suomessa tehtyjen murhien, tappojen ja surmien määrä oli 84. Se oli selvästi alle kymmenvuotisjakson keskiarvon ja pienin sitten vuoden 1970.

Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Murha	37	58	47	40	38	49	43	38	42	36
Tappo	74	69	85	73	72	64	46	57	59	48
Surma	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
A. Edellisiä yhteensä	111	127	132	114	110	114	89	95	101	84
Lapsensurma	1	1	0	2	2	2	0	1	1	1
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	26	25	28	22	22	18	18	12	11	19
B. Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia										
Yhteensä	138	153	160	138	134	134	107	108	113	104
<i>Muutos %</i>	<i>+4%</i>	<i>+11%</i>	<i>+5%</i>	<i>-14%</i>	<i>-3%</i>	<i>0%</i>	<i>-20%</i>	<i>+1%</i>	<i>+5%</i>	<i>-8%</i>

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Vuoden 2015 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

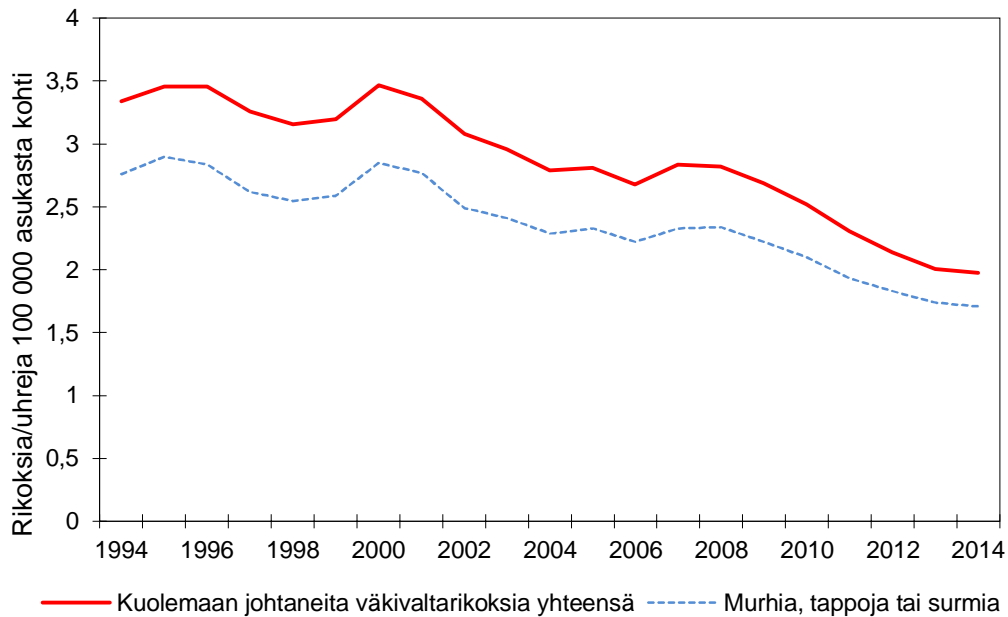
Lisäksi vuonna 2015 poliisitilastoon kirjattiin 12 syksyllä 2015 maahan saapuneiden turvapaikanhakijoiden ulkomailla, ennen Suomeen tuloa, terroristisessa tarkoituksessa tekemää murhaa. Niitä ei ole sisällytetty katsauksen rikosmääriä koskeviin tarkasteluihin, koska rikosten yhteys Suomeen ja sen väestöön on yksin rikosprosessuaalinen. Kun turvapaikanhakijoihin liittyviä, ennen Suomeen tuloa ajoittuvia murhaepäilyjä ei huomioida, kuolemaan johtaneita tahallisia väkivaltarikoksia tuli poliisin tietoon vuonna 2015 kaikkiaan 104. Myös Suomessa tehtyjen kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä jäi pienimmäksi sitten 1970-luvun alun. Tilastoitujen murhien määrä ilman turvapaikanhakijoiden tekemiä rikoksia oli 36, kuusi edellisvuotta pienempi.

Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleet 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	107	116	119	110	102	99	73	78	78	..
<i>Muutos %</i>	+2 %	+8 %	+3 %	−8 %	−7 %	−3 %	−26 %	+7 %	+0 %	..
D. Surmattuja henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan										
	120	131	133	120	117	110	88	89	88	88
<i>Muutos %</i>	+2 %	+9 %	+2 %	−10 %	−3 %	−6 %	−20 %	+1 %	+0 %	+0 %

Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto; Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, henkirikosseuranta 2.5.2016.

Henkirikosseurannan ennakkotietojen mukaan tahallisten henkirikosten määrä vuonna 2015 oli 88, sama kuin vuonna 2014. Kuolemansyytilaston tuorein tieto on vuodelta 2014. Kyseisenä vuonna surmattiin 78 henkilöä, mikä oli toiseksi pienin määrä vuoden 1895 jälkeen. Kuolemansyytilasto antaa vakavimman väkivallan kehityksestä samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto ja henkirikosseuranta, joihin seuraavat tarkastelut perustuvat.

Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1994–2014, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Tilastokeskus. Vuoden 2015 luvut eivät sisällä turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

Kuviossa 1 on esitetty kolmen vuoden liukuvana keskiarvona kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrän kehitys 1994–2014. Kuviossa on myös erikseen aikasarja murhien, tappojen ja surmien määrän kehityksestä. Rikosten määrät on suhteutettu asukaslukuun. Sarjojen välinen ero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Molempien osoittimien perusteella henkirikollisuuden väestöön suhteutettu taso pysyi suhteellisen vakaana aina vuosituhannen vaihteeseen asti, jonka jälkeen henkirikosten määrä kääntyi laskuun.

Viisivuotiskausittainen tarkastelu antaa saman tuloksen. Poliisitilaston mukaiset kuolemaan johtaneen väkivaltarikollisuuden väestöön suhteutetut viisivuotistasot vuotta ja 100 000 asukasta kohden olivat 1980–2014 seuraavat: 3,0 (1980–84); 3,3 (1985–89); 3,5 (1990–94); 3,3 (1995–99); 3,2 (2000–2004), 2,7 (2005–2009) ja 2,2 (2010–2014).

Sekä liukuvien keskiarvojen että viisivuotiskausien tarkastelu pelkistää esiin henkirikollisuuden viime vuosien alenevan kehityssuunnan. Vuositaitaisten erojen huomioimiseksi on syytä tarkastella myös edellä esitettyjä tekemäärien vuotuissarjoja sekä seuraavassa asetelmassa esitettyjä väestöön suhteutettuja vuosisarjoja:

Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia väestön 100 000 henkeä kohti.

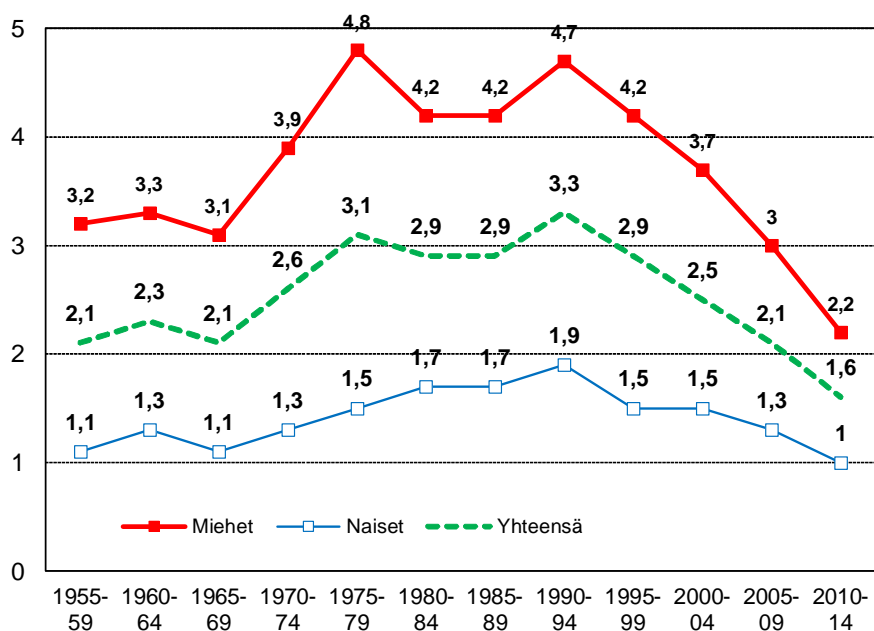
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kuolemansyytilasto	2,03	2,19	2,24	2,06	1,90	1,83	1,35	1,43	1,43	..
Henkirikosseuranta	2,27	2,47	2,50	2,24	2,18	2,04	1,62	1,63	1,61	1,60
Poliisitilasto: kaikki	2,62	2,89	3,00	2,58	2,49	2,48	1,97	1,98	2,08	1,89
Poliisitilasto: henkirikokset	2,10	2,40	2,48	2,13	2,05	2,11	1,64	1,74	1,85	1,53

Lähteet: Tilastokeskus; Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti; poliisitilaston tahalliset henkirikokset sarja sisältää murhat, tapot ja surmat. Ei sisällä vuodelta 2015 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Pitkän aikavälin kehitys

Kuviossa 2 on tarkasteltu kuolemaan johtaneen väkivallan kehitystä 1950-luvulta alkaen kuolemansyytilastoon pohjautuen. Kuvio kuvaa yli vuoden ikäisten surmattujen miesten ja naisten määriä viisivuotiskausittain asukaslukuun suhteutettuna.

Alle vuoden vanhana surmatut on poistettu tarkastelusta. Heihin kohdistuneet henkirikokset olivat vielä 1950-, 1960- ja 1970-luvulla pääosin vastasyntyneen surmia, joiden määrän kehitykseen ovat vaikuttaneet erityiset, muusta henkirikollisuudesta poikkeavat syyt. Vastasyntyneen surmat ovat vähentyneet ajanjaksolla jyrkästi ja ovat nykyisin erittäin harvinainen rikollisuuden muoto (Kivivuori 2001, 25–26).

Kuvio 2 Vähintään yksivuotiaana surmattuja miehiä ja naisia 100 000 henkeä kohden 1955–2014, viisivuotiskausittain. Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto

Vuotta vanhempien miesten ja naisten henkirikoskuolleisuus väheni 1960-luvulle asti, minkä jälkeen kuolleisuus kohosi 1970-luvulla nykyiselle tasolle. Verrattaessa 1960-luvun loppua 1980-luvun alkuun naisten surmatuksi joutumisen riski lisääntyi 50 prosenttia, miesten 35 prosenttia (1970-luvun alun henkirikostason noususta tarkemmin ks. Kivivuori 2002c). 1980-luvun alusta ja 1990-luvun loppuun naisten riski puolestaan väheni 12 prosenttia miesten riskin pysyessä vakaana. Kuluvalla vuosituhannella sekä miesten että naisten riski kuolla henkirikoksen uhrina on laskenut jyrkästi. Vuosina 2010–14 miesten riski oli yli 50 prosenttia ja naisten riski runsaat 40 prosenttia matalampi kuin 1990-luvulla. Aikuisten suomalaismiesten riski joutua surmatuksi on tällä hetkellä alhaisempi kuin kertaakaan kuolemansyytilastoinnin aloittamisen jälkeen, aikuisten naistenkin riski on matalin sitten 1800-luvun lopun.

Ei ole täysin selvää, miksi henkirikosten määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana vähentynyt (esimerkiksi alkoholin kokonaiskulutus, joka aiempina vuosikymmeninä on ollut läheisessä yhteydessä väkivaltarikollisuuden tason muutoksiin, on kasvanut aivan viime vuosiin saakka). Suomen kehitys näyttäisi olevan osa laajempaa kansainvälistä trendiä, henkirikosten määrä on laskenut selvästi lähes kaikissa kehittyneissä teollisuusmaissa 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Näyttäisi myös siltä, että kyse ei ole satunnaisesta tason vaihtelusta, vaan pidempiaikaisesta muutoksesta. Osin kehityksen taustalla on väestön ikärakenteen vanheneminen, joka pitkällä aikavälillä alentaa henkirikollisuuden tasoa ja rikosten kokonaismäärää, mikäli muut rikollisuuteen vaikuttavat tekijät pysyvät ennallaan. Ikärakenteen muutos selittää viime vuosien tasonlaskusta Suomessa kuitenkin vain 10–20 prosenttia. Henkirikollisuuden tason lasku on Suomessa keskittynyt keski-ikäisten miesten alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Muutos on ollut selvin korkean väkivallan riskiryhmään kuulumattomien miesten tekemissä rikoksissa (Lehti 2014b).

Ikäryhmät henkirikosten uhreina

Jaksossa tarkastellaan henkirikollisuuden kohdistumista ikäryhmittäin vuodesta 1950 alkaen. Koska lapsiin ja nuoriin kohdistuvien henkirikosten vuosittaiset määrät ovat alhaisia, tarkastelujaksoiksi on valittu vuosikymmenet. Tarkastelu pohjautuu julkaistuihin kuolemansyytietoihin.

Taulukko 1 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleita ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1950–2009. Kunkin ikäryhmän korkein luku on lihavoitu ja alhaisin luku kursivoitu ja alleviivattu.

Ikä, vuotta	1950–59	1960–69	1970–79	1980–89	1990–99	2000–09
Alle 1	16,8	11,4	6,6	4,6	2,6	<u>1,4</u>
1–4	1,3	<u>0,8</u>	0,9	0,9	<u>0,8</u>	<u>0,8</u>
5–9	0,9	1,0	0,7	0,5	<u>0,4</u>	0,6
10–14	0,7	0,4	<u>0,3</u>	0,5	0,6	<u>0,3</u>
15–19	1,3	<u>1,1</u>	2,0	1,7	1,3	1,3
20–29	3,4	<u>2,6</u>	3,5	3,2	3,7	<u>2,6</u>
30+	3,4	3,1	3,6	3,7	3,8	<u>2,8</u>

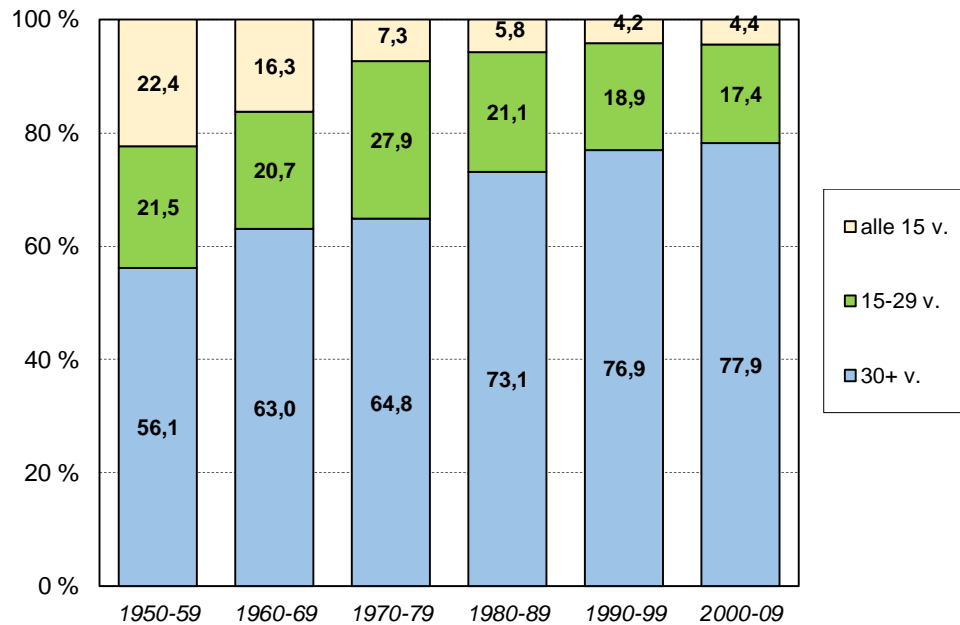
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Alle vuoden vanhojen riski tulla surmatuksi väheni voimakkaasti 1900-luvun toisella puoliskolla ja kehitys jatkuu edelleen. Muutos on ollut huomattava myös uhrien määrässä: 1950-luvulla surmattiin vuosittain keskimäärin 15 alle yksivuotiaista, 1990-luvulla määrä oli 1,6 ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä enää 0,8.

Vanhemmista lapsista 1–4-vuotiaiden riski tulla surmatuksi aleni 1950- ja 1960-lukujen välillä, jonka jälkeen se on ollut vakaa. 5–9-vuotiaiden riski tulla surmatuksi oli ajanjaksolla suhteellisen muuttumaton, alimmillaan se oli 1980- ja 1990-luvuilla, mutta on viime vuosina jälleen kasvanut.

10–14-vuotiaiden riski kuolla henkirikoksen uhrina pieneni 1970-luvulle asti, mutta kasvoi sen jälkeen uudestaan lähelle 1950-luvun tasoa. Viime vuosina riski on jälleen laskenut 1970-luvun tasolle. 15–19-vuotiaiden ryhmässä oli selvä henkirikoshuippu 1970-luvulla, jonka jälkeen riski on tasaisesti vähentynyt. Surmattujen vuotuinen määrä ikäryhmässä oli 1950-luvulla neljä, 1970-luvulla kahdeksan ja viimeisten kymmenen vuoden aikana jälleen runsaat neljä. Toisin sanoen 1970-luvulla surmattiin vuosittain lähes kaksi kertaa enemmän 15–19-vuotiaita kuin tällä hetkellä.

Taulukossa 1 kunkin ikäryhmän korkein riskiluku on lihavoitu. 15 vuotta nuoremmilla korkeimmat riskit löytyvät 1950- tai 1960-luvulta, 15–19-vuotiailla kuolleisuushuippu oli puolestaan 1970-luvulla. Vanhemmilla ikäryhmillä henkirikoskuolleisuuden huippu ajanjaksolla ajoittui 1990-luvulle, kuluvalle vuosikymmenellä surmatuksi tulemisen riski on puolestaan vähentynyt juuri heillä. Sekä 20–29-vuotiaiden että 30 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä ajanjakson alhaisin kuolleisuustaso ajoittuu vuosiin 2000–2009 (tosin 20–29-vuotiailla kuolleisuus oli yhtä alhaista myös 1960-luvulla). Tilanne on sama myös vuotta nuorempien ikäryhmässä sekä 1–4-vuotiailla ja 10–14-vuotiailla. 5–9-vuotiaiden lasten kuolleisuus henkirikoksiin on viime vuosina sitä vastoin hienokseltaan kasvanut.

Kuvio 3 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden ikäjakauma (%) 1950–2009.
Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto

Henkirikosten uhrien ikäjakauman *vanheneminen* oli 1900-luvun toisella puoliskolla voimakasta. Kuviossa 3 havaittava alle 15-vuotiaiden osuuden väheneminen johtuu pääosin – ei kuitenkaan pelkästään – alle vuoden vanhana surmattujen määrän vähenemisestä. Ylipäätään lasten riski kuolla tahallisen väkivallan seurauksena (viime vuosien hienoisesta kasvusta huolimatta) on vähentynyt merkittävästi viimeisen puolen vuosisadan aikana. Osin ikäjakauman vanheneminen johtuu myös väestön yleisen ikärakenteen vanhenemisesta.

2.3 Nuoret henkirikosten tekijöinä

Jaksossa tarkastellaan nuorten, alle 21-vuotiaiden henkirikollisuutta. Nuorten henkirikollisuuden määrällisen kehityksen tarkastelussa henkirikollisuudella tarkoitetaan murhia, tappoja ja surmia. Nimikkeillä ”pahoinpitely ja kuolemantuottamus” sekä ”lapsensurma” tutkitut teot on jätetty ulkopuolelle. Nuorten henkirikollisuuden sosiaalista taustaa ja nuorten henkirikosten piirteitä koskeva osa, joka perustuu pääosin vuosina 1980–2008 henkirikoksiin syyllistyneille nuorille tehtyihin mielentilatutkimuksiin¹, käsittää sen sijaan myös lapsensurmiin ja kuoleman aiheuttaneisiin pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneet.

Nuorten tekemien henkirikosten määrä

Taulukossa 2 on esitetty murhaan, tappoon tai surmaan syylliseksi epäiltyjen alle 21-vuotiaiden määrät 1980–2015. Koska vuosittainen vaihtelu on ollut suhteellisen suurta, yhden tai kahden vuoden perusteella ei ole mahdollista saada luotettavaa kuvaa nuorten henkirikollisuuden tasosta tai kehityksen suunnasta. Lisäksi on huomioitava, että sama henkilö voi sisältyä useampia kertoja yhden vuoden lukuihin, sillä syyllisiksi epäiltyjä koskevat tiedot ovat poliisitilastossa niin kutsuttuja bruttolukuja, joita laskettaessa pohjana käytetään rikostekojen lukumääriä. Siten esimerkiksi kaksi henkilöä samassa rikostilanteessa surmannut syyllinen kirjautuu poliisitilastoon kahtena selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäiltynä henkilönä.

¹ Laajemmin samasta aineistosta, ks. Lehden (2007) tutkimus *Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004*.

Taulukko 2 Selvitettyihin tappoihin, murhiin ja surmiin syylliseksi epäillyt nuoret iän mukaan vuosina 1980–2015

	Epäiltyjä						Suhdeluvut		
	Vuositain			Viisivuotiskausittain			100 000 samanikäistä kohden		
	-14	15–17	18–20	-14	15–17	18–20	10–14	15–17	18–20
1980	1	5	8						
1981	1	4	7						
1982	1	4	4						
1983	0	3	6						
1984	2	1	5	5	17	30	0,3	1,5	2,6
1985	0	1	9						
1986	1	3	9						
1987	0	3	6						
1988	0	2	11						
1989	4	6	9	5	15	44	0,3	1,6	4,3
1990	0	2	11						
1991	2	3	8						
1992	0	5	5						
1993	0	4	12						
1994	0	2	6	2	16	42	0,1	1,7	4,6
1995	1	4	9						
1996	0	6	15						
1997	0	0	10						
1998	0	5	3						
1999	1	10	11	2	25	48	0,1	2,5	4,9
2000	2	5	8						
2001	3	6	21						
2002	2	11	18						
2003	0	0	7						
2004	0	2	10	7	24	64	0,4	2,5	6,4
2005	0	2	7						
2006	1	3	4						
2007	0	2	9						
2008	0	0	18						
2009	0	2	7	1	9	45	0,1	0,9	4,6
2010	0	1	10						
2011	0	4	8						
2012	0	1	6						
2013	0	1	9						
2014	0	1	9	0	8	42	0,0	0,9	4,2
2015	0	5	7	0	5	7	0,0	2,8	3,7

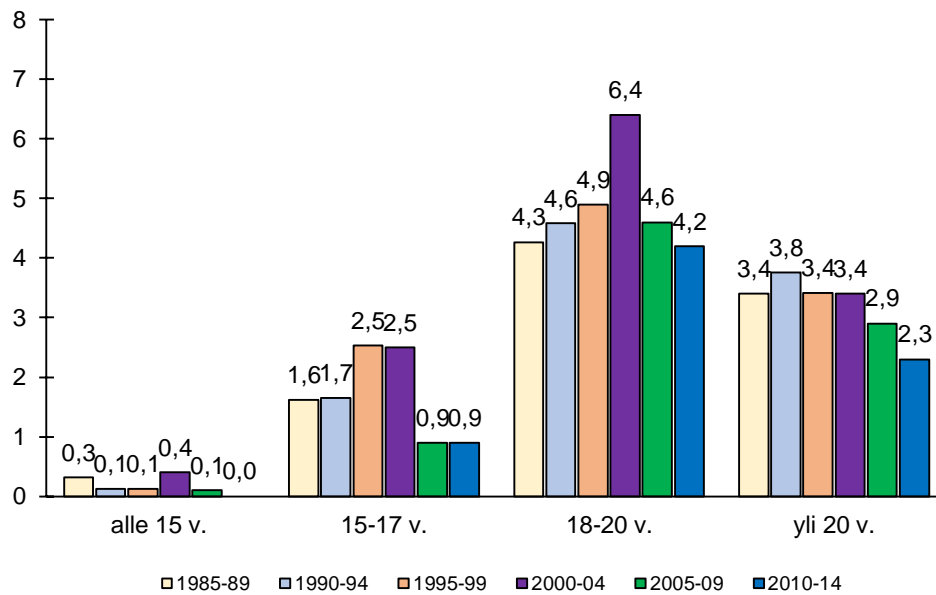
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Luvut ovat bruttolukuja eli sama henkilö voi sisältyä lukuun useasti. Alle 14-vuotiaiden osalta syyllisten määrä on suhteutettu ikäryhmän 10- 14-vuotiaat kokoon.

Viisivuotiskausittainen tarkastelu osoittaa, että alle 15-vuotiaiden tekemien henkirikosten määrä vähentyi sekä absoluuttisesti että ikäryhmän kokoon suhteutettuna 1980-luvulta 1990-luvun loppuun. Kuluvan vuosituhannen alkuvuosina kehitys oli päinvastainen: vuosina 2000–2002 alle 15-vuotiaat

syyllistyivät seitsemään henkirikokseen, kun koko 1990-luvulla tekoja oli ainoastaan neljä. Vastaavasti ikäryhmän suhteellinen rikollisuustaso oli vuosina 2000–2002 selvästi 1990-luvun tasoa korkeampi ja myös korkeampi kuin 1980-luvulla. Kyseessä oli kuitenkin lyhytaikainen rikollisuuspiikki, eikä pysyvämpi muutos. Vuosina 2003–2015 on tilastoitu vain yksi alle 15-vuotiaan tekemä henkirikos ja ikäryhmän suhteellinen rikollisuustaso on viime vuosina ollut selvästi vuodesta 1980 alkaneen mittausjakson viisivuotiskausien keskiarvoa alempi.

15–17-vuotiaiden tekemien rikosten määrä pysyi vakaana 1980-luvulta 1990-luvun puoliväliin asti, mutta lisääntyi 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Kasvu perustui valtaosin vuosien 1999 ja 2002 poikkeuksellisen korkeisiin syyllisten määriin ja on sittemmin taittunut. Vuosina 2003–2014 syyllisiä on ollut keskimäärin 1,6 vuotta kohti. Tässäkin ikäryhmässä suhteellinen rikollisuustaso oli 2010–2014 mittausjakson alhaisin. Vuonna 2015 poliisitilastoon kirjattiin viisi 15–17-vuotiasta henkirikoksesta epäiltyä, joista kaksi oli tyttöjä. Vuoden 2015 lukema on korkeampi kuin on viime vuosina ollut tyypillistä. Uhreja alaikäisten teoissa oli yhteensä neljä.

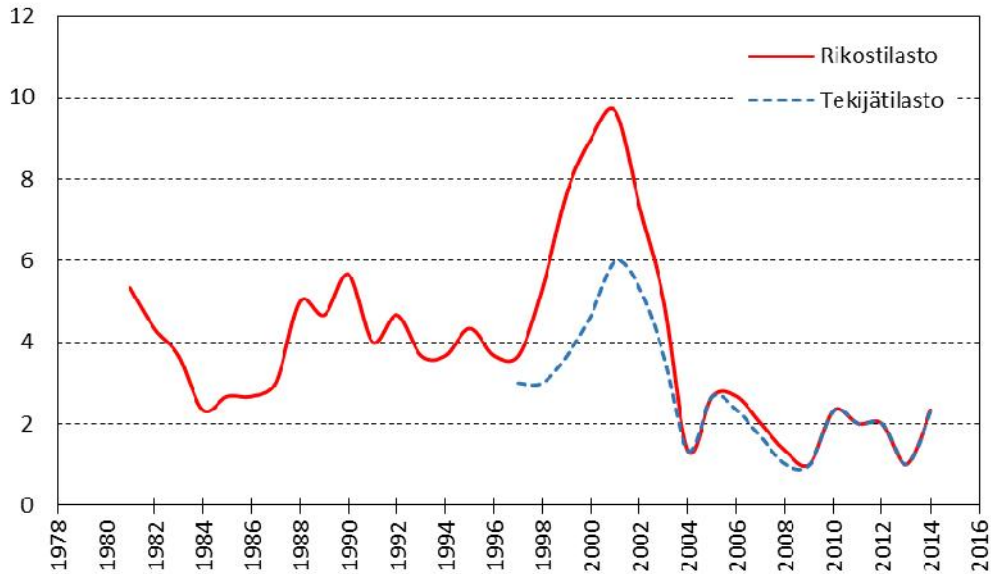
Myös 18–20-vuotiaiden rikollisuustaso kasvoi tasaisesti 1980-luvun alkupuolelta lähtien ja saavutti huippunsa 2000-luvun alkuvuosina. Tosin 2000-luvun alun poikkeuksellisen korkeat luvut johtuivat osin yksin Vantaalla Myyrmannin kauppakeskukseen tehdystä pommi-iskusta. Samalla tavoin vuosina 2005–2009 ikäryhmän rikollisuustasoa (bruttolukuina mitattuna) kohottivat Jokelan koulukeskuksessa tehdyt murhat. Myös tässä ikäryhmässä vuosituhaten alkuvuosien rikollisuuden kasvu on taittunut ja rikollisuus kääntynyt selvään laskuun. Toisin kuin nuoremmissa ikäryhmissä, 18–20-vuotiaiden rikollisuustaso on viime vuosina ollut kuitenkin edelleen selvästi 1980-luvun alun tasoa korkeampi. Vuonna 2015 ikäryhmästä kirjattiin poliisitilastoon seitsemän henkirikoksesta epäiltyä, kaikki miehiä.

Kuvio 4 Murhaan, tappoon tai surmaan syylliseksi epäiltyjä ikäryhmän 100 000 henkeä kohden vuosina 1985–2014. Huom. sama tekijä voi olla usean uhrin kautta useita kertoja luvuissa mukana. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Taulukossa 2 ja kuviossa 4 esitetyt tiedot perustuvat selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen bruttolukuihin, joihin sama henkilö voi sisältyä useita kertoja, esimerkiksi jos yksi tekijä surmaa useamman kuin yhden uhrin tai useampi tekijä surmaa useamman uhrin. Lukujen pohjana on henkirikoksissa tekijöiden määrä kerrottuna uhrien määrällä. Vuodesta 1996 alkaen on ollut käytössä myös tilastotyyppi, jossa sama henkilö voi esiintyä vain kerran törkeimmän vuoden aikana tekemänsä rikoksen tekijänä.¹ Henkirikollisuudessa tämä tekijätilasto antaa varsin samanlaisen kuvan päätrendeistä kuin rikoslaskentaan perustuva tilasto. Tätä havainnollistaa kuvio 5, jossa on esitetty pitkänä aikasarjana alle 18-vuotiaiden tekemien henkirikosten määrä, sekä vuodesta 1996 alkaen tekijätilasto. Kuvion yhtenäinen musta viiva perustuu siten samoihin bruttolukuihin kuin edellä olevat taulukko 2 ja kuvio 4. Katkoviivalla kuvatun tekijätilaston tarkastelu viittaa siihen, että vuosien 1999–2002 kohonnut henkirikostaso ilmensi moniuhristen tapausten lisääntymistä. Kaiken kaikkiaan vuosituhaten vaihteen jälkeen alle 18-vuotiaiden henkirikostaso on ollut vertailevassa katsannossa matalalla tasolla.

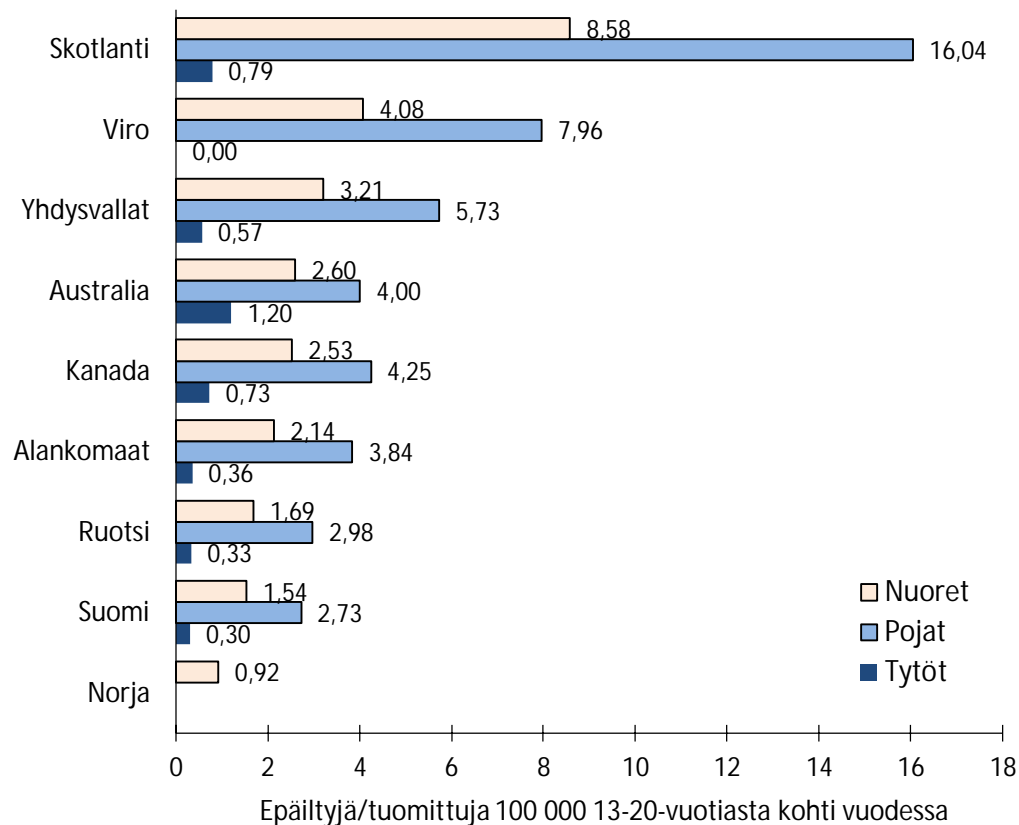
¹ Tietolähde: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Tilastokeskukselta tilaamat erillistaulukot 1996–2005, vuodesta 2006 alkaen julkaistu Rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus).

Kuvio 5 Alle 18-vuotiaiden henkirikollisuuden trendi (3 vuoden liukuva keskiarvo) rikos- ja tekijäpohjaisessa tarkastelussa. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Suomalaisnuorten henkirikollisuus kansainvälisesti

Nuorten henkirikollisuus on Suomessa nykyisin suhteellisen harvinaista kansainvälisesti tarkastellen. Vaikka henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu kokonaistaso on meillä huomattavasti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa tai läntisessä Euroopassa, nuorten rikollisuudessa eroa ei esiinny, vaan ero syntyy kokonaisuudessaan vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta. Verrattuna entisiin sosialistimaihin ja useimpiin Euroopan ulkopuolisiin teollisuusmaihiin nuorten henkirikokset ovat Suomessa harvinaisia.

Kuvio 6 Alle 21-vuotiaiden henkirikollisuuden taso eräissä teollisuusmaissa vuosina 2003–2006 (Lähteet: EHM; HEHR; Drapsoversikt 2010; Homicide in Australia 2006–07 Homicide in Canada 2011; Homicide in Scotland 2012; Uniform Crime Reports 2010)

Nuorten henkirikosten ominaispiirteitä

Nuorten henkirikollisuuden syklisyys on meillä viimeisen neljännesvuosisadan aikana linkittynyt taloudellisiin suhdanteisiin. Rikollisuuden jyrkimmät kasvukaudet ovat liittyneet voimakkaisiin noususuhdanteisiin, laskukaudet taas taloudellisiin taantumisiin. Syklisyyden taustalla on vaikuttanut taloudellisesti motivoitu rikollisuus, ryöstöihin, murtoihin ja muuhun taloudellisen voiton tavoitteluun liittyvät henkirikokset, joiden määrä on lisääntynyt noususuhdanteissa ja vähentynyt laskusuhdanteissa. Yksi selvimmän nuorten henkirikollisuutta vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta erottava tekijä onkin juuri rikosten läheinen kytkeytyminen aineellisen hyvän tavoitteluun. Viime vuosikymmeninä joka kuudes nuorten tekemä henkirikos on liittynyt omaisuusrikokseen, nuorista henkirikoksentehtäjäistä rikoksensa aineellisen edun motivoimana on tehnyt joka viides.

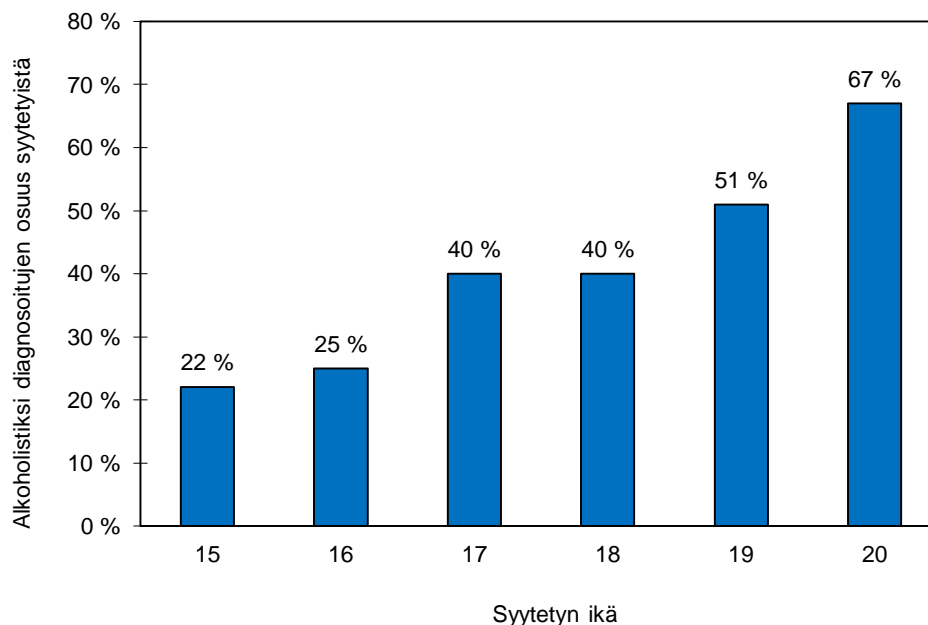
Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta myös ryhmäluonteensa, julkisuutensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä, ne ovat (murhien osuudella mitattuna) muuta henkirikolli-

suutta välineellisempiä ja raaempia ja tekijälle ennalta tuntemattomien uhrin osuus on suurempi kuin vanhempien ikäryhmien rikoksissa. Myös muutoin nuorten henkirikokset ovat yllätyksellisempiä, vaikeammin ennakoitavia kuin vanhempien ikäryhmien rikokset. Ei niinkään tekijän, vaan teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen suhteen – silloinkin kun uhri on tekijän ennestään tuntema.

Nuorten ja vanhempien ikäryhmien henkirikollisuutta yhdistää puolestaan kiinteä yhteys alkoholin käyttöön ja alkoholihumalaan. Alkoholisidonnaisten henkirikosten (rikosten joissa osapuolet olivat humalassa) osuus nuorten henkirikoksista on viime vuosina ollut 80 prosenttia eli sama kuin vanhemmissakin ikäryhmissä.

Nuoret henkirikoksentekijät

Yhteistä nuorten ja iäkkäämpien henkirikollisuudelle on myös se, että syyllisistä valtaosa on alkoholin väärinkäyttäjiä. Vuosina 1980–2008 henkirikoksiin syyllistyneistä nuorista 44 prosenttia diagnosoitiin mielentilatutkimuksessa alkoholiriippuvaiseksi tai alkoholin väärinkäyttäjäksi, 19-vuotiaista alkoholistien osuus oli lähes 50 prosenttia ja 20-vuotiaista 63 prosenttia. Alkoholin riskikäyttäjien osuus ryhmästä oli yli 80 prosenttia.

Kuvio 7 Henkirikoksista 1980–2008 syytettyjen poikien mielentilatutkimuksessa diagnosoitu alkoholin väärinkäyttö iän mukaan

Alkoholin ohella mielentilatutkimuksiin määrättyt nuoret henkirikoksentekijät käyttivät laajasti myös muita päihteitä. 2000-luvun ensimmäisen vuo-

sikymmenen syytetyistä 45 prosenttia käytti säännöllisesti huumausaineita. Kaiken kaikkiaan nuoria henkirikoksentehtäjiä luonnehti varhain aloitettu päihteiden käyttö ja nopea alkoholisoituminen. Huomattavalla osalla päihteiden käyttö oli siinä mielessä ylisukupolvista, että myös heidän vanhempansa tai ainakin toinen vanhemmista oli ollut alkoholin ongelmakäyttäjää.

Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat poikkeuksellinen väkivaltaisuus ja mielenterveyden ongelmat. Huomattavalla osalla nuorista henkirikoksentehtäjästä lapsuudenperhe oli hajonnut ensimmäisten ikävuosien aikana, usein vanhempien päihdeongelmista johtuneisiin ristiriitoihin. Peruskoulu oli yleensä sujunut oppimis- ja käytösongelmien merkeissä. Erityisopeutuksessa syyllisistä oli ollut joka toinen ja joka kolmas oli otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko kasvuympäristön ongelmien tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet oli ollut psykiatrisessa hoidossa lyhyempiä tai pidempiä jaksoja ennen rikostaan, laitoshoidossa oli ollut joka neljäs. Valtaosaa oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut viimeistään teini-ikästä lähtien myös ympäristön huomion herättänyt poikkeuksellinen aggressiivisuus.

Kaiken kaikkiaan nuorten törkeä väkivalta on nyky-Suomessa kiinteästi kytköksissä päihteiden (erityisesti alkoholin) väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tietyissä mielessä henkirikollisuus on meillä muuttunut osin myös ylisukupolviseksi, vuosina 1980–2008 henkirikoksista syytetyistä nuorista joka kymmenennellä oli henkirikoksesta tuomittu isä, äiti, veli, eno tai setä. Varsin monella oli myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

2.4 Henkirikollisuuden piirteitä

Jaksossa tarkastellaan henkirikosten tekopaikkoja, tekojen raakuutta, yhteyttä päihteiden käyttöön, rikososapuolten ikää, työelämäasemaa, aiempaa rikollisuutta ja henkirikosten selvitysprosenttia.

Tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2015 henkirikoksista 49 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 70 prosenttia tapoista, murhista ja surmista.

Tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2006–2015 (surmattuja)

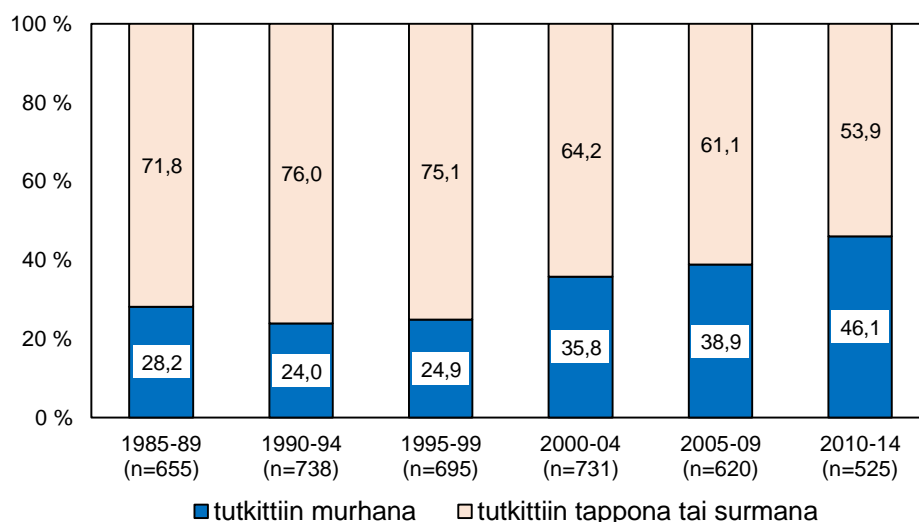
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Yksityisasunto	71	67	80	78	69	70	56	58	64	49
Muu yksityinen paikka	18	35	18	22	22	25	20	18	13	21
<i>Yksityiset paikat, %</i>	<i>80</i>	<i>80</i>	<i>74</i>	<i>88</i>	<i>83</i>	<i>83</i>	<i>85</i>	<i>80</i>	<i>77</i>	<i>70</i>
Liikekeskus	0	2	0	6	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravitusliike	0	0	1	0	0	2	2	2	0	6
Muu yleinen paikka	22	23	33	8	19	17	11	17	22	24
<i>Yleiset paikat, %</i>	<i>20</i>	<i>20</i>	<i>26</i>	<i>12</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>20</i>	<i>22</i>	<i>30</i>

Lähde: Tilastokeskus. Pyörityksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta. Ei sisällä vuodelta 2015 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen saapumista ulkomailla tekemiä rikoksia.

Yksityisasunnoissa ja muissa yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellinen osuus on supistunut viime vuosina. Osin tämä johtuu rikollisuuden määrällisen laskun keskittymisestä alkoholisidonnaiseen väkivaltaan. Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten osuus on kuitenkin kasvanut verraten voimakkaasti. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 2001). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

Väkivallan raakuus ja suunnitelmallisuus

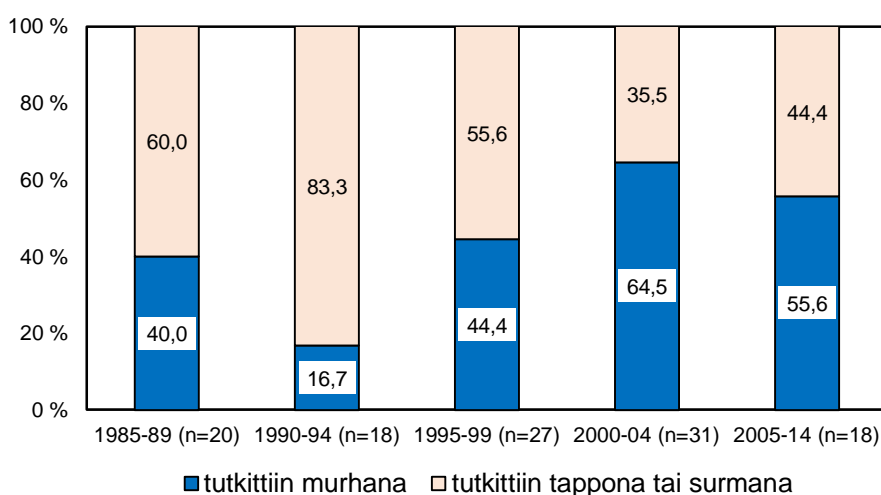
Väkivallan raakuutta ja suunnitelmallisuutta tarkastellaan seuraavassa poliisitutkinnassa käytettyjen rikosnimikkeiden pohjalta eli murhina tutkittujen tekojen osuuden kehitystä kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä. Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhri on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatöimensä johdosta (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen esimerkiksi väkivallan raakuuden muutosten suhteen, mutta parempaakaan ei ole olemassa vuotta 2002 edeltävältä ajalta.

Kuvio 8 18 vuotta täyttäneet henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan (%). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuvioista 8 ja 9 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikoksista epäillyistä vuosina 1985–2014. 18 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhanella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on jälleen kasvanut ja on nykyisin selvästi suurempi kuin 1980- tai 1990-luvuilla (kuvio 8). Vuonna 2015 murhasta epäiltyjä oli ikäryhmässä 39 prosenttia.

Alle 18-vuotiaiden henkirikoksissa murhanimikkeen käytön vaihtelut ovat olleet samansuuntaisia, mutta jyrkempiä. Murhasta epäiltyjen osuus oli ajanjaksolla alimmillaan 1990-luvun alussa. Sen jälkeen osuus on uudelleen kasvanut ja ollut kuluvalla vuosituhanella keskimäärin 61 prosenttia (kuvio 9).

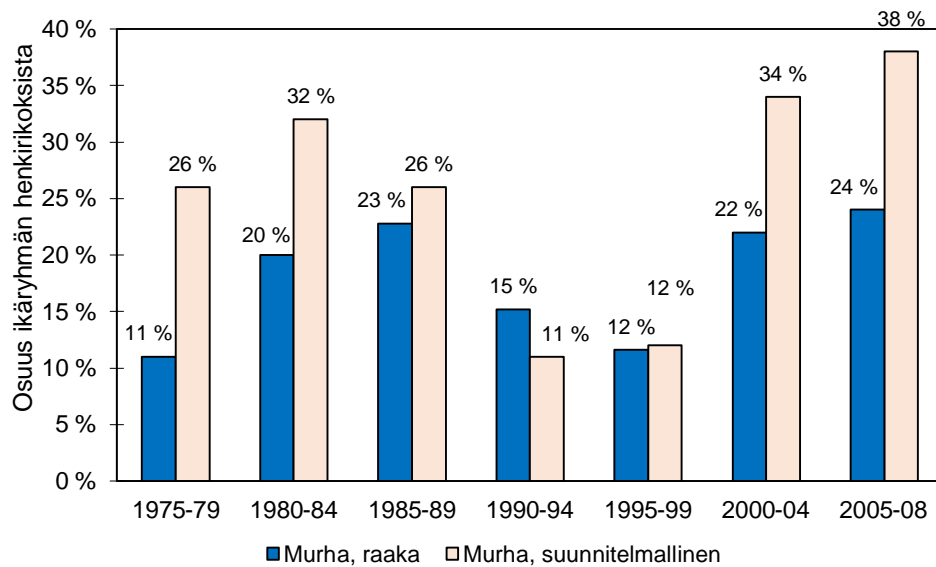
Kuvio 9 Alle 18-vuotiaat henkirikokseen (murha, tappo, surma) syylliseksi epäillyt poliisin käyttämän rikosnimikkeen mukaan (%). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Alle 18-vuotiaana henkirikoksesta epäiltyjen rikosnimikkeitä tarkasteltaessa on syytä huomioda epäiltyjen pieni määrä (vrt. kuvioita 8 ja 9) sekä lukujen bruttoluonne eli sama henkilö voi esiintyä luvuissa useampia kertoja. Vuonna 2015 poliisi epäili viittä alaikäistä henkirikoksesta, heistä neljää epäiltiin murhasta.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalle vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Toiseksi kyse voi olla *tutkintakäytännön* muutoksesta – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Molemmat tekijät voivat myös esiintyä yhtä aikaa joko toisiaan vahvistaen tai toistensa vaikutuksen kumoten, jos rikosoikeudellinen järjestelmä reagoi raaistuvaan rikollisuuteen laajentamalla tai supistamalla ankarimman rikosnimikkeen soveltamisalaa. Samoin, jos esimerkiksi suunnitelmallisten rikosten osuus lisääntyy samalla kun raakojen rikosten osuus vähentyy tai päinvastoin, kehitystrendit voivat kumota toisensa tilastossa ja murhien osuus pysyä vakaana. Murhien osuus kokonaishenkirikollisuudesta onkin murhan tunnusmerkkistön kaksijakoisuudesta johtuen varsin epämääräinen osoitin rikollisuuden rakenteesta ja sen muutoksista, ellei rikosnimikkeen ohella ole käytössä tarkempaa tietoa esimerkiksi rikosten suunnitelmallisuudesta.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2003–2014 murhina tutkituista henkirikoksista 56 prosentissa oli esiintynyt suunnitelmallisuutta. Vastaavasti 44 prosentissa nimikevalinta oli perustunut pelkäämään teon poikkeukselliseen raakuuteen (myös suunnitelmallisten rikosten joukossa saattoi olla poikkeuksellisen raakoja tekoja). Näyttäisi siten siltä, että suunnitelmallisuus ja raakuus ovat varsin tasasuhteisesti perusteina murhanimikkeen valinnassa esitutkinnaissa, suunnitelmallisuus hieman useammin. Raakuuden perusteella murhina tutkitut henkirikokset muodostivat 14 prosenttia ja suunnitelmalliset teot 18 prosenttia ajanjakson kaikista henkirikoksista.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään on kirjattu rikoksia kesästä 2002 alkaen. Sen avulla poikkeuksellisen raakojen murhien osuuden kehitystä kokonaishenkirikollisuudesta voidaan tutkia viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Niiden osuus kaikista henkirikoksista oli vuosina 2003–2007 13 prosenttia, vuosina 2008–2012 14 prosenttia ja vuosina 2013–2014 17 prosenttia. Osuus on siten lisääntynyt seuranta-ajanjaksolla selvästi. Toisaalta myös suunnitelmallisten murhien osuus henkirikoksista on samaan aikaan kasvanut 17 prosentista 19 prosenttiin.

Kuvio 10 Teon raakuuden perusteella ja teon suunnitelmallisuuden perusteella murhina syytettyjen henkirikosten osuudet alle 21-vuotiaiden henkirikoksista 1975–2008 (%). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Vastaavia tietoja hieman pidemmältä ajalta on saatavissa nuorten alle 21-vuotiaiden henkirikollisuudesta. Niiden mukaan niin teon raakuuden kuin suunnitelmallisuudenkin perusteella murhiksi syytekäytännössä katsottujen rikosten osuuksissa nuorten tekemistä henkirikoksista oli vuosina 1975–2008 huomattavaa vaihtelua vuosikymmenestä toiseen. Muutokset kummasakin tekotyyppissä olivat myös varsin samansuuntaiset. Alimmillaan osuudet olivat 1990-luvulla ja korkeimmillaan 1980-luvulla sekä jälleen päättyneellä vuosikymmenellä. Ajanjakson korkeimmat osuudet löytyvät sekä raakojen murhien että suunnitelmallisten murhien osalta vuosilta 2005–2008. Muutosten samankaltaisuus kummankin murhatyyppin kohdalla voi viitata siihen, että taustalla on saattanut olla vaihtelua yleisessä syytekäytännössä, ei pelkästään rikosten piirteissä. Toisaalta vaihtelujen taustalla lienee ollut myös muutoksia rikosten piirteissä.

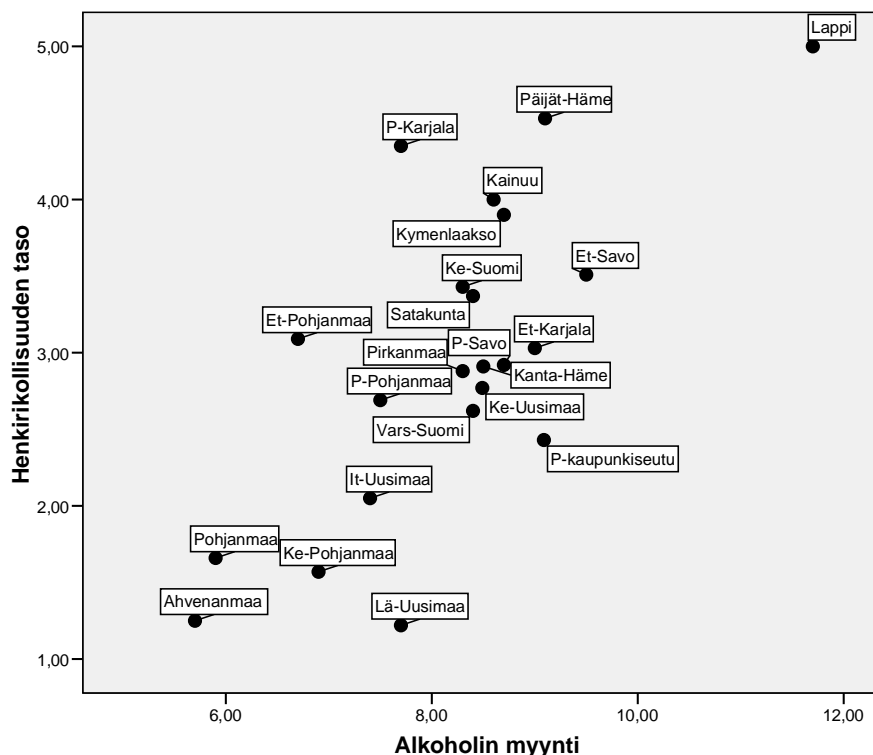
Päihteet ja henkirikollisuus

Henkirikollisuus ja alkoholi liittyvät läheisesti toisiinsa. Pääosa henkirikoksiin syyllistyvistä tekee tekonsa alkoholin vaikutuksen alaisena ja rikokset tehdään usein alkoholin nauttimistilanteissa. Henkirikollisuuden tason ja alkoholin kulutuksen (myynnin) välillä on tällä hetkellä selvä tilastollinen yhteys myös alueellisesti. Keskimäärin henkirikollisuuden taso on maakunnassa sitä korkeampi, mitä korkeampi on alkoholin kulutus (kuvio 11).

Alkoholinkulutus Suomessa 2006- 2015 (litraa 100 % alkoholia/asukas)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tilastoitu	8,4	8,7	8,5	8,3	8,1	8,2	7,7	7,6	7,3	7,1
Tilastoimaton	1,9	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	2,1	2,0	1,9
Yhteensä	10,3	10,5	10,4	10,2	10,0	10,1	9,6	9,7	9,3	9,0
Muutos	-2%	+2%	-1%	-2%	-2%	+1%	-5%	+1%	-4%	-3%

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuoden 2015 tiedot ennakkotietoja.

Kuvio 11 Henkirikollisuuden taso (/100 000 as. vuodessa) ja alkoholin myynti maakunnittain (litraa 100 % alkoholia/asukas). Lähteet: Tilastokeskus ja THL¹

Pääosa henkirikoksen tekijöistä samoin kuin rikosten aikuisista uhreista on rikoshetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Linkki alkoholin käyttöön on erityisen kiinteä miesten henkirikoksissa: vuosien 2003- 2014 rikosten miessyöillisistä ja aikuisista miesuhreista oli humalassa rikoshetkellä 80 prosenttia. Myös henkirikoksiin osallisina olleista naisista enemmistö oli humalassa, osuudet olivat kuitenkin alhaisempia kuin miehillä. Sukupuolesta riippumatta uhrien keskimääräinen humalatila rikoshetkellä oli selvästi syvempi kuin tekijöiden (taulukko 3). Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleista miesepäillyistä (joiden veren alkoholipitoisuus oli mitattu heti teon jälkeen) 45 prosentilla veren alkoholipitoisuus oli ollut vähintään 2,0 promillea ja 69 prosentilla vähintään 1,5 promillea.

¹ Kulutustiedot ovat vuodelta 2006, rikollisuustasotieto vuosien 2000–2008 keskiarvo.

Taulukko 3 Alkoholin vaikutuksen alaisena rikoshetkellä olleiden epäiltyjen ja aikuisten uhrien osuus henkirikoksissa 2003- 2014 (%)

	Kaikki epäilty (N=1249)	Miesepäilty (N=1097)	Naisepäilty (N=152)
Humalassa	77	79	61
Selvä	19	17	32
Ei tietoa	5	4	7
	101	100	100
Promillea ka.	1,88	1,88	1,91

	Kaikki uhrin (N=1276)	Miesuhrin (N=899)	Naisuhrin (N=377)
Humalassa	72	81	51
Selvä	25	16	46
Ei tietoa	2	2	2
	99	99	99
Promillea ka.	2,59	2,70	2,25

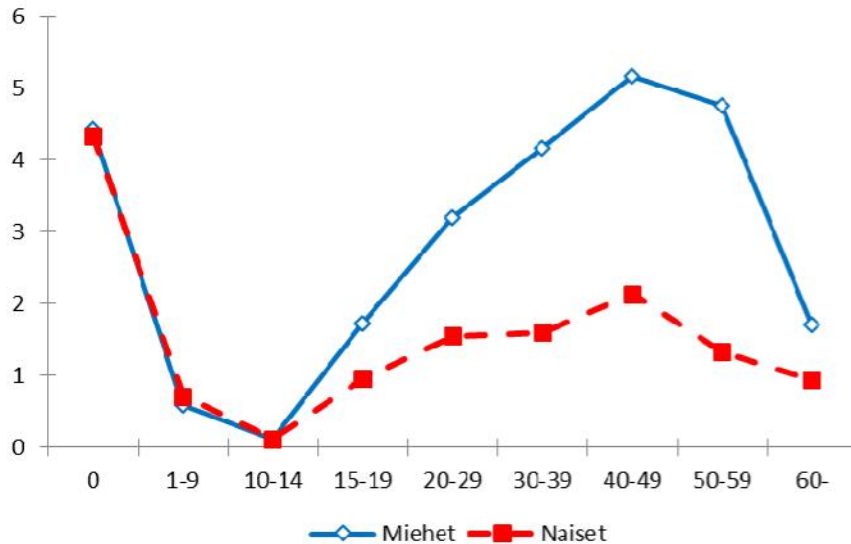
Promillea ka. = alkoholia nauttineiden keskimääräinen veren alkoholipitoisuus (promillea)

Rikoskohtaisesti tarkastellen 67 prosentissa viime vuosina tehdyistä aikuisten välisistä henkirikoksista kaikki osapuolet ovat olleet rikoshetkellä humalassa. Rikoksia, joissa kumpikin osapuoli on ollut selvin päin, on ollut ainoastaan 15 prosenttia kaikista. Muita päihteitä esiintyy rikosten yhteydessä yleensä yhdessä alkoholin kanssa käytettynä (ks. tarkemmin Lehti 2016).

Henkirikosten osapuolet

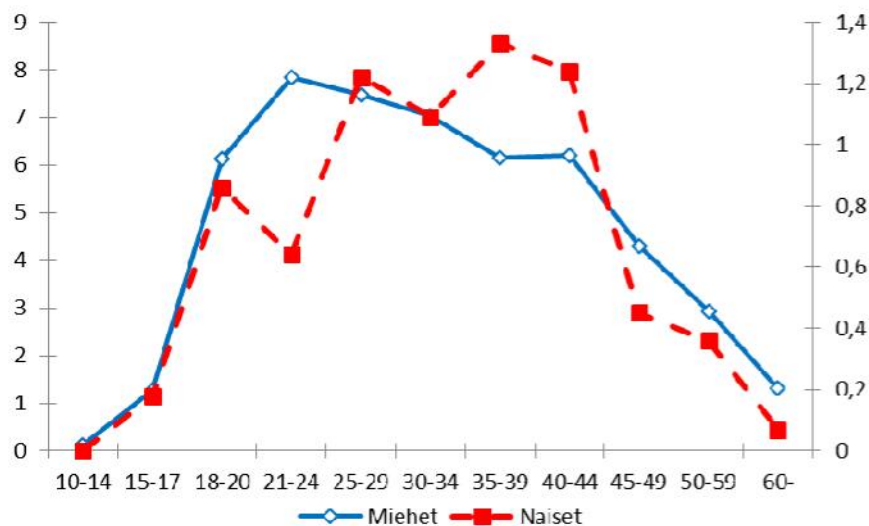
Seuraavassa tarkastellaan henkirikososapuolten ikää, sukupuolta, taustaa ja elämänohloshuiteita. Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen väestötietokantoihin, Oikeusrekisterikeskuksen rikosrekisteriin, poliisin rikosilmoitusjärjestelmään sekä Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ja Poliisiammattikorkeakoulun henkirikosseurantaan ja koskevat vuosien 2003–2014 rikoksia ellei toisin mainita.

Henkirikosten uhreista oli vuosina 2003–2015 naisia 30 prosenttia. Naisten osuus uhreista on henkirikoksissa pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa (ks. luku 3).

Kuvio 12 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2003–2014. Lähde: Henkirikosseuranta

Henkirikosten uhrin ikä on keskimäärin selvästi vanhempi kuin lievempien väkivaltarikosten (ks. luku 3). Riski kuolla henkirikoksen uhrina on sekä miehillä että naisilla korkea ensimmäisen ikävuoden aikana, erityisesti ensimmäisen elinvuorokauden. Viime vuosina vuotta nuorempana surmatuista lapsista 65 prosenttia on surmattu ensimmäisen elinvuorokautensa kuluessa, yleensä heti synnytyksen yhteydessä. Vuotta vanhemmilla lapsilla riski laskee jyrkästi, mutta alkaa nousta jälleen teini-ikässä. Korkeimmillaan riski joutua henkirikoksen uhriksi on aikuisilla miehillä 25 ja 60 ikävuoden välillä ja aikuisilla naisilla 40 ja 50 ikävuoden välillä.

Kuvio 13 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2003–2014. Naiset oikeanpuoleinen asteikko, miehet vasemmanpuoleinen asteikko. Lähde: Henkirikosseuranta

Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 35 ikävuoden välillä ja naisilla 25 ja 45 ikävuoden välillä. Naisten osuus pääsyyllisistä oli vuosina 2003–2014 12 prosenttia.

Valtaosa vuosina 2003–2014 henkirikoksen osapuoleksi joutuneista miehistä ja naisista oli työikäisiä, suhteellisen harva heistä oli kuitenkaan työelämässä. Ansiotyössä aikuisista, yli 15-vuotiaista, miesuhreista oli 16 prosenttia, miessyyllisistä 18 prosenttia. Naissyylisistä (24 %) ja aikuisista naisuhreista (30 %) osuudet olivat jonkin verran suuremmat. Vastaavasti työttömien ja varhaiseläkeläisten osuus miessyyllisistä oli 67 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 62 prosenttia, naissyylisistä osuus oli 51 prosenttia ja naisuhreista 37 prosenttia. Suhteutettaessa luvut sosiaaliryhmien kokoon miesten rikollisuustaso oli työttömillä yli kaksikymmenkertainen ja henkirikoskuolleisuus viisitoistakertainen ansiotyössä oleviin verrattuna. Naisten kohdalla tilanne oli käytännössä identtinen: työttömät muodostivat sekä syyllisten että uhrien osalta selvän ongelmaryhmän (ks. tarkemmin Lehti 2016).

Huomattava osa henkirikosten osapuolista on lisäksi *päihteiden ongelmakäyttäjii*. Esitutinnanjohtajien arvioiden mukaan vuosina 2003–2014 tehtyjen henkirikosten aikuisista miesosapuolista 67 prosenttia ja naisosapuolista 43 prosenttia oli joko alkoholin tai muiden päihteiden ongelmakäyttäjii.

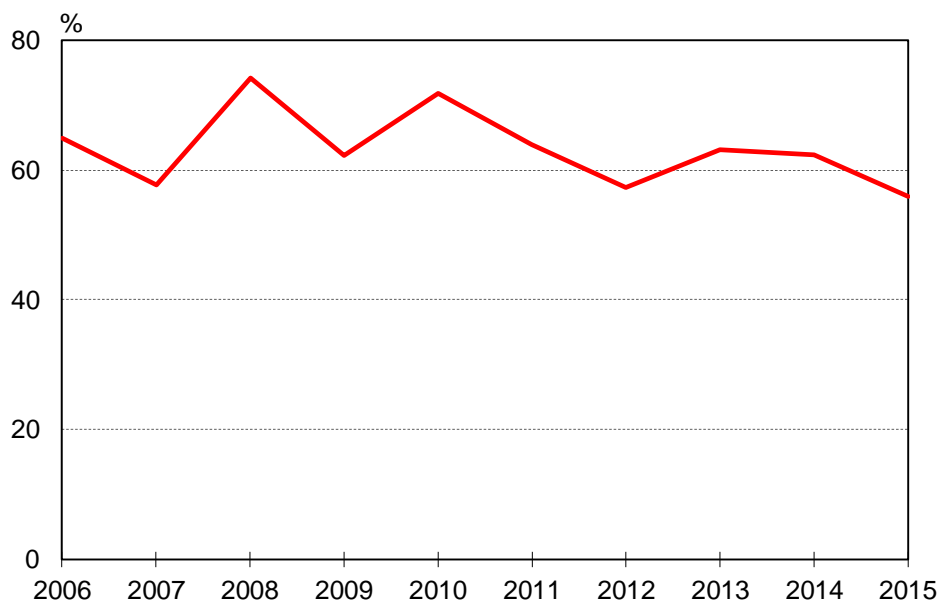
Kuvaavaa henkirikoksiin syyllistyville ja niiden uhriksi joutuville miehille on myös perhesuhteiden puuttuminen. Perheettömien 15 vuotta täytäneiden miesten henkirikollisuuden keskitaso ja henkirikoskuolleisuus ovat yli viisinkertaiset perheellisiin nähden. Naisilla tilanne on jossain määrin toisenlainen. Aikuisilla naisilla selvästi korkein henkirikoskuolleisuus on avoliitossa elävillä. Myös avoliitossa elävien naisten rikollisuustaso on keskimääräistä korkeampi, mutta samaa luokkaa kuin yksin asuvilla naisilla. Henkirikollisuuden riskiryhmiä ovat näin mitaten yksin asuvat miehet ja avoliitossa elävät naiset (ks. tarkemmin Lehti 2016).

Vuosien 2003–2014 miessyyllisistä 71 prosenttia oli tuomittu rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden kuluessa vähintään kerran tuomioistuimessa rikoslakirikoksesta, 60 prosentilla oli tekohetkellä rikosrekisteri ja 36 prosentilla oli takanaan ainakin yksi suoritettu ehdoton vankeustuomio. Väkivaltarikoksista miessyyllisistä oli aiemmin tuomittu 57 prosenttia, seitsemän prosenttia oli henkirikoksen uusijoita. Naissyylisistä rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana rikoslakirikoksesta tuomittuja oli 55 prosenttia, rikosrekisterin omasi 38 prosenttia ja suoritettuja ehdottomia vankeustuomioita oli 15 prosentilla. Aiemmin väkivaltarikoksista tuomittujen osuus naissyylisistä oli 37 prosenttia, viisi prosenttia oli henkirikoksen uusijoita (ks. tarkemmin Lehti 2016).

Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämästä syrjäytyneiden, pitkälle alkoholisoituneiden miesten ja naisten keskinäistä rikollisuutta. Tilanne on ollut muuttumaton viimeiset vuosikymmenet.

Henkirikosten selvitysprosentti

Kuviossa 14 selvitysprosentti viittaa siihen, kuinka suuri osa rikoksista selvitettiin kirjaamiskalenterivuoden aikana. Lopullinen selvitysaste on huomattavasti korkeampi, koska loppuvuoden rikoksista merkittävä osa selviää vasta seuraavan vuoden puolella. Kuviosta näkyvä selvitysprosentin pitkän aikavälin hienoinen lasku kuvastaa lähinnä selvitysaikojen pidentymistä, ei niinkään lopullisen selvitysasteen muutosta.

Kuvio 14 Tapot, murhat ja surmat: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2006–2015. Ei sisällä vuodelta 2015 turvapaikanhakijoiden ulkomailla ennen Suomeen saapumista tekemiä rikoksia.

Toisaalta poliisitilasto näyttää tilastointivuoden aikanakin selvitettyjen rikosten määrän tilastointiteknisistä syistä tosiasiallista alhaisempana. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2003–2014 tehdyistä henkirikoksista 78 prosentissa pääepäillyn henkilöllisyys oli selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta. Epäiltyjen pidättäminen ja vangitseminen kesti jonkin verran pidempään. Viikkoa kauemmin rikoksen selvittäminen oli kestänyt yhdeksässä prosentissa rikoksia. Pimeitä (selvittämättömiä) vuosina 2003–2014 poliisin tietoon tulleista henkirikoksista oli vuoden 2015 lopussa 1,6 prosenttia, henkirikoksina tutkittavat katoamista-

paukset mukaan lukien osuus oli 2,2 prosenttia. Ilmi tulevista henkirikoksista kyetään selvittämään siten 98 prosenttia.

2.5 Henkirikollisuuden alueellinen jakautuminen

Jaksossa esitetään tietoja henkirikollisuudesta erilaisissa kuntatyypeissä, maakunnissa ja kunnissa vuodesta 1990 vuoteen 2015.

Kuntatyypiryhmien¹ väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat vähäiset. Viimeisten viiden vuoden aikana asukaslukuun suhteutettu koko maan henkirikollisuuden (murhat, tapot ja surmat) keskitaso on ollut 17 prosenttia matalampi kuin viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Rikollisuustaso on laskenut eniten maaseutumaaisissa kunnissa ja kaupunkimaaisissa kunnissa pääkaupunkiseudun ulkopuolella, pääkaupunkiseudulla tason lasku on vastannut maan keskimääräistä. Taajaan asutuissa kunnissa rikollisuustaso on pysynyt ennallaan. Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset heikentävät tason muutosten vertailtavuutta kuntatyypiryhmien sisällä aiempiin jaksoihin nähden huomattavasti. Lähinnä tuloksista voi päätellä, että viime vuosien tason lasku ei ole rajoittunut johonkin tiettyyn kuntatyyppiin, vaan rikollisuus on vähentynyt kaiken tyyppisissä kunnissa.

Taulukko 4 Henkirikollisuus kuntatyypeittäin 2000–2004, 2005–2009 ja 2010–2014 (murhat, tapot ja surmat; rikollisuuden keskitaso 100 000 asukasta kohti vuodessa) ja rikollisuustason muutos 2010–2014 vrt. 2005–2009

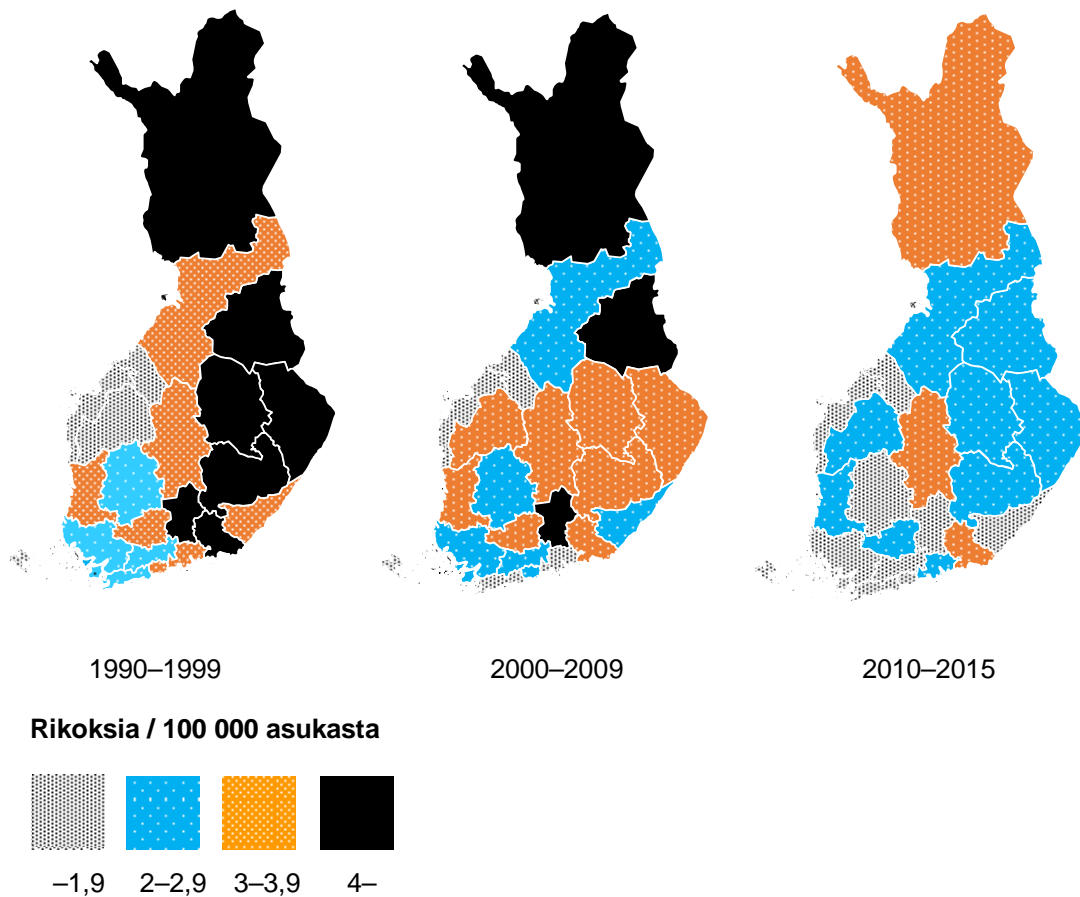
Kuntatyyppi	2000–2004	2005–2009	2010–2014	Muutos (%)
Pääkaupunkiseutu	2,1	1,9	1,6	–16
Muut kaupunkimaaiset kunnat	2,3	2,5*	1,9*	–24
Taajaan asutut kunnat	2,7	2,0*	2,0*	0
Maaseutumaaiset kunnat	3,6	2,2*	1,6*	–27
Kaikki kunnat	2,6	2,3	1,9	–17

* Viime vuosina toteutetut kuntaliitokset ja niiden myötä syntyneet suurkunnat tekevät jakson tiedoista vertailukelvottomia aiempiin jaksoihin nähden. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa perinteisesti olleet merkittävämpiä kuin kuntatyyppien väliset. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Seuraava maakunnallinen tarkastelu pohjautuu poliisitilastoon sisältäen kaikki kuolemaan johtavat väkivaltarikokset. Maakunnallinen ja kunnallinen aluejako perustuvat vuoden 2015 kuntarajoihin.

¹ Tilastokeskuksen kuntaryhmitys jakaa kunnat taajamaväestön osuuden ja suurimman taajaman väkiluvun perusteella kaupunkimaaisiin, taajaan asuttuihin ja maaseutumaaisiin kuntiin. Ryhmitys perustuu väestönlaskentatietoihin.

Kuvio 15 Henkirikollisuuden taso maakunnittain 1990- ja 2000-luvulla poliisitilaston mukaan. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista alitti tason vuosina 2010–2015 kymmenen.¹ Perinteinen matalan henkirikollisuuden alue on meillä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä ollut Länsi-Suomi, erityisesti historiallinen Etelä-Pohjanmaa ja Ahvenanmaa. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla rikollisuustason kehitys on ollut kuitenkin kasvava (myös Kauhajoen joukkomurha huomioimatta). Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Viime vuosina rikollisuustaso on laskenut kuitenkin selvästi useimmissa Itä-Suomen maakunnissa. Vuosina 2010–2015 rikollisuustaso oli matalin Ahvenanmaalla (0,0) ja korkein Lapissa (3,4).

¹ Sinänsä kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa rikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropoli-alueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

Maamme suurimmista kaupungeista henkirikollisuuden taso on tällä hetkellä suhteellisen matala. Rikollisuuden kehitys on niissä ollut viime vuosina vaihtelevaa, pääosassa rikollisuustaso on kuitenkin laskenut (taulukko 5).

Taulukko 5 Henkirikollisuuden taso ja tason muutos suurimmissa kaupungeissa 2005–2009 ja 2010–2014 (murhat, tapot ja surmat; rikollisuuden keskitaso 100 000 asukasta kohti vuodessa)

	2005–09	2010–14	Muutos
	Taso	Taso	%
Espoo	2,27	1,09	–52 %
Helsinki	1,86	1,69	–9 %
Joensuu	1,93	2,70	+40 %
Jyväskylä	3,00	3,30	+10 %
Kouvola	1,80	2,75	+53 %
Kuopio	1,14	2,75	+141 %
Lahti	5,03	0,97	–81 %
Lappeenranta	1,68	1,10	–35 %
Oulu	2,36	2,41	+2 %
Pori	2,84	0,70	–75 %
Rovaniemi	3,06	2,63	–14 %
Tampere	2,40	1,93	–20 %
Turku	1,94	1,77	–9 %
Vaasa	1,91	1,22	–36 %
Vantaa	1,66	2,24	+35 %

2.6 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkistöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikos-tilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene että kyseessä on uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus.

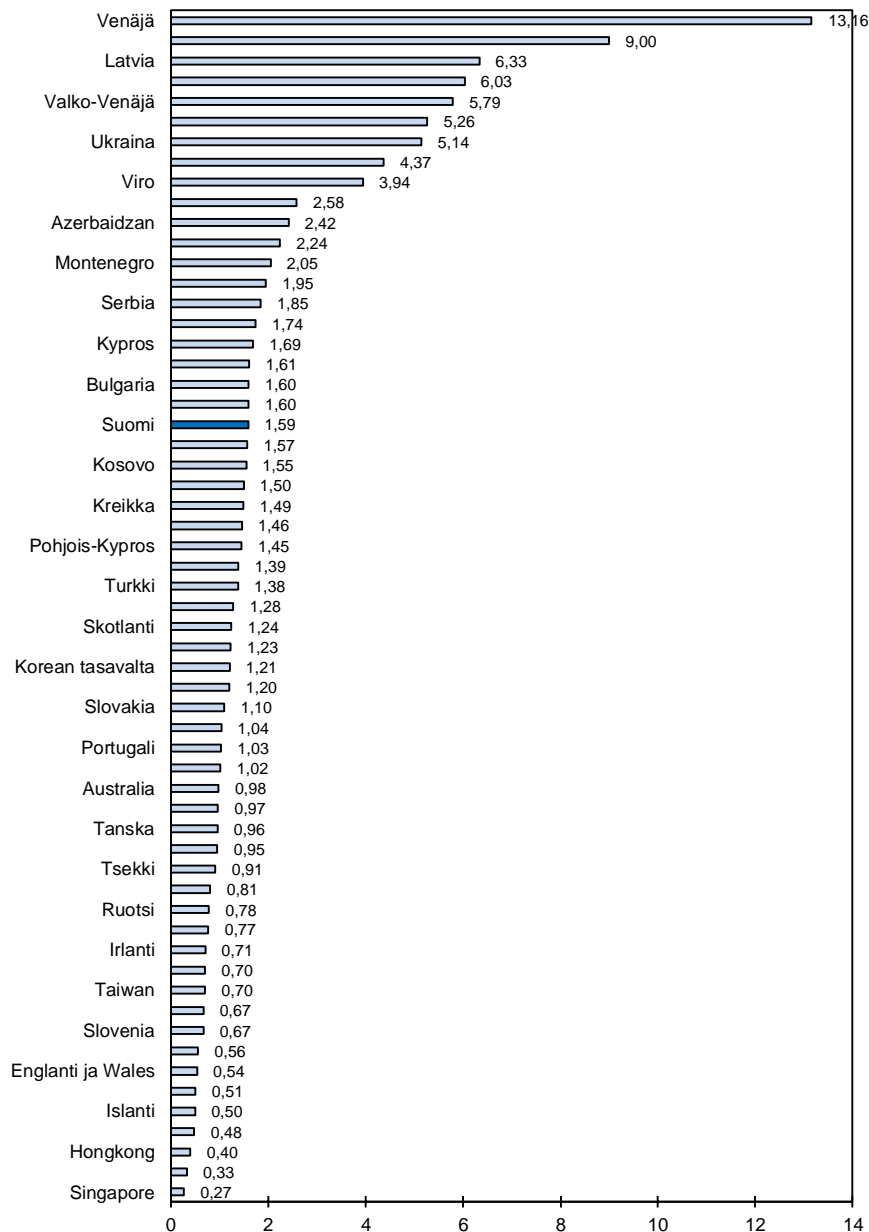
Suomen henkirikollisuuden taso Euroopassa

Seuraavassa Suomen henkirikollisuuden tasoa on vertailtu muihin teollisuusmaihin. Tietolähteenä on käytetty sekä kansallisia että WHO:n kuolemansyytilastoja. Kutakin maata koskeva tieto perustuu viiden viimeisen saatavilla olleen vuoden keskitasoon. Useimpien maiden kohdalla tämä merkitsee vuosia 2010–2014.

Kun vertailukohtana ovat naapurimaat, Suomi asettuu henkirikollisuustasonsa puolesta Skandinavian maiden ja Baltian maiden väliin (kuvio 16). Skandinavian maiden rikollisuustaso on vajaa puolet Suomen tasosta, Baltian maiden kaksi ja puoli kertaa Suomea korkeampi. Täysin omaa luokkaansa rikollisuustaso on Venäjällä, missä väestön riski tulla surmatuksi on lähes kymmenkertainen Suomeen verrattuna.

Euroopan voi jakaa karkeasti kahteen vyöhykkeeseen henkirikollisuuden tason osalta. Läntisessä Euroopassa, johon tässä luetaan Skandinavian maiden lisäksi Sveitsi ja kaikki Euroopan unionin vanhat jäsenmaat Suomea lukuun ottamatta, henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu vuotuinen taso on ollut vuosikymmeniä alle kaksi surmattua 100 000 asukasta kohti. Läntisessä Euroopassa ja Skandinaviassa tilanne on ollut suhteellisen vakaa jo 1800-luvun puolivälistä saakka, joskin viimeisten vuosikymmenten aikana rikollisuustaso on ollut hienoisessa kasvussa. Välimeren maissa henkirikollisuus laski länsieurooppalaiselle tasolle vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Samaan alhaisen henkirikollisuuden vyöhykkeeseen ovat perinteisesti kuuluneet myös itäisen Keski-Euroopan maat (Unkaria lukuun ottamatta) ja Jugoslavian pohjoiset osavaltiot. Tosin 1990-luvun yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen murrokseen liittyi niissä ja myös Saksan itäisissä osavaltioissa henki- ja väkivaltarikollisuuden voimakas kasvu. Muutos jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja rikollisuustaso on sittemmin palannut aiemmalle tasolle.

Kuvio 16 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten kuolemansyytilastojen pohjalta.

Perinteisiä korkean henkirikollisuuden maita (rikollisuustaso viime vuosikymmeninä kahdesta viiteen) Euroopassa ovat olleet Suomi, Unkari, useimmat Balkanin maat, Baltian maat ja Itä-Euroopan maat. Itä-Euroopassa, Baltiassa ja Balkanilla 1990-luvun yhteiskunnalliset muutokset aiheuttivat vielä itäisen Keski-Euroopan maitakin rajumman väkivaltarikollisuuden kasvun. Itäisessä Keski-Euroopassa ja Balkanilla rikollisuustaso on sittemmin palannut 1990-lukua edeltäneelle tasolle ja jopa sitä alhaisemmaksi. 1990-luvun lopulla alkaneen yleiseurooppalaisen henkirikollisuuden lasikutrendin myötä myös Suomessa ja Unkarissa rikollisuustaso on laskenut

historiallisesti poikkeuksellisen matalaksi, vaikka tasoero läntiseen Eurooppaan onkin säilynyt. Ainoastaan Albaniassa, Romaniassa, Baltian maissa ja Itä-Euroopassa viime vuosien henkirikollisuuden keskitaso on enää ylittänyt kaksi surmattua 100 000 asukasta kohti. Sekä eurooppalaisittain että koko teollisuusmaiden ryhmässä Venäjän tilanne on poikkeuksellinen. Vaikka henkirikollisuuden taso on maassa laskenut 1990-luvun huippuluvuista, on se edelleenkin huomattavasti 1980-luvun lopussa vallinnutta korkeampi ja täysin omaa luokkaansa kehittyneiden maiden joukossa. Venäjän tietoja tarkasteltaessa on huomioitava suuret rikollisuustason erot maan sisällä. Henkirikollisuuden taso Uralin itäpuolisilla alueilla on noin kaksinkertainen maan keskitasoon verrattuna ja vastaavasti Etelä-Venäjällä vain puolet siitä. Pietarin, Murmanskin ja Moskovon alueilla henkirikollisuuden taso on viime vuosina ollut noin 20 prosenttia koko maan rikollisuustason alapuolella, Itä-Karjalassa maan keskitasoa (Pridemore 2003). Euroopan ulkopuolista teollisuusmaista henkirikollisuuden taso on korkein Yhdysvalloissa, noin kaksi ja puoli -kertainen Suomeen verrattuna. Kanadassa ja Israelissa henkirikollisuuden taso vastaa nykyisin Suomen tasoa, muissa Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa se on selvästi Suomea matalampi (kuvio 16).

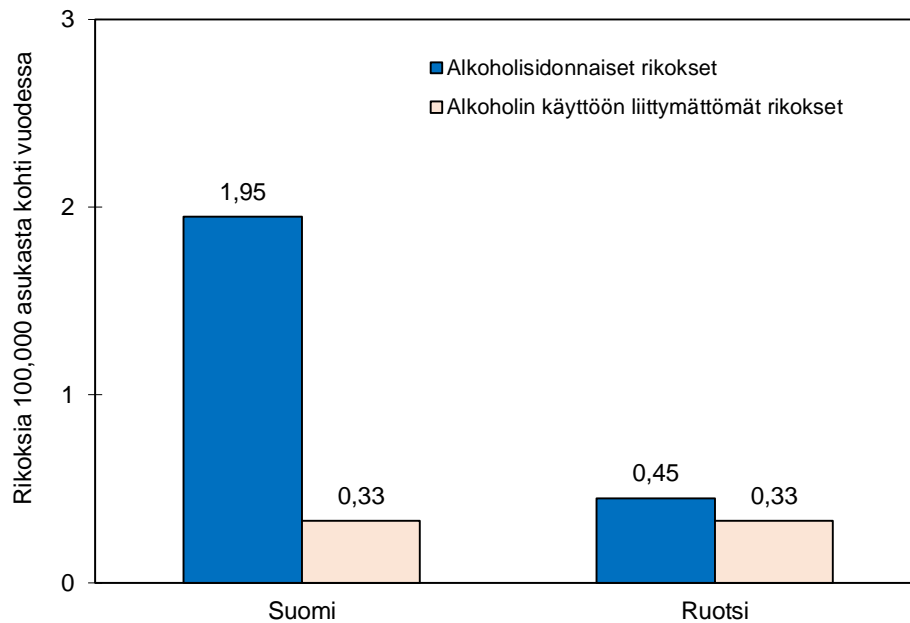
Syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten väkivalta henkirikollisuutemme ytimenä myös kansainvälisesti

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Useissa Länsi-Euroopan maissa ja myös esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta.

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on lisäksi havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen passiiviväestön alkoholisidonnaisista rikoksista.

Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä neljä ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, alkoholisti riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan yhtä korkea. Kokonaishenkirikollisuuden tasoero selittyy siten huomattavalta osin yksin alkoholisidonnaisen ja nimenomaan vahvasti alkoholisidonnaisen (kaikki osapuolet humalassa) rikollisuuden tasoerolla (Granath ym. 2011).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat alkoholin ongelmakäyttäjät, eivät normaalikuluttajat. Suomessa päihteiden ongelmakäyttäjien osuus rikososapuolista, erityisesti syyllisistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2003–2006 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 53 prosenttia ja aikuisista miesuhreista 63 prosenttia arvioitiin alkoholin väärinkäyttäjiksi. Ruotsissa vastaava osuus oli sekä miessyyllisistä että uhreista 34 prosenttia (Granath ym. 2011).

Kuvio 17 Alkoholisidonnaisten (joku osapuolista humalassa) ja alkoholin käyttöön liittymättömien (kaikki osapuolet selviä) henkirikosten asukaslukuun suhteutettu keskitaso Suomessa ja Ruotsissa vuosina 2003–2006. Lähde: Granath ym. 2011

Työikäisen passiiviväestön (työttömät ja varhaiseläkeläiset) osuus henkirikoksiin syyllistyneistä oli vuosina 2003–2006 Suomessa 68 prosenttia ja Ruotsissa 53 prosenttia. Vastaavasti työikäinen aktiiviväestö (työssä käyvät) muodosti Suomessa syyllisistä 19 prosenttia ja Ruotsissa 28 prosenttia. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että työttömien rikollisuustaso oli Suomessa moninkertainen Ruotsiin verrattuna, aktiiviväestön rikollisuustaso sitä vastoin vain hieman korkeampi kuin Ruotsissa.

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työikäisen passiiviväestön ja päihteiden väärinkäyttäjien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Yhteenveto

Kuolemaan johtavan väkivallan pääpiirteet Suomessa ovat:

- § Vuonna 2015 maassamme tehtiin 104 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Rikollisuustaso oli 1,9 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- § Henkirikollisuuden taso on ollut laskeva 1990-luvun puolivälistä lähtien. Muutos on tapahtunut pääasiassa miesten alkoholisidonnaisen väkivallan määrässä.
- § Vuonna 2015 kirjattiin neljä alle 18-vuotiaan tekemää henkirikosta.
- § Henkirikollisuuttamme hallitsee syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta. Rikokset liittyvät kiinteästi alkoholinkäyttötilanteisiin.
- § Maamme henkirikollisuuden asukaslukuun suhteutettu taso on selvästi matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaittemme. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei eroa Suomessa muista Pohjoismaista.

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Juha Kääriäinen & Martti Lehti & Petri Danielsson &
Mikko Aaltonen & Laura Kuitunen & Venla Salmi

Edeltävässä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pelkästään rikollisuuskehityksestä kiinnostunut lukija voi siirtyä suoraan jaksoon 3.2. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. *Uhritutkimukset.* Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Siren 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

B. *Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot.* Poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Se pohjautuu poliisiasiain tietojärjestelmään. Tilasto on pahoinpitely- ja ryöstörikosten osalta tekopohjainen. Tilasto on myös aluepohjainen, sisältäen vain Suomen viranomaisten tietoon tulleita eli lähinnä vain Suomessa tehtyjä rikoksia. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo puolestaan pahoinpitely- ja ryöstörikoksista vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen keräämiin tietoihin.

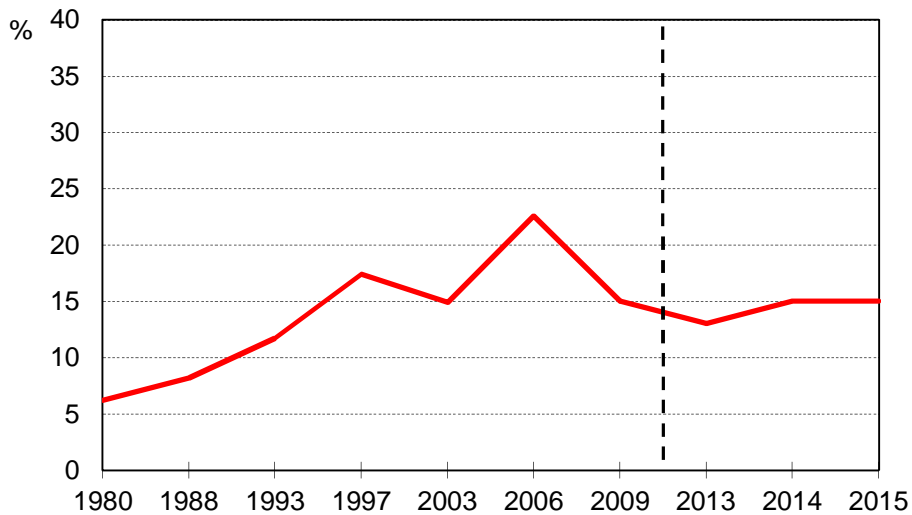
Tietoja väkivallasta sisältyy myös itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjärjestelmiin. Niiden tiedot koskevat pääosin nuoria, ja tietoja esitellään tämän julkaisun nuorten rikollisuutta ja uhrikokemuksia käsittelevässä jaksossa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisi-tilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä. Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot poikkeavat. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomaistilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomaistilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

Vuoden 2015 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 12 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille. Naisista 11 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia kertoi tapauksen tulleen poliisin tietoon. (Danielsson & Kääriäinen 2016.) Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa. Koska uhritutkimuksissa ei tavoiteta väkivallan ongelmaryhmää, sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä, on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 1). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään lyönnin sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 15 prosentin tuntumaan.

Kuvio 1 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään lyönti. Lähde: Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–15. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen.

Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista ryöstörikoksia koskevia tietoja ei enää ole ollut saatavissa (Lehti 2008).

Ilmoitusalttiuden ohella muita tekojen tilastoitumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat ihmisten suhtautuminen väkivaltaan, poliisin kirjaamisalttiutus, poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen ja teho sekä lainmuutosten vaikutukset. Tilastoidun rikollisuuden muutokset voivat siten johtua paitsi rikoskäyttäytymisen määrän tai piirteiden muutoksista, myös niistä täysin riippumattomista tekijöistä. Tilastoidun rikollisuuden rinnalla onkin siis syytä tarkastella myös kyselylähteiden antamaa kuvaa ilmiöstä. Kattavin ja luotettavin kuva väkivallan määrästä, piirteistä ja kehityksestä saadaan yhdistämällä eri osoitinjärjestelmien tietoja.

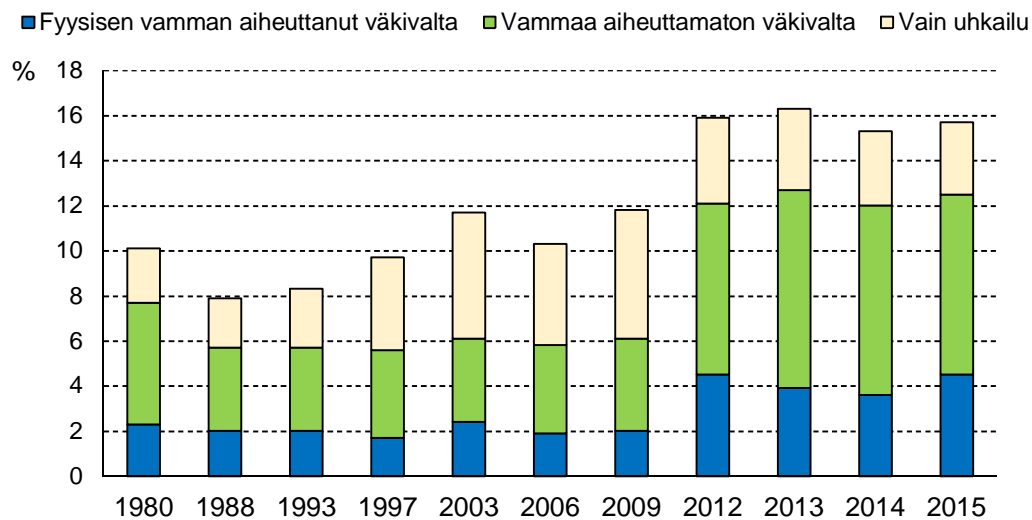
3.2 Väkivallan uhriksi joutumisen yleisyys kyselyiden valossa

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten kokemasta väkivallasta. Vuoden 2015 kyselyn mukaan 7 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut joka kymmenes. Sellaista

väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut viisi prosenttia. (Danielsson & Kääriäinen 2016.)

Väkivalta- ja uhkailukokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta (2012–). Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009 välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuvio 2). (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005.) Uhkailujen kokeminen sen sijaan lisääntyi jaksolla 1988–2003. Uhkailukokemusten lisääntymistä tulkittaessa on huomioitava, että lisääntyminen voi johtua ainakin kahdesta seikasta: uhkaavan käyttäytymisen tosiasiallisesta lisääntymisestä tai siitä, että riitaisa käyttäytyminen tulkitaan aiempaa herkemmin väkivallaksi. Molemmat tekijät voivat vaikuttaa myös samanaikaisesti.

Vuosien 2012–2015 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää antavan selvästi korkeammat prevalenssit muulle väkivallalle kuin pelkälle uhkailulle. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta 2012 edeltäneet uhritutkimukset kerättiin puhelinhaastattelulla ja uusi rikosuhritutkimus kerätään postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinkyselyjä korkeampia uhriksi joutumisprevalensseja (Heiskanen 1998; Sirén 2011).

Kuvio 2 Väkivallan ja uhkailujen kohteeksi vuoden aikana joutuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2015

Siitä, että väkivallan riski valtaväestössä on pysynyt suhteellisen vakaana, ei voi suoraan päätellä, että tilanne olisi samanlainen koko väestössä. Väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön

nähdén. Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadusta johtuen ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

3.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Seuraavassa kuvataan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2006–2015. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Henkirikoksen yritykset

Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä (299) vähentyi vuonna 2015 noin yhdeksän prosenttia edellisvuodesta (taulukko 1). Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet murhan, tapon tai surman yritykset vuosina 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Henkirikoksen yritys	271	381	363	366	308	306	350	264	327	299
Muutos %	-22%	+41%	-5%	+1%	-23%	-1%	+14%	-25%	+24%	-9%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Pahoinpitelyrikokset

Taulukossa 2 näkyvät poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä ja siinä tapahtuneet vuotuiset muutokset vuosina 2006–2015. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä lisääntyi vuonna 2015 edellisvuodesta kolme prosenttia. Törkeiden pahoinpitelyiden määrä sen sijaan väheni viisi prosenttia.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2006–2015.

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Lievä pahoinpitely									
8 368	9 601	9 619	9 399	9 516	11 356	10 967	9 709	9 324	9 493
Pahoinpitely									
20 461	22 648	22 928	21 390	21 570	26 762	25 390	24 015	21 959	22 818
Törkeä pahoinpitely									
2 056	2 385	2 256	2 105	1 996	2 053	1 874	1 791	1 645	1 563
Yhteensä									
30 885	34 634	34 803	32 894	33 082	40 171	38 231	35 515	32 928	33 874
Muutos %									
+1 %	+12 %	0 %	–5 %	+1 %	21 %	–5 %	–7 %	–7 %	+3 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Viimeisen kymmen vuoden tarkastelujaksolla merkittävin tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011, jolloin lähisuhteissa tapahtuneen väkivallan syyteoikeus muuttui. Perheen sisällä ja parisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt muutettiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Vuoden 2011 ensimmäisten kolmen kuukauden aikana pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä kasvoi yli viidenneksen edellisvuoden alkukuukausiin nähden ja tason muutos säilyi myös loppuvuoden. Lisäys tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Törkeiden pahoinpitelyjen määrä lisääntyi samanaikaisesti vajaat kolme prosenttia. Kaikissa tekemuodoissa kasvu tapahtui erityisesti yksityisasunnoissa tehdyissä pahoinpitelyissä, ilmeisesti valtaosin perheväkivaltaan liittyneissä rikoksissa. Taustalla näyttäisivät siis olleen ainakin osin lainsäädännössä ja poliisin käytännöissä tapahtuneet muutokset. Tuolloisen tason muutoksen taustalla olleiden tekijöiden vaikutus ilmirikollisuuteen on sittemmin hiipunut tai kokonaisrikollisuudessa on tapahtunut muutoksia, sillä vuonna 2015 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä oli samalla tasolla kuin mitä se oli ennen vuoden 2011 alussa tapahtunutta syyteoikeuden muutosta.

Vammantuottamus

Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriata tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 3 on esitetty vuosilta 2006–2015 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta

itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2015 yhteensä 124.

Taulukko 3 Pahoinpitelyrikoksen kanssa yksin teoin tehdyt vammantuottamukset vuosina 2006–2015

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pahoinpitelyrikos ja vammantuottamus									
127	161	172	159	174	170	156	116	124	124

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Ryöstörikokset

Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 1 550 ryöstörikosta (RL 31:1–2). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä väheni kahdeksan prosenttia (taulukko 4). Törkeiden ryöstöjen määrä (266) oli kuitenkin 23 prosenttia edellisvuotta suurempi.

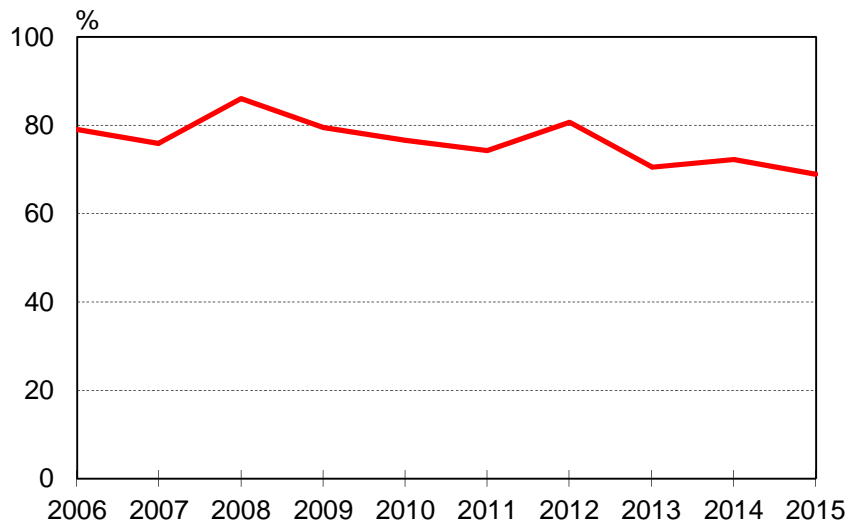
Taulukko 4 Poliisin tietoon tulleet ryöstörikokset vuosina 2006–2015

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ryöstö									
1 542	1 581	1 516	1 428	1 352	1 414	1 398	1 328	1 473	1 284
Törkeä ryöstö									
158	203	180	212	156	208	218	196	216	266
Ryöstörikokset yhteensä									
1 700	1 784	1 696	1 640	1 508	1 622	1 616	1 524	1 689	1 550
Muutos %									
–6 %	+5 %	–5 %	–3 %	–8 %	+8 %	–0 %	–6 %	+11 %	–8 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

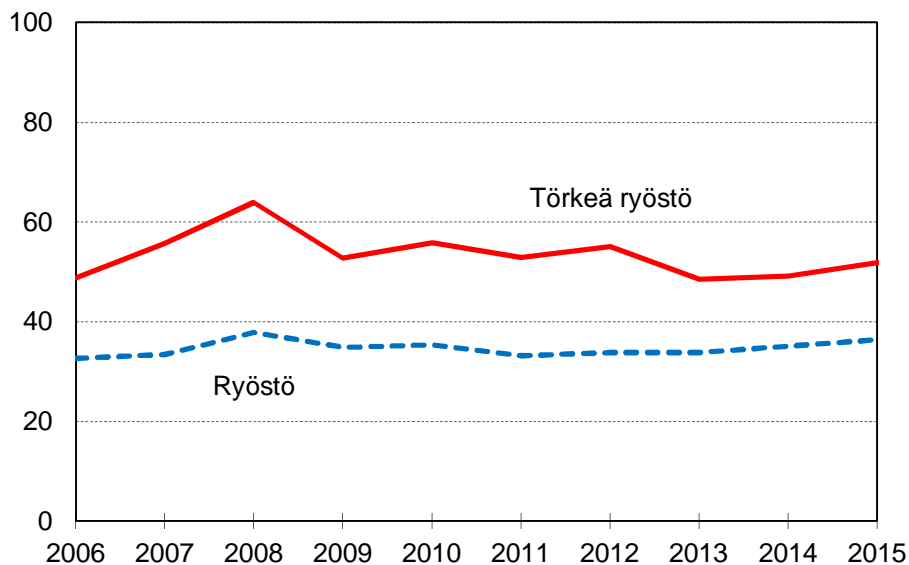
Väkivaltarikosten selvitysaste

Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 70–85 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 3). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

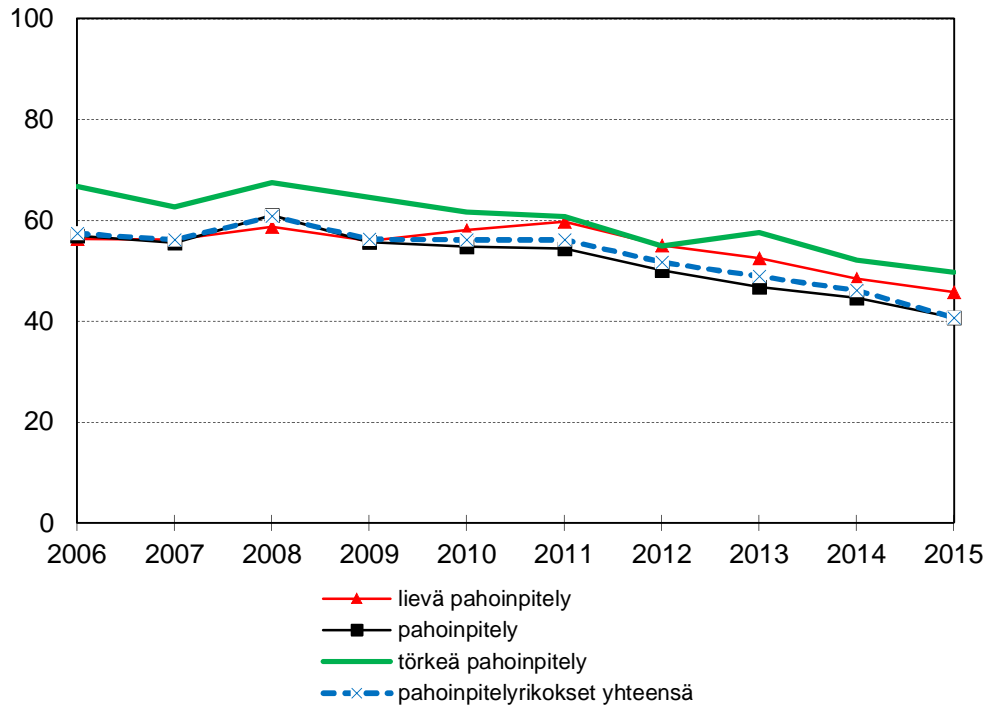
Kuvio 3 Henkirikoksen yritykset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2006–2015

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt vakaana viimeiset kymmenen vuotta (kuvio 4). Törkeistä ryöstöistä selvitetään vuosittain noin puolet, muista ryöstöistä kolmannes.

Kuvio 4 Ryöstörikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2006–2015

Pahoinpitelyrikosten selvitysaste laski edelleen vuonna 2015 ollen 41 prosenttia (kuvio 5). Selvitysasteen lasku koski kaikkia pahoinpitelyrikoksia. Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatusta rikoksista.

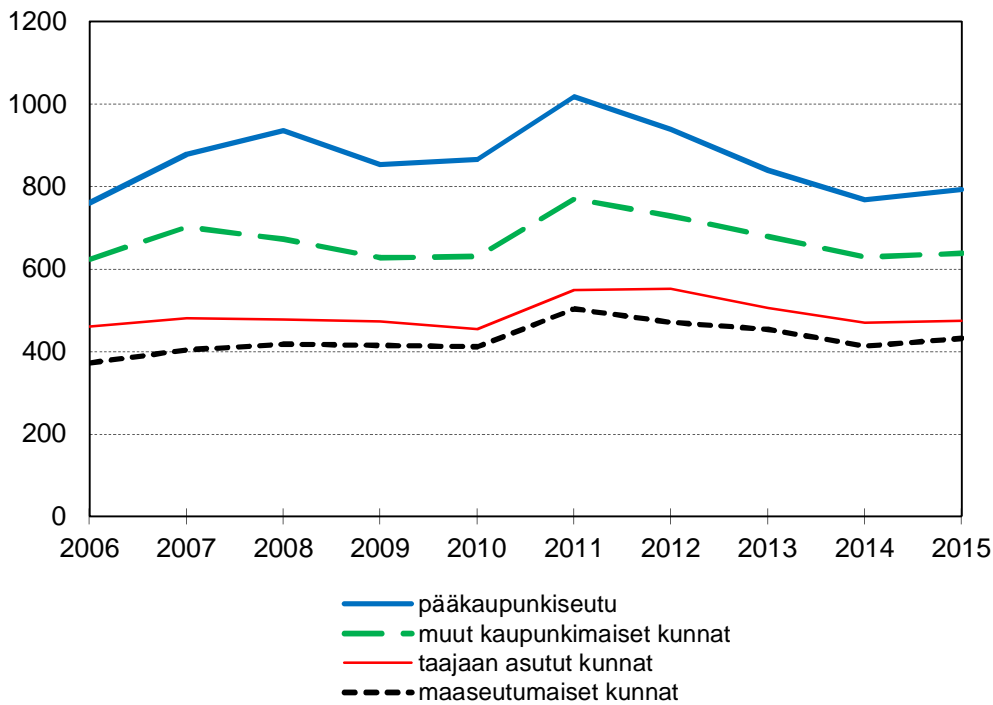

Kuvio 5 Pahoinpitelyrikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2006–2015

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

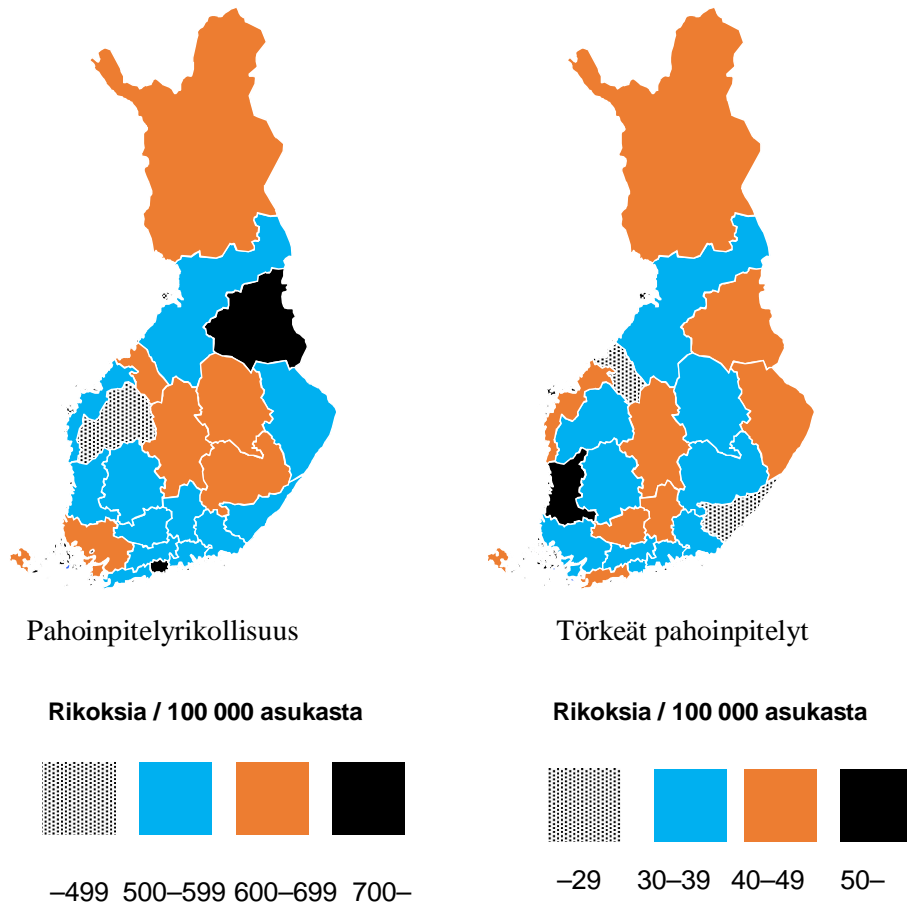
Pahoinpitely- ja ryöstörikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihtelee kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryhmissä (kuvio 6). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaaisissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso on laskenut kaikissa kuntatyyppiryhmissä lukuun ottamatta vuotta 2015, jolloin rikollisuustaso hiukan nousi.

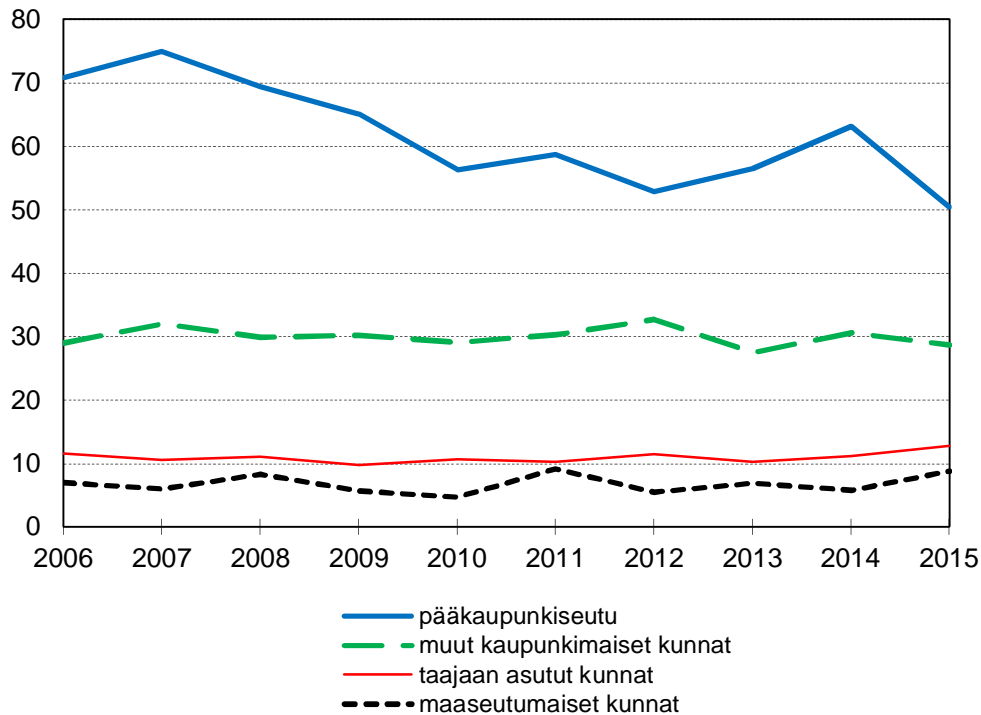
Kuvio 6 Pahoinpitelyrikokset kuntatyyppiryhmittäin väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

Maakunnittain tarkastellen pahoinpitelyrikollisuuden alueellinen jakautuminen muistuttaa varsinkin törkeiden pahoinpitelyiden osalta melko paljon henkirikollisuuden jakautumista (kuvio 7). Toisaalta korkean pahoinpitelyrikollisuustason alueisiin kuuluvat myös Ahvenanmaa, pääkaupunkiseutu ja Varsinais-Suomi, missä henkirikollisuus on suhteellisen alhaista. Ahvenanmaan korkea suhdeluku niin törkeissä pahoinpitelyissä kuin pahoinpitelyrikoksissa ylipäätään selittyy huomattavalta osin laivoilla tapahtuneilla rikoksilla ja matkailijoiden keskinäisellä väkivallalla. Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on puolestaan keskittynyt Helsinkiin, mistä vuosina 2006–2015 kirjattiin vuosittain keskimäärin 1 067 pahoinpitelyrikosta 100 000 asukasta kohti. Törkeiden pahoinpitelyiden vuotuinen taso pääkaupungissa oli samalla ajanjaksolla sen sijaan vain 30 rikosta 100 000 asukasta kohti. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden tasoa selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskeluliiketoiminnan keskuksena.

Kuvio 7 Pahoinpitelyrikollisuus (RL 21:5–7) ja törkeä pahoinpitelyt maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuosina 2006–2015

Ilmi tuleva ryöstörikollisuus on Suomessa selvästi yleisintä pääkaupunkiseudulla (kuvio 8). Tilanne kuntatyypiryhmien välillä on kuitenkin tasaantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, kun pääkaupunkiseudun rikostaso on laskenut. Tästä huolimatta pääkaupunkiseudun ryöstörikollisuuden taso oli vuonna 2015 muihin kaupunkimaisiin kuntiin verrattuna lähes kaksinkertainen ja muihin kuntatyyppeihin nähden noin viisinkertainen.

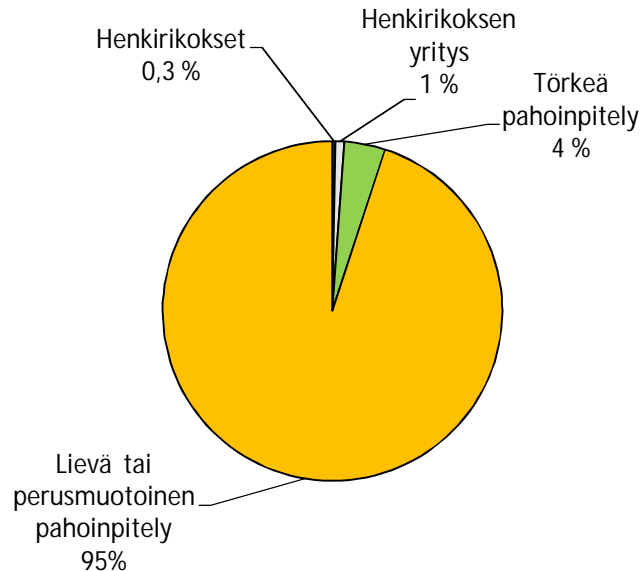
Kuvio 8 Ryöstörikkokset 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

3.5 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleen rikollisuuden (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuonna 2015 toteutetun nykymuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineisto).

Pahoinpitelyrikosten piirteitä

Väkivallan vakavuus. Suurin osa poliisin kirjaamasta väkivallasta painottuu lievempiin tekemuotoihin (kuvio 9). Vuonna 2015 tilastoiduista väkivaltarikoksista 95 prosenttia oli lieviä tai perusmuotoisia pahoinpitelyitä. Vertailun vuoksi kuviossa ovat myös henkirikokset, joiden osuus oli 0,3 prosenttia teoista.

Kuvio 9 Eri rikosnimikkeiden osuus poliisin tietoon tulleessa väkivaltarikollisuudessa vuonna 2015

Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa valtaosassa tapauksista uhri sai jonkinasteisia vammoja. Noin puolet lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä oli sellaisia, että vammat jäivät enintään naarmujen, kivun tai mustelmien asteelle. Tätä vakavampia vammoja syntyi 20 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä ja kolmessa prosentissa lievistä pahoinpitelyistä. Poliisi kirjasi vakavia vammoja (vähintään murtuma, avotärähdys, haava) 55 prosentissa törkeistä pahoinpitelyistä ja 74 prosentissa henkirikoksen yrityksistä.

Saman lähteen mukaan poliisin tietoon tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin neljässä viidestä ei ollut käytetty mitään tekovälinettä. Lievissä pahoinpitelyissä yksi prosentti ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä kolme prosenttia teoista oli sellaisia, joissa tekijällä oli ollut jonkinlainen teräase. Ampuma-aseella tehdyt teot olivat hyvin harvinaisia. Törkeissä pahoinpitelyistä 48 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä 68 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt teräasetta. Ampuma-aseet tekovälineinä olivat törkeässäkin väkivallassa varsin harvinaisia; törkeistä pahoinpitelyistä kolmessa prosentissa ja henkirikoksen yrityksistä kymmenessä prosentissa oli käytetty ampuma-asetta.

Uhritutkimuksissa ilmoitettu väkivalta painottuu lievempiin tekoihin. Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT 2015) mukaan tyrkkimistä ja tönimistä kokeneita 15–74-vuotiaita henkilöitä oli yhdeksän prosenttia. Vastavasti nyrkillä lyönnin kokeneita oli kolme prosenttia. Niitä henkilöitä, jotka kertoivat, että heidän kimppuunsa oli käyty jotakin asetta käyttäen, oli 0,6 prosenttia. (Danielsson & Kääriäinen 2016). Samassa tutkimuksessa viisi

prosenttia vastaajista kertoi saaneensa väkivallan seurauksena vähintään mustelman tai ruhjeen.

Uhritutkimukset eivät kuvaa luotettavasti kaikkein vakavinta väkivaltaa. Poliisille ilmoitettava väkivalta onkin keskimäärin törkeämpää kuin uhritutkimusten kuvaama: aseellisten tekojen ja vakavia vammoja aiheuttaneiden tekojen osuus on selvästi suurempi (RTST-tietokanta).

Väkivallan tapahtumapaikka. Poliisin kirjaamat pahoinpitelyrikokset ovat aiempina vuosina tapahtuneet useammin yleisillä paikoilla. Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kuitenkin kasvanut tasaisesti koko kuluva vuosituhannen. Vuonna 2012–2015 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikkoksia kuin julkisilla paikoilla (taulukko 5). Vuonna 2015 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus oli 39 prosenttia.

Taulukko 5 Pahoinpitelyrikosten tekopaikat 2006–2015

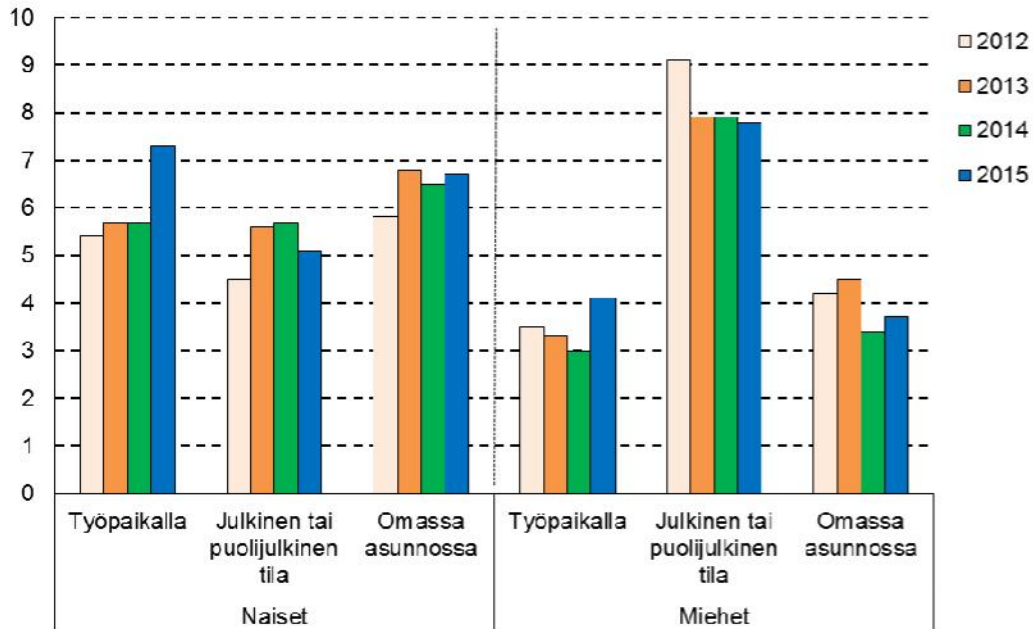
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Yksityisasunto	8730	9833	10299	10271	10258	14158	14424	12900	12505	13140
Muu yksityinen paikka	4781	5293	5332	5270	5623	6075	5961	5881	5314	5540
Yksityiset paikat, %	44	44	45	47	48	50	53	53	54	55
Liikekeskus	1042	1103	989	914	836	838	716	652	607	626
Yleinen tilaisuus	218	181	163	200	179	202	197	161	129	107
Ravitsemusliike tms.	4344	4907	4518	4194	4174	4604	4388	3793	3395	3520
Muu yleinen paikka	11804	13314	13500	12044	12011	14289	12545	12126	10974	10933
Yleiset paikat, %	56	56	55	53	52	50	47	47	46	45

Lähde: Tilastokeskus. Pyörityksestä johtuen prosentiosuuksien summat voivat poiketa sadasta. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on vaihdellut yhden ja viidentoista välillä.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Rikoksia ilmoitetaan poliisille aiempaa yleisemmin ja poliisi on toiminnassaan myös oma-aloitteisesti kiinnittänyt huomiota perheväkivaltaan.

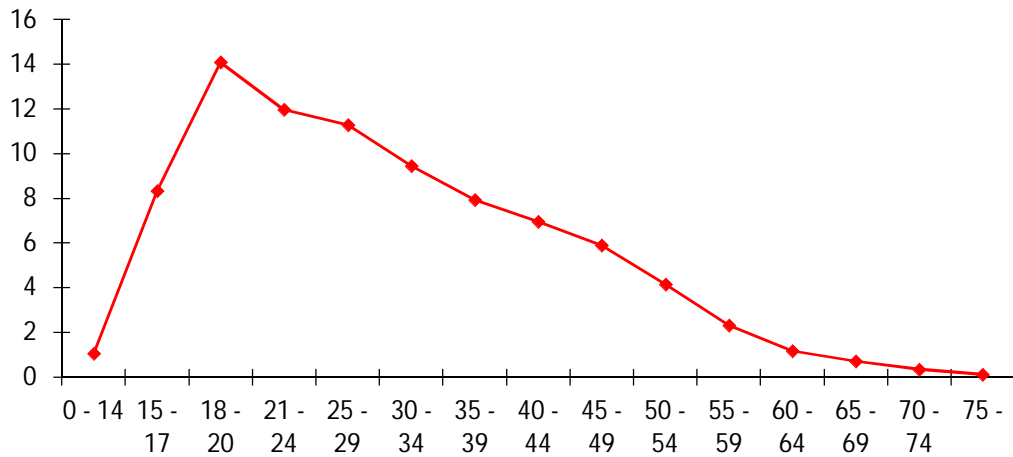
Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuksissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartiointin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Myös ravitsemusliikkeissä tapahtuneiden tekojen määrä on laskenut viime vuosina ja on nyt kymmenvuotisen tarkastelujakson alhaisimmalla tasolla.

Kuviossa 10 on tarkasteltu uhritutkimusten (KRT 2012–2015) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin omassa asunnossa ja työpaikalla tai työtehtävien yhteydessä. Miehet kohtasivat tyypillisimmin väkivaltaa julkisilla paikoilla ja ravintoloissa.

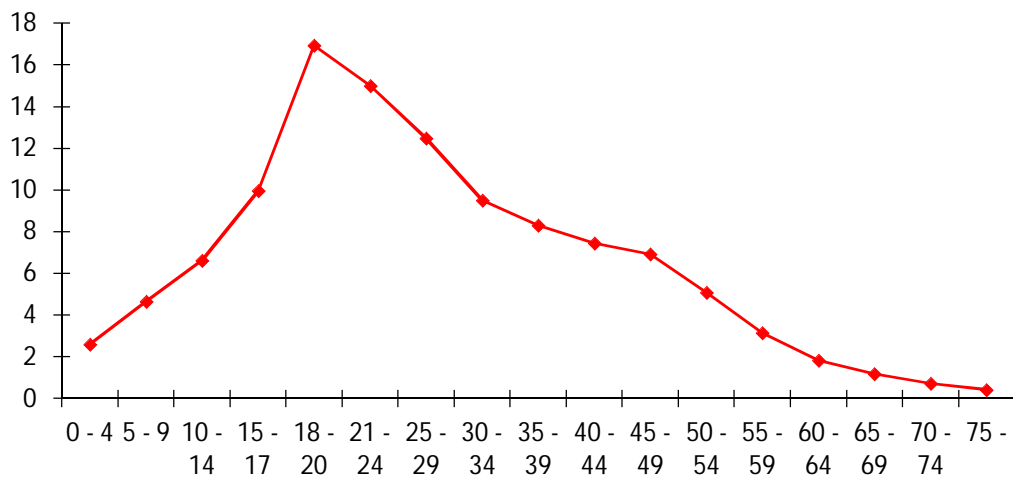
Kuvio 10 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet sukupuolen mukaan vuosina 2012–2015, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2015

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuu nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 11 ja 12 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu samanikäisen väestöryhmän kokoon. Kuvioiden luvut ovat siten suhdelukuja.

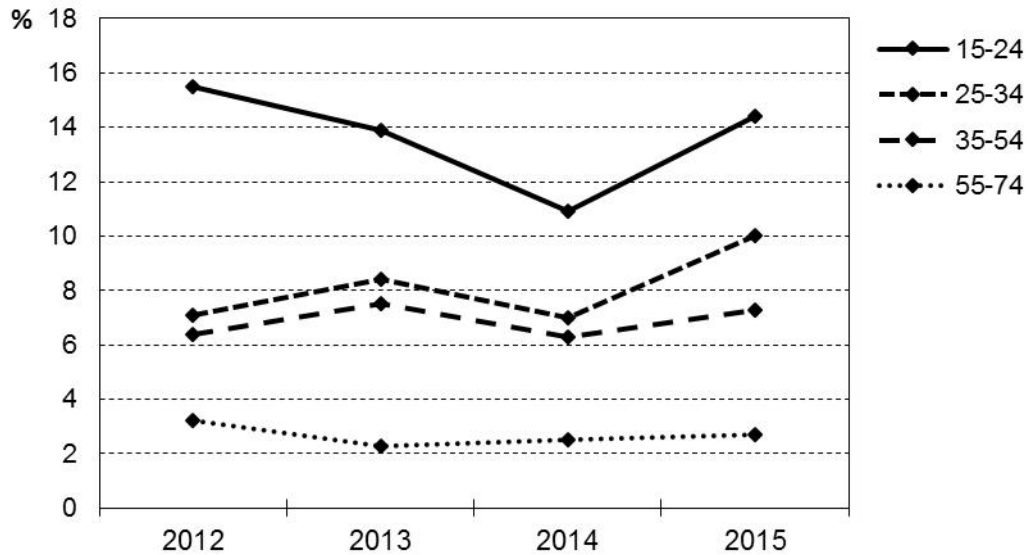
Kuvio 11 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2015 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuvio 11). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joudua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuvio 12).

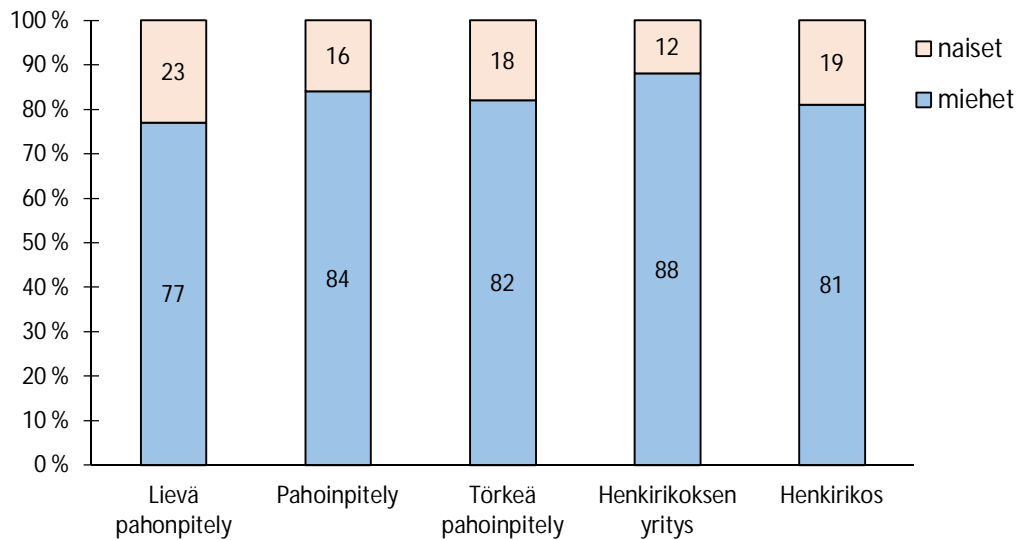
Kuvio 12 Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2015 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuviosta 13 ilmenee vuoden aikana vähintään läimäisyn tai sitä vakavampaa väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin vuosina 2012–2015. Mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat.

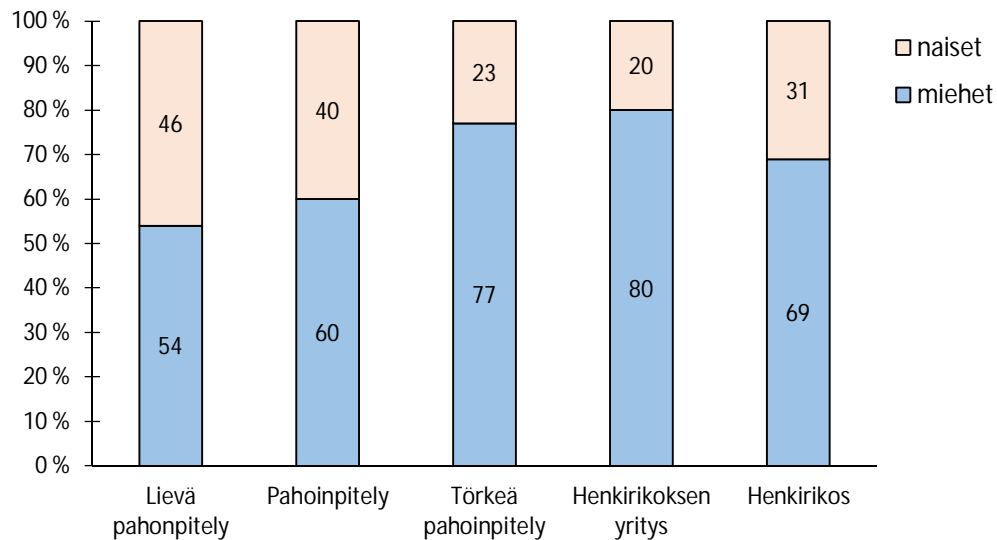
Kuvio 13 Fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet iän mukaan vuonna 2012–2015, %. Lähde: Krimo /Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2015

Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä. Kuviosta 14 ilmenee naisten ja miesten osuus vuonna 2015 poliisin väkivaltarikoksista syylliseksi epäilemistä.

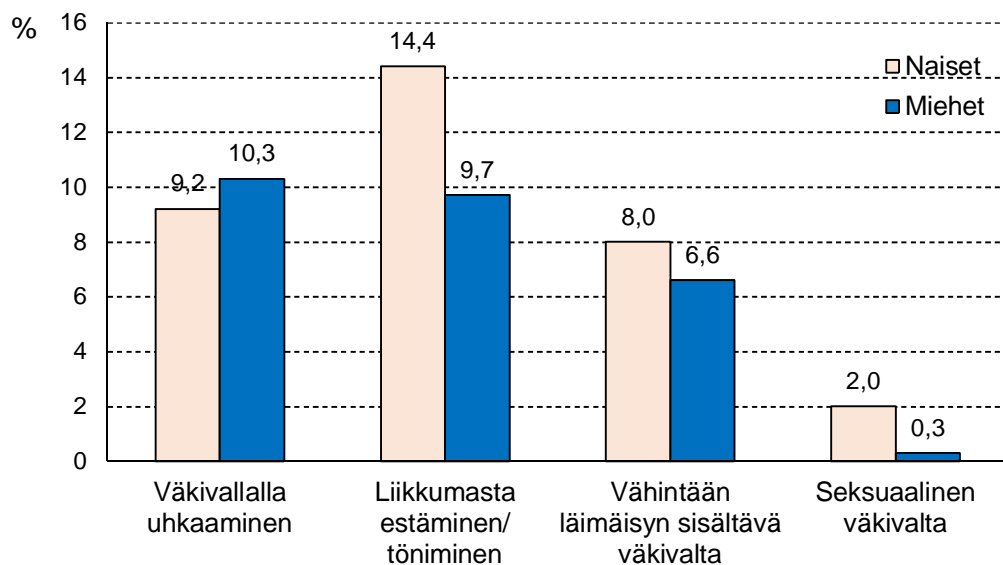
Kuvio 14 Eräiden väkivaltarikosten tekijöiden sukupuolijakauma, poliisin vuonna 2015 näihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Myös poliisin vuonna 2015 tilastoimien väkivaltarikosten uhreista enemmistö on miehiä (kuvio 15). Erityisesti vakavimman väkivallan uhreissa miesten osuus on selvästi naisia suurempi.

Kuvio 15 Eräiden väkivaltarikosten uhrien sukupuolijakauma, poliisin tietoon vuonna 2015 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista/Henkirikosten seurantalajärjestelmästä (henkirikokset)

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset ovat lähes yhtä yleisiä miehille ja naisille (kuvio 16). Miehet olivat kuitenkin kokeneet naisia jonkin verran enemmän uhkailua, kun taas naisille tyypillisempiä olivat kokemukset liikkumisen estämisestä, kiinni tartumisesta ja tönimisestä. Myös seksuaalisen väkivallan kokeminen oli naisille selvästi miehiä yleisempää. (Danielsson & Kääriäinen 2016.) Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyy sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin mitä poliisin tilastoima väkivalta on.

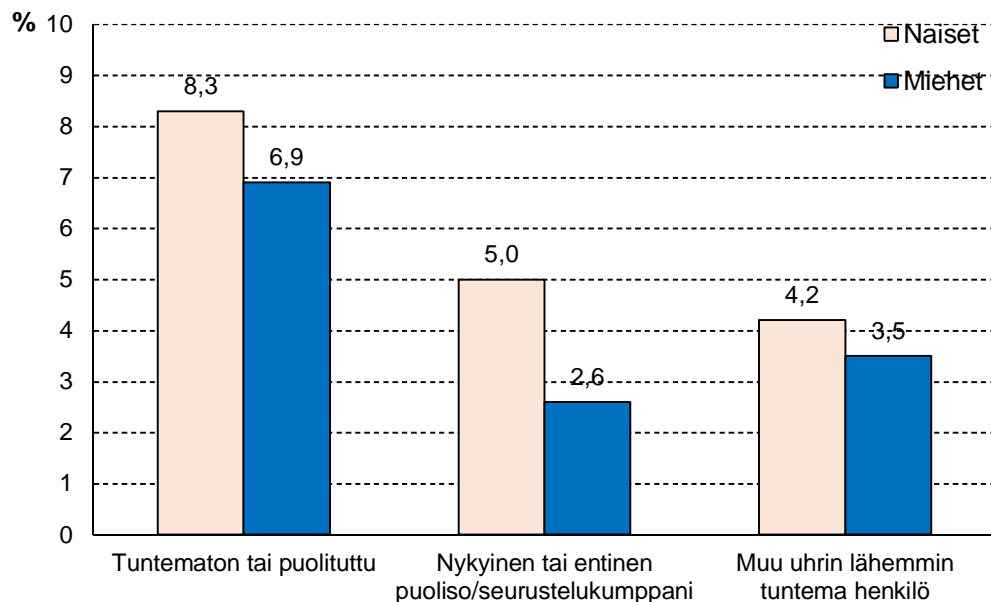

Kuvio 16 Uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet sukupuolen mukaan vuonna 2015, %. Lähde: Krime/Kansallinen rikosuhritutkimus 2015

Uhrin ja tekijän suhde. Vuosien 2007–2013 RTST-tietokannan mukaan poliisin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä hieman alle kolmannes oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan osuus lievistä pahoinpitelyistä oli 18 prosenttia ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 15 prosenttia. Muuksi lähisuhdeväkivallaksi laskettavia tekoja oli lievissä pahoinpitelyissä 7 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 9 prosenttia.

Törkeissä pahoinpitelyistä 39 prosenttia ja henkirikoksen yrityksistä 46 prosenttia oli tuttavien välistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta taas muodosti 15 prosenttia törkeistä pahoinpitelyistä ja 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä. Näissä rikosnimikkeissä noin 5 prosenttia oli muuta lähisuhdeväkivaltaa. Mitä vakavammasta väkivallasta on kyse, sitä todennäköisemmin uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Tekijä oli täysin ennalta tuntematon 25 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä kun taas 12 prosenttia henkirikoksen yrityksistä oli ennalta tuntemattoman henkilön tekemiä.

Uhritutkimusten mukaan sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolittettu henkilö (kuvio 17). Havainto koskee niin lievempiä tekemuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa (Danielsson & Kääriäinen 2016). Uhritutkimusten mittaama väkivalta painottuu kuitenkin kaiken kaikkiaan lievempiin tekemuotoihin kuin poliisille ilmoitettu väkivalta, joten tämä selittää tietolähteiden välillä olevaa eroa.

Kuvio 17 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2015, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2015

Ryöstörikosten piirteitä

Tapahtumapaikka ja kohde. Taulukossa 6 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstörikollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2009–2015. Lähes 80 prosenttia teoista tapahtui yleisillä paikoilla. Vuonna 2015 yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 14 prosenttia kaikista teoista.

Taulukko 6 Ryöstörikosten tekopaikat 2009–2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Yksityisasunto	176	178	176	195	192	195	211
Muu yksityinen paikka	167	159	161	187	153	155	189
<i>Yksityiset paikat, %</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>21</i>	<i>24</i>	<i>23</i>	<i>21</i>	<i>26</i>
Liikekeskus	165	145	154	160	135	150	155
Yleinen tilaisuus	1	1	2	-	3	2	1
Ravitsemusliike tms.	63	68	68	83	44	51	52
Muu yleinen paikka	1 068	957	1 061	991	996	1 133	940
<i>Yleiset paikat, %</i>	<i>79</i>	<i>78</i>	<i>79</i>	<i>76</i>	<i>77</i>	<i>79</i>	<i>74</i>

Lähde: Tilastokeskus

Vuoden 2013 RTST-tietokantaan perustuvan teonpiirreanalyysin mukaan ilmi tulevasta ryöstörikollisuudesta 70 prosenttia kohdistui yksityishenkilöihin, ja 30 prosenttia oli liikeyrityksiin ja elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia liikeryöstöjä. Toisaalta liikeryöstöissäkin on aina uhreina myös yksityishenkilöitä, henkilökuntaa ja asiakkaita. Liikeyrityksiin kohdistuneista ryöstöistä, törkeistä ryöstöistä ja näiden yrityksistä suurin osa tehtiin pieniin elintarvikeliikkeisiin, grilleihin tai kioskeihin.

Yksityishenkilöihin kohdistuvissa ryöstöissä ja törkeissä ryöstöissä yleisimpänä saalina olivat kännykkä ja käteinen raha. RTST-tietokannan mukaan yksityishenkilöihin kohdistuvia katuryöstöjä oli ryöstöistä kolmannes ja törkeistä ryöstöistä vajaa viidennes. Törkeät ryöstöt kohdistuivat perusmuotoisia ryöstöjä tyypillisemmin kauppaan tai myymälään.

Tekotapa. Lähes kaikki törkeät ryöstöt (96 %) tehtiin jotakin asetta käyttäen, kun taas perusmuotoisista ryöstöistä aseellisia on huomattavasti pienempi osuus (38 %). Noin puolet (56 %) perusmuotoisista ryöstöistä tehtiin väkivaltaa käyttäen tai sillä uhkaamalla ilman varsinaista välinettä. Törkeistä ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehtiin teräasetta käyttäen tai sillä uhkaamalla. Tyypillisin teräase oli puukko. Ampuma-asetta oli käytetty yhdessä sadasta perusmuotoisesta ryöstöstä ja 17 prosentissa törkeistä ryöstöistä.

Ryöstörikoksiin liittyy suhteellisen usein fyysistä väkivaltaa. Huomattavassa osassa ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä aiheutuu jollekin uhreista vakavia vammoja. Yleisempiä vakavat vammat ovat törkeissä ryöstöissä (43 %) kuin perusmuotoisissa ryöstöissä (35 %). Tyypillisin vamma törkeissä ryöstöissä

olivat viilto- ja muut pintahaavat sekä luunmurtumat. Ryöstöissä vammat olivat tyypillisesti lievempiä, kuten mustelmia ja ruhjeita tai aivotärähdyksiä. Lääkärin tai sairaalahoitoa tarvitsi törkeiden ryöstöjen uhreista 38 prosenttia ja ryöstöjen uhreista 23 prosenttia. Kuolemaan johtaneet ryöstöt ovat kuitenkin hyvin harvinaisia.

Tekijät ja uhrin. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa myös poliisin tietoon tullessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrin ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2015 ryöstöistä epäillyt olivat useimmin 15–20-vuotiaita ja uhrin 18–29-vuotiaita. Ryöstöistä 87 prosenttia oli miesten tekemiä. Myös uhreista enemmistö (70 %) oli miehiä.

3.6 Väkivallan riskitekijät ja alkoholi

Tässä jaksossa esitetään tietoja väkivallan yksilötasoisista riskitekijöistä sekä väkivallan yhteydestä alkoholinkäyttöön.

Yksilökohtaiset riskitekijät

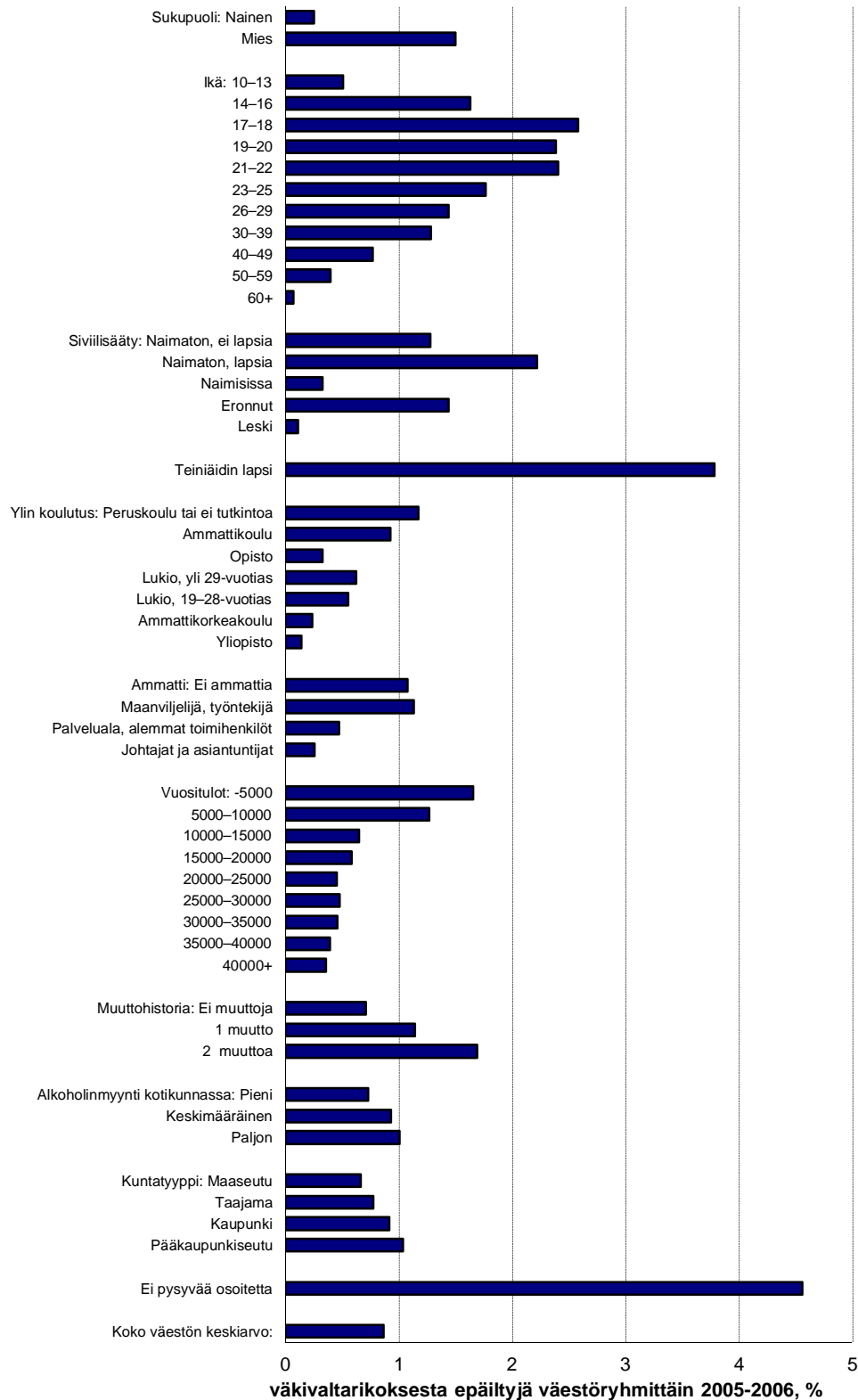
Katsauksen muissa osissa esitettävät tiedot ovat pääasiassa ns. aggregaatti- eli ryhmätasoisia tietoja. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti, mitkä tekijät näyttäisivät selittävän yksilötasoisista vaihtelua väkivaltarikollisuuteen syylistymisessä. Tiedot perustuvat Krimon Rikoskäyttämisen riskitekijät -tutkimushankkeeseen, joka nojautuu rekisteritietoihin rikollisuudesta (Aaltonen ym. 2008).

Vuosina 2005–2006 keskimäärin 0,9 prosenttia väestöstä tuli poliisin tietoon väkivaltarikoksesta epäiltynä. Kuviossa 18 on esitetty väkivaltarikokseen syylistyneiden osuus eräiden keskeisten taustatekijöiden mukaisesti eriteltynä¹. Miessukupuoli ja nuori ikä ovat selkeästi väkivaltariskiä lisääviä tekijöitä. Mutta henkirikollisuuden tavoin myös muu väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen (Aaltonen 2013). Asunnottomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema ja pienet tulot altistavat väkivaltarikollisuuteen. Syntyminen teini-ikäiselle äidille on yhteydessä kohonneeseen väkivaltarikosriskiin. Siviilisäädyn osalta naimattomuus lisää väkivaltariskiä verrattuna avioliitossa elämiseen.

Myös erällä asuinalueen ominaisuuksilla oli yhteys yksilötason väkivaltariskiin. Asuminen suuressa kaupungissa tai kunnassa, jossa on korkea alkoholin kulutus, olivat yhteydessä väkivalta-alttiuteen. Tulokset viittaavat siihen, että sosiaalisten taustatekijöiden, sukupuolen ja iän ohella ympäristön tarjoama tilaisuusrakenne on väkivalta-alttiuden vaihtelua selittävä tekijä. Tulonjaon epätasaisuus asuinkunnassa ei ollut yhteydessä väkivaltariskiin.

Koulutustason ja työttömyyden yhteys väkivaltaan riippuu lisäksi väkivallan vakavuudesta. Mitä vakavampi väkivalta on kyseessä, sitä enemmän väkivallan tekijät poikkeavat keskivertoväestöstä (Aaltonen 2010). Erityisesti törkeistä pahoinpitelyistä tai henkirikoksen yrityksistä epäillyt nuoret aikuiset, sekä miehet että naiset, ovat usein ainoastaan peruskoulun käyneitä ja pitkään työttömänä olleita (Aaltonen 2010).

¹ Kuvioon on otettu mukaan vain muuttujat, joiden yhteys väkivaltarikollisuuteen pysyi voimassa monimuuttuja-analyysissa, jossa kaikki tutkimuksen muuttujat olivat samankaltaisesti mukana. Analyysissa oli vakioitu myös aiempi rikollisuus (Aaltonen ym. 2008).

Kuvio 18 Väkivaltarikoksesta epäiltyjä eri taustatekijöiden mukaan

Vastaavat yhteydet toteutuvat myös muissa ikäryhmissä. Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2012 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 7 raportoidaan pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen

jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Rikostaso on matalin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 60-vuotiailla eläkeläisillä, ja vastaavasti korkein kategoriassa muut, joka sisältää pitkäaikaistyöttömät. Törkeistä pahoinpitelyistä epäillyt keskittyvät lievistä ja perustunnusmerkistön mukaisista pahoinpitelyistä epäiltyjä voimakkaammin matalan sosioekonomisen aseman ryhmiin.

Taulukko 7 Pahoinpitelyrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2015

<i>Sosioekonominen asema</i>	Lievä pahoinpitely ja pahoinpitely		Törkeä pahoinpitely	
	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1000 henk.</i>	<i>Osuus epäilyistä (%)</i>	<i>Rikosten määrä / 1000 henk.</i>
Ylemmät toimihenkilöt	2,8	1,3	0,9	0,0
Alemmat toimihenkilöt	8,4	2,3	5,0	0,1
Työntekijät	20,4	7,0	12,3	0,3
Yrittäjät	4,9	4,7	2,5	0,2
Opiskelijat	19,0	5,2	15,3	0,3
Eläkeläiset yli 60 v.	2,2	0,4	1,7	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	5,4	9,1	11,2	1,2
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	35,0	9,6	50,1	0,9
Ei väestötietoja	1,8	-	1,0	-

Poliisin tietoon tulleen väkivallan uhrien taustoja on selvitetty erillistutkimuksessa, jossa tarkasteltiin 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten väkivallan uhriksi joutumista rekisteriaineistojen perusteella (Aaltonen 2010). Tutkimus osoitti, että väkivallan tekijöiden lisäksi myös väkivallan uhrin ovat keskimäärin muuta samanikäistä väestöä vähemmän koulutettuja sekä useammin työttömiä. Tämä tulos pätee sekä miehiin että naisiin. Kuten väkivallan tekemisessäkin, sosiaalisen syrjäytymisen yhteys uhriksi joutumiseen oli sitä voimakkaampi, mitä vakavammasta tai toistuvammasta väkivallasta oli kyse (Aaltonen 2010).

Tässä esitetyt tiedot väkivallan riskitekijöistä perustuvat tutkimukseen (Aaltonen 2013), jonka aineistona on poliisin tietoon tullut rikollisuus. Kyselyihin perustuva kokonaisrikollisuustutkimus antaa kuitenkin varsin yhteneväisen kuvan väkivallan riskitekijöistä. Sosiaalisen syrjäytymisen syy-yhteys väkivalta-alttiuteen on vahva tutkimustulos (kotimaisesta tutkimuksesta ks. esim. Kivivuori 2009). On tosin syytä huomioida, että syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on kaksisuuntainen. Rikollisuus osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

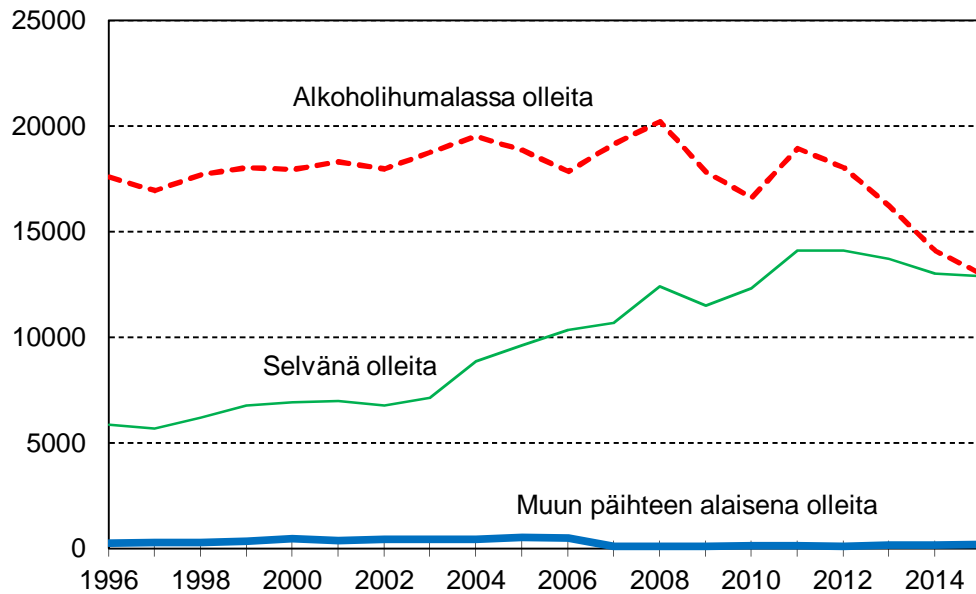
Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varovaisuudella.

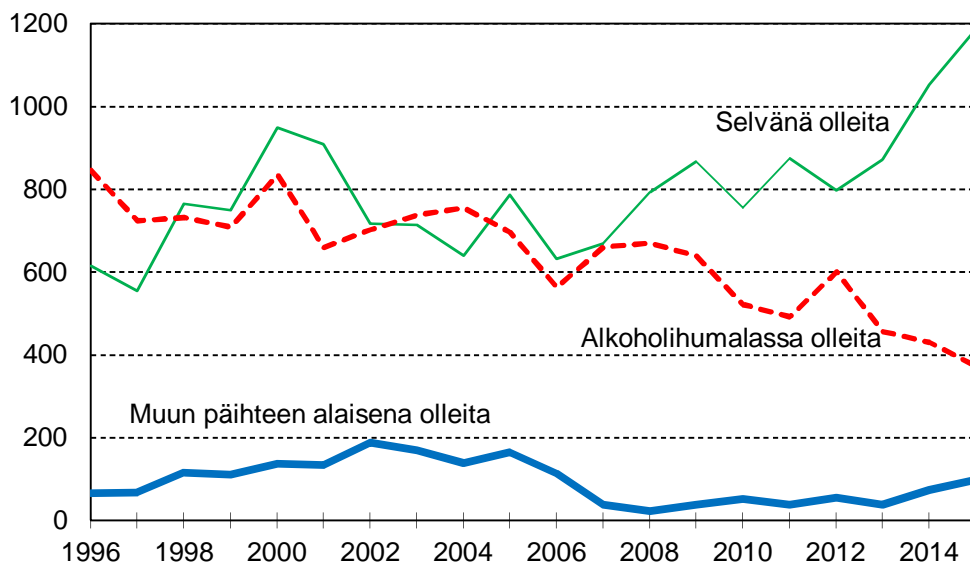
Päihteiden käyttöön liittyvän väkivallan määrällinen kehitys

Pahoinpitelyrikkokset. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikkoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muiden päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden määrä on pysynyt alhaisena (kuvio 19). 2000-luvun alkuvuosien jälkeen alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikkoksista on tasaisesti laskenut. Kehitys jatkui myös vuonna 2015 alkoholisidonnaisten pahoinpitelyiden määrän vähentyessä kahdeksan prosenttia ja selvänä tehtyjen rikosten määrän vain yhden prosentin edellisvuodesta.

Kuvio 19 Päihteet pahoinpitelyrikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty vuosina 1996- 2015 (alkoholin ja muun päihteen vaikutuksen alaisena olleet sisällytetty alkoholihumalaisten ryhmään)

Ryöstörikokset. Alkoholien vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä näyttäisi vähentyneen kahden viime vuosikymmenen aikana (kuvio 20). Selvänä teon tehneiden määrässä näkyy pitkä kasvujakso, joka alkoi viime vuosikymmenen puolivälissä.

Kuvio 20 Päihteet ryöstörikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty vuosina 1996- 2015

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001).

Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosituhannen alkua edeltäneelle tasolle.

Uhrin ja tekijän päihtymys väkivaltilanteissa uhritutkimusten valossa

Paitsi, että alkoholihumala näyttää lisäävän väkivaltaisuutta, se näyttää lisäävän myös vaaraa joutua itse väkivallan, ryöstön tai omaisuusrikoksen kohteeksi. Kansallisissa uhritutkimuksissa on selvitetty sitä, miten usein tekijä tai uhri tai kumpikin oli tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Haastattelutulokset valottavat tilastoitua rikollisuutta laajemmin väkivallan alkoholisidonnaisuutta.

Alkoholin ja väkivallan vahva yhteys näkyy myös uhritutkimuksissa (taulukko 9). Ajanjaksolla 1980–2009 tehdyissä haastatteluissa, väkivallan kohteeksi joutuneista miehistä 72–84 prosenttia ja naisista 50–65 prosenttia mainitsi väkivaltaisesti käyttäytyneen henkilön olleen päihtynyt. Vastaavasti miehistä 31–45 prosenttia ja naisista 12–19 prosenttia kertoi itse olleensa tapahtumahetkellä alkoholin vaikutuksen alainen. Myös uhrin päihtymys väkivaltilanteissa on siis aika yleistä. Naisten kokemaan väkivaltaan alkoholi liittyy kuitenkin harvemmin kuin miesten. Uhritutkimusten mukaan tilanteet, joissa väkivallan tekijä oli päihtynyt, olivat yleisempiä 1980–1990-luvuilla kuin 2000-luvulla. Myöskään miesuhrien päihtymys ei ole sanottavasti yleistynyt viime vuosina ja naisten joutuminen päihtyneenä väkivallan kohteeksi on vähentynyt. Vuonna 2004 toteutettu alkoholin veronalennus ja sitä seurannut alkoholin kulutuksen kasvu ei näytä kyselyaineistojen valossa merkittävästi lisänneen väkivallan alkoholisidonnaisuutta. On kuitenkin syytä muistaa, että alkoholin suurkuluttajien ja muiden valtaväestöstä syrjäytyneiden keskinäistä väkivaltaa ei tavanomaisissa väestökyselyissä tavoiteta.

Taulukko 9 Uhrin ja tekijän päihtymys uhrin vakavimmassa väkivaltatilanteessa (vakavin tapaus vuoden aikana), 15–74-vuotiaat, vuosina 1980–2009 (%)

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina mies</i>							
Tekijä päihtynyt	83	82	84	73*	78	73	72
Uhri päihtynyt	31	36*	37	38	45*	40	41
Molemmat päihtyneitä	29	33*	35	35	42*	37	39
n	575	559	196	471	423	367	365

	1980	1988	1993	1997	2003	2006	2009
<i>Uhrina nainen</i>							
Tekijä päihtynyt	65	62	65	55*	50*	53	50
Uhri päihtynyt	12	16*	19	16	15	15	12
Molemmat päihtyneitä	11	15*	18	15	13	13	12
n	398	464	151	414	388	359	404

Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen perusaineistot 1980–2009

* =ero edelliseen vuoteen tilastollisesti merkitsevä ($p \leq .05$).

3.7 Väkivallan pelko

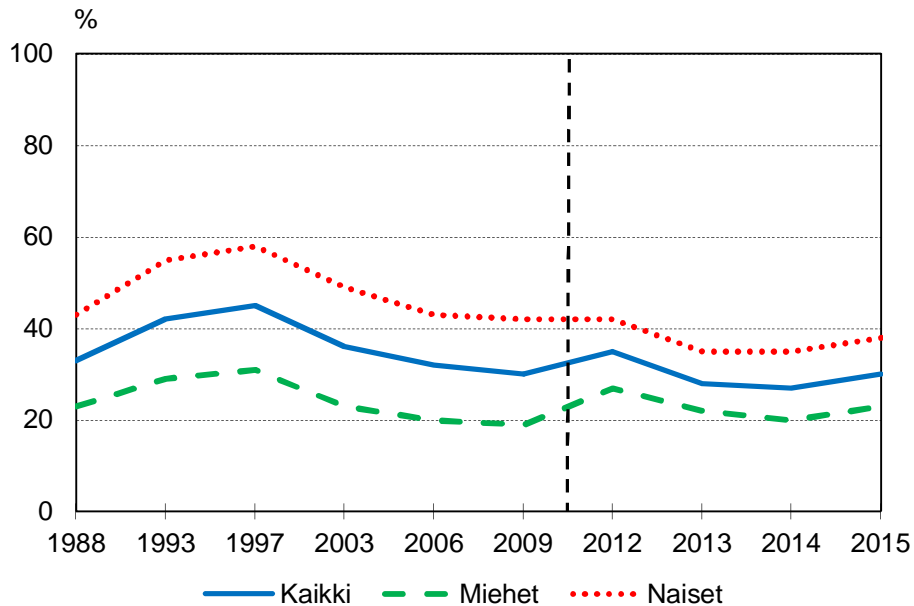
Kansallisissa uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Nykymuotoisessa rikosuhritutkimuksessa on lisäksi kysytty, onko vastaajan kodin lähellä jokin alue, jota hän välttää väkivallan tai sen uhkan vuoksi.

Vuoden 2015 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 16 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokeamaansa aluetta (Danielsson & Kääriäinen 2016). Naisista näin teki selvästi useampi (20 %) kuin miehistä (11 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekemuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 31 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (14 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko, 5 prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä. (Danielsson & Kääriäinen 2016.)

Kuvioista 21–23 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuo-

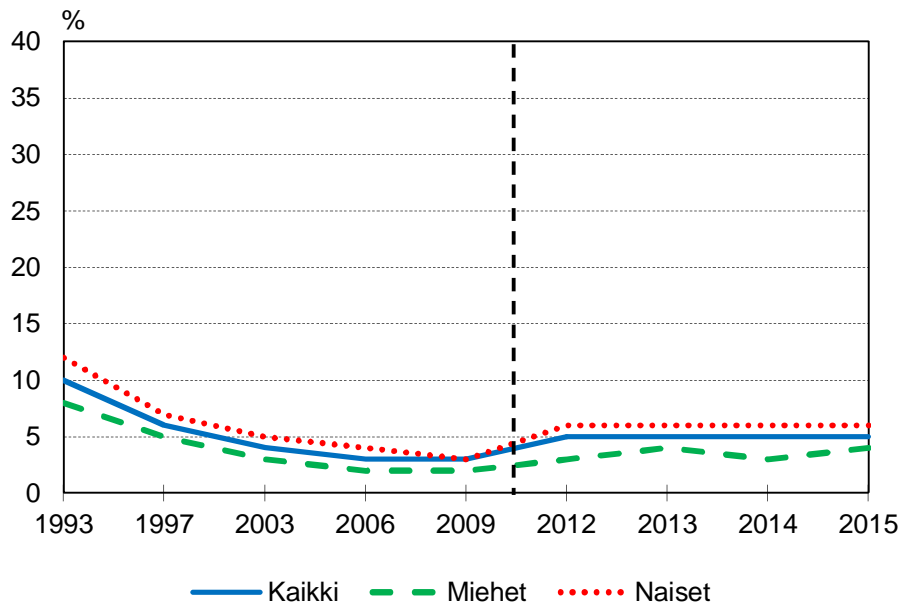
den 2012 mittauksesta alkaen, joka saattaa vaikuttaa mittaustulokseen. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkeessa on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Kehitystä voi kuvata ylösalaisin käänntyneeksi U-kirjaimeksi. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006¹. Tämän jälkeen kehitys näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle. Kuvioista nähdään myös, että naiset ovat enemmän huolissaan väkivallasta kuin miehet. Pelon ja huolestuneisuuden kehitystrendit ovat kuitenkin samankaltaiset miehillä ja naisilla.

Kuvio 21 Väkivallan kohteeksi joutumisesta *iltaisin kodin ulkopuolella* jokseenkin tai erittäin huolestuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2015

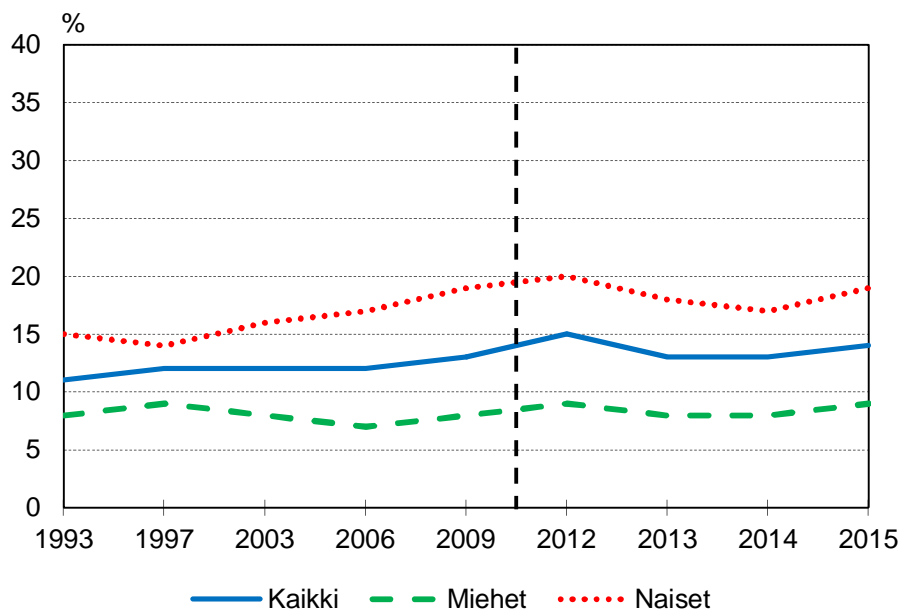
Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikka-väkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi vähen-tyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle ta-solle (kuvio 22).

¹ Koska mittauksia ei ole tehty joka vuosi ennen vuotta 2012, on mahdollista, että pelko-taso huipentui jonain muuna vuonna kuin 1997.

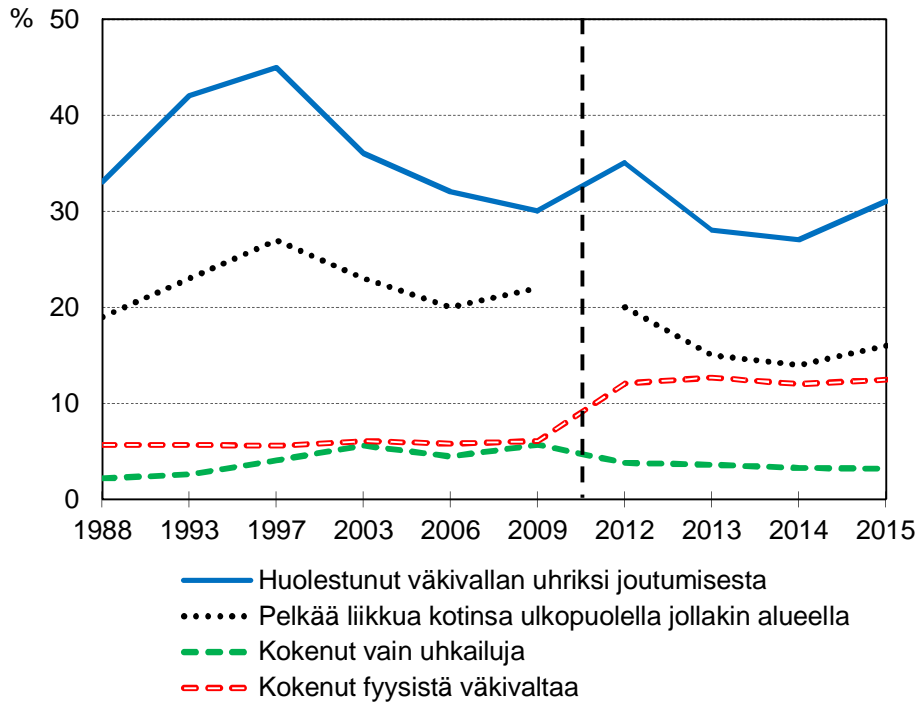
Kuvio 22 *Perheväkivallan* kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2015

Työpaikkaväkivallan pelon kehitys on ollut erilaista kuin väkivallan yleis-
pelon ja perheväkivallan pelon kehitys. Varsinkin naisten kohdalla työpaik-
kaväkivallan pelko on jossain määrin kasvanut 2010-luvun alkuun asti,
jonka jälkeen kasvu näyttää taittuneen (kuvio 23).

Kuvio 23 *Työpaikkaväkivallan* kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita, % 15–74-vuotiaista. Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2015

Kuviossa 24 on vertailtu väkivallan kohteeksi joutumisen kehitystä ja väkivallan pelon kehitystä. Tässä väkivallan pelko tarkoittaa huolta kohdata väkivaltaa iltaisin kodin ulkopuolella. Päähavainto on se, että nämä kaksi ilmiötä – siis todellisen väkivallan määrä ja toisaalta väkivallan yleinen pelko – näyttävät kehittyneen eri tavalla. Pelko lisääntyi ja väheni, mutta väkivaltaa kokeneiden osuus on pysynyt verraten vakaana.

Kuvio 24 Väkivallan pelon ja väkivaltauhrikokemusten esiintyvyys, % 15–74-vuotiaista
Lähde: Siren ym. 2010 ja KRT 2012–2015

Useammat tekijät voivat selittää sitä, miksi väkivallan pelon määrä ei näytä heijastavan väkivallan määrän kehitystä. Väkivallan pelon kasvu 1988–1997 ilmentäne useita yhteiskunnallisia tekijöitä. Suuri taloudellinen lama ja korkea työttömyys aiheuttivat yleistä turvattomuutta, joka saattoi ilmetä väkivallan pelkona. Kansallisten uhriaineistojen pohjalta tehdyn tutkimuksen perusteella tiedetään, että työttömyys lisää rikospelkoa, kun omien rikosuhrikokemusten vaikutus on vakioitu (Smolej & Kivivuori 2006). Samoihin aikoihin maassamme tapahtui melko voimakasta maahanmuuton lisääntymistä ja yleistä kansainvälistymistä, jotka saattoivat osaltaan lisätä väkivaltaapelkoja. Samat ilmiöt saattavat heijastua myös vuoden 2015 rikospelkojen kasvuna joka osuu yksin oloissamme poikkeuksellisen voimakkaan maahanmuuton kanssa. Erityisesti turvapaikanhakijoihin kohdistuvat epäluulot ja pelot saattavat heijastua myös rikollisuutta koskevien huolien ja pelkojen kasvuna. Oman lisänsä saattavat tuoda myös viime vuosina muualla Euroopassa tapahtuneet terroriteot, joiden nimenomaisena tarkoituksena on juuri lietsoa pelkoa ja epävarmuutta ja synnyttää vastakkainasettelua eri väestöryhmien kesken.

Yhteenveto

- § Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivalta-
tapauksen määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistami-
nen ja teho sekä lainmuutokset.
- § Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 33 874 pahoinpitelyrikosta ja 299 hen-
kirikoksen yritystä.
- § Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten määrä kasvoi kolme prosenttia edellis-
vuodesta. Henkirikoksen yritysten määrä väheni yhdeksän prosenttia.
- § Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 1 284 ryöstörikosta. Ryöstörikosten
määrä väheni kahdeksan prosenttia edellisvuoteen nähden.
- § Vuoden 2015 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan viisi prosenttia ai-
kuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi.
Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut seitsemän prosenttia
15–74-vuotiaista.
- § Väkivallan tekeminen ja kokeminen on yleisintä nuorissa ikäryhmissä.
- § Poliisin tietoon tulleessa väkivallassa tekijät ovat useimmiten miehiä.
- § Miehet ja naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen yhtä paljon uhritut-
kimuksissa ilmenevää väkivaltaa ja uhkailua. Vakavassa poliisin tietoon
tulleessa väkivallassa uhrit ovat useammin miehiä.

4 Seksuaalirikokset

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikokset on rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekemuotoon, jotka ovat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Seksuaalirikoksia koskevan lain-säädännön uudistamisen yhteydessä pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva lainkohta kuitenkin kumottiin ja vähemmän vakavat teot rangaistaan nykyisin raiskauksena, kuitenkin raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1§3.mom.). Samalla törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin niin, että alle 18 vuoden ikäiseen uhrin kohdistuvia tekoja voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi (uusi 2 §). Uudet säännökset tulivat voimaan syyskuun alussa 2014. Lisäksi luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö, 5a §:ssä seksuaalinen ahdistelu (5a § voimaan 1.9.2014), 6 ja 7 §:ssä lapsen (törkeä) seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (8 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8a §) ja (törkeä) paritus (9 § ja 9a §).

Rikoslaisissa on mainittujen tekojen lisäksi rangaistussäännökset myös sukupuoliyhteyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussa pitämisestä, sukupuoliyhteyttä loukkaavasta markkinoinnista, sukupuoliyhteyden julkisesta loukkaamisesta ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:18–22). Järjestyslain mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty.

4.1 Tietolähteet

Seuraavassa kuvataan lyhyesti tietolähteitä, joiden nojalla raiskausrikollisuuden määrää ja kehitystä voidaan kuvata. *Kokonaisrikollisuuden* osalta pisimpään käytössä olleen tietolähteen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Ne ovat 15–74-vuotiaille suunnattuja, suuriin otoksiin perustuvia ja kansallisesti edustavia kyselyjä, joihin vastaavat sekä naiset että miehet (tarkemmin ks. kohta A.3.1). Niiden lisäksi on vuosina 1997 ja 2005 tehty erilliset naisille kohdistetut naisuhritutkimukset, joihin sisältyy kysymyksiä seksuaalisesta väkivallasta. Jaksossa on esitetty myös eräitä EU:n perusoikeusviraston tekemään kyselyyn perustuvia arvioita seksuaalisen väkivallan yleisyydestä. Lapsiin kohdistuvien rikosten osalta merkittävän

kokonaisrikollisuuden tietolähteen muodostavat vuosien 1988 ja 2008 lapsiuhritutkimukset.

Toisen tärkeän tietolähteen muodostavat *viranomaisten tietoon tulleita rikoksia kuvaavat tilastot*. Näistä tärkein rikollisuustilanteen kuvaamisen kannalta on poliisitilasto, mutta lisäksi seuraamusjärjestelmän myöhemmät vaiheet (syyttäjä- ja tuomioistuinvaihe) tuottavat toimintaansa perustuvia tilastoja. Myös henkirikollisuuden seurantajärjestelmä nojautuu viranomaisten tietoon tulleisiin tapauksiin, joskin se eroaa muista virallistilastoista, koska se on tutkimusta varten suunniteltu. Kaikista viranomais-tilastoista puuttuvat tapahtumat, jotka eivät tule viranomaisten tietoon. Seuraavassa raiskausrikollisuuden kehitystä kuvataan ensin kokonaisrikollisuuslähteiden, sitten poliisitilaston pohjalta.

4.2 Raiskaus

Kokonaisrikollisuus

Raikausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi kansallista uhritutkimusta vuonna 1997, joskaan tuloksia ei ole tapausten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi erikseen raportoitu. Vuoden 1997 mittaukseen vastanneista naisista 0,23 prosenttia oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut raiskauksen tai – mikä tavallisempaa – raikausyrityksen kohteeksi. Vuonna 2009 vastaava osuus oli 0,22 prosenttia. Osuus on pysynyt varsin vakaana. Havaittavat vähäiset muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Ne eivät myöskään osoita selvää trendiä.

Vuosina 2013–2015 suoritetuissa kansallisessa uhrikyselyissä saadut luvut ovat selvästi korkeampia, mutta tämä johtuu erilaisesta kysymyksenasettelusta ja tutkimusmenetelmästä, minkä vuoksi luvut eivät ole vertailukelpoisia edellisten vuosien vastaavien tutkimusten kanssa. Vuoden 2015 kyselyssä 1,1 prosenttia (1,0 % vuonna 2014) vastaajista ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen taikka niiden yritysten kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Naisvastaajien osalta vastaava osuus oli 2,0 prosenttia (1,6 % vuonna 2014) vuonna 2015 (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016).

Yleisten uhritutkimusten pohjalta voidaan arvioida rikollisuuden muutoksia ja niiden suuntaa. Niiden käyttökelpoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan (mukaan lukien raiskausrikokset) yleisyyden mittaajana on kuitenkin kritisoitu (Piispa ym. 2006). On muun muassa katsottu, ettei tutkimus paljasta läheisten tekemää väkivaltaa, koska uhri haluaa sen usein salata. Toisaalta tiedetään, että kyselyn kehystäminen tavalla joka

liittää väkivallan yhden sukupuolen uhrikokemuksiin nostaa väkivallan raportoitavia yleisyyslukuja. Taustalla ovat todennäköisesti kiinnostus- ja valikoitumiseffektit (Kivivuori ym. 2012).

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyritty mittaamaan tarkemmin erilaisilla vuosina 1997 ja 2005 toteutetuilla naisuhritutkimuksilla. Haastattelulta kysyttiin olivatko he elämässään joskus tai viimeisen vuoden aikana joutuneet entisen tai nykyisen avo- tai aviopuolison taholta tapahtuneen seksuaaliseen kanssakäymiseen painostamisen, pakottamisen tai pakottamisen yrityksen kohteeksi. Tulokset ovat taulukossa 1.

Taulukko 1 Seksuaaliseen kanssakäymiseen painostaminen, pakottaminen tai pakottamisen yritys parisuhteessa. Naisuhritutkimus (Piispa ym. 2006)

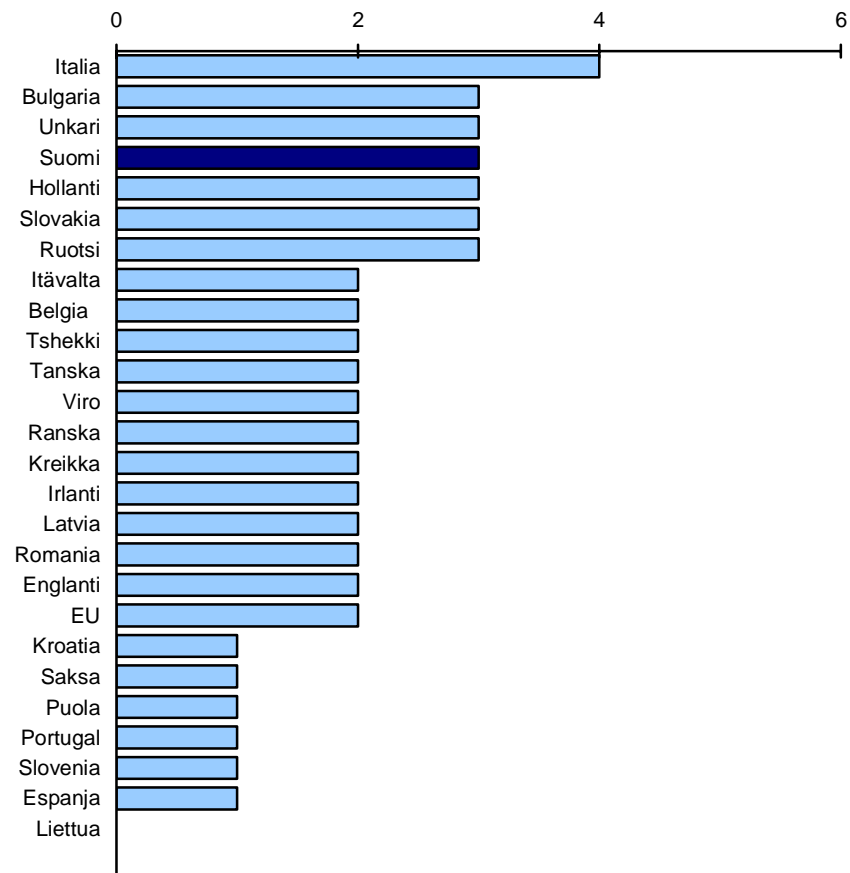
	1997	2005
	%	%
1a. Nykyinen puoliso joskus	5,9	4,3*
1b. Nykyinen puoliso vuoden aikana	2,5	2,0
2. Entinen puoliso joskus	18,7	17,3

* Muutos on tilastollisesti merkitsevä; $p < 0.5$

Luvut viittaavat lievään laskuun. Muutoksista ainoastaan ensimmäinen (1a) on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä. Kansallisen uhritutkimuksen ja naisuhritutkimuksen kuva on samansuuntainen. Seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen uhrikokemukset eivät ole lisääntyneet. Jonkin verran on merkkejä pikemminkin päinvastaisesta trendistä.

Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä tässä ehkä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi eri maiden toisistaan poikkeavat vastausprosentit ja erilaiset tutkimusmenetelmät voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Muutama vuosi sitten tehdyssä EU-tutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden tai 15 vuotta täytettyään seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Suomi sijoittuu tässä vertailussa muiden pohjoismaiden tapaan keskiarvoa ylemmäs (kuvio 1).

Kuvio 1 Seksuaalista väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneet eri EU-maissa (%)

Lähde: European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutui 0–4 prosenttia vastaajista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Suomessa ja Ruotsissa tämä osuus oli kolme prosenttia.

Tässä selvityksessä haastatteluotos poimittiin pohjoismaissa väestörekisteristä ja haastatteluun suostuminen varmistettiin puhelimitse, kun taas muualla Euroopassa haastatteluun halukkaita etsittiin kotiovikäynneillä. Toisistaan poikkeavat haastattelumenetelmät ovat voineet vaikuttaa vastaamishalukkuuteen ja sitä kautta saatuihin tuloksiin. Pohjoismaissa vastaamisprosentit olivat keskimääräistä matalammat, minkä vuoksi on mahdollista, että vastaajien joukossa esiintyy suhteellisesti enemmän niitä, joilla oli uhrikokemuksia kuin niitä, joilla uhrikokemuksia ei ollut. On mahdollista, että tulosta selittää myös ns. tiedostamisvaikutus (”awareness effect”, ks. Kangaspunta 2000), jolloin ilmiön tiedostaminen ongelmaksi nostaa myös sitä koskevien havaintojen ja kokemusten määrää. Tämä saattaa selittää senkin, miksi väestön kyselyissä raportoimat väkivallan uhrikokemukset ovat usein korkeampia juuri alhaisen henkirikollisuuden maissa – ja kääntäen.

Tilastoitu raiskausrikollisuus

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2). Pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva kriminalisointi kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lailla. Nykyisin raiskauksen perusmuotoa lievemmat teot rangaistaan raiskauksina (RL20:1 § 3), joista on määrätty raiskauksen perusmuotoa lievempi rangaistusasteikko. Poliisin tietoon tulleissa raiskausrikoksissa on myös lain voimaantulon jälkeen jonkun verran rikoksia, jotka on merkitty sukupuoliyhteyteen pakottamiseksi. Tämä johtuu siitä, että rikokset on tehty vanhan lain aikana.

Tilastoidun raiskausrikollisuuden kehitys. Poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut. Kymmenvuotisjaksolla 2006–2015 tilastoitujen raiskausten määrä on yli puolitoistakertaistanut. Törkeiden raiskausten määrä on kasvanut tuntuvasti vuonna 2015 verrattuna aikaisempiin vuosiin. Törkeiden tapausten osuus oli 12 prosenttia kaikista raiskauksista, kun se oli 3–5 prosenttia vuosina 2010–2014. Lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) on puolestaan pudonnut 6 prosenttiin vuosina 2011–2013 vallinneesta (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) noin viidenneksen osuudesta. Perusmuotoisen raiskauksen osuus on pysynyt noin 75–80 prosentin tuntumassa. Vielä on ennen aikaista sanoa, kuinka pysyviä nämä muutokset tulevat olemaan ja mitkä kaikki seikat ovat muutosten taustalla. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittyyne kuitenkin lainmuutokseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita tekoja pidetään törkeinä, jos niitä myös kokonaisuutena arvostellen voidaan pitää törkeinä.

Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Muutos %</i>	613	739	915	660	818	1039	1009	975	1 009	1 052
	+3,4	+20,6	+23,8	-27,9	+23,9	+27,0	-2,9	-3,4	+3,5	+4,3

Yllä olevan asetelman luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus oli 12 % vuonna 2015.

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa¹ mukaan, raiskausrikoksesta epäil-

¹ Raiskausrikosten tarkastelussa henkilö pohjainen laskenta antanee melko luotettavan kuvan raiskausrikoksesta epäiltyjen henkilöiden määrästä (lienee tilastollisesti harvinaista, että henkilö on samana vuonna syyllistynyt myös törkeää raiskausta törkeämpään tekoon, jolloin hän ei olisi mukana raiskausrikosten henkilö pohjaisessa tilastoinnissa).

tyjen määrä on vuodesta 2006 vuoteen 2015 kasvanut 289 henkilöstä 536 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mitaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Raiskausrikosten määrään vaikuttavat myös poikkeukselliset tapaukset ja rikossarjat. Vuosina 2008–2012 on esiintynyt tapauksia, joissa yksittäinen perheen sisäinen rikossarja on nostanut vuoden rikoslukuja kymmenillä jopa sadoilla rikoksilla. Näitä määriä on sitten voitu jälkeinpäin korjata tilastoinnissa.

Uhrin kuolemaan johtanut seksuaalinen väkivalta. Vuosina 2006–2015 surmatuista naisista seitsemän (2,1 % kaikista naisuhreista) surmattiin raiskauksen yhteydessä. Lisäksi kahden naisen kohdalla miestekijän motiivi oli seksuaalinen, vaikkei raiskausta tapahtunut (0,6 %). Tapausten sijoittuminen eri vuosille ilmenee seuraavasta aikasarjasta:

Naisen kuolemaan johtanut, seksuaalisesti motivoitunut väkivalta 2006–2015

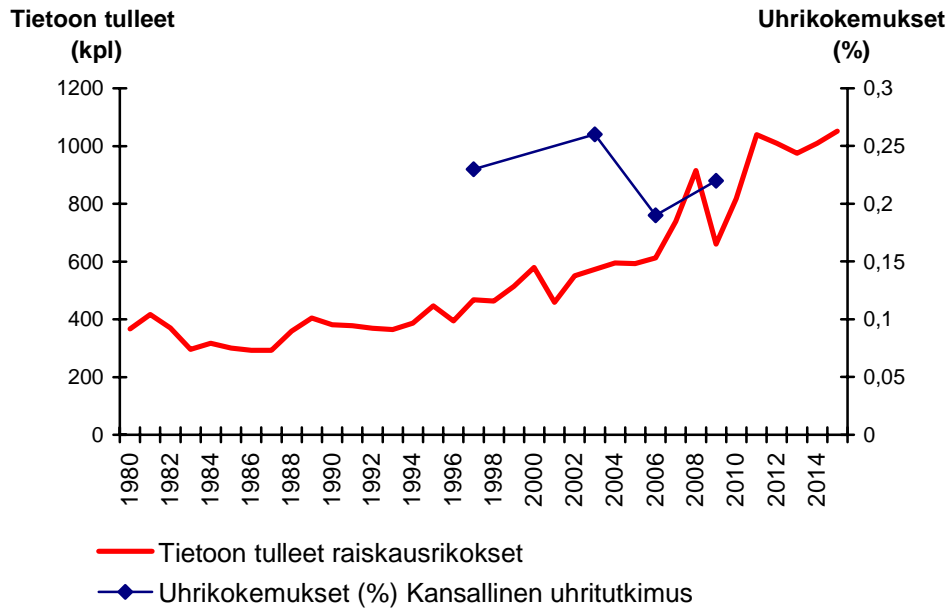
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Raiskaus	0	0	1	1	1	0	1	1	0	2
Muu	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0

Lähde. Henkirikollisuuden seurantarjestelmä 1.6.2002–31.12.2015.

Aikasarjan molemmat rivit yhteen laskien voidaan siis todeta, että henkirikosseurannan aikana surmatuista naisista 2,7 prosenttia surmattiin raiskauksen yhteydessä tai muulla tavalla ilmenneen seksuaalisen motiivin¹ seurauksena.

Tilastoidun ja kokonaisrikollisuuden vertailua. Kuviossa 2 on esitetty rinnakkain poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten kehitys sekä kokonaisrikollisuuslähteeseen perustuva kehitys.

¹ Huomattakoon, että myös muut kuin raiskauksiin liittyvät naisiin kohdistuvat, esimerkiksi parisuhteiden osapuolten väliset henkirikokset voivat liittyä seksuaalisiin motiiveihin, kuten mustasukkaisuuteen.

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset (RL 20:1–3) sekä kansallisen uhritutkimuksen mukaan raiskauksen tai raiskausyrityksen kohteeksi joutuneet
Lähde: Tilastokeskus, kansallinen uhritutkimus

Tilastoitu rikollisuus on kasvanut voimakkaasti samalla kun väestön kokema raiskausrikollisuus on pysynyt vakaana. Vakautta osoittaa paitsi kuviossa 2 näytetty kansallinen uhritutkimus myös vuosien 1997 ja 2005 naisuhritutkimukset. Tilastoidun rikollisuuden kasvu heijastaa pitkälti muita tekijöitä kuin väestön kokemaa seksuaalista väkivaltaa. Tärkeitä tekijöitä lienevät ainakin ilmoitusalttius sekä poliisin tutkintatoiminnan tehostuminen.

Raiskausten piirteitä

Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu kahden lähteen nojalla. Toisaalta on hyödynnetty Tilastokeskuksen virallisena tilastona julkaisemaa vuoden 2015 poliisitilastoa. Toiseksi lähteenä on käytetty selvitystä, joka perustuu tietoihin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolen tuomioistuinratkaisuksista (Lappi-Seppälä ym. 2012)¹. Tiedot perustuvat viralliseen tilastoon ellei lähdettä mainita. Ilmaisun tiiviyn vuoksi tässä käytetään ilmaisua ”tekijä”, vaikka muodollisesti poliisitilasto kuvaa selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäiltyjä.

¹ Selvityksen aineisto on rikoslajikohtaisesti edustava aineisto täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 21:1–3); kyse on siis tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista.

Sukupuoli. Vuonna 2015 poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,6 prosenttia oli miehiä ja noin puoli prosenttia naisia. Uhrien sukupuoli-jakauma oli käytännössä päinvastainen: 97 prosenttia naisia ja kolme prosenttia miehiä.

Ikä. Vuoden 2015 raiskausrikosten tekijöistä 1,0 prosenttia ja uhreista 10 prosenttia oli alle 15-vuotiaita. Tekijöistä noin viidesosa (19 %) ja uhreista kolmasosa (33 %) oli 15–20-vuotiaita. Yli 20-vuotiaita oli tekijöistä 80 prosenttia ja uhreista 56 prosenttia.¹

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista 59 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto², 20 prosentissa muu yksityinen tila. Loput – noin viidennes – teoista tapahtui yleisillä paikoilla. Näissä oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”, ravitsemisliike oli tekopaikkana harvinainen (1,1 %).

Alkoholin rooli. Vuonna 2015 selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 40 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin (muissa) väkivaltarikoksissa. Tuomioistuinaineiston perusteella uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Alkoholipäihtymys on siis usein läsnä raiskaustilanteissa.

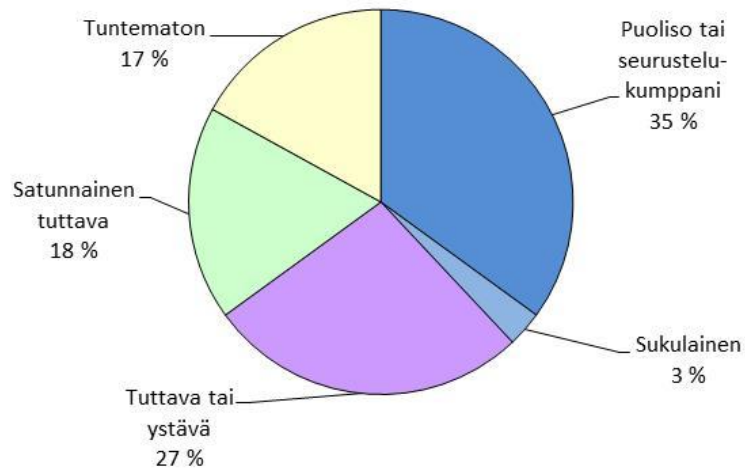
Osapuolten suhde. Noin joka kolmas tuomioistuinkäsittelyyn edennyt raiskaustapaus oli sellainen, että osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään (Lappi-Seppälä ym. 2012). Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavivia tai ystäviä. Vajaassa viidesosassa tapauksista kyse oli satunnaistuttavista, ja reilussa kuudesosassa osapuolet olivat tuntemattomia toisilleen. Huomattakoon, että tässä tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa tarkastelussa tuntemattomat eivät sisällä rikoksia, joiden tekijää ei saada selville. Kaiken kaikkiaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun tilanne muistuttaa melko lailla 1990-luvun lopulla vallinnutta tilannetta (Kainulainen 2004a).

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä vammoja ja/tai psyykkisiä oireita (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljanteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa. Kaikkiin tuomioistuimissa käsiteltyihin raiskausrikoksiin sisältyi jonkinlainen sukupuoliyhteys. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, usein myös hoidon tarvetta.

¹ Tässä on käytetty myös uhrien osalta ns. rikosoikeudellista ikäryhmitystä, koska tekijäpuolen ikätiedot on annettu julkaistussa virallistilastossa vain sen mukaisesti.

² Myös tuomioistuinaineisto (Lappi-Seppälä ym. 2012, 58) antaa yksityisten asuntojen osuudeksi 57 %, mikä on varsin lähellä poliisitilastoon nojaavaa tietoa.

Rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista suuri osa, neljännes, ottaa yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).

Kuvio 3 Osapuolten suhde raiskausrikoksissa 2006–2009. Lähde: Lappi-Seppälä ym. 2012

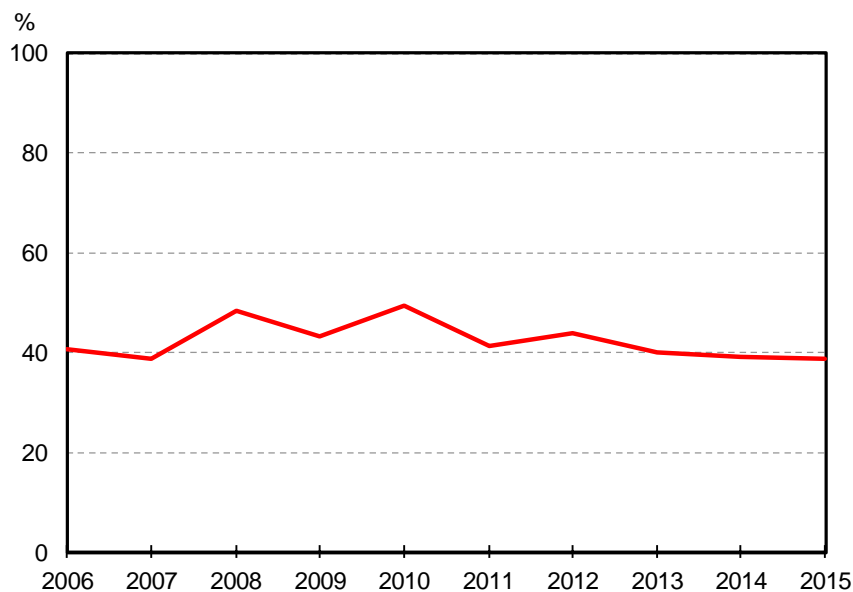
Tekijöiden sosiaalinen asema. Aiemman tutkimustiedon perusteella raiskaukseen syyllistyneet miehet ovat koko miespopulaatioon verrattuna sosiaalisesti marginaalisessa asemassa. Tämä koskee koulutusta, ammatti-asemaa ja tuloja (Honkatukia 2001, 23–24). Tämä pitää paikkansa myös tuoreimpien tilastotietojen pohjalta. Taulukossa 2 on esitetty vuoden 2012 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi painottuen voimakkaasti työntekijäryhmään. Rikostaso on alhaisin ylemmillä toimihenkilöillä ja yli 60-vuotiailla eläkeläisillä.

Taulukko 2 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan, 2015

Sosioekonominen asema	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,6	0,1
Alemmat toimihenkilöt	11,8	0,1
Työntekijät	17,6	0,2
Yrittäjät	5,2	0,2
Opiskelijat	18,1	0,2
Eläkeläiset yli 60 v.	2,6	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	5,7	0,3
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	31,1	0,3
Ei väestötietoja	4,3	-

Tekijän kansalaisuus. Poliisin tietoon tulleissa raiskauksissa ulkomaan kansalainen oli epäiltynä 24 prosentissa selvitetystä rikoksista vuonna 2015 (22 % vuonna 2014). Tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa selvityksessä ei ollut suoraa tietoa tekijöiden kansallisuudesta. Nimien pohjalta selvityksessä arvioitiin, että noin joka neljäs (24 %) tekijöistä oli ulkomaa-laistaustaisia. Osuus oli sitä suurempi, mitä törkeämmästä rikoslajista oli kyse (Lappi-Seppälä ym. 2012, 57). Honkatukian tutkimuksessa, joka kuvasi vuoden 1998 raiskausrikoksia, muiden kuin syntyperäisten suomalaisten osuus poliisin tunnistamista tekijöistä oli sama (Honkatukia 2001, 24). Honkatukian tutkimuksen mukaan tutustumistilanteissa raiskauksiin syylistyneet ulkomaalaiset miehet tulivat usein Pohjois-Afrikan tai Etelä-Euroopan maista – seikka, jonka tekijä liitti lähtöalueiden kulttuurisiin piirteisiin (Honkatukia 2001, 31). Maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen selvityksen (Lehti ym. 2014a) mukaan maahanmuuttajien väestöön suhteutettu rikollisuustaso oli lähes kahdeksankertainen kantaväestön rikollisuustasoon verrattuna vuosina 2010–2011.

Selvitysprosentti. Raiskausrikosten selvitysprosentti on pysytellyt 40–50 prosentin välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Kuvio 4 Raiskausrikokset (RL 20:1–3): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2006–2015. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Rikosten viranomaiskäsitely. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen aikaisemmissa julkaisuissa on julkaistu tarkempia tietoja raiskausrikosten viranomaiskäsitelystä eri portaissa, sekä vuoden 1999 lainuudistuksen tähän tuomia muutoksia (ks. Kainulainen 2004a; 2009 sekä Lappi-Seppälä ym. 2012, 50–51). Päivitetyt tulokset on tiivistetty oheiseen taulukkoon.

Taulukko 3 Raikausten käsitteleminen rikosprosessissa

	1994–1998	2006–2010	2011–2014
Poliisi			
a) Poliisille ilmoitetut rikokset (N)	432	749	1 008
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	235	494	701
- selvitysprosentti	54,5	66,0	69,5
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	167	466	668
- % selvitetystä rikoksista	71,1	94,4	95,4
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	17	86	99
- % poliisille ilmoitetuista rikoksista	4,0	11,5	9,8
Syyttäjä			
e) Päätös syyttämättä jättämisestä (N)	55*	167	206**
- % poliisin syyttäjälle ilmoittamista rikoksista	32,9*	35,8	30,9
Käräjäoikeus			
f) Päärikoksena nostetut syytteet (N)	55	133	210
g) Päärikoksena hylätyt syytteet (N)	4	27	51
h) Päärikoksena hylätyt syytteet (%)	7,2	20,3	24,3
i) Päärikoksena syyksi lukevat tuomiot (N)	51	104	157
j) Kaikki syyksi lukevat tuomiot (N)	57	132	214
Rikosprosessi			
k) Päärikoksena syytetty % poliisin tietoon tulleista	12,8	17,8	20,8
l) Päärikoksena tuomitut % poliisin tietoon tulleista	11,8	13,9	15,6
m) Kaikki tuomitut % poliisin tietoon tulleista	13,2	17,6	21,2

Luvut kuvaavat jaksojen vuotuisia keskiarvoja

* tiedot vain vuosilta 1996–1998

**tiedot vain vuosilta 2011–2013

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Ennen vuonna 1999 voimaan tullutta seksuaalirikosuudistusta lähes kolmasosa selvitetystä raikauksista jätettiin ilmoittamatta syyttäjälle. Vuosina 2006–2014 tapausten osuus jäi alle kuuden prosentin (c). Toisaalta poliisin ei-rikoksiksi arvioimien raikausten määrä on lisääntynyt. Näiden osuus ilmoitetuista rikoksista kasvoi neljästä noin 10 %:iin (d).

Nostettujen syytteiden määrä on noin nelinkertaistunut (f), mutta syyttämättä jättämiskäytösten lukumäärä on kasvanut suunnilleen samassa määrin (e). Vuosina 2011–2014 syytemäärät ovat kasvaneet edelleen selvästi edeltävistä vuosista (58 % vuosista 2006–2010). Tähän kasvuun on vaikuttanut vuonna 2011 voimaan tullut lainmuutos, joka koski puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvien tekojen muuttumista pääsääntöisesti raiskausrikokseksi (RL 20.1.2). Noin joka kolmannessa syyttäjälle tulleessa rikoksessa tehdään syyttämättä jättämispäätös. Niiden osuus on vähentynyt viime vuosina (e). Myös hylätyjen syytteiden määrä ja osuus syyteistä on jatkuvasti kasvanut (g–h). Rikosten kokonaismäärän kasvu (a) näkyy myös syyksi lukevien tuomioiden määrän selvänä lisääntymisenä. Eräänlaisena nettotuloksena muutoksesta on, että rikoksista syytettyjen ja tuomitujen tapausten määrä on kasvanut absoluuttisesti kolmin–nelinkertaiseksi (f, i ja

j). Tapausmääriä koskevat muutokset ovat olleet osittain seurauksia sekä vuoden 1999 seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta että vuonna 2011 voimaan tulleesta lainmuutoksesta. Myös syytettyjen ja tuomittujen tapaus-ten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista on kasvanut (k–m). Tämä kaikki indikoi rikosprosessin tehostumista.

4.3 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteydessä oleminen ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Ankarimmin rangaistava te-
komuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7). Lisäksi eräissä erityissuhteissa (vanhempi–lapsi-suhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu.

Kokonaisrikollisuus

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaa-jia on myös pyydetty muistelemaan nuorena kohtaamiaan hyväksikäyttäjiä. Tutkimuksissa seksuaalinen hyväksikäyttö on pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin laissa kriminalisoiduiksi määritel-tyjä tekoja, mutta kysymyksiä voidaan asettaa myös niin, että niiden avulla kartoitetaan laajemmin nuorten omaa ja heihin kohdistuvaa seksuaalikäyt-täytymistä.

Vuosina 2008 ja 2013 toteutetuissa lapsiuhritutkimuksissa (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kartoitettiin myös lasten ja nuorten seksuaali-
kokemuksia. Tutkimus kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksän-nen luokkatason oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuh-ritutkimuksen tuloksia on voitu verrata 25 vuotta aiemmin tehtyyn vastaa-vanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin samoja kysymyksiä (Sa-riola 1990).

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhemman eli tavallisesti aikuisen¹ kanssa ovat vähentyneet niin tytöillä kuin pojilla-kin. Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen joh-taneissa teoissa. (Ellonen & Sariola 2008a; Fagerlund ym. 2014).

¹ Useimmiten seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli nuoren poika-/tyttöystävä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

Tutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi¹ luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (vuonna 1988) 4 prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana 5 prosentista yhteen prosenttiin.

Uhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008a; Fagerlund ym. 2014) mukaan valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö oli tutkimuksessa erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 %. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus oli noin 90 % (Hinkkanen 2009).

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen harjoittamaa seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 1997 kyselyssä 14 prosenttia muisti joutuneensa seksuaalisesti uhkaavan käyttäytymisen kohteeksi alle 15-vuotiaana. Vastaava osuus oli vuoden 2005 tutkimuksessa 18 prosenttia (mts. 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja kolme prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Hyväksikäyttömahdollisuudet ovat lisääntyneet internetin käytön laajetessa. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtääviä kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä netin keskustelupalstojen yms. avulla suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Internetissä ja sen kautta tapahtuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä kartoittaneiden tutkimusten mukaan varsinaiseen fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia on suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu on monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä. (Esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008e.)

Tyttöjen seksuaalinen häirintä internetissä on lapsiuhritutkimuksen mukaan vähentynyt 23 prosentista 16 prosenttiin ja pojilla 14 prosentista 7 prosenttiin vuonna 2013 vuodesta 2008 (Fagerlund ym. 2014). Saman tutkimuksen mukaan internet-tutun tapaaminen ja seksiin ryhtyminen tämän suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena on ollut sekä vuonna 2008 että 2013 harvinaista. Ruotsissa tehdyssä koululaiskyselyssä 30 pro-

¹ Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli ollut vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori (eikä nuoren tyttö- tai poikaystävä) ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liittyi pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimuksessa on luettu mukaan myös ne tapaukset, jotka ilmoitettiin ystävän kanssa tapahtuneiksi.

senttia vastaajista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktirytyksiä netissä (Brå 2007). Tällaisia kokemuksia oli tytöistä noin joka toisella ja pojista viidenneksellä.

Rikosten uhrien valikoitumisesta kertoo se, että ruotsalaisen selvityksen mukaan tällaisten seksuaalirikosten kohteeksi joutuneilla oli vakavia taustongelmia kuten kouluvaikeuksia, koulukiusaamista, päihde- ja mielenterveysongelmia sekä lastensuojelutoimien kohteeksi joutumisia (Brå 2007). Lapsiuhritutkimuksen tulokset osoittavat, että niin ikään niille suomalaisille nuorille, jotka olivat joutuneet internetissä alun perin tapaamansa henkilön seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi, oli kasaantunut huomattava määrä myös muita uhrikokemuksia sekä näille todennäköisesti altistavia riskitekijöitä (Salmi 2008e).

Tilastoitu rikollisuus

Alla olevassa asetelmassa on esitetty poliisin tietoon tulleiden alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten lukumäärä ja sen muutos (%) edellisestä vuodesta vuosina 2006–2015.

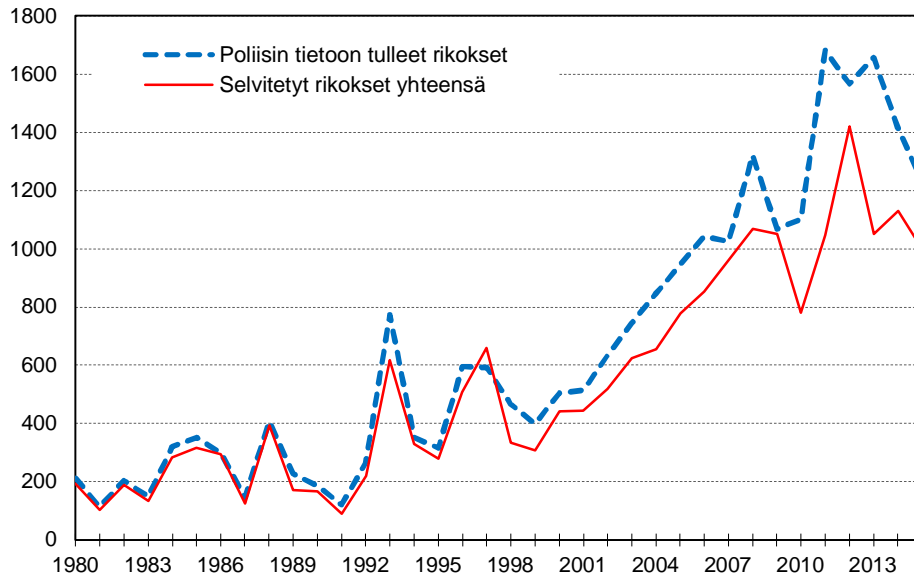
Poliisin tietoon tulleet lasten seksuaaliset hyväksikäytöt (RL 20:6–7) vuosina 2006–2015

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1 043	1 025	1 321	1 068	1 102	1 682	1 567	1 657	1 416	1 230
+10%	-2%	+29%	-19%	+3%	+53%	-7%	+6%	-15%	-13%

Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi peräti 53 prosenttia vuonna 2011 edellisestä vuodesta ja on pysynyt sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 rikosten määrä kuitenkin kääntyi laskuun ja lasku jatkuin myös vuonna 2015. Kasvusta ainakin osa johtuu siitä, että poliisille ilmoitettiin erityisesti Pohjois-Pohjanmaalla mutta myös muualla Suomessa perheensisäisiä hyväksikäyttötapauksia, jotka ovat tapahtuneet jo monia vuosia sitten. Vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia. Erot luvuissa johtuvat siitä, että vuotuiset rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain ja niiden osatekojen kirjaamiskäytännöt ovat epäyhteneväisiä. Eroja kuitenkin tasoittaa se, että rikosten selvitysaste on ollut vuosina 2010–2013 aikaisempaa matalampi. Vastaavasti rikosten määrän lasku viime vuosina kertonee päinvastaisesta kehityksestä eli rikossarjojen vähentymisestä.

Kun lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tarkastellaan pitemmällä aikavälillä, voidaan havaita, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on kuusi-kahdeksankertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 5). Tilastoitujen rikosten

kehitys ei kuitenkaan merkitse, että lasten seksuaalinen hyväksi käyttö olisi välttämättä ilmiönä lisääntynyt, vaan tapausmäärien muutosten taustalla on viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin.

Kuvio 5 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1980–2015, poliisin tietoon tulleet rikokset ja selvitetty rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) (Hinkkanen 2009,11)
Lähde: Tilastokeskus

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille taikka muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan ja hekään eivät suojellakseen lasta julkisuudelta aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Silloin kun hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko se muuten esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai terveyspalvelujen yhteydessä ilmi.

Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007). Rikosten ilmoitusalttiusdessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Samoin sosiaali- ja terveysviranomaisten sekä päiväkotien ja koulujen herkkyyys tunnistaa seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää oirehdintaa on voinut lisääntyä. Viranomaisia on myös ohjeistettu tunnistamaan tällaisia tapauksia ja ilmoittamaan niistä poliisille.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon. Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun uhri on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan

rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, esimerkiksi jopa 300 rikoksena. Vuonna 2015 poliisin tietoon tulleita rikoksia oli 1 230 (1 416 vuonna 2014). Rikoksista epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 1 031 (1 160 vuonna 2014; bruttoluku), joka koostui 533 (558 vuonna 2014) eri henkilöstä. Tästä voi päätellä, että rikokseen syyllistyminen yhtä useamman kerran vuoden aikana on verraten yleistä, mutta tilanne on vuosittain vaihdella paljonkin.¹

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), missä kriminalisoitiin lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin. Säännös tuli voimaan 1.6.2011. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 83 vuonna 2015 (103 vuonna 2014).

Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä vuosina 1996–2000 tuomituista lähes kaikki hyväksikäyttäjät olivat Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn erilliselvityksen (Majamaa 2003) mukaan miehiä (98 %). Vastaavanlainen tulos (98 % miehiä vuonna 2006) saatiin myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa selvityksessä (Hinkkanen 2009). Tuomitut olivat tyypillisesti iältään 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäyttäjistä noin 85 % oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Hinkkanen 2009). Yleisimpiin (alle 10 %) tyyppitapauksiin kuului isän alle 7-vuotiaaseen tyttärensä kohdistunut hyväksikäyttö, joka jatkui usean vuoden ajan (Majamaa 2003). Toiseen edellisen kanssa yhtä yleiseen taupausryhmään kuuluivat hyväksikäytöt, joissa tekijänä oli alle 30-vuotias mies ja uhrina 12–15-vuotias tyttö, ja hyväksikäyttö tapahtui yhteisymmärryksessä uhrin kanssa.

Rikoksentehtävistä 14 prosentilla ei ollut Majamaan selvityksen mukaan poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä aikavälillä 1992–2001 muita rikosmerkintöjä. Viidesosalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituilla oli yli 50 rikosepäilyä. Lähes kolmannes rikosepäilyistä koski liikenne-rikosepäilyjä ja viidesosalla omaisuusrikoksia. Siveellisyysrikoksista epäiltyjä oli hieman reilu kymmenesosa. Perheen sisällä hyväksikäyttöön syyllistyneillä oli selvästi vähemmän rikosepäilyjä kuin muilla (Majamaa 2003).

¹ Ks. lasten hyväksikäyttötapauksia koskevasta tilastoinnista ja sen ongelmista tarkemmin Majamaa 2003 sekä Rikollisuustilanne 2007, 90–91.

Seksuaalirikoksen uusimisriski on melko vähäinen. Kolmen vuoden kuluessa uuden tuomion sai kaksi prosenttia tekijöistä ja 9 vuoden seurantajak-solla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista tyttöjä oli selvä enemmistö (92 %; Hinkkanen 2009). Saman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista kaksi kolmas-osaa oli 12–15-vuotiaita. Yleisesti voitiin havaita, että mitä vanhempi rikoksentekijä oli, sitä nuorempi oli uhri (Majamaa 2003).

Hyväksikäyttökertojen lukumäärä jäi runsaassa 40 prosentissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttökertoja oli ollut 11–100 kertaa ja 10 prosentissa yli 100 kertaa. Hie-man alle puolessa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt alle kuukauden ja lähes kaikissa näistä hyväksikäyttö oli jäänyt yhteen kertaan. Yli kolmas-osassa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt yhtä vuotta pitempään (Ma-jamaa 2003). Hinkkasen tekemän selvityksen mukaan vuotta pitempään kestäneitä tapauksia oli hieman alle viidennes (Hinkkanen 2009). Nämä tuomioistuimessa langettavaan tuomioon päätyneet hyväksikäytöt olivat luonteeltaan varsin törkeitä.

Joka viides rikoksentekijä oli uhrin isä ja perheensisäisiä tapauksia oli yhteensä noin neljännes (Majamaa 2003) ja tuoreemman selvityksen mu-kaan viidennes (Hinkkanen 2009). Muita sukulaisia, naapureita sekä muita uhrille tuttuja tekijöistä oli noin puolet (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Täysin tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli neljännes. Sosiaali- ja terveysviranomaisten tietoon tulleissa hyväksikäyttöepäilyissä on selvästi useammin (60 %) tekijänä lapsen isä. Voidaan siis olettaa, että perheen-sisäiset hyväksikäytöt eivät johda kovin helposti oikeusprosessiin ja langet-tavaan tuomioon.

Noin puolet perusmuotoisen rikoksen tekotavoista käsittää sukupuoliyhteyden. Törkeissä tapauksissa tällaisia tekoja oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Toinen tyypillinen tekotapa oli uhrin koskettelu. Pakot-tamistapaukset olivat harvinaisia, mikä johtuu siitä, että väkivaltaiset teot tuomitaan raiskauksina ja ne eivät sisällyneet selvitykseen.¹

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema vastasi väestön keskimääräistä sosioekonomista asemaa selvästi enemmän kuin raiskausrikoksissa. Silti työntekijäväestöön kuuluvat syy-llistyivät tähänkin rikostyyppiin suhteellisesti useimmin ja vastaavasti ylemmät toimihenkilöt ja yli 60-vuotiaat eläkeläiset kaikkein harvimmin.

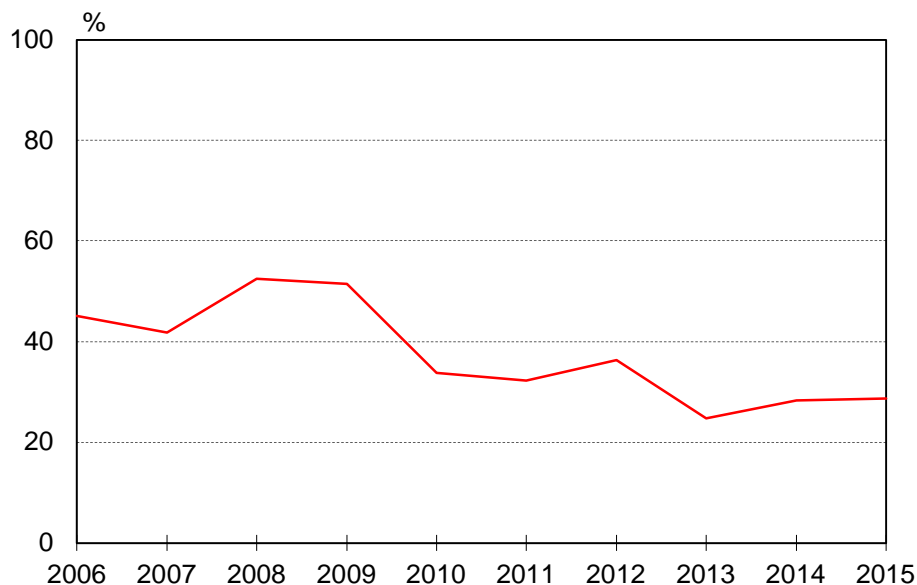
¹ Poliisin tietoon tulleen lapsiin kohdistuneen seksuaalisen rikollisuuden piirteistä ks. myös Humpi 2008 ja 2009.

Taulukko 4 Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä epäilty sosioekonomisen aseman mukaan, 2012

Sosioekonominen asema	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,9	0,1
Alemmat toimihenkilöt	9,9	0,1
Työntekijät	24,7	0,4
Yrittäjät	3,8	0,2
Opiskelijat	21,2	0,2
Eläkeläiset yli 60 v.	5,7	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	7,8	0,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	21,1	0,2
Ei väestötietoja	1,8	-

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Lapseen kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut noin 30 ja 55 prosentin välillä (ks. kuviot 5 ja 6). Vuosina 2010–2015 selvitettyjen rikosten osuus laski selvästi edeltävistä vuosista. Rikossarjojen kirjaamiskäytäntö ja selviäminen vaikuttavat kuitenkin niin, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

Kuvio 6 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2006–2015. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

4.4 Muut seksuaalirikokset Hannu Niemi

Insesti, sukurutsa

Sukurutsaisista suhteista on eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde, joka on koettu lapsen seksuaaliseksi riistoksi. Edellä kerrotut tutkimustulokset lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä myös tukevat tätä tilannekuvaa. Poliisin tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa isä oli rikoksentehtijänä 8 kertaa useammin kuin äiti (Majamaa 2003).

Lähisukulaisten (vanhempien lapseen kohdistamat ja sisarusten väliset) sukurutsaiset suhteet ovat rangaistavia RL 17:22 perusteella. Lapsiin kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukurutsana. Silloin kun kyse ei ole sukulaisten sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.3). Rangaistavaan tekoon voi syyllistyä vanhempi tai samassa taloudessa lapsen kanssa elävä muu vanhempaan rinnastettavassa suhteessa oleva henkilö. Kun alle 16-vuotias lapsi on uhrina, rangaistavaan tekoon (RL 20:6) voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Insestiä on toisinaan pidetty sukurutsaa laajempänä ilmiönä. Tällöin sillä tarkoitetaan ennen muuta vanhemman lapseensa tai tämän jälkeläiseen kohdistamaa minkä tahansa tyyppistä seksuaalista hyväksikäyttöä. Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä voi tietenkin esiintyä myös muissa sukulaisuussuhteissa sekä esimerkiksi isäpuolen harjoittamana. Insestiä on esiintynyt sosiaalisesti eristyneissä oloissa ja isän osalta liittyen tämän alkoholismiin, mielisairauteen tai luonnehäiriöihin. Lisäksi on tullut ilmi uskonnollisiin yhteisöihin kuuluneiden miesten tekemiä lastensa hyväksikäyttöjä. Epätietoisuus ilmiön luonteesta ja laajuudesta voi johtaa moraaliseen paniikkiin, jonka seurauksena tavanomaisetkin lapsen ja aikuisen käyttäytymismuodot tulkitaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärää on vaihdellut yhden ja 156 rikoksen välillä vuosina 1996–2014 (5 vuonna 2014). Vaihtelu johtuu rikossarjojen osatekojen vuotuisista määristä ja niiden kirjaamiskäytännöistä. Vuosina 2005–2014 tällaisista syyksi luetuista rikoksista on kuitenkin tuomittu rangaistus ns. päärikoksena 5 henkilölle. Syyksi luettuja rikoksia oli yhteensä 3 sekä vuonna 2010 että vuonna 2011, 7 vuonna 2012 ja 3 sekä vuonna 2013 että vuonna 2014. Tuomiotietoluvut kertovat, että kyse on suhteellisen harvoin oikeusprosessiin asti tulevasta rikostyyppistä.

Vuonna 1988 tehdyn kyselytutkimuksen (Sariola 1990) mukaan isä–tytär- taikka isäpuoli–tytär–insestiä kokeneita oli 0,5 % 15-vuotiaista tytöistä. Vastaava luku vuonna 2008 oli 0,3 % (Ellonen & Sariola 2008a) ja 0,1 % vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014). Isäpuolten teot olivat suhteellisesti ylei-

sempiä kuin biologisten isien tekemät teot. Vuonna 2008 samoin kuin vuonna 2013 yhteensä kahdeksan tyttöä kertoi inestikokemuksesta. Näistä vain muutama tapaus johti sukupuoliyhdyntään. Sekä vuonna 1988 että 2008 ja 2013 tutkimuksissa kerrottiin lisäksi kaikissa kolmesta inestikokemuksesta isovanhemman kanssa. Näistä mikään ei edennyt yhdyntään vuosina 2008 ja 2013.

Veli-sisar-inesti vähintään 4–5 vuotta vanhemman sisaruksen kanssa ilmoitettiin yhdeksäsluokkalaisten osalta kaksi tapausta vuonna 2008 ja yksi kuudesluokkalaisten tapaus vuonna 2013 (kuusi tapausta vuonna 1988). Vuonna 2008 toinen oli tytön ilmoittama tapaus veljen kanssa ja toinen pojan ilmoittama siskon kanssa. Toinen tapauksista eteni yhdyntään. Vuoden 2013 tapaus ei johtanut yhdyntään.

Muut rikokset

Poliisitilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisiin tietoon 690 tapausta vuonna 2015 (577 vuonna 2014). Ilmi tulneiden tapausten määrät ovat vaihdelleet paljon (esim. 477 vuonna 2009; 1 072 vuonna 2006). Joidenkin vuosien suuremmat määrät johtuvat ainakin osittain siitä, että Helsingin poliisilaitokselle perustettiin ryhmä, joka pyrki selvittämään erityyppisiä internetin keskustelupalstojen kautta alkaneita hyväksikäyttö- ym. tapauksia saaden selvitetyn lukuisan määrän rikoksia. Myös Oulussa sattui pitkään kestänyt lasten ja nuorten seksuaalinen hyväksikäytösarja, mistä on voinut kirjautua rikoksia tähän ryhmään. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta oli esimerkiksi vuosina 2006–2007 kaksi kertaa enemmän kuin viime vuosina ja eräänä vuonna kirjautui suuri määrä rikoksia, jotka koskivat seksikaupan kohteena olleen henkilön hyväksikäyttöä. Vuonna 2015 kasvanut rikosten määrä johtuu ensisijassa seksuaalista ahdistelua koskevasta uudesta kriminalisoinnista (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Näistä rikoksista yleisimmät ovat seksuaalinen hyväksikäyttö (175 rikosta vuonna 2013, 151 vuonna 2014 ja 107 vuonna 2015) ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon (182 rikosta vuonna 2013, 175 vuonna 2014 ja 117 vuonna 2015) sekä seksuaalinen ahdistelu (283 rikosta vuonna 2015). Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta kirjattiin 76 (51 vuonna 2014 ja 48 vuonna 2013) tapausta ja lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin 83 (103 vuonna 2014) tapausta vuonna 2015.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin ollut rangaistavaa hyväksikäyttöä (RL 20:8) vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina näitä rikoksia ei tullut juuri lainkaan poliisiin tietoon (14 rikosta

vuosina 2010–2012) mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuonna 2014 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään ja vuonna 2015 kuusi tapausta.

Järjestyslaissa on puolestaan kielletty seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla 1.10.2006 voimaantulleella lainmuutoksella ja tällaisesta järjestysrikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Parituksesta on säädetty (RL 20:9) enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä.

Poliisin tietoon tulleet paritukset (RL 20:9 ja 20:9a)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
13	4	13	18	2	19	52	23	22	18

Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta tai rikoksen yrityksiä tuli vuosina 2006–2014 poliisin tietoon yhteensä 633 rikosta ja 76 rikosta vuonna 2015. Poliisin tietoon tulneiden rikosten vuotuiset määrät ovat vaihdelleet 10 ja noin 150 rikoksen välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin raiskaukseen rangaistetaan lievemmän asteikon mukaan kuin raiskaus (RL 21:4). Näiden rikosten määrä kasvoi selvästi vuosina 2012–2014 (keskimäärin 164 rikosta vuodessa) edeltävistä vuosista, mutta palautui vuonna 2015 samalle tasolle kuin vuosikymmenen alussa (109 rikosta vuonna 2015).

Poliisi kirjasi 107 seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 21:5) tai sen yritystä vuonna 2015 (151 vuonna 2014). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistetaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa tekijään laissa mainitussa riippuvuussuhteessa olevan henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon taikka saa alistumaan tällaisen teon kohteeksi. Puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvat tahdonvastaiset sukupuoliyhteydet rangaistetaan nykyisin raiskauksena, mikä on osaltaan vähentynyt seksuaalisten hyväksikäyttörikosten määriä.

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistetaan 1.9.2014 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen seksuaalisena ahdisteluna. Näitä rikoksia poliisi kirjasi 283 vuonna 2015.

Sukupuolisiveellisuuden julkisia loukkaamisia (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 238 rikosta (225 vuonna 2014) vuonna 2015. Säännöstä on sovellettu muun muassa itsensä paljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa. Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Vuonna 2004 tulivat voimaan myös uudet säännökset törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon rikoksia tuli yhteensä 325 vuonna 2015 (137 vuonna 2014).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitteiden lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti varhemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sielotokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi vaikea, jopa mahdoton kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Uutena kriminalisointina lakiin on otettu sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän esityksen seuraamisen rangaistavuus (RL 20:8c). Laissa pyritään yleensäkin entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä.

Yhteenveto

- § Valtaosa seksuaalirikoksista on piilorikollisuutta. Kokonaisrikollisuutta mittaavien haastattelututkimusten perusteella raiskausrikosten määrä on pysynyt vakaana, mutta viimeaikaisesta kehityksestä ei ole olemassa tutkimustietoa.
- § Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 1 052 raiskausta. Määrä on puolitoistakertaistunut 10 vuodessa. Tilastoitujen raiskausten vuosittaisten määrien vaihtelua selittävät paljolti yksittäisten pitkien, usein perheen sisäisten rikossarjojen ilmitulo.
- § Tuomioistuinkäsittelyyn edenneissä raiskauksissa tekijä ja uhri tuntevat yleensä toisensa, vain reilussa kuudesosassa tekijä oli entuudestaan tuntematon. Joka kolmannessa tapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään.
- § Lähes kaikki poliisin tietoon tulleiden raiskausten uhrin ovat naisia. He ovat yleensä nuoria. Sekä tekijöistä että uhreista hieman alle puolet oli teon aikana alkoholin vaikutuksen alaisena. Noin joka neljäs rikokseen syylistynyt oli ulkomaan kansalainen.
- § Raiskauksista epäillyt eivät edusta satunnaisesti eri väestöryhmiä, heidän sosiaalinen asemansa on keskimääräistä selvästi alhaisempi.
- § Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen 10 vuoden aikana. Vuosina 2011–2013 rikosten määrä nousi huomattavasti edellisistä vuosista, mutta nousun taustalla ovat ainakin osittain vuosia sitten tapahtuneista perheensisäisistä tai muista hyväksikäyttösarjoista tehdyt ilmoitukset. Vuosina 2014–2015 näiden rikosten määrä väheni selvästi edellisestä vuodesta.
- § Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän kasvu johtuneen muutoinkin ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaisseurannan tehostumisesta.
- § Internet on lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalisessa hyväksikäytössä.
- § Lasten seksuaalisen hyväksikäytön määrä on koululaiskyselyjen perusteella viimeisen 25 vuoden aikana kokonaisuudessaan vähentynyt.
- § Neljännes poliisin tietoon tulleista ja viidennes tuomitsemiseen johtaneista hyväksikäytöistä oli perheensisäisiä. Uhrin isän tekemiä hyväksikäyttöjä oli kaikkiaan viidennes. Sosiaaliviranomaisten tietoon tulleissa tapauksissa uhrin isä oli taas yli puolessa tapauksista hyväksikäyttäjänä.
- § Insestitapaukset ovat koululaiskyselyjen perusteella harvinaisia. Tytöistä 0,1 prosenttia vuonna 2013 ja 0,3 prosenttia vuonna 2008 kertoi perheensisäisestä inestistä.
- § Uutena kriminalisointina lakiin tuli seksuaalinen ahdistelu 1.9.2014. Poliisi kirjasi 283 seksuaalista ahdistelua vuonna 2015

5 Omaisuusrikokset

Mikko Aaltonen & Petri Danielsson & Karoliina Suonpää

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä jaksossa esitellään kuitenkin vähittäiskauppaan ja teollisuuteen kohdistuneita omaisuusrikoksia ns. yritysuhritutkimuksen valossa.

5.1 Tietolähteet

Tärkeimmät omaisuusrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. Uhritutkimukset. Yksityisten henkilöiden ja kotitalouksien kokemia rikoksia on selvitetty vuosina 1980–2009 toteutetuissa kansallisissa uhritutkimuksissa sekä vuosina 2012–2015 toteutetuissa Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa. Uhritutkimusten tiedot koskevat 15 vuotta täyttäneiden suomalaisten kokemaa väkivaltaa, uhkailua sekä omaisuusrikoksia. Kuvioita ja aikasarjoja tulkitessa on huomioitava, että uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen tiedot eivät menetelmällisistä syistä ole täysin vertailukelpoisia ennen vuotta 2012 tehtyihin kyselyihin. Katkos on merkitty selaisiin kuvioihin ja taulukoihin, joissa esitetään sekä vanhan että uuden indikaattorijärjestelmän tietoja.

Vuonna 2010 tehtiin ensimmäinen valtakunnallisesti kattava yrityksiin kohdistuneita rikoksia käsittelevä kyselytutkimus, joka kohdentui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin. Suomi on osallistunut vuodesta 1989 lähtien myös kansainvälisiin väestöhaastatteluihin perustuvaan ICVS rikosuhritutkimukseen. Näiden lähteiden lisäksi omaisuusrikoksiin osallistumisesta saadaan tietoa ns. itse ilmoitettua rikollisuutta koskevista kyselyistä. Tämän tyyppinen kyselytutkimus Suomessa on nuorisorikollisuuskysely (NRK), jonka vastaajina ovat peruskoulun 9. luokallaiset.

B. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastointijärjestelmät. Poliisitilasto kuvaa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Se pohjautuu poliisin rikosilmoitusjärjestelmään, ylläpitäjänä on Tilastokeskus. Tilastossa esitetään poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä. Lisäksi tilastossa esitetään joitakin tietoja selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä sekä eräiden rikosten uhreista. Tilastosta on saatavissa rikosten määrä kunnittain. Poliisitilasto sisältää vain Suomen viranomaisten tietoon tulleet rikokset. Pääasiassa on siis kyse Suomessa tehdyistä rikoksista. Tilastokeskuksen julkaisema oikeustilasto kertoo puolestaan rikoksista vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä sisältää tietoja tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen keräämiin tietoihin.

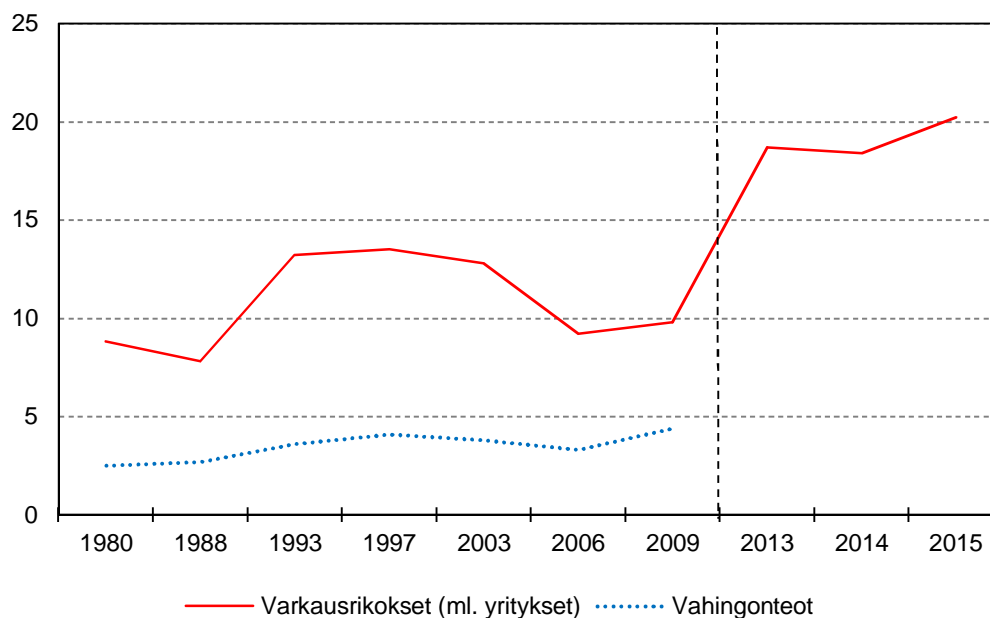
Tilastolähteiden tietojen vertailussa on otettava huomioon niissä käytetyt yksiköt. Kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden henkilöiden, kotitalouksien tai yhteisöjen ja yritysten määrää (uhriksi joutumisen yleisyyttä). Poliisitilaston yksikkönä on puolestaan rikosten eli tekojen määrä. Kaikkia rikoksia, jotka kyselyissä tulevat ilmi, ei ole ilmoitettu poliisille. Vastaavasti osa poliisin tietoon tulleista rikoksista ei tule esiin väestökyselyissä. Karkealla tasolla tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

5.2 Kokonaisrikollisuus

Kansalliset uhritutkimukset

Vain pieni osa omaisuusrikoksista tulee poliisin tietoon. Erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä poliisin tilastoista ilmenee. Vuoden 2015 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa yleisin omaisuusrikos oli polkupyörävarkaus, josta ilmoitti joka kahdeksas polkupyörän omistanut kotitalous. Osuus oli aikaisempia vuosia korkeampi. Seuraavaksi yleisimpiä omaisuuteen kohdistuvia tekoja olivat vapaa-ajan asunnosta varastaminen (4 % kotitalouksista, joilla vapaa-ajan asunto käytössään), varastotilasta varastaminen (5 %), autosta varastaminen (4 % kotitalouksista, joilla auto käytössään) sekä muu kodin ulkopuolella tapahtunut irtaimen henkilökohaisen omaisuuden, kuten lompakon tai matkapuhelimen varastaminen (3 % vastaajista). (Danielsson & Kääriäinen 2016.)

Kuviossa 1 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2015.

Kuvio 1 Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15-74-vuotiaista (%). Lähde: Sirén 2008, vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2015 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen varkaudet vähentyivät vuoteen 2009 asti. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka myös kääntyi laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2015 ollut noin 18–20 prosenttia. Tasomuutos voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysyttyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten määrä on välillä 2009–2013 pysynyt vakaana (ks. kuvio 3), mikä puoltaa kyselymenetelmään perustuvaa selitystä. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että kyselyn yleisin omaisuusrikos, polkupyörävarkaus, on lisääntynyt sekä vakuutusyhtiöiden että poliisilähteiden mukaan (ks. jäljempänä). Näin ollen kyselyssä havaittu nousu voi (ainakin osin) johtua myös kysyttyjen omaisuusrikosten määrän lisääntymisestä.

Myös vahingonteot lisääntyivät 1990-luvun lopulle saakka, jonka jälkeen kasvu tasaantui. Uusimuotoisessa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa vahingontekorikoksista ei kysytä enää vastaavassa laajuudessa.

Taulukossa 1 esitetään eräiden varkaustyyppien ja vahingontekojen kohteeksi joutumisen yleisyyttä kuvaavat prosenttiluvut (prevalenssit). Tiedot

perustuvat vuosien 1980–2009 osalta kansallisiin uhritutkimuksiin ja kansainvälisen ICVS-tutkimuksen Suomea koskeviin tuloksiin, vuosien 2014–2015 osalta puolestaan Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin.

Taulukko 1 Varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi vuoden aikana joutuneita vuosien 1989–2009 kansallisissa tutkimuksissa (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) ja vuosien 2014–2015 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa (prosentteina kotitalouksista tai 15–74-vuotiaista)*

	1989	1992	1996	2000	2003	2006	2009	2014	2015
Auton vahingoittaminen**	4,0	5,6	4,2	3,7	4,2	4,3	5,0	7,5	8,2
Polkupyörävarkaus	3,1	5,0	5,4	4,9	4,2	3,5	4,1	9,8	12,2
Varkaus autosta**	2,7	2,9	2,9	2,8	2,8	1,3	1,5	3,4	4,1
Asuntomurto†	0,6	0,6	0,6	0,3	0,5	0,5	0,5	1,7	1,7
Asuntomurron yritys	0,4	0,5	0,7	0,9	0,5	0,3	0,4
Varkaus henkilöltä	4,3	3,4	3,3	3,7	2,8	2,3	2,3	2,9	2,7
Autovarkaus**	0,4	0,7	0,5	0,4	0,8	0,4	0,4	0,8	1,1
Moottoripyörävarkaus***	0,0	0,3	0,2	0,1	0,1	0,5	0,9	1,8	1,5

* Tiedot vuosilta 2014–2015 perustuvat Kansallisiin rikosuhritutkimuksiin, vuosilta 2003, 2006 ja 2009 kansallisiin uhritutkimuksiin ja tätä aikaisemmilta vuosilta kansainvälisiin uhritutkimuksiin. Lähteet: Aromaa & Heiskanen 2000a; Heiskanen ym. 2004; Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen perusaineisto; Danielsson & Kääriäinen 2016

** koskee vain vastaajia joiden kotitaloudessa on auto

*** varastettu mopo, skootteri tai moottoripyörä; vuodesta 2014 alkaen laskettu vain joukossa, joiden kotitaloudessa moottoripyörä

† vuodesta 2014 alkaen sisältää yritykset

Rikosuhritutkimusten mukaan polkupyörä on yleisin varastettu esine. 2000-luvulla pyörävarkaudet olivat kolmanneksen kaikista kotitalouksiin kohdistuneista varkauksista, kun taas 2010-luvulla osuus on ollut jopa puolet. Vuosina 1989–2009 toteutettujen uhritutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä pysyi 90- ja 2000-luvuilla vakaana, ollen korkeimmillaan 90-luvulla. Vuosien 2014–2015 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden osuus on kuitenkin ollut jopa kaksin- tai kolminkertainen aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Kasvu voi johtua kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta ja osin polkupyörävarkauksien tosiasiallisesta lisääntymisestä. Myös muut tietolähteet osoittavat polkupyörävarkauksien lisääntyneen: sekä poliisille että vakuutusyhtiöille ilmoitettujen polkupyörävarkauksien määrä on vuosina 2009–2015 kasvanut (Finanssialan keskusliitto 2016). Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan.

Vuosien 1989–2009 kyselyissä keskimäärin nelisen prosenttia suomalaisista kertoi autonsa tahalliseksi vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 2009 auton vahingoittamiset muodostivat 80 prosenttia kaikista kotitalouksien kokemista vahingonteista. Noin joka kymmenennessä vahingonteossa kohteena oli polkupyörä tai kulku- ja kuljetusvälineiden osat.

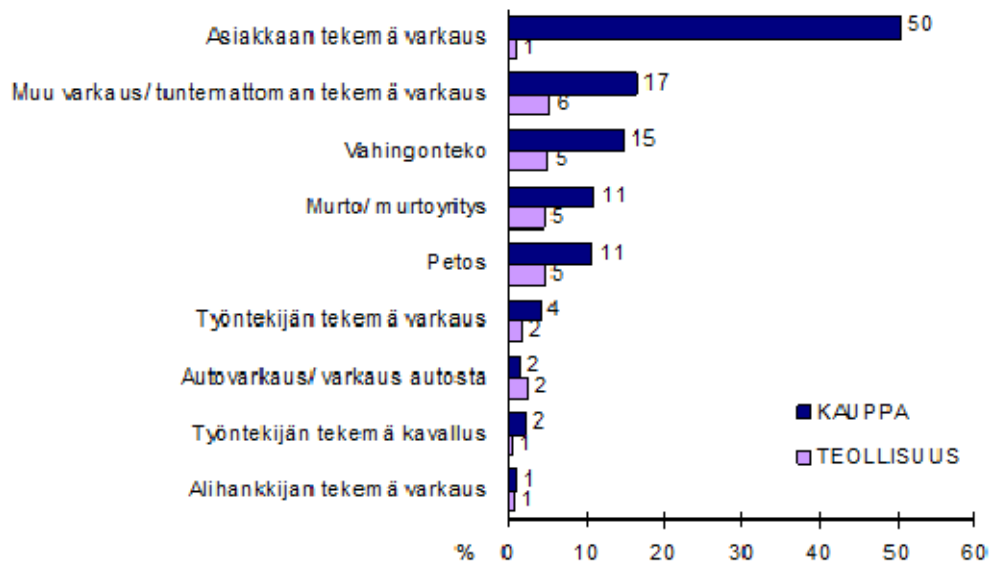
Vuosien 2014–2015 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut noin kahdeksan prosenttia auton omistavista kotitalouksista.

Yritysuhritutkimus

Uhritutkimuksissa on pääasiassa selvitetty yksityisten henkilöiden tai kotitalouksien kokemia rikoksia. Ensimmäinen kansallisesti kattava yritysten kokemaa rikollisuutta kartoittava tutkimus tehtiin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nykyinen Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) toimesta vuonna 2010. Tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille. Tutkimuksessa kartoitettiin toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvakoilua sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia. Tulosten mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana. (Salmi 2010; Salmi ym. 2011.)

Kuviossa 2 on esitetty, kuinka suuri osa vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikoista oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut tutkimuksessa tarkasteltujen omaisuusrikosten kohteeksi vähintään kerran. Varkaudet muodostivat suurimman osan kaikista kauppoihin kohdistuvasta rikollisuudesta. Teoista selvästi yleisin oli asiakkaan tekemä varkaus, jonka oli vuoden aikana kokenut puolet kaupan toimipaikoista. Määrällisesti pelkästään asiakkaan tekemät varkaudet muodostivat 67 prosenttia kaikista kauppoihin kohdistuneista rikoksista.

Myös teollisuustoimipaikoissa suuren tekoryhmän muodostivat erilaiset varkaudet. Yleisin yksittäinen tekomuoto teollisuustoimipaikoissa oli kuitenkin tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys, joka ei varsinaisesti lukeudu omaisuusrikoksiin. Näiden lisäksi yleisimpiä teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneita tekoja olivat petokset, vahingonteot ja murrot.

Kuvio 2 Omaisuusrikosten kohteeksi 12 kuukauden aikana joutuneiden kaupan ja teollisuuden toimipaikkojen osuus, %. Lähde: Salmi 2010

Rikosvahingot

Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Jos laskentaperusteena käytetään vahinkojen mediaaniarvoa, niin vuoden 2009 Kansallisen uhritutkimuksen mukaan kotitalouksille aiheutui varkauksista noin 49 miljoonan euron ja vahingonteosta noin 34 miljoonan euron kokonaisvahinko¹. Luvut ovat vain suuntaa antavia, koska ne perustuvat vastaajien omaan, usein epätarkkaan arvioon. Lisäksi rikosten lukumäärässä on otannasta johtuvaa vaihtelua.

Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen perustella voitiin arvioida, että kaikkien kyselyssä tarkasteltujen rikollisuuden muotojen aiheuttamat kustannukset olivat kaupan alan toimipaikoissa noin 140 miljoonaa euroa vuoden aikana ja teollisuustoimipaikoissa noin 30 miljoonaa euroa. Kaikki rikokset eivät kuitenkaan tule toimipaikkojen tietoon eivätkä kyseiset arviot sisällä havaitsematta jääneistä rikoksista koituvia kustannuksia. On arvioitu, että havaitsematta jääneiden rikosten kustannukset voivat olla jopa huomatta-

¹ Kokonaisvahinko = anastetun omaisuuden arvo + vahingoitetun omaisuuden arvo – takaisin saadun omaisuuden arvo. Lähde: Kansallisen uhritutkimuksen 2009 perusaineisto.

vasti suuremmat kuin toimipaikkojen havaitsemasta rikollisuudesta aiheutuvat kustannukset. Eniten rikoskustannuksia kaupan alalla aiheuttivat asiakkaiden tekemät myymälävarkaudet. Teollisuudessa taas suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat petoksista.

Toimipaikkatasolla arvioituna rikoksilta suojautumiseen käytettiin kaupan toimipaikoissa noin 63 miljoonaa euroa vuoden aikana. Vastaavasti teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin 106 miljoonaa euroa. Luvut eivät kuitenkaan kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia. (Salmi ym. 2011.)

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2013 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 31 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma on laskenut miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä. Viime vuosina korvaustapaaukset ovat tosin jälleen hieman lisääntyneet. (Finanssialan Keskusliitto 2014.)

Autovakuutuksen perusteella vuonna 2014 vakuutusyhtiöt korvasivat 8 000 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys. Korvauksina maksettiin 9,6 miljoonaa euroa, joka oli hieman enemmän kuin vuotta aikaisemmin (8,9 miljoonaa). Korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo on vähentynyt pitkällä aikavälillä. Enimmillään korvaussumma oli noin nelinkertainen, eli 38,8 miljoonaa euroa (231 miljoonaa markkaa) vuonna 1992 (Finanssialan Keskusliitto 2015).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Vakuutusyhtiöihin verrattuna pankkien rikosvahingot ovat varsin pieniä. Eniten tappioita aiheutuu maksukorttirikoksista eli maksuvälinepetoksista. Pankkien luotonantoon kohdistuu myös petosrikoksia, mutta niiden määrä ja vahinkotaso on pysynyt melko pienenä. Finanssialan keskusliiton kokoamien tietojen mukaan pankkeihin kohdistuneet rikokset ovat viime vuosina aiheuttaneet kaiken kaikkiaan 3,5–9 miljoonan euron vuosittaiset vahingot (Karhunen 2012). Kansainvälisesti vertaillen pankkeihin kohdistuva rikollisuus on Suomessa erittäin vähäistä. Tehostunut luotonvalvonta, maksukorttien käytön seuranta ja sirukorttien käyttöönotto on osaltaan parantanut tilannetta merkittävästi 90-luvun puolivälin jälkeen. (Suomen pankkiyhdistys 2005a; 2005b.)

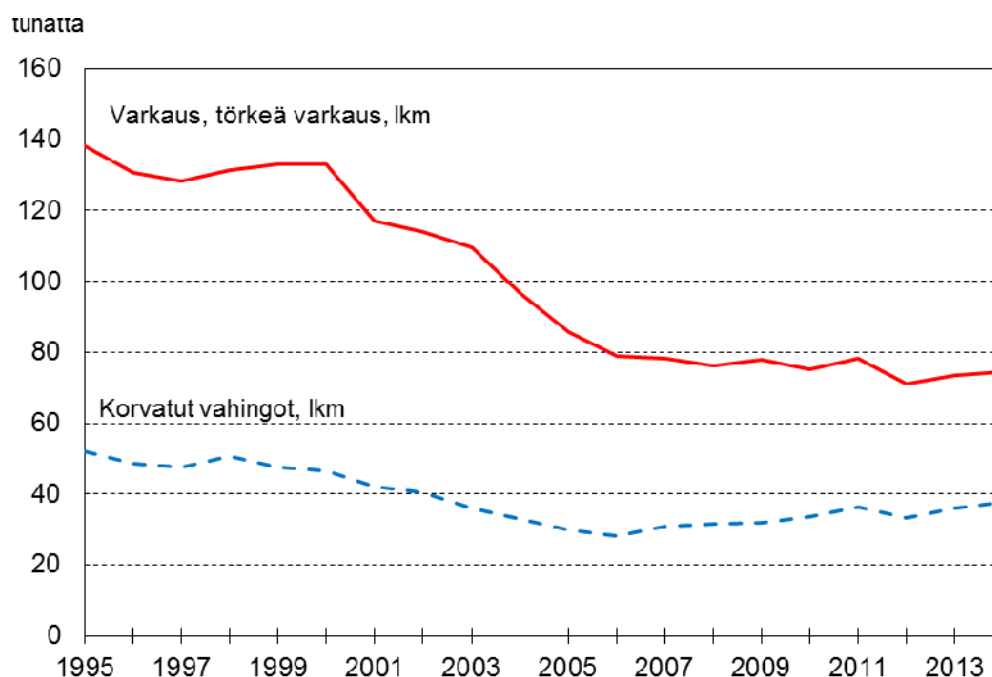
Omaisuusrikosten ilmitulo ja piiloon jäävä rikollisuus

Kyselytutkimuksista ilmenee, että omaisuusrikokset ovat viime vuosikymmeninä tulleet enenevästi poliisin tietoon. Vuonna 1980 vain joka kolmas kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistunut varkausrikos ilmoitettiin poliisille, mutta vuoden 2003 tutkimuksen mukaan yli puolet (53 %). Varkausrikosten ilmituloasteen nousu näyttää tosin pysähtyneen. Vuonna 2009 poliisille ilmoitettiin varkauksista 43 prosenttia eli harvemmin kuin vuonna 2003 tai 2006. Vahingonteosta ilmoitettiin joka kolmas (35 %) ja muista omaisuusrikoksista joka neljäs (27 %) (Sirén ym. 2010).

Ilmituloasteen nousun vuoksi haastattelututkimusten ja poliisitilaston välittämä kuva rikoskehityksestä on erilainen. Todennäköisesti varkausrikollisuus ei tosiasiaassa kasvanut 1980- ja 1990-luvulla niin jyrkästi kuin tilastoitu rikollisuus näyttää.

Siihen, ilmoitetaanko rikoksesta poliisille, vaikuttaa anastetun omaisuuden arvo, se onko omaisuus vakuutettu ja ilmoittamisen helppous. Ilmoittamisen tärkeimpänä syynä on uhritutkimuksissa yleensä mainittu mahdollisuus saada vakuutuskorvaus menetetystä tai vahingoitetusta omaisuudesta. Vakuutuksen korvaamien murto- ja varkausvahinkojen määrä onkin seurannut tilastoitua rikollisuutta, tosin viime vuosina muutos on ollut pientä (kuvio 3).

Yritysuhritutkimuksessa tutkittiin piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Ilmoitusalttius vaihteli tekokohtaisesti hyvin paljon, myös omaisuusrikosten osalta. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitettiin lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Omaisuusrikoksista työntekijöiden ja alihankkijoiden varkaudet sekä työntekijöiden kavallukset taas olivat niitä, joissa teko jäi useammin ilmoittamatta poliisille. Syynä tähän mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin usein sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tällöin tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa. (Salmi ym. 2011.)

Kuvio 3 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1995–2014 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot)

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmitulevia rikoksia.

Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta. Vuoden 2009 väestökyselyn mukaan joka kuudes rikos ilmoitettiin poliisille tällä tavoin.

5.3 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Varkausrikokset

Varkausrikokset muodostavat suuren osan poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien liikennerikkomukset) on varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia (2015: 29 %).

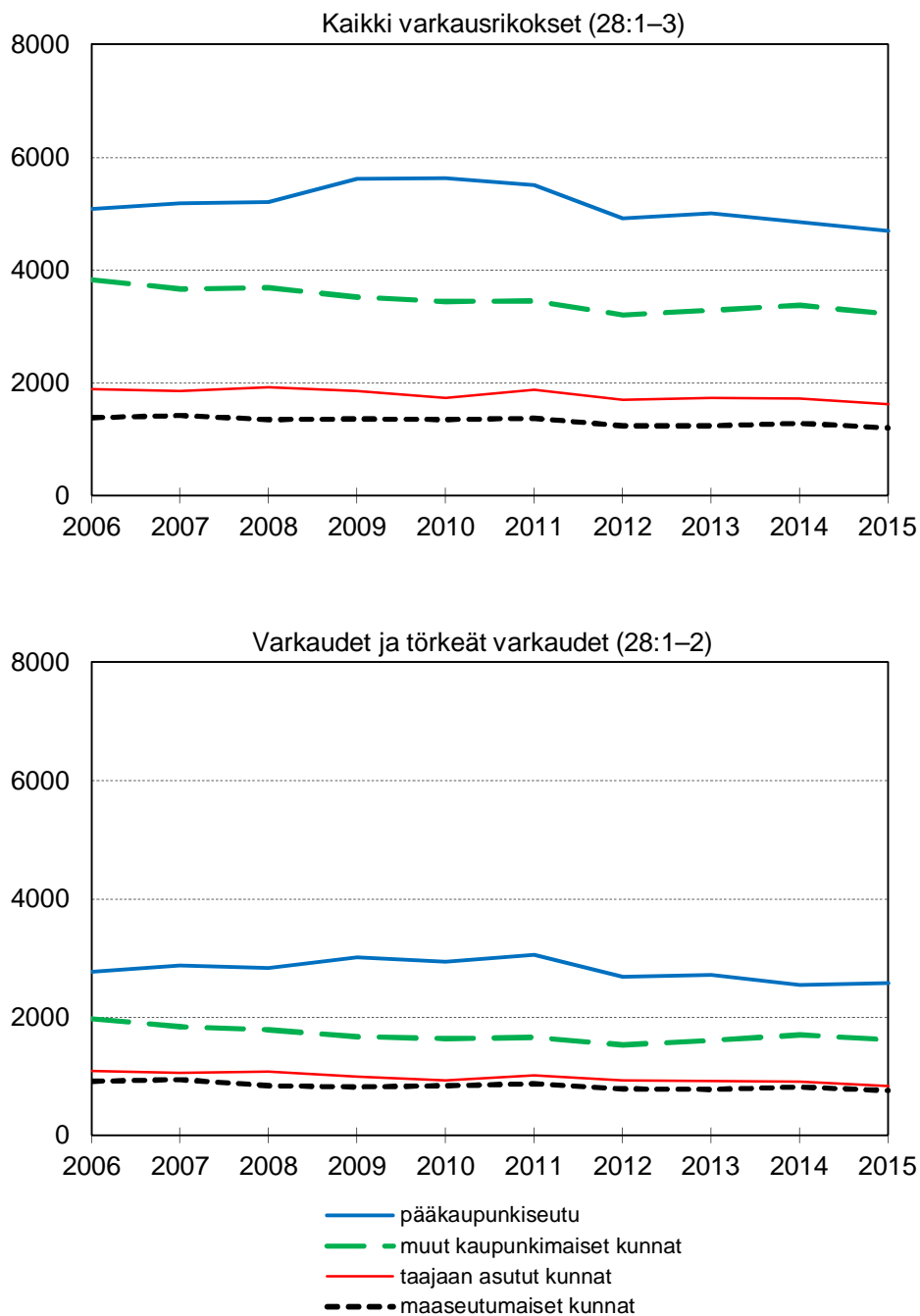
	2006	2007	2008	2009	2010
Varkaus (RL 28:1)	76 873	75 751	74 103	75 072	72 052
Törkeä varkaus (RL 28:2)	2 159	2 346	2 211	2 790	3 043
Näpistys (RL 28:3)	66 405	66 935	70 179	73 816	73 118
Yhteensä	145 437	145 032	146 493	151 678	148 213
Muutos %	–5%	–0%	+1%	+3%	–2%
	2011	2012	2013	2014	2015
Varkaus (RL 28:1)	75 055	67 809	70 390	70 822	69 087
Törkeä varkaus (RL 28:2)	3 102	3 248	3 054	3 682	3 541
Näpistys (RL 28:3)	73 086	67 693	67 951	68 637	65 667
Yhteensä	151 243	138 750	141 395	143 141	138 295
Muutos %	+2%	–8%	+2%	+1%	–3%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 138 000 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä. Varkausrikosten kokonaismäärä laski kolme prosenttia edellisvuodesta. Törkeiden varkauksien määrä on ollut kasvussa edellisen kymmenen vuoden aikana, mutta vuoden 2015 rikosten määrä oli noin 4 prosenttia edellisvuotta pienempi. Varkausrikollisuuden pitemmän aikavälin kehitys ilmenee jakson A.1 kuviosta 2.

Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun alkupuolelle saakka, mutta pysähtyi kansainvälisen taloudellisen laman yhteydessä 1990-luvun puolivälissä. Eräissä muissakin länsimaissa kuten Englannissa, Saksassa ja Ranskassa kehitys on ollut samantapainen. Erityisen silmiinpistävää on kehityksen samankaltaisuus Pohjoismaissa (BRÅ 2008; von Hofer ym. 2012). 2000-luvulla varkausrikosten määrä kääntyi Suomessa pysyvämpään laskuun. Viime vuosina määrä on vakiintunut. Kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2015 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 13 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia, ja törkeissä varkauksissa noin kolmannes. Varkausrikosten määrä on myös yhteydessä huumausainetilanteeseen ja päihteiden käyttöön. Osa varkauksista tehdään huumekaupan ja huumeiden käytön rahoittamiseksi.

Varkausrikokset kuuluvat niihin rikoksiin, joiden taso (rikoksien määrä suhteessa väestöön) vaihtelee huomattavasti paikkakuntatyyppistä riippuen. Tällaisia alue-eroja ja varkausrikollisuuden alueellista kehitystä valaistaan kuviossa 4.

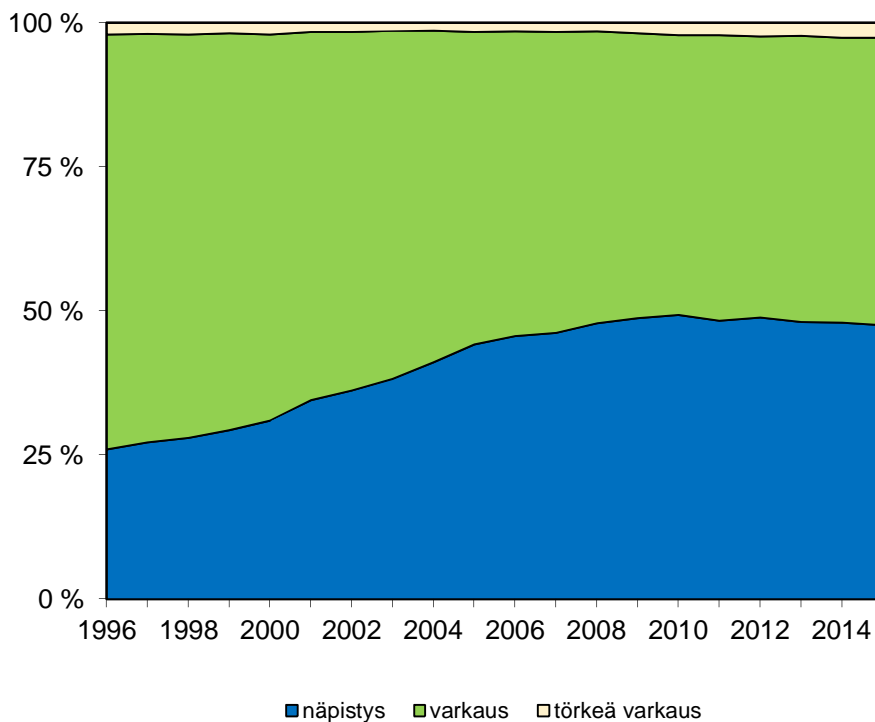
Kuvio 4 Varkausrikokset (pl. moottoriajoneuvon anastaminen) 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukasta kohden varkauksia ja törkeitä varkauksia

on pääkaupunkiseudulla kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kuntiin verrattuna. Varkausrikosten määrä on ollut suhteellisen vakaa kaikissa aluetyypeissä viime vuosina.

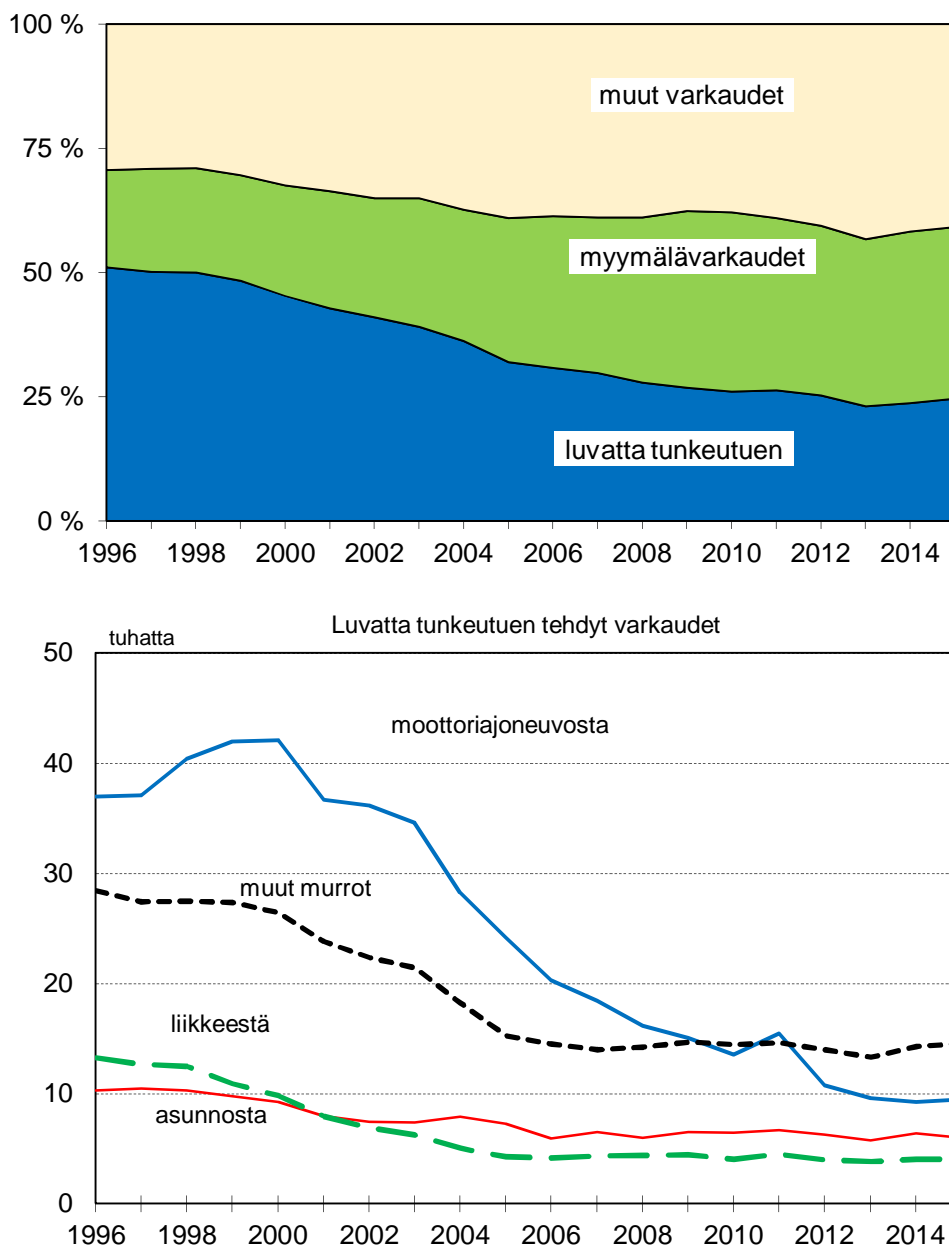
Varkausrikollisuuden rakenteesta

Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut huomattava muutos (kuvio 5). Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa eli kolme neljästä kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut ja nykyisin varkausrikoksista kirjataan näpistyksiksi miltei puolet (2015: 48 %). Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain kolme prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu muun muassa anastetun omaisuuden arvoon sekä siihen, onko teossa murtauduttu asuttuun asuntoon.

Kuvio 5 Varkausrikosten jakautuminen törkeisiin varkauksiin, varkauksiin ja näpistykseen vuosina 1996–2015

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 6).

Kuvio 6 Varkausrikokset tekotavan ja kohteen mukaan vuosina 1996–2015

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (lyh. murtojen) määrä oli enimmäkseen 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Sen jälkeen murtojen määrä on kääntynyt laskuun. Vuonna 2015 niitä oli enää 25 prosenttia kaikista varkausrikoksista, eli suunnilleen sama kuin 1980-luvun puolivälissä.

Eri murtotyyppien väheneminen ajoittuu eri ajankohtiin. Liikemurrot alkoivat vähentyä jo 1990-luvun alussa, asuntomurrot muutamaa vuotta myöhemmin samoin kuin muut, erittelemättömät murrot. Ajoneuvomurtojen, eli lähinnä autoihin kohdistuneiden murtojen määrä alkoi laskea vasta 2000-luvun alussa.

Murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmillään niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut kuudensosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvulla vähentyneet yhteen neljäsosaan. Sama koskee asuntomurtoja. Vuonna 1993 niitä kirjattiin 13 200, vuonna 2015 yli puolet vähemmän eli 6 000. Noin 28 prosenttia teoista kohdistui vapaa-ajan asuntoihin. Murtorikosten määrä laski kuusi prosenttia edellisvuodesta.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavarankäytön markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana vähentyneet voimakkaasti. Toisaalta kotimaisten rikosentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta.

Muista varkauslajeista poiketen poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien ja -näpistysten määrä on kasvanut tasaisesti ja puolitoistakertautunut vuodesta 1993. Vuonna 2015 joka kolmas poliisin tietoon tullut varkausrikos oli liikkeestä aukioloaikana tehty varkaus tai näpistys (34 %). On ilmeistä, että ilmitulleiden ja tilastoitujen myymälävarkauksien kasvuun on vaikuttanut paitsi varkaudenestomenetelmien kehittyminen, myös kauppohenkilöstön tiukentunut ilmoituskäytäntö. Vuonna 2015 rikoksia tuli poliisiin tietoon kuitenkin kolme prosenttia edellisvuotta vähemmän.

Varkausrikosten selvittäminen

Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan. Kaikista vuonna 2015 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä hieman yli joka neljäs (28 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana yksi kymmenestä (9 %). Syynä pieneltä tuntuvan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvittävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkau-

det). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2015 ilmitulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna joka kuudes (17 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyyppin mukaan. Vuonna 2015 liikemurtojen selvitysaste oli 19 ja asunomurtojen 13 prosenttia. Automurroista selvisi vain kahdeksan prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 66 prosenttia vuonna 2015. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitetynä.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt

	2006	2007	2008	2009	2010
Moottoriajoneuvon anastus (RL 28:1–3)	1 737	1 588	1 645	1 574	1 438
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9), käyttövarkaus, lievä käyttövarkaus (RL 28:9a,c)	13 511	13 199	12 103	10 568	9 673
Törkeä luvaton käyttö (RL 28:8), törkeä käyttövarkaus (RL 28:9b)	32	40	56	46	39
Yhteensä	15 280	14 827	13 804	12 188	11 150
Muutos %	–9%	–3%	–7%	–12%	–9%
	2011	2012	2013	2014	2015
Moottoriajoneuvon anastus (RL 28:1–3)	1 574	1 146	1 090	1 050	838
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9), käyttövarkaus, lievä käyttövarkaus (RL 28:9a,c)	10 388	7 648	6 850	6 693	6 586
Törkeä luvaton käyttö (RL 28), törkeä käyttövarkaus (RL 28:9b)	21	21	23	30	30
Yhteensä	11 983	8 815	7 963	7 773	7 454
Muutos %	+7%	–26%	–10%	–2%	–4%

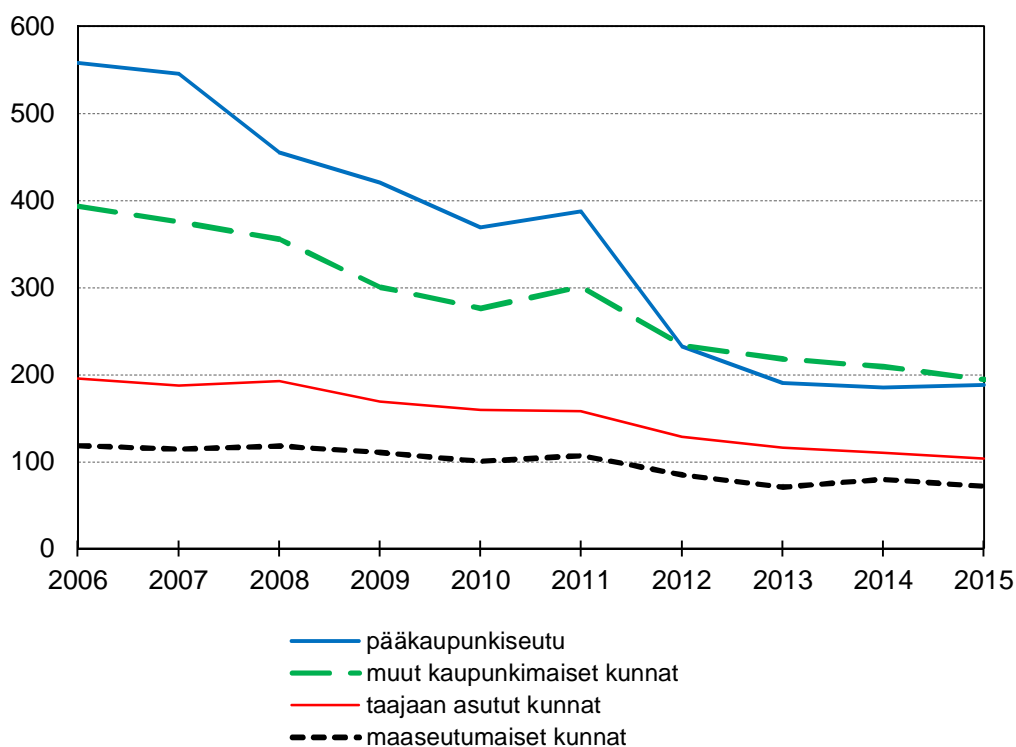
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Rikoslaissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan tarkoituksena esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo vietään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajellaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti, esimerkiksi vuokrattuna käyttöön

saadun auton palauttamatta jättäminen, ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.

Moottorikulkuneuvon käyttövarkautta koskevat säännökset lisättiin rikoslakiin vuonna 2002. Toiselle kuuluvan irtaimen omaisuuden, kiinteän koneen tai laitteen luvattonta käyttöä koskevat säädökset ovat rikoslain 28 luvun pykälissä 7–9 ja ne koskevat myös moottorikulkuneuvoja. Nykyisin käyttövarkaus onkin tämän rikosryhmän tyyppirikos. Vuonna 2015 rikoksista 79 prosenttia oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekemuoto), 11 prosenttia anastuksia ja 10 prosenttia luvattomia käytöjä (ml. törkeä tekemuoto).

Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 7 500 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvattonta käyttöä, joka oli kaksi prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Rikosten suunta on edelleen laskeva ja poliisin kirjaimien rikosten määrä on laskenut puoleen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Rikokset ovat vähentyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana erityisesti kaupungeissa (kuvio 7).

Kuvio 7 Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

Tilastoitujen rikosten väheneminen näkyy samansuuntaisesti myös poliisin etsintärekisterissä. Siihen merkittiin vuoden 2015 aikana noin 2 300 rikoksella vietyä autoa, noin 600 moottoripyörää ja 1 100 mopoa (KRP 2016)¹. Varastettujen mopojen määrä vähentyi noin 300 kappaleella. Rikoksella vietyjä autoja oli kuudesosa siitä mitä enimmillään, eli vuonna 1999 (15 000).

Vuoden 2015 aikana viedyistä autoista joka kuudes oli edelleen kateissa vuoden vaihteessa. Tämä on karkea mitta sille, kuinka moni anastettu auto jää pysyvästi kateisiin. Moottoripyöristä ja mopoista jää kateisiin paljon useampi, eli noin puolet (KRP 2016).

Merkittävänä syynä rikosten vähenemiseen on erilaisten rikoksentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden yleistyminen autokannassa. Sähköinen käynnistyskänne laite tuli pakolliseksi kaikissa uusissa henkilöautoissa lokakuusta 1998 lähtien. Käyttövarkaudet kohdistuvatkin selvästi eniten vanhempiin vuosimalleihin (Tiainen 2006). Myös lähialueiden viranomaisten yhteistyö on omiaan ehkäisemään rikoksia ja rajat ylittävien rikollisryhmien toimintaa (Tiainen 2013).

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Tilanne on muuttunut. Vuonna 2015 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä oli enää kolme prosenttia alle 15-vuotiaita ja 17 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaiseen käyttöönoton sijaan on tullut suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Moottoriajoneuvojen käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vaarantavat myös liikenneturvallisuutta. Nopeusrajoituksista piittaamattomuus on yleistä ja autonanastajat ovat usein päihtyneitä. Vuonna 2015 rikoksiin syylliseksi epäillyistä noin joka kolmas (31 %) oli tekoajankohtana alkoholin ja/tai jonkin muun päihteen vaikutuksen alaisena.

Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2015 kirjatuista moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty alle joka kymmenes, käyttövarkauksista joka viides ja luvattomista käytöistä noin kaksi viidestä.

¹ Etsintärekisterin luvut sisältävät varkauden, käyttövarkauden ja luvattoman käytön lisäksi myös muut rikokset (esim. petos), joissa ajoneuvo on viety omistajaltaan.

Muun omaisuuden luvaton käyttö

	2006	2007	2008	2009	2010
Muun omaisuuden luvattomat käytöt (RL 28:7–9)	4 056	4 068	3 813	3 813	2 601
<i>Muutos %</i>	–15%	+0%	–6%	–6%	–16%
	2011	2012	2013	2014	2015
Muun omaisuuden luvattomat käytöt (RL 28:7–9)	2 493	2 987	1 973	1 374	1 150
<i>Muutos %</i>	–4%	+20%	–34%	–31%	–16%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Poliisille ilmoitetut muun omaisuuden kuin moottoriajoneuvon luvatonta käyttöä koskevat rikokset ovat 2000-luvulla vähentyneet huomattavasti. Rikosten määrä on painunut alle kolmasosaan kymmenen vuoden takaisesta. Vuonna 2015 näitä rikoksia tuli poliisin tietoon 1 200, noin kuudenneksen edellisvuotta vähemmän. Tyypillisesti rikoksissa on kysymys vuokratun laitteen tai tavarain kuten DVD-tallenteen palauttamatta jättämisestä. Luvattomien käyttöjen selvitysaste on melko alhainen. Vuonna 2015 tietoon tulleista rikoksista selvitettiin samana vuonna hieman yli joka kymmenes.

Kavallusrikokset

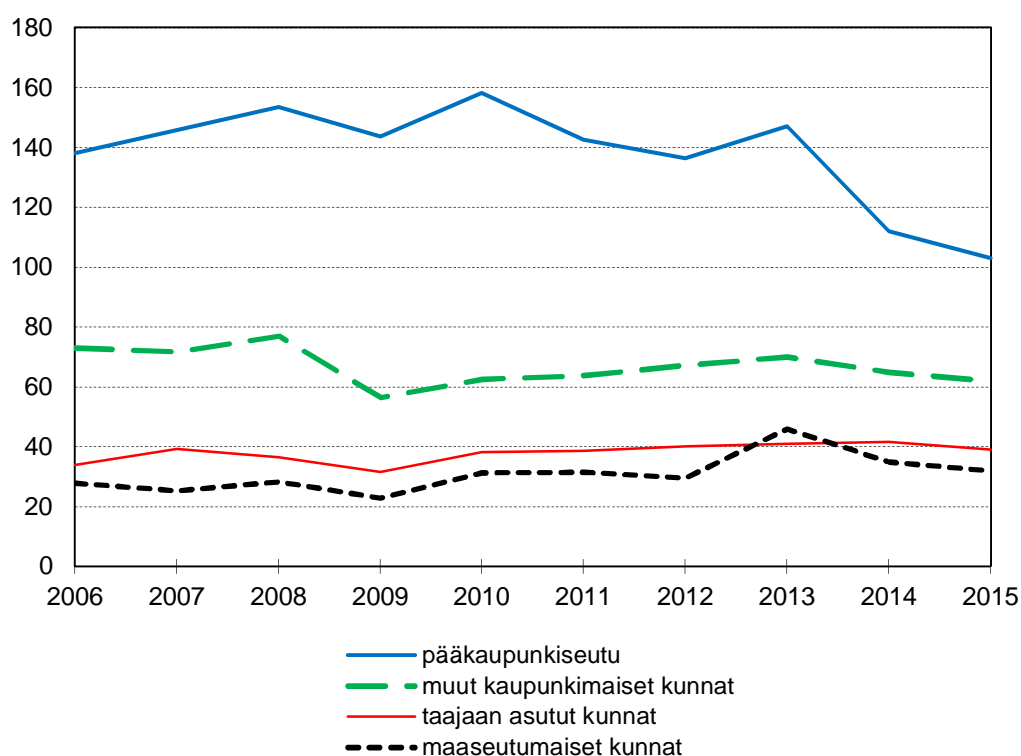
Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimen omaisuuden, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin tarkoituksiinsa.

	2006	2007	2008	2009	2010
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4 ja 6)	2 897	2 998	3 176	2 912	2 972
Törkeä kavallus (RL 28:5)	218	215	260	270	331
<i>Yhteensä</i>	3 115	3 213	3 436	3 182	3 303
<i>Muutos %</i>	–5%	+3%	+7%	–7%	+4%
	2011	2012	2013	2014	2015
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4 ja 6)	2 938	2 898	3 216	2 703	2 550
Törkeä kavallus (RL 28:5)	291	374	358	372	362
<i>Yhteensä</i>	3 229	3 272	3 574	3 075	2 912
<i>Muutos %</i>	–2%	+1%	+9%	–14%	–5%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, reilussa kolmessa tuhannessa tapauksessa vuosittain. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 2 900 kavallusrikosta, joka oli 5 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna. Kavallusrikosten määrä oli siten kuluneen kymmenvuotisjakson matalin. Törkeiden kavallusten määrä on tosin kasvanut tuona aikana.

Kavallusrikokset ovat asukaslukuun suhteutettuna paljon yleisempiä kaupungeissa kuin maaseudulla (kuvio 8). Kaupungistumisasteen mukaan alueet ovat rikostasoltaan samassa järjestyksessä kuin esimerkiksi varkausrikoksissa. Pääkaupunkiseudulla kavallusrikoksia on asukasta kohden lähes kaksinkertainen määrä muihin kaupunkeihin verrattuna. Vuonna 2015 rikosten määrä toisaalta laski voimakkaimmin juuri pääkaupunkiseudulla.

Kuvio 8 Kavallusrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

Kavallusrikosten selvitysprosentti on jonkin verran laskenut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 poliisi selvitti vuoden loppuun mennessä 19 prosenttia saman vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista. Kavalluksista selviää lopulta paljon useampi, mutta rikosten tutkinta-aika on monessa tapauksessa pitkä.

Petosrikokset

Tässä jaksossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä petostyyppisiä käsitellään talousrikoksia käsittelevässä jaksossa A.6. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (L514/2003).

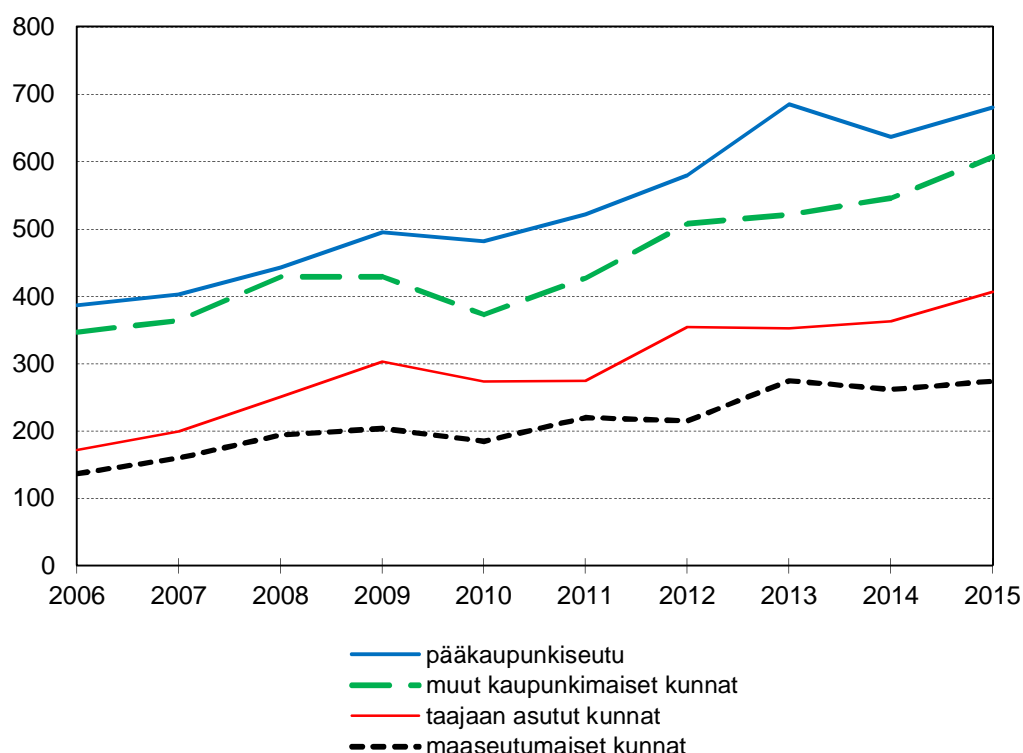
Petokset RL 36:1–3. Petosrikokset ovat lisääntyneet selvästi 2000-luvulla. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 26 100 petosrikosta, joka oli 11 prosenttia edellisvuotta enemmän, ja yli kaksinkertainen verrattuna vuoden 2006 määrään. Rikokset lisääntyivät kaikissa aluetyypeissä (kuvio 9). Petosten määrä tosin vaihtelee joskus huomattavasti vuodesta toiseen johtuen siitä, että joillakin paikkakunnilla tulee ilmi laajoja, useita osatekoja käsittäviä petossarjoja. Toisaalta voi olla, että petosten siirtyminen internetiin vähentää ylipäänsä maantieteellisen sijainnin merkitystä.

	2006	2007	2008	2009	2010
Petos, lievä petos (RL 36:1 ja 3)	11 690	12 929	15 099	16 429	14 903
Törkeä petos (RL 36:2)	819	703	953	985	957
Yhteensä	12 509	13 632	16 052	17 414	15 860
<i>Muutos %</i>	+1%	+8%	+18%	+8%	–9%
	2011	2012	2013	2014	2015
Petos, lievä petos (RL 36:1 ja 3)	16 645	19 894	21 735	22 164	24 633
Törkeä petos (RL 36:2)	1 149	1 052	1 100	1 351	1 458
Yhteensä	17 794	20 946	22 835	23 515	26 091
<i>Muutos %</i>	+12%	+18%	+9%	+3%	+11%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellaan maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (phishing) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Kysymyksessä ovat usein ulkomailta toimivat rikolliset.

Erityisenä petoslajina voidaan myös mainita vakuutusvilppi. Vakuutus-
tutkijat selvittävät vuosittain pari tuhatta epäselvää vahinkotapausta. Määrä
vastaa 0,2 prosenttia kaikista vakuutusyhtiöille ilmoitetuista vahingoista
(Lohiniva & Muttilainen 2009). Suuri osa vakuutusvilpeistä jää kuitenkin
piiloon. Vakuutusvilpin yleisyyttä käsittelevässä haastattelututkimuksessa
joka neljäs vastaaja tunsu jonkun, joka oli tällaiseen vilppiin syylistynyt
(Laitinen & Virta 1998). Petosten ehkäisemiseksi vahinkovakuutusyhtiöt
ovat perustaneet seurantaan varten yhteisrekisterin, johon kirjataan kaikki yk-
sityishenkilöiden vakuuttajille ilmoittamat vahingot, joihin haetaan kor-
vausta.

Kuvio 9 Petosrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

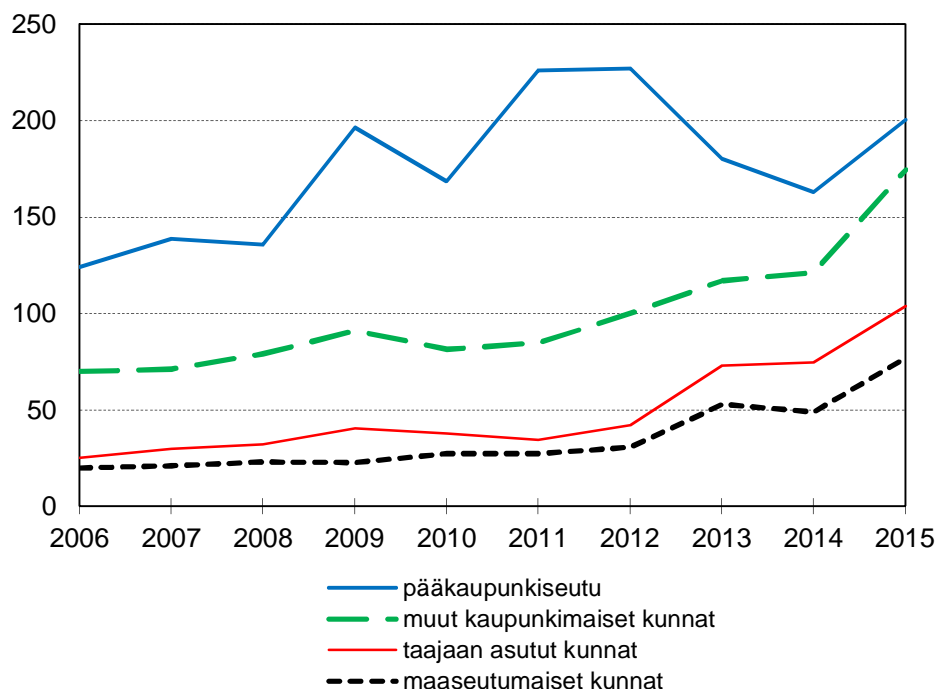
Maksuvälinepetokset RL 37:8–11. Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan myös yritys nostaa rahaa varastetulla pankkikortilla on maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen.

	2006	2007	2008	2009	2010
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu (RL 37:8,10,11)	3 028	3 287	3 433	4 756	4 334
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	89	88	129	184	124
Yhteensä	3 117	3 375	3 562	4 940	4 458
<i>Muutos %</i>	-10%	+8%	+6%	+28%	-10%
	2011	2012	2013	2014	2015
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu (RL 37:8,10,11)	5 506	6 104	7 484	7 648	10 720
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	149	127	123	123	193
Yhteensä	5 655	6 231	7 607	7 771	10 913
<i>Muutos %</i>	+27%	+10%	+22%	+2%	+40%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Maksuvälinepetosten määrä on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 10 900 rikosta, joka oli jopa 40 prosenttia edellisvuotta enemmän. Tarkastelujaksolla määrä on kolminkertaistunut. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2015 (9 674) enemmän kuin vuonna 2014 (12 985). Pitkällä aikavälillä väärinkäyttökertojen määrä rikosta kohden on kuitenkin pienentynyt. Valvontajärjestelmien kehittyminen estää pitkiä rikossarjoja.

Maksuvälinepetoksista suuri osa tapahtuu asutuskeskuksissa, joissa vähittäiskaupan, palvelujen sekä liike- ja pankkitoiminnan laajuuden vuoksi on paljon rikostilaisuuksia (kuvio 10). Perinteisesti näiden rikosten määrä on ollut korkein pääkaupunkiseudulla, mutta viime vuosina aluetyypittaiset erot ovat pienentyneet selvästi. Kuten muissakin petosrikoksissa, tähän vaikuttaa luultavasti verkkoasioinnin lisääntyminen kautta maan.

Kuvio 10 Maksuvälinepetokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 2006–2015

Petosrikosten ilmitulo ja selvittäminen. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt tekevät poliisille ilmoituksen vain noin joka kymmenennestä epäilystä vakuutusvillpistä (Lohiniva & Muttilainen 2009).

Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut viime vuosina jonkin verran. Petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin tietointulovuonna (2015) hieman yli kolmannes (37 %) ja törkeistä petoksista kolmannes (33 %). Maksuvälinepetoksista selvitettiin sen sijaan tietointulovuonna vain viisi prosenttia.

Petosrikosten teonpiirteitä 2007, 2010 ja 2013. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin RTST-tietokannan tietojen perusteella tehty petosrikosten tarkempi luokittelu osoittaa verkossa tehtyjen rikosten lisääntyneen merkittävästi viime vuosina. Kuudensadan petosrikoksen otokseen perustuvan tarkastelun mukaan vuonna 2007 noin 17 prosenttia lievistä petoksista ja petoksista tapahtui erilaisissa verkkokaupoissa ja osto- ja myyntisivustoilla. Tällaisten tapausten osuudet vuosina 2010 ja 2013 olivat 23 ja 31 prosenttia. Törkeissä petoksissa trendi oli samansuuntainen, mutta osuudet olivat pienempiä. Osittain samaa kehitystä kuvastaa havainto, että yksityishenkilöihin

kohdistuneiden petosten osuus lisääntyi 51 prosentista (2007) 73 prosenttiin (2013). Toisen henkilön henkilötietoja käyttämällä tehdyt petokset (esimerkiksi pikalainojen nostaminen ja tuotteiden tilaaminen verkkokaupasta) yleistyivät myös, ja vuoden 2013 lievista petoksista ja petoksista noin joka neljäs oli tätä tyyppiä (vuoden 2007 osuus 14 prosenttia). Verrattain yleisiä olivat myös tilanteet, joissa asiakas kieltäytyi maksamasta saamastaan palvelusta (esimerkiksi taksimatka, hotellimajoitus tai ravintolalasku).

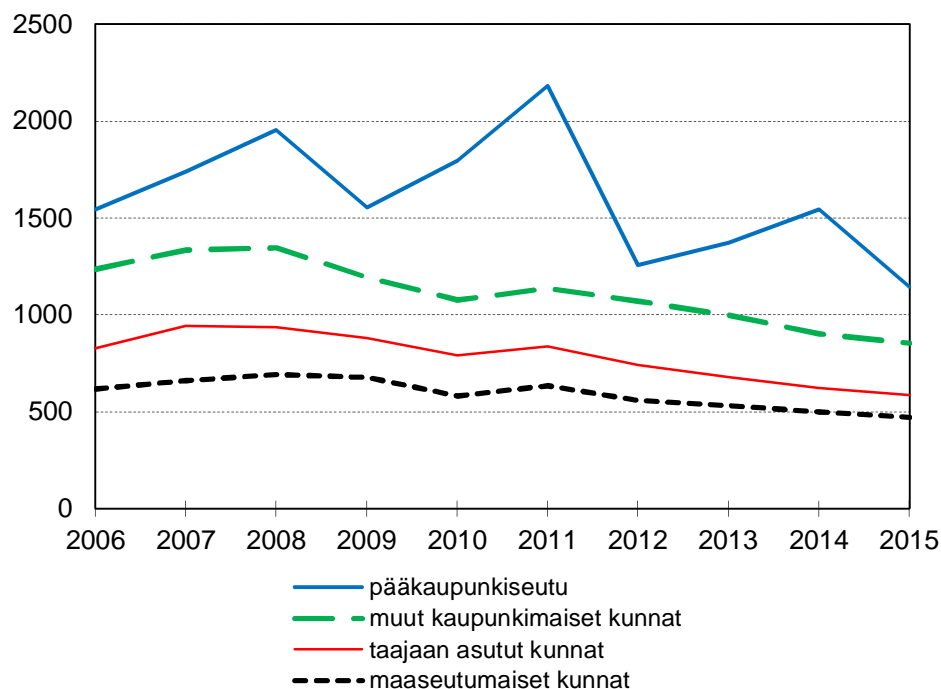
Vahingontekorikokset

	2006	2007	2008	2009	2010
Vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1,3)	48 112	53 657	56 313	50 496	48 917
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	248	218	253	212	243
Yhteensä	48 360	53 875	56 566	50 708	49 160
<i>Muutos %</i>	<i>-4%</i>	<i>+11%</i>	<i>+5%</i>	<i>-10%</i>	<i>-3%</i>
	2011	2012	2013	2014	2015
Vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1,3)	54 743	44 178	43 109	42 263	37 365
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	227	239	266	253	254
Yhteensä	54 970	44 417	43 375	42 516	37 619
<i>Muutos %</i>	<i>+12%</i>	<i>-19%</i>	<i>-2%</i>	<i>-2%</i>	<i>-12%</i>

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vahingontekorikosten määrä vaihtelee vuosittain suhteellisen paljon. Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 38 000 vahingontekoa, joka oli vähemmän kuin koskaan edellisen kymmenen vuoden aikana. Törkeät vahingonteot ovat harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista.

Samoin kuin muut omaisuusrikokset, myös vahingonteot ovat väkilukuun suhteutettuna yleisempiä suurissa kaupungeissa kuin pienemmillä paikkakunnilla tai maaseudulla. Erityisesti pääkaupunkiseudulla vahingontekojen määrä vaihtelee voimakkaasti vuodesta toiseen (kuvio 11).

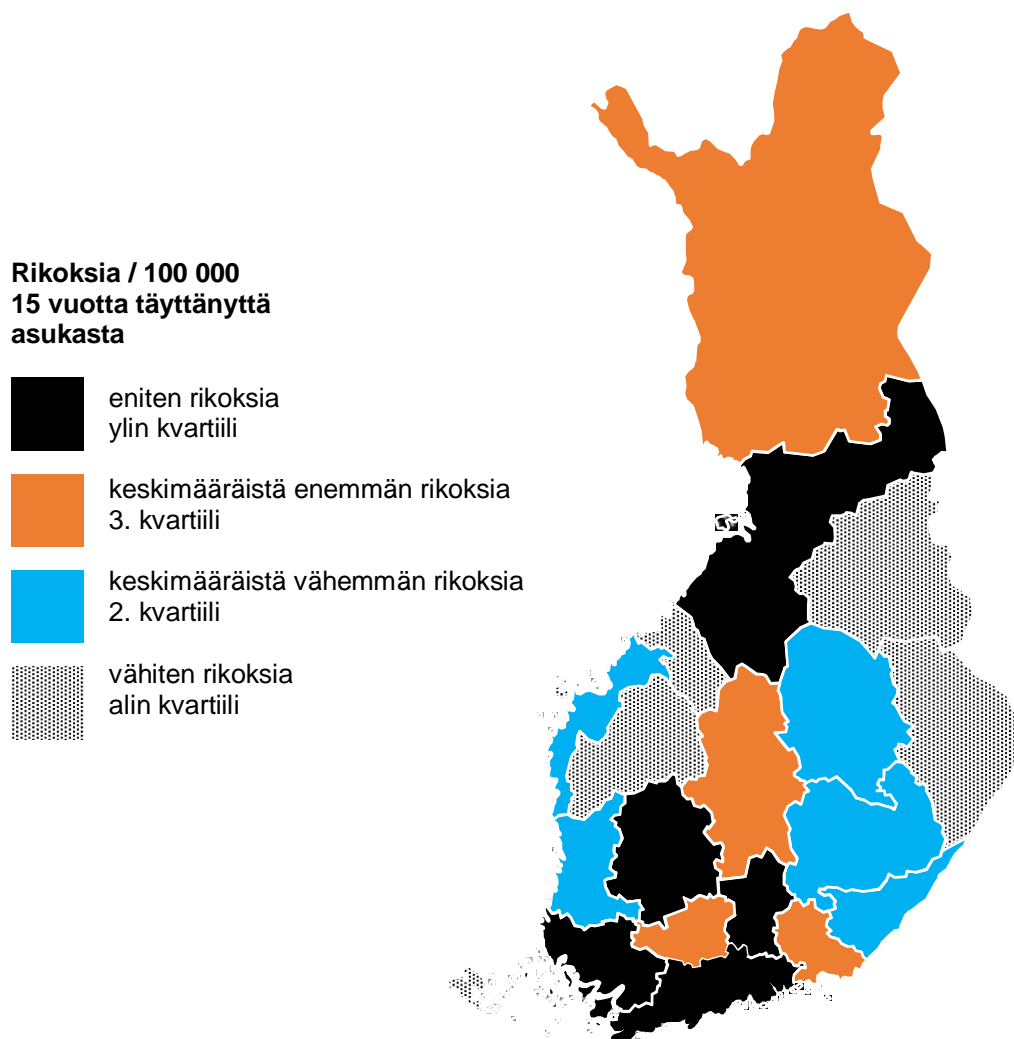
Kuvio 11 Vahingontekorikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

Vahingonteot voivat kohdistua kotitalouksiin, yrityksiin ja yhteisöihin. Vakuutusyhtiöiden korvaamien tapausten perusteella (vuonna 2002) vahingonteista kohdistui 40 prosenttia kotitalouksiin ja 60 prosenttia yrityksiin ja yhteisöihin. Rahamääräisesti korvaukset jakautuivat tuolloin, 2000-luvun alkupuolella, puoliksi kotitalouksien ja toisaalta yritysten ja yhteisöjen kesken (Suomen vakuutusyhtiöiden keskusliitto 2003). Vuonna 2015 poliisin tietoon tulleista tapauksista 41 prosenttia tapahtui yksityisellä paikalla, 59 julkisella paikalla, joten nämä tiedot vastaavat varsin hyvin vanhempia vakuutusyhtiöiltä saatuja tietoja.

Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 poliisi selvitti 14 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista. Törkeiden vahingontekojen selvitysprosentti oli korkeampi. Niistä selvitettiin noin joka neljäs (26 %).

5.4 Omaisuusrikosten alueellinen jakautuminen

Edellä on esitetty, miten varkaus-, kavallus-, petos- ja vahingontekorikokset vaihtelevat aluetyypeittäin, tilastollisen kuntaryhmituksen mukaan. Tarkasteltuihin rikoksiin pätee poikkeuksetta, että ne ovat asukaslukuun suhteutettuna yleisimpiä pääkaupunkiseudulla, toiseksi yleisimpiä muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja kolmanneksi taajaan asutuissa kunnissa. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaaisissa kunnissa. Seuraavassa tarkastellaan omaisuusrikollisuuden, tässä tapauksessa varkausrikosten maantieteellistä jakautumista poliisitilaston tietojen pohjalta.

Kuvio 12 Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuonna 2015

Karttakuvio 12 näyttää varkausrikosten määrän asukaslukuun suhteutettuna maakunnittain vuonna 2015 (rikoksia 100 000 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohden). Maakunnat on luokiteltu kartassa varkausrikosten yleisyyden mukaan neljään ryhmään.

Varkausrikollisuudessa voidaan havaita alueellisia eroja. Korkean varkausriskin alueina erottuvat maakunnat, joissa on suuria kaupunkeja. Kartasta havaitaan myös suuren varkausriskin alueeksi Lounais-Suomesta pääkaupunkiseudun kautta Kaakkois-Suomeen kulkeva vyöhyke, jossa on runsaasti muun muassa vapaa-ajan asutusta. Myös Pirkanmaa ja Päijät-Häme ovat korkean varkausrikostason maakuntia. Väestöön suhteutettu varkausrikollisuus on muita maakuntia vähäisempää Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa.

5.5 Epäiltyjen sosioekonominen tausta

Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2013 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta taustasta. Taulukossa 2 raportoidaan varkausrikoksista ja vahinkotekorikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden.

Taulukko 2 Varkausrikoksista ja vahinkotekorikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2015

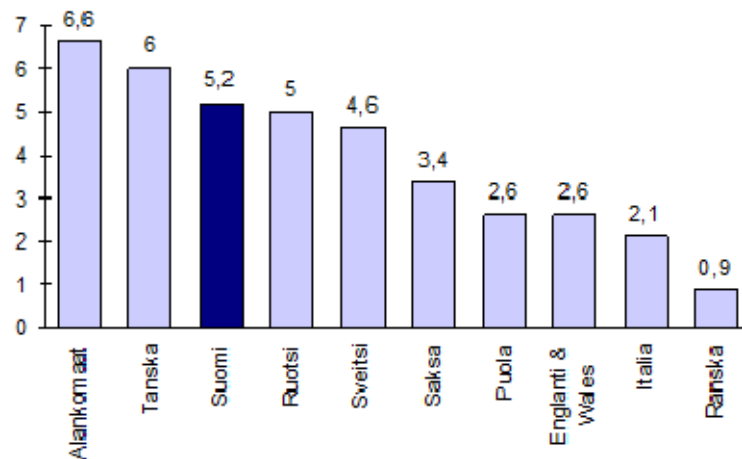
Sosioekonominen asema	Varkausrikokset		Vahingonteot	
	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäilyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	0,9	1,0	2,3	0,5
Alemmat toimihenkilöt	3,6	2,3	5,1	0,6
Työntekijät	5,4	4,2	11,0	1,6
Yrittäjät	1,0	2,1	2,3	1,0
Opiskelijat	19,2	12,0	32,9	3,9
Eläkeläiset yli 60 v.	2,7	1,2	2,3	0,2
Eläkeläiset alle 60 v.	8,9	34,0	6,3	4,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	51,0	31,9	36,4	4,3
Ei väestötietoja	7,4	-	1,4	-

Sekä varkausrikokset että vahingonteot ovat huomattavasti yleisempiä ryhmissä, joiden sosioekonominen asema on joko matala tai tuntematon. Varkausrikosten määrä on suuri työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, opiskelijoiden ja pitkäaikaistyöttömien joukossa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Vahingonteoissa suhteelliset erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta silti huomattavia.

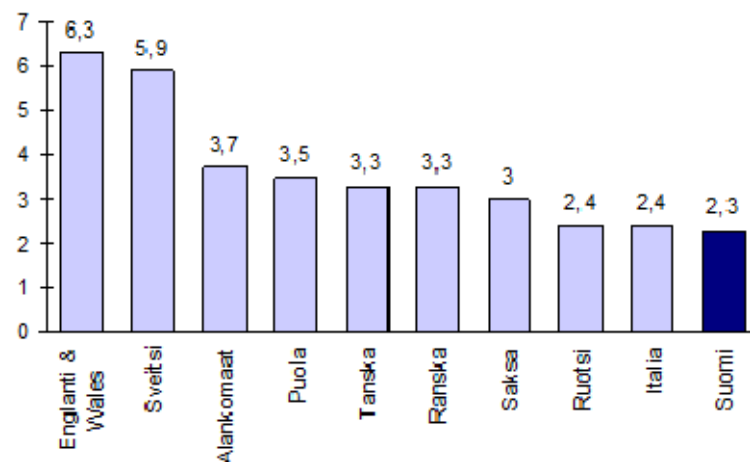
5.6 Kansainvälistä vertailua

Omaisuusrikollisuuden kansainvälinen vertailu on vaikeaa, koska lainsäädäntö, rikostunnusmerkistöt ja rikosten tilastointiperusteet poikkeavat eri maissa. Parhaimman pohjan rikollisuuden vertailuille antaa samalla tavoin eri maissa toteutettu kansainvälisten rikosuhritutkimus ICVS. Sarjan ensimmäinen väestökysely tehtiin vuonna 1989 ja tutkimus on sen jälkeen toistettu neljä kertaa. Suomi on osallistunut tutkimuksen joka kierrokselle.

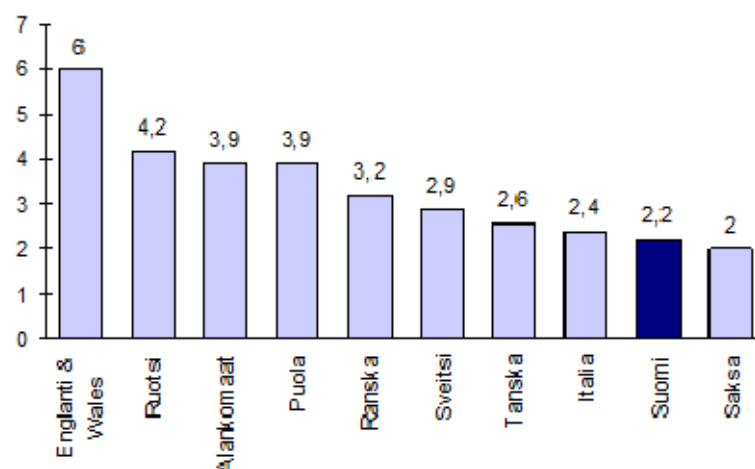
Yleisesti ottaen Suomi kuuluu ICVS kyselyn perusteella Länsi-Euroopassa vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin. Poikkeus tästä ovat polkupyörävarkaudet, jotka ovat Suomessa keskimääräistä yleisempiä (ICVS 2003/2004) (kuvio 13). Polkupyörävarkauksien määrä on kuitenkin vahvasti yhteydessä polkupyörien eli potentiaalisten rikoskohteiden määrään ja tässä suhteessa Suomi on tutkimukseen osallistuneiden maiden kärjessä Alankomaiden, Ruotsin ja Tanskan rinnalla (van Dijk ym. 2007). Sen sijaan muun henkilökohtaisen varkauden tai ns. avovarkauden kokoneita on Suomessa selvästi vähemmän kuin monessa muussa Euroopan maassa (kuvio 14). Myös esimerkiksi asuntomurrot tai autoista tehdyt varkaudet ovat Suomessa harvinaisempia kuin yleensä Länsi-Euroopassa. Muihin Pohjoismaihin verrattuna omaisuusrikoksia kokeneiden osuus on sama tai alempi kuin muissa Pohjoismaissa (kuviot 15 ja 16).

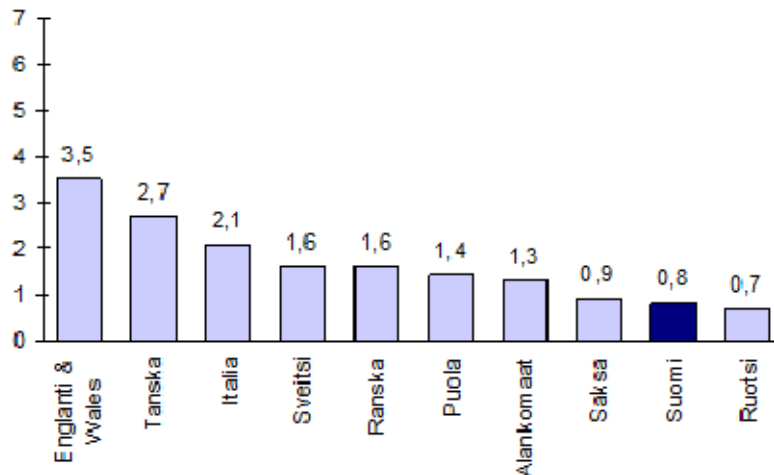
Kuvio 13 Niiden osuus väestöstä, joilta varastettu polkupyörä viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kuvio 14 Niiden osuus väestöstä, joilta on varastettu henkilökohtaista omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kuvio 15 Niiden osuus väestöstä, joiden kotitalouden autosta on varastettu omaisuutta viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kuvio 16 Niiden osuus väestöstä, joiden asuntoon murtauduttu viimeksi kuluneen vuoden aikana (2003–2004), %. Lähde: van Dijk ym. 2007

Kansainvälisen mittapuun mukaan myös varsin harvoilla suomalaisilla on kokemuksia joutumisesta kuluttajana petoksen kohteeksi. Tällaisesta ilmoitti vuoden 2003–2004 ICVS-kyselyssä 5 prosenttia suomalaisvastaajista, mikä oli tutkimuksen toiseksi alhaisin maaprevalenssi (van Dijk ym 2007).

Tilastoituun rikollisuuteen perustuviin vertailuihin on suhtauduttava erittäin suurin varauksin. Pohjoismainen rikostilastointiryhmä on julkaissut uuden Suomea, Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa koskevan yhteenvedon poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta (von Hofer ym. 2012). Vuodet 1950–2010 kattavan tarkastelun perusteella maat jakautuvat poliisin kirjaamassa varkausrikollisuudessa selvästi kahteen ryhmään. Ruotsissa ja Tanskassa tilastoitujen varkausrikosten määrä on väkilukuun nähden paljon korkeampi kuin Norjassa ja Suomessa. Vuonna 2010 Ruotsissa tilastoitiin 5 500 rikosta väestön 100 000 kohden ja Tanskassa 7 000. Suomen ja Norjan vastaavat rikosluvut ovat 1950-luvulta lähtien olleet keskenään samaa tasoa. Vuonna 2010 Suomen suhdeluku oli 3 000 ja Norjan 2 800. Kaikissa Pohjoismaissa pitkän aikavälin kehitys on ollut samankaltainen: varkausrikokset lisääntyivät 1990-luvun lopulle saakka ja vähentyivät jälleen 2000-luvulla.

Petosrikoksia tilastoidaan Ruotsissa väkilukuun suhteutettuna Pohjoismaista selvästi eniten (vuonna 2010: 1 200 väestön 100 000 kohden) ja Tanskassa vähiten (190 väestön 100 000 kohden). Suomen ja Norjan rikostasot sijoittuvat Ruotsin ja Tanskan lukujen väliin (Suomi: 360, Norja: 300) (von Hofer ym. 2012).

Yhteenveto

- § Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppi. Sekä kyselylähteet että vakuutusyhtiöille ja poliisille ilmoitetut tapaukset osoittavat polkupyörävarkauksien lisääntyneen viime vuosina.
- § Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Teollisuustoimipaikoissa yleisimmät omaisuusrikokset olivat varkauksia, petoksia, vahingontekoja ja murtoja. Kaupan toimipaikkoihin kohdistui huomattavasti enemmän omaisuusrikoksia kuin teollisuustoimipaikkoihin.
- § Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 138 000 varkausrikosta. Tilastoidun varkausrikollisuuden kasvu pysähtyi 1990-luvulla ja rikosten määrä on kääntynyt selvään laskuun.
- § Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Kaikkien murtojen, mutta etenkin automurtojen määrä on vähentynyt selvästi 2000-luvun alusta.
- § Poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien ja -näpistysten määrä kasvoi tasaisesti 1990- ja 2000-luvulla, mutta viime vuosina kasvu on laantunut. Myymälävarkauksien määrä laski kolme prosenttia vuonna 2015. Ne muodostavat kolmanneksen kaikista varkausrikoksista.
- § Poliisi tilastoi vuonna 2015 7 500 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvaton käyttöä. Ajoneuvovarkauksien määrä on laskenut selvästi viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- § Vuonna 2014 poliisille ilmoitettiin 37 600 vahingontekoa, joka oli vähemmän kuin kertaakaan viimeisten kymmenen vuoden aikana.
- § Kavallusrikosten määrä on viimeisten kymmenen vuotta pysynyt samalla tasolla. Määrä väheni vuonna 2015, jolloin poliisin tietoon tuli 2 900 kavallusrikosta.
- § Vuonna 2015 tilastoitiin 10 900 maksuvälinepetosta ja 26 100 muuta petosrikosta. Petosrikosten määrä on lisääntynyt 2000-luvulla voimakkaasti. Myös maksuvälinepetosten määrä on viime vuosina kääntynyt nousuun.
- § Kavallusrikokset ja petosrikokset ovat tyypillisesti kaupunkimaisten paikkakuntien rikoksia. Pääkaupunkiseudulla maksuvälinepetoksia tehdään väkilukuun nähden kaksinkertainen määrä muihin kaupunkikuntiin verrattuna.
- § Kansainvälisesti Suomi kuuluu Länsi-Euroopassa vähäisen omaisuusrikollisuuden maihin.

6 Talousrikokset Petri Danielsson

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Pääpaino on yritystoimintaan ja julkishallinnon korruptioon liittyvissä talousrikoksissa.¹ Muita talousrikoksia ovat muun muassa virka- ja luottamusasemarikokset sekä osa petosrikollisuudesta, julkisiin avustuksiin kohdistuvat rikokset, arvopaperimarkkinarikokset, rahanpesu, yritysturvallisuutta vaarantavat rikokset sekä julkisen rekisterin tai tiedon luotettavuutta vastaan tehdyt rikokset. Lisäksi eräiden yksittäisten laajojen omaisuusrikosten tutkintaan käytetään talousrikostorjuntaresursseja. Talousrikollisuutta sivuava käsite on harmaa talous. Harmaaksi taloudeksi määritellään laillinen liike- ja yritystoiminta, josta ei suoriteta lakisääteisiä maksuja ja veroja.

Aiemmista vuosista poiketen tässä luvussa ei käsitellä ympäristö- eikä työrikoksia. Ympäristö- ja työrikoksia koskevat osiot julkaistaneen jatkossa määrävuosittain. Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2015). Työturvallisuusrikosten piirteitä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin Rikollisuustilanne 2012 -julkaisussa.

6.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoa lähinnä viranomaistilastoista. Poliisi- ja oikeustilaston ohella tärkeitä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon, tullilaitoksen, Finanssivalvonnan ja Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja vuosikertomukset. Keskusrikospoliisin vuosittain julkaisema Talousrikollisuuden tilannekatsaus sisältää tietoja muun muassa poliisin ja tullin tutkimien juttujen

¹ Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.”

määristä, läpivirtauksesta sekä rikosvahingoista ja takaisin saadusta rikoshyödystä.

Merkittävä talousrikollisuutta ja sen kehityskulkuja koskeva tietolähde on myös Verohallintoon vuoden 2011 alussa perustettu Harmaan talouden selvitysyksikkö. Selvitysyksikkö julkaisee säännöllisesti tilastoja harmaan talouden valvonnasta, joka antaa yleiskuvan talousrikollisuuden kehityksestä viranomaistilastojen pohjalta. Lisäksi yksikkö julkaisee yhteenvetoja talousrikollisuutta koskevista tutkimuksista.

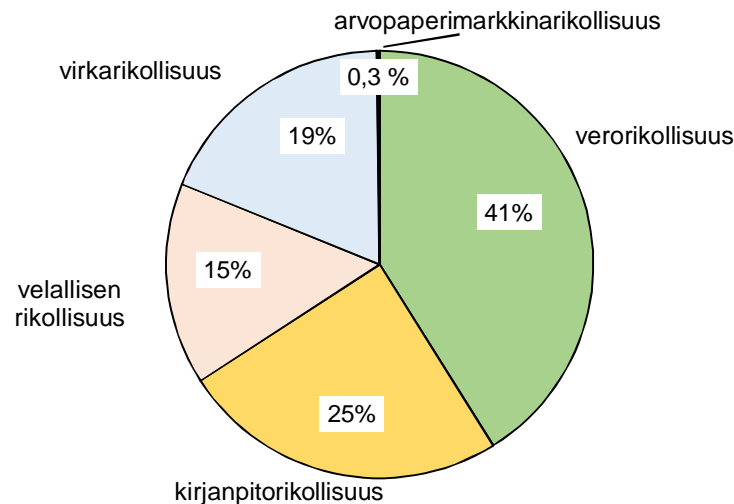
Kaikki mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Ensimmäinen kansallinen yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta koskeva kyselytutkimus toteutettiin vuonna 2010 ja se antoi uutta tietoa myös yrityksiin kohdistuvasta talousrikollisuudesta. Kyselyn painopiste ei kuitenkaan ollut talousrikollisuudessa. Sekä palansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Poliisiammattikorkeakoulussa hieman yli kymmenen vuotta sitten tehdyn tutkimuksen mukaan yritykset ilmoittavat poliisille keskimäärin vain 10 prosenttia havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista – tosin ilmoitusalttius vaihtelee suuresti rikostyypistä ja kärsityistä vahingoista riippuen (Jokinen ym. 2002; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että yritykset havaitsevat vain osan niihin kohdistuvista rikoksista. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yrityksiin kohdistuvat talousrikokset havaitaan usein sattumalta ja jopa 90 prosenttia rikoksista saattaa jäädä paljastumatta (Jokinen ym. 2002, 60). Koska rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, poliisin tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. Toistaiseksi viranomaistilastot ovat kuitenkin lähes ainoa talousrikollisuutta koskevan tiedon lähde. Tässä luvussa pääasiallisina lähteinä on käytetty Tilastokeskuksen, keskusrikospoliisin ja Harmaan talouden selvitysyksikön julkaisemia tietoja.

6.2 Talousrikokset

Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli yhteensä 3 293 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperimarkkina- ja velallisen rikosta. Luvusta puuttuvat talousrikollisuuden muodot, joita on käsitelty tämän katsauksen muissa luvuissa (petosrikollisuudesta ks. jakso A.5.2). Mainitulla tavalla laskien ilmi tulleiden talousrikosten määrä laski 13 prosenttia edellisvuodesta.

Kuvio 1 Poliisin tietoon vuonna 2015 tulleet talousrikokset rikosmuodoittain
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Poliisin tietoon tulevan talousrikollisuuden tason vaihtelu johtuu, paitsi kokonaisrikollisuuden, myös ilmi- ja piilorikollisuuden suhteen vaihtelusta. Piilorikollisuuden laajuuteen taas vaikuttaa ensisijaisesti viranomaiskontrollin tehokkuus ja kohdentuminen, toissijaisesti rikosten kohteiksi joutuneiden ilmoitushalukkuus. Merkittävin kokonaisrikollisuuden tasoon vaikuttava tekijä ovat historiallisesti olleet taloudelliset suhdanteet. Viime vuosina talousrikosten torjuntaan on ollut käytössä aiempaa enemmän henkilöresursseja, joka on saattanut vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään. Myös Verohallinnossa suoritettujen tarkastusten lukumäärä on viime vuosina ollut aiempaa korkeampi.

Verorikokset (RL 29:1–4)

Poliisin tilastojen verorikosten kokonaismäärä nousi vuonna 2015 kuusi prosenttia. Törkeiden veropetosten määrä nousi samaten kuusi prosenttia. Poliisitilasto on vuodesta 2009 alkaen käsittänyt myös Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet verorikokset. Tilastoitujen verorikosten määrän kaksinkertaistuminen vuonna 2009 johtui yksin tilastointitavan muutoksesta.

Aikaisempien vuosien tiedot käsittivät vain poliisin tietoon tulleet verorikokset, eivätkä siten ole vertailukelpoisia viime vuosien tietojen kanssa.

Poliisin, Tullin ja rajavartioston tietoon tulleet verorikokset 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Veropetos, myös lievä	254	186	181	871	696	616	583	640	851	907
Törkeä veropetos	345	425	458	416	280	364	432	362	399	422
Verorikkomus	145	111	63	70	38	49	35	36	21	24
Yhteensä	744	722	702	1 357	1 014	1 029	1 050	1 038	1 271	1 353
Muutos %	+5%	-3%	-3%	..	-25%	+1%	+2%	-1%	+22%	+6%
Törkeiden veropetosten osuus (%)	46%	59%	65%	31%	28%	35%	41%	35%	31%	31%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Tilasto sisältää vuoteen 2008 saakka vain poliisin tietoon tulleet rikokset, vuodesta 2009 alkaen poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset.

Verorikollisuuden muodot vaihtelevat taloudellisten suhdanteiden myötä. Noususuhdanteessa yritykset tuottavat tulosta, jonka synnyttämästä yhtiöverovelvollisuudesta yritetään toisinaan välttää laittomin keinoin. Laskusuhdanteessa tulosta tekeviä yrityksiä on vähemmän ja yhtiöverovelvollisuuteen kohdistuvat rikokset vähenevät. Toisaalta yritysten heikentyvä kannattavuus luo paineita pyrkiä alentamaan kustannuksia, mikä lisää muihin veroperusteisiin kohdistuvia laittomuuksia. Yritystoimintaan liittyvien rikosten ohella merkittävän verorikollisuuden ryhmän muodostavat tupakan ja alkoholin salakuljetukseen liittyvät verorikokset.

Viime vuosina uudeksi ja kotimaan suhdanteista riippumattomaksi verorikosten ryhmäksi on muodostunut idänkauppaan liittyvä verorikollisuus. Suomesta ja erityisesti Suomen kautta Venäjälle suuntautuvassa viennissä sovellettava kaksoislaskutus on etupäässä venäläisten yritysten ja henkilöiden (suomalaisten yhteistyökumppaniensa avustuksella) harjoittamaa ja kohdistuu Venäjän verojärjestelmään. Kuitenkin myös Venäjältä Suomeen suuntautuvassa tuonnissa esiintyy Suomen verojärjestelmään kohdistuvaa järjestelmällistä verorikollisuutta. Venäjän ja Suomen väliseen kauppaan liittyvät niin ikään Suomen valtiolta haettuihin arvonlisäveron palautuksiin liittyvät veropetokset.

Poliisin tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä pääosa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa merkittävästi Tullin ja rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä; näiden hallinnonhaarojen tutkimat rikokset ovat viime vuosina muodostaneet valtaosan kaikista tutkituista verorikoksista. Viranomaisten tilastointikäytännöt ovat horjuvia ja toisistaan poikkeavia, paitsi eri hallinnonalojen, myös eri poliisipiirien välillä useampia osarikoksia käsittävien rikos-

sarjojen ja -vyyhtien tilastoinnissa. Tämä saattaa aiheuttaa ajoittain huomattavia eroja tilastoituihin vuotuisiin rikosmääriin. Verohallinnon ja tullin tilastoissa tilastointikäytäntö on yleensä ollut yhtenäisempi kuin poliisitilastossa.

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että myös viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Viime vuosina havaittu verorikosten kasvu saattaa osin selittyä veroviranomaisen aiempaa aktiivisemmalla tarkastustoiminnalla. Vuosina 2014 ja 2015 tehtiin selvästi enemmän verotarkastuksia kuin aiempina vuosina, keskimäärin 4 600 vuosittain, kun vastaava luku vuosina 2010–2013 on vaihdellut 3 200 ja 3 600 tarkastuksen välillä. Vuonna 2015 tehtiin myös poikkeuksellisen paljon harmaan talouden tarkastuksia, yhteensä 1 041, kun taso aikaisempina vuosina on ollut noin 700 tarkastusta vuosittain. Tarkastuksissa paljastetun talouden määrä on viime vuosina pysynyt tasaisena, mutta vuonna 2015 erityisesti peiteltyjen osinkojen määrä oli aiempaa korkeammalla tasolla. (Harmaan talouden selvityksikkö 2016.)

Verohallinnossa tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rikosilmoitukset	688	666	548	588	393	418	470	527	520	550
Lainkohdat	1130	1163	966	1011	671	710	789	852	931	957
Muutos %	+13%	+1%	-17%	+6%	-33%	+6%	+12%	+10%	+5%	+4%

Lähde: Harmaan talouden selvityksikkö

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä on kasvanut vuodesta 2010 sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien. Törkeästä veropetoksesta tehtyjen ilmoitusten määrä oli 446, joka oli samalla tasolla edellisvuoteen nähden mutta selvästi viisivuotiskauden keskimääräistä tasoa korkeammalla. Vuonna 2010 havaittu rikosilmoitusten jyrkkä väheneminen aiheutui korkeimman oikeuden antamasta päätöksestä, jonka mukaan aiemmin veropetosjutuissa sovellettu kaksoisrangaistavuus ei ollut lainmukaista. (Emt.)

Pitkän aikavälin kehityslinjana tilastoidussa verorikollisuudessa on ollut verorikkomusten suhteellisen määrän väheneminen törkeämpien tekemien osuuden vastaavasti lisääntyessä. Viime vuosina yli 80 prosenttia Verohallinnon veropetoksista tehdyissä rikosilmoituksissa on ollut törkeitä veropetoksia, kun osuus 2000-luvun alussa oli noin 60 prosenttia. Muutosta selittävänä tekijänä voidaan nähdä muun muassa Verohallinnon valvontatoiminnan keskittyminen entistä vakavampaan verorikollisuuteen. (Emt.)

Kirjanpitorikokset (RL 30:9–10)

Poliisin tietoon tulleiden kirjanpitorikosten määrä väheni vuonna 2015 kahdeksan prosenttia. Vähentymisestä huolimatta rikoksia kirjattiin 815, mikä oli kymmenvuotiskauden toiseksi korkein määrä.

Poliisin tietoon tulleet kirjanpitorikokset 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kirjanpitorikos	662	766	703	777	715	684	768	785	889	815
<i>Muutos %</i>	<i>+1%</i>	<i>+16%</i>	<i>-8%</i>	<i>+11%</i>	<i>-8%</i>	<i>-4%</i>	<i>+12%</i>	<i>+2%</i>	<i>+13%</i>	<i>-8%</i>

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin yhteydessä kontrollin tasoon. Kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä vero- tai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa. Verohallinnon vuosittain tekemistä rikosilmoituksista 20–25 prosenttia on viime vuosina koskenut kirjanpitorikoksia. (Emt., 13.)

Velallisen rikokset (RL 39:1–6)

Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä on pyritty suojaamaan velkojen asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Laissa on säädetty rangaistavaksi muun muassa se, että taloudellisiin vaikeuksiin ajautunut velallinen pyrkii salaamaan omaisuuttaan tai siirtää sitä velkojen ulottumattomiin. Myös osan velkojista suosiminen toisten kustannuksella on rangaistavaa.

Poliisin tietoon tulleet velallisen rikokset 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Velallisen epärehellisyys ja velallisen petos (myös törkeä)	402	394	390	474	415	435	413	442	488	489
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta	11	13	14	16	15	18	12	16	18	15
Yhteensä	413	407	404	490	430	453	425	458	506	504
<i>Muutos %</i>	<i>+14%</i>	<i>-1%</i>	<i>-1%</i>	<i>+21%</i>	<i>-12%</i>	<i>+5%</i>	<i>-6%</i>	<i>+8%</i>	<i>+10%</i>	<i>-0%</i>

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Velallisen rikoksia tuli vuonna 2015 poliisin tietoon 504. Määrä oli lähes muuttumaton edellisvuoteen nähden, mutta tarkastelujakson toiseksi korkein. Kuten useissa muissakin talousrikoksissa, myös velallisen rikoksissa törkeiden tekemuotojen suhteellinen osuus on viime vuosina noussut, noin 50 prosentista yli 60 prosenttiin. Vuonna 2015 törkeiden tekemuotojen

osuus oli tarkastelujakson korkein, 69 prosenttia kaikista velallisen rikoksista. Tilastoitujen lievien velallisen rikosten (RL 39:4–6) vuotuinen määrä on ollut erittäin alhainen jo useiden vuosien ajan.

Vireille pannut konkurssit 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Konkurssit	2 285	2 254	2 612	3 275	2 864	2 947	2 961	3 131	2 986	2 574
<i>Muutos %</i>	+1%	–1%	+16%	+25%	–13%	+3%	+0%	+6%	–5%	–14%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien määrälliseen vaihteluun, mutta aivan viime vuosina tuo kytkös näyttäisi löyhentyneen.

Virkarikokset (RL 40 luku)

Rikoslain 40 luku sisältää säädökset virkasalaisuuden ja virkavelvollisuuden rikkomisesta, virka-aseman väärinkäyttämisestä, lahjuksen ottamisesta virkamiehenä ja kansanedustajana sekä sotilasvirkarikoksista. Virkarikosten määrä vaihtelee vuosittain voimakkaasti. Vuonna 2014 poliisin tietoon tuli kaikkiaan 1 136 virkarikosta, joka oli tarkastelujaksoin korkein taso, mutta vuonna 2015 vain 614 (–46%), mikä oli pienin määrä sitten vuoden 2011. Pitkällä aikavälillä virkarikosten määrä on kuitenkin kasvanut: poliisin tietoon tuli 1990-luvun jälkipuoliskolla keskimäärin 280 virkarikosta vuodessa, kun vastaava määrä vuosina 2010–2015 oli keskimäärin 754.

Poliisin tietoon tulleet virkarikokset 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Virkarikokset	467	441	430	469	613	596	693	877	1 136	614
<i>Muutos %</i>	–9%	–6%	–2%	+9%	+30%	–3%	+16%	+27%	+30%	–46%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Poliisin tietoon tulleiden virkarikosten määrän vuotuinen vaihtelu selittyy, paitsi valvonnan kohdentumisella talousrikollisuuden eri muotoihin, myös yksittäisissä tapauksissa epäiltynä olleiden henkilöiden määrällä ja yhteiskunnallisen keskustelun vaikutuksella epäiltyjen virkarikosten ilmoitusherkyyteen.

Arvopaperimarkkinarikokset

Finanssivalvonnan tutkimien arvopaperimarkkinoihin kohdistuvien rikosten määrä on viime vuosina hieman lisääntynyt. Vuosina 2006–2015 Finanssivalvonta tutki kaikkiaan lähes 800 väärinkäytösepäilyä, joista rikosilmoitukseen johti 34 tapausta. Rikemaksu määrättiin 61 tapauksessa. Pääosa viime vuosina tutkituista rikosepäilyistä on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja yhä kasvavassa määrin kurssimanipulaatioepäilyjä. Vuonna 2014 määrätty seuraamusmaksu koski erään yhtiön vuosina 2011–2013 tekemiä rikkeitä. (Finanssivalvonta 2014; Finanssivalvonta 2016.)

Finanssivalvonnan tutkimat arvopaperimarkkinoiden väärinkäyttötapaukset 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	29	45	27	37	27	34	23	47	36	47
Kurssi-manipulaatio	10	5	11	17	11	23	35	28	23	40
Tiedottamisrikos	21	12	12	16	25	16	23	17	18	24
Muu	2	3	12	4	7	7	4	8	6	6
Yhteensä	62	65	62	74	70	80	85	100	83	117
Tutkintapyyntö poliisille	3	2	5	0	3	4	5	4	3	5
Julkinen huomautus	0	1	1	5	3	3	3	0	0	2
Julkinen varoitus	0	0	1	0	0	0	3	2	2	0
Rikemaksu	0	0	14	0	1	5	14	6	2	19
Seuraamusmaksu	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Lähde: Finanssivalvonta

Rahanpesurikokset (RL 32:6)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laitton alkuperä tai avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritykset ovat rangaistavia. Vuonna 2013 tuli voimaan laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013), jonka mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän on tehtävä laissa mainituissa tapauksissa ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Rikoslain ohella rahanpesua koskevia säännöksiä sisältyy rahanpesulakiin ja rahanpesuasetukseen.

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2015 yhteensä 37 703 (2014: 23 062) ilmoitusta rahanpesuepäilyistä. Ilmoitukset sisälsivät tietoja kaikkiaan 880 390 (2014: 558 699) tapahtumasta. Viime vuosina sekä ilmoitusten että tapahtumien määrissä on ollut voimakasta vaihtelua, jonka pää-

asiallinen syy on ollut tilastointitavan muutoksessa (2012 ja 2013) ja muutuneissa ilmoituskäytännöissä. (Keskusrikospoliisi 2013; Keskusrikospoliisi 2014; Keskusrikospoliisi 2015; Keskusrikospoliisi 2016a.)

Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2015 aikana 27 uutta esitutkintaa. Lisäksi ilmoituksista luovutettiin tietoja 207 jo käynnissä olleeseen esitutkintaan.

Taulukko 1 Ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista sekä esitutkintaan siirretyt ilmoitukset 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*	2014	2015
Rahanpesuepäilyt	9,7	17,4	22,8	27,8	21,5	28,4	18,7	28,2	23,1	37,7
Siirretty esitutkintaan	779	2 548	1 700	2 702	3 636	2 709	84	41	44	27

* Tilastointitavan muutos. Lähde: Keskusrikospoliisi: Rahanpesun selvittelykeskus

Ilmoituksia tuli selkeästi eniten yleistä maksujen välitystä tarjoavilta tahoilta (70 %), sisältäen valuutanvaihtoyhtiöt, sekä rahapelitoiminnasta (25 %). Näiden jälkeen eniten ilmoituksia tekivät pankit sekä muut luotto- ja rahoituslaitokset. Epäilyttävissä liiketoimissa oli pääsääntöisesti kyse epätavallisen suuresta varojen määrästä. (Keskusrikospoliisi 2016a.)

Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan vuonna 2015 oli huomionarvoista ns. CEO-petosten huomattava kasvu. CEO-petoksissa tekijöiden tarkoituksena on erehdyttää yrityksen vastuuasemassa oleva henkilö valtuuttamaan tilisiirto rikollisten hallinnoimalle tilille. Tekoa edeltää tyypillisesti mittava tiedustelutyö, jossa kohteena olevasta yrityksestä selvitetään muun muassa organisaation hierarkiaa koskevia tietoja ja meneillään olevia liiketoimia. Tietoja yhdistelemällä tekijät pyrkivät kohdistamaan painostusta oikeille henkilöille esiintyen esimerkiksi yrityksen johtoon kuuluvana henkilönä. Tästä rikostyyppistä on aloitettu kymmeniä esitutkintoja ja rikoshyödyn arvioidaan olevan jopa miljoonia euroja. (Emt.)

Talousrikoksilla aiheutettu vahinko

Talousrikoksilla aiheutetun vahingon määrä on poliisin ja Tullin tutkimissa jutuissa vaihdellut viime vuosina 100 ja 200 miljoonan euron välillä. Vuonna 2014 päätettyjen juttujen ilmoitetun vahingon määrä oli poikkeuksellisen suuri, yhteensä 376 miljoonaa euroa, mutta vuonna 2015 palattiin aikaisempien vuosien tasolle, rikosvahingon ollessa noin 176 miljoonaa euroa. Tästä poliisin kirjaamia vahinkoja oli 168 miljoonaa ja tullin kirjaamia 7 miljoonaa. (Keskusrikospoliisi 2016b.)

Vuoden aikana tutkinnassa olleista talousrikosjutuista saatiin viranomaisten haltuun rikoshyötyä 30 miljoonan euron edestä, joka on noin 17

prosenttia rikosvahingosta. Haltuun saadun rikoshyödyn määrä aiheutettuun vahinkoon nähden on viime vuosina ollut lievästi laskusuuntainen.

Taulukko 2 Rikosvahingon määrä vuoden aikana päätetyissä jutuissa ja takaisin saadun rikoshyödyn kokonaismäärä poliisin ja tullin tutkimissa talousrikoksissa (miljoonaa euroa) vuosittain 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aiheutettu vahinko	137	142	110	181	117	147	188	180	376	176
Haltuun saatu rikoshyöty	31	40	63	44	28	34	38	44	50	30

Lähde: Keskusrikospoliisi

Talousrikoksilla aiheutettujen tilastoitujen vahinkojen vuotuinen vaihtelu johtuu pitkälti sattumanvaraisista tekijöistä. Rikosvahingon määrä vaihtelee yksittäisissä jutuissa suuresti ja yksi ainoa juttuvyyhti saattaa aiheuttaa vuotuisien kokonaisvahinkojen määrässä satojen miljoonien eurojen eron. Myös tutkinnassa tietynä ajankohtana painottuvilla rikostyypeillä on merkitystä rikosvahingon määrään. Myös valvontaan kohdistettujen resurssien määrällä on oletettavasti yhteys rikosvahinkojen ja haltuun saadun rikoshyödyn määrään.

Harmaa talous

Talousrikollisuutta sivuava käsite on harmaa talous. Harmaaksi taloudeksi määritellään laillinen liike- ja yritystoiminta, josta ei suoriteta lakisääteisiä maksuja ja veroja. Arviot harmaan talouden osuudesta Suomen bruttokansantuotteesta vaihtelevat vajaasta miljardista eurosta jopa 14 miljardiin euroon. Vastaavasti arviot rikollisuuden yhteiskunnalle aiheuttamista vuotuisista menetyksistä saamatta jäävien verojen ja veronluonteisten maksujen osalta vaihtelevat suuresti: muutamasta sadasta miljoonasta eurosta viiteen miljardiin euroon. Verotulojen menetyksen ohella harmaa talous aiheuttaa merkittäviä vahinkoja laillisesti toimiville yrittäjille heikentäessään heidän kilpailuedellytyksiään. Se tarjoaa myös kotimaiselle ja ulkomaiselle järjestäytyneelle rikollisuudelle väylän levittäytyä talouselämään ja yhteiskunnan muihin rakenteisiin. Ongelmallisia toimialoja ovat erityisesti rakennustoiminta ja ravintola-ala, mutta harmaata taloutta esiintyy laajemmin myös kuljetus- ja siivoustoiminnassa, telakkateollisuudessa samoin kuin idänkaupassa yleisemmin. (Hirvonen ym. 2010; Keskusrikospoliisi 2013; Kauppalehti 11.4.2013.)

Yhteenveto

- § Vuonna 2015 poliisin tietoon tuli 3 293 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperimarkkina- tai velallisen rikosta. Mainitulla tavalla laskien ilmi tulleiden talousrikosten määrä laski 13 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna.
- § Yleisin talousrikos oli verorikos, joiden osuus edellä mainituista talousrikoksista oli 41 prosenttia vuonna 2015.
- § Taloudelliset suhdanteet ovat perinteisesti vaikuttaneet kokonaistalousrikollisuuden tasoon ja rikollisuuden muotoihin. Ilmi tulleiden talousrikosten määrä näyttäisi viime vuosina olleen yhteydessä erityisesti talousrikosten tutkintaan käytettyihin resursseihin.
- § Törkeiden tekemuotojen osuus eräissä talousrikoksissa on kasvanut jo useiden vuosien ajan. Kehitys liittyy todennäköisesti valvontatoiminnan keskittymiseen entistä vakavampaan rikollisuuteen.

7 Kyberrikollisuus Matti Näsi & Maiju Tanskanen

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuudeksi miellettyjen tekojen kirjo on laaja (ks. esim. Yar 2013). Kappaleessa 7.2 käymme muutamien esimerkein tarkemmin läpi kyberrikollisuuden eri muotoja. Peukalosääntönä voidaan kuitenkin todeta, että lähtökohtaisesti kyberrikollisuuden eri muodot tapahtuvat tai tehdään sähköisessä tietojärjestelmäympäristössä. Kyberrikollisuuden piirteet ja kehitys liittyvät tietotekniikan kehitykseen ja sen luomiin tilaisuuksiin.

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonyymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samanlaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonyymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tilastot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikkosten poliisitilastoihin, joiden osalta tilastojen painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kuitenkin kriminalisoitiin uusia kyberrikollisuustyppejä, kuten datavahinkorikos sekä identiteettivarkaus.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppeihin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vaiko kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olemaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

Jaksossa 7.1 käymme lyhyesti läpi katsauksen pohjana käytettävät tietolähteet. Jaksossa 7.2 tarkastelemme kyberrikollisuutta kokonaisrikollisuustutkimusten tuottamien tietolähteiden avulla. Jaksossa 7.3 esitettävät

pidemmän ajan tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeeseen tilastoituun tieto- ja viestintärikollisuuteen. Tämän lisäksi vuoden 2015 osalta on käytössä tietoja uusien kyberrikostyyppien osalta.

7.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Kokonaisrikollisuustutkimus*. Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) tekemä valtakunnallinen nuorisoriikollisuuskysely vuodelta 2012 tarjoaa tietoa yhdeksäsluokkalaisten kokemasta sähköisestä kiusaamisesta. Tämän lisäksi Krimon vuonna 2010 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneista sähköisistä rikoksista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamista ja häirintää. Turun yliopiston ja Tampereen yliopiston Hate Communities -yhteishankkeessa puolestaan tarkasteltiin viharikoksia ja häirintää verkossa neljän eri maan 15–30-vuotiaiden osalta. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttämisen osalta toistaiseksi vähän.

B. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekemuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2006–2015 välisiä tilastoja. Lisäksi vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Lisäksi rikoslain osalta on muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppejä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a.), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauspoistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

7.2 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2016). Jatkossa käytämme näistä termejä *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on

mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2016). Teon oikeudellisena nimikkeenä voi niissä olla esimerkiksi petos, seksuaalinen häirintä tai kunnianloukkaus. Sama jako on huomioitavissa myös viranomaisten tilastoissa, sillä tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset on tilastoitu erikseen omana rikostyyppinä. Tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan tilastoidaan ilman erillistä tilastollista erittelyä sen pohjalta, tapahtuiko rikos verkossa vai vaikkapa kadulla. Näin ollen tietokoneavusteisesta ns. perinteisestä rikollisuudesta ei ole saatavissa valmiita virallistilastoja.

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Esimerkiksi Näsin ym. (2015) tutkimuksessa käy ilmi, että neljän maan vertailussa 6–7 % Suomen, Iso-Britannian, Saksan ja Yhdysvaltojen nuorista aikuisista oli joutunut kyberrikoksen uhriksi. Ilmiön yleisyys oli siis jopa yllättävän samankaltainen näissä neljässä kehittyneessä maassa. Tyypillisimpiä rikostyyppkejä tutkimuksen mukaan olivat kunnianloukkaus, väkivallalla uhkaaminen, petos ja identiteettivarkaus (Näsi ym. 2015).

Kuten monen muunkin rikostyyppin osalta, myös verkossa kyberrikosten osalta ainoastaan pieni osa tulee koskaan viranomaisten tietoon. Keskeinen elementti kyberrikollisuuden osalta on se, että rikokset tapahtuvat lähtökohtaisesti kasvottomina, tietoteknisten laitteiden tai ohjelmien kautta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset

Tietotekniikkaan kohdistuvista rikoksista on hyvin niukasti kokonaisrikollisuuslähteisiin perustuvaa tietoa. Teot kohdistuvat infrastruktuuriin sekä sähköisiin järjestelmiin tai ohjelmiin. Näin ollen ne kohdistuvat yleisesti ottaen joko yksityisiin yrityksiin ja/tai valtiohallintoon. Toisaalta, erilaisen haittaohjelmien lähettäminen, useimmiten roskapostin kautta, kohdistuu monesti myös yksityisiin henkilöihin. Näiden tavoitteena on saastuttaa

vastaanottajan kone tietokoneviruksen avulla. Merkittävänä erona infrastruktuuriin ja yksittäisiin henkilöihin kohdistuvien tekojen osalta on se, että infrastruktuuriin kohdistuvat teot tehdään yleensä niin kutsuttujen krakkereiden toimesta (usein käytetty termi hakkeri viittaa enemmänkin aktiiviseen tietotekniikan harrastajaan, kun taas krakkereilla tarkoitetaan tietomurtoihin syyllistyviä tekijöitä).

Yksityisiin henkilöihin kohdistuvat teot, kuten roskapostien kautta levitetävät virukset liittyvät enemmänkin antisosiaaliseen käytökseen. Englanninkielinen termi ”Black Hat” viittaa juuri tämän tyyppiseen toimintaan (Moore 2010). Krakkereiden tavoitteet, tai motiivit ovat taas huomattavasti monisyisemmät. Toki osan motiivina on rahallisen edun tavoittelu, mutta monen kohdalla kyseessä on joko jonkinlainen protesti, omien taitojen testaaminen, haaste tai kaikkea näistä. Toisaalta krakkerit ovat ottaneet kasvavissa määrin osaa myös yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseen, jopa viranomaisten avustamiseen. Tästä esimerkkinä Anonymous-haktivistiryhmän Operaatio ISIS, jonka tarkoituksena oli paljastaa ISIS toimijoiden Twitter-tilejä (Borchers 2015). Näin ollen krakkereiden toiminta ei välttämättä vertaudu perinteisimpiin rikollisuuden motiiveihin. Tietomurrot ja verkkourkinta valtiovaltasalla sen sijaan liittyvät monesti valtioiden väliseen vakoilutoimintaan.

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäättään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (silloinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) vuonna 2010 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Tutkimuksen mukaan tietojärjestelmiin kohdistuneiden hyökkäysten ilmoittaminen poliisille on yritysmaailmassa harvinaista: kaupan toimipisteissä 8 % ja teollisuuden toimipisteissä 2 % tapauksista ilmoitettiin poliisille. Kuitenkin tällaiset uhrikokemukset olivat jokseenkin yleisiä, sillä kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksis-

tä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011.)

Vertailun vuoksi voidaan mainita tuoreempi kansainvälinen arvio, jonka mukaan 33 prosenttia pohjoismaisista yrityksistä on joutunut kyberrikoksen uhriksi. Suomen osalta vastaava luku oli 21 prosenttia (PwC, 2016).

Tietokoneavusteiset rikokset

Tietokoneavusteisten rikosten osalta rikosmuotojen kirjo on huomattavasti kattavampi kuin tietoteknisten rikosten osalta. Käymme läpi muutamin esimerkein tietokoneavusteisen kyberrikollisuuden muotoja. Kuten jo todettua, moni tietokoneavusteisista rikoksista vertautuu suoraan perinteisiin rikoksiin, sillä erotuksella että itse rikos on tehty tietokoneavusteisesti. Huomionarvoista on, että verkkoympäristö mahdollistaa varsin laajaa rikoskäyttäytymistä pelkästään yhden tekijän toimesta, jos sitä verrataan moniin muihin perinteisten rikosten tekotapoihin.

Tietokoneavusteiset rikokset ovat synnyttäneet kokonaan uudentyyppisiä rikoksia vanhojen rikostyyppien pohjalle. Yhtenä esimerkkinä tästä ovat roskapostit, joita voidaan käyttää erilaisten tietokonevirusten levittämiseen. On olemassa myös muun tyyppisiä roskaposteja, joiden avulla yritetään saavuttaa rahallista hyötyä petoksen kautta. Roskapostien tarkoituksena on joko myydä ja markkinoita erilaisia tuotteita, mutta ne perustuvat automatisoihin järjestelmiin ja juurikin automatisoitu suoramarkkinointi ilman kohteen lupaa on laissa kielletty (Tietoyhteiskuntakaari 272 §). Lisäksi niiden kautta yritetään suorittaa verkkourkintaa, tai tietojenkalastelua, jonka avulla yritetään saada käyttöön esimerkiksi salasanoja, pankkitunnuksia tai vaikkapa luottokorttien tietoja (esim. Goodman ym. 2007). Roskapostien lähettäminen toteutetaan useimmiten massiivisina automatisoituneina joukkoviesteinä, jolloin samanaikaisia vastaanottajia saattaa olla jopa useita miljoonia henkilöitä ympäri maailman. Joidenkin arvioiden mukaan päivittäin lähetetään yli 14 miljardia roskapostiviestiä, mikä on miltei puolet päivittäisestä sähköpostiliikenteestä (Spamlaws 2016).

Häirintä ja kiusaaminen

Moni perinteinen rikollisuuden tai häiriökäyttäytymisen muoto on saanut sähköisessä ympäristössä uudenlaisia piirteitä. Kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä ovat yksi yleisimpiä häiriökäyttäytymisen muotoja. Kiusaami-

nen on erityisen yleistä nuorten joukossa, toki sitä tapahtuu kattavissa määrin myös aikuisten keskuudessa, tästä kertoo esimerkiksi tilastot työpaikkakiusaamisen osalta (Vartia-Väänänen 2012). Kiusaaminen on yleisesti kategorisoitu joko henkiseksi tai fyysiseksi kiusaamiseksi, toisin sanoen (karrikoidusti) haukkumiseksi tai lyömiseksi. Uuden teknologian myötä kiusaaminen on kuitenkin siirtynyt kasvavissa määrin verkon puolelle. Tämä on muuttanut kiusaamista myös isommassa kuvassa, sillä ennen kiusaaminen rajoittui vahvasti kouluun ja koulumatkoihin (tai vastaavasti työpaikalle), kun taas sähköisen kiusaamisen osalta samoja fyysisiä rajoitteita ei ole.

Tilastojen osalta vuoden 2012 nuorisoriikollisuuskyselyssä 15 % kuudesluokkalaisista ja 16 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Salmi & Suonpää 2013; Salmi 2012b). Sähköisen kiusaamisen kohteeksi joutuminen oli tytöille (19 %) yleisempää kuin pojille (12 %) (Salmi 2012b).

Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study, ISRD*) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänestä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen. (Salmi 2007.) Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyivät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisoriikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja

pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppi oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä. (Fagerlund ym. 2014.) Vertailun vuoksi 6 % amerikkalaisista netinkäyttäjistä oli kokenut verkossa seksuaalista häirintää vuonna 2014. Yleisintä tämä oli 18–24-vuotiailla naisilla, joista seksuaalista häirintää oli kokenut 25 %. (Pew Research Center 2014.)

Internet on lisännyt rikosentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalisessa hyväksikäytössä (Lappi-Seppälä & Niemi 2015). Toisaalta esimerkiksi vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksen mukaan monien tekotyyppien osalta uhrikokemukset olivat kuitenkin vähentyneet vuoteen 2008 verrattuna (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Kenties yleisin kyberrikollisuuden muodoista on laiton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisoriikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (katso myös Aaltonen ja Salmi 2013).

Petokset ja identiteettivarkaudet

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämän vuoden 2014 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 1,5 % vastaajista ilmoitti joutuneensa maksuvälinepetoksen uhriksi ja 1,5 % vastaajista ilmoitti joutuneensa henkilötietojen urkinnan ja väärinkäytön uhriksi (Danielsson & Salmi 2015). Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksessa puolestaan 5 % kaupan alan toimipisteistä ilmoitti joutuneensa vuoden aikana maksuvälinepetoksen uhriksi, ja 2 % kaupan ja 3 % teollisuuden toimipisteistä ilmoitti joutuneensa urkinnan uhriksi (Salmi ym. 2011). Vaikka nämä rikoslajit eivät välttämättä ole aina sähköisiä, etenkin muutokset niissä voivat olla vahvasti yhteydessä sähköisen rikollisuuden lisääntymiseen: esimerkiksi vuoden 2014 Rikollisuustilanne-katsauksen mukaan petosrikosten määrän kaksinkertaistuminen kymmenen vuoden aikana selittyy osaltaan verkkopalvelujen käytön yleistymisellä (Aaltonen ym. 2015). Yleisellä tasolla voidaan

todeta, että ”sähköistymisen” myötä myös rikoksenteko mahdollisuudet ovat koko ajan kasvamassa.

Vertailun vuoksi esimerkiksi vuonna 2013 toteutetun amerikkalaistutkimuksen mukaan internetin käyttäjistä 21 %:n sähköpostitilille tai sosiaalisen median tilille on murtauduttu, 11 %:lta on varastettu internetin kautta tärkeää tietoa, kuten henkilöturvätunnus tai luottokortin numero, ja 6 % internetin käyttäjistä on menettänyt rahaa nettihuijauksen seurauksena (Pew Research Center 2013).

Yhteenvedona voidaankin todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

7.3 Poliisin tietoon tullut kyberrikollisuus

Edellä tarkastelimme kyberrikollisuutta sellaisten lähteiden valossa, jotka eivät nojaudu tekojen tulemiseen viranomaisten tietoon. Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2006–2015 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuoden 2015 osalta on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet. Tarkastelemme vuoden 2015 osalta myös muiden, hieman harvinaisempien kyberrikosten yleisyyttä. Näitä ovat vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle, tietoverkko-rikosvälineen hallussapito, tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen, sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus.

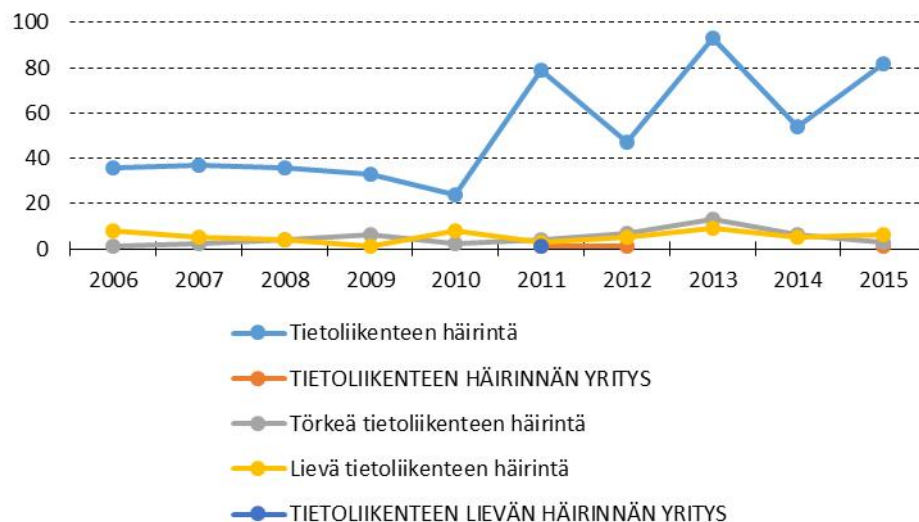
Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spamlaws 2016). Moni näistä teosta kohdistuuakin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä,

siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoiin koneisiin ja järjestelmiin (Poliisi, 2016). Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot, näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys ja niiden tilastojen kehitys vuosien 2006–2015 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirintä poliisitilastot 2006–2015
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

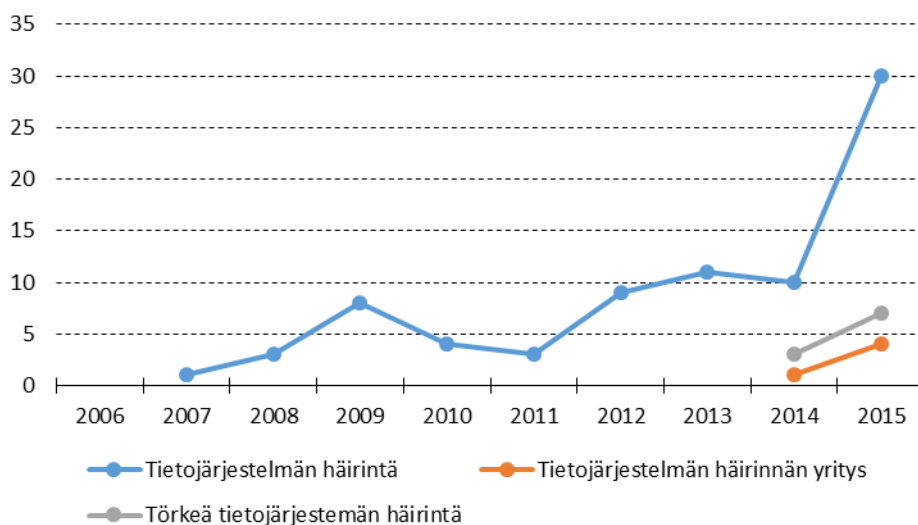
Tilastojen perusteella, voidaan todeta, että eri tietoliikenteen häirinnän muodoista pelkkä tietoliikenteen häirintä on selvästi yleisin. Vuoteen 2010 saakka, niiden määrä oli suhteellisen stabiili, nähtävissä oli jopa lievästi laskeva trendi. Vuonna 2010 poliisin tilastoissa oli 24 tapausta. Vuodesta 2011 eteenpäin tapausten määrä on kuitenkin moninkertaistunut, mutta vuosittainen vaihtelu on kuitenkin varsin suurta. Vuonna 2015 tapauksia oli 82, mikä on tarkoittaa sitä, että rikosten määrä on yli kolminkertaistunut.

Taulukko 1 Tietoliikenteen häirintään syylliseksi epäilty 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rikosten määrä (kpl)	36	37	36	33	24	79	47	93	54	82
Muutos%		+3	-3	-9	-27	+229	-41	+98	-42	+52

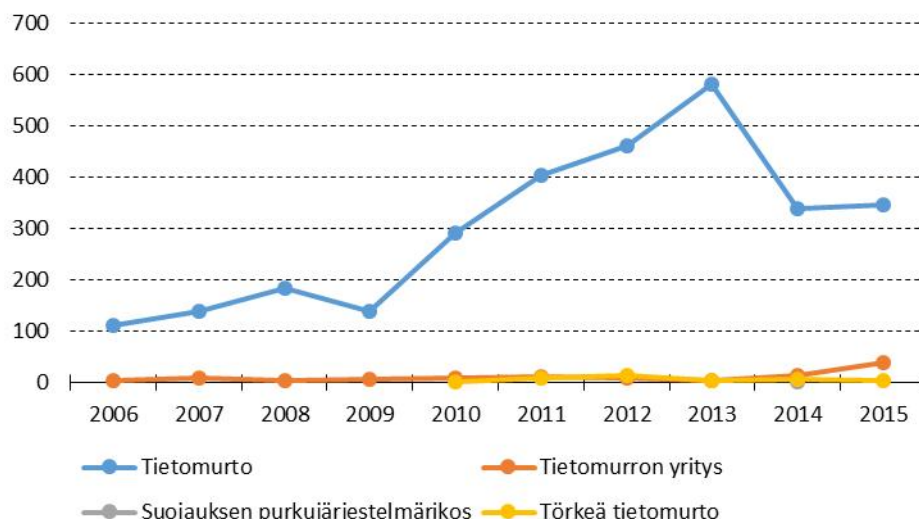
Taulukossa 1 on esitetty tietoliikenteen häirintään syylliseksi epäiltyjen absoluuttimäärien kehitys viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot, näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä ja niiden tilastojen kehitys vuosien 2006–2015 välisenä aikana.

Kuvio 2 Tietojärjestelmän häirintä 2006–2015. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Tilastojen valossa ainoastaan pelkkä tietojärjestelmän häirintä näkyy kattavammin tilastoissa. Nämä määrät ovat olleet varsin maltilliset, toki lievästi kasvusuunnassa vuoteen 2014 asti, jolloin tapauksia oli yhteensä 10. Vuoden 2015 tilastoissa tekojen määrä kuitenkin kolmikertaistui 30 tapaukseen.

Kuviossa 3 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot, näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys ja niiden tilastojen kehitys vuosien 2006–2015 välisenä aikana.

Kuvio 3 Tietomurrot 2006–2015. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuten edellä, tilastojen valossa pelkät tietomurrot olivat yleisin rikosmuoto. Tietomurtojen määrä on kasvanut merkittävästi vuosien 2006 (111 tapausta) ja 2013 (582 tapausta) välisenä aikana, mutta vuosien 2014 ja 2015 osalta niiden määrä on selkeästi laskenut, sillä vuonna 2015 tapauksia oli 346 kappaletta.

Taulukko 2 Tietomurtoihin syylliseksi epäilty 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Epäilyjen määrä (kpl)	111	139	184	140	292	403	462	582	339	346
Muutos%		+25	+32	-24	+109	+38	+15	+26	-42	+2

Taulukossa 2 on esitetty tietomurtoihin syylliseksi epäiltyjen absoluuttimäärien kehitys viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Muita poliisin tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Vuonna 2015 vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle tapauksia oli tilastojen mukaan ainoastaan neljä kappaletta. Tietoverkkorikosvälineen hallussapito tapauksia oli kaksi. Tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus -rikoksien osalta tapauksia ei ollut ainuttakaan.

Vanhojen tilastojen lisäksi vuoden 2015 osalta on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja. Datavahingontekoja, lievät datavahingonteot mukaan luettuna, oli yhteensä kolme kappaletta. Lisäksi identiteettivarkaus tilastoidaan nykyään omana rikoksenaan ja heti ensimmäisenä vuotena se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, yhteensä 518 rikosta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

Yhteenveto

- § Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: *tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin*.
- § Tietotekniikkaan kohdistuvat teot ovat yleisimmin sähköiseen infrastruktuuriin ja yrityksiin kohdistuvia. Esimerkiksi vuonna 2010 6 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 8 prosenttia teollisuuden toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.
- § Tietokoneavusteisissa rikoksissa on kyse siitä, että tavanomaisia rikoksia suoritetaan verkossa. Näitä tekoja ovat esimerkiksi nettihäirintä ja kiusaaminen, petokset, laitton nettilataaminen ja verkkourkinta. Tilastotietoja häiriöistä on varsin vähän, sillä ne tilastoidaan osana perinteisiä rikoksia. Esimerkiksi vuoden 2012 nuorisoriikollisuuskyseilyssä 15 % kuudesluokkalaisista ja 16 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana.
- § Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, tietomurrot, sekä identiteettivarkaudet.
- § Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida.

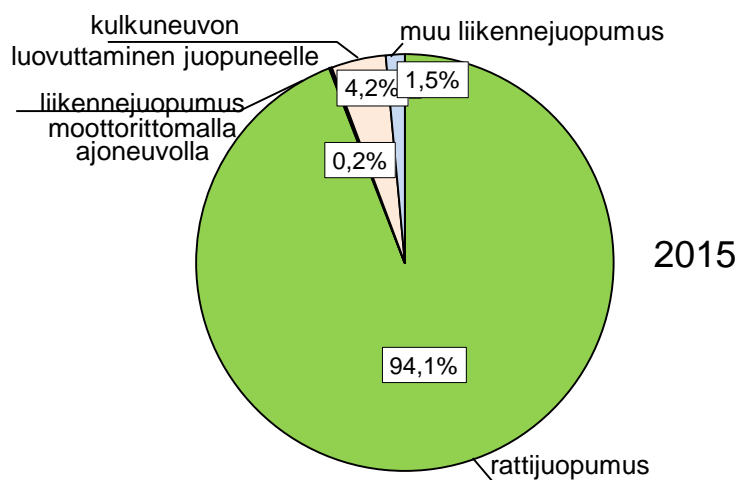
8 Liikenne rikokset Hannu Niemi

8.1 Liikennejuopumus

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Laissa on määräykset rattijuopumuksesta, huumautuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta.

Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon pääosin veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mukaan. 1.2.2003 voimaan astuneella lainmuutoksella otettiin käyttöön ns. huumausaineiden nollaraja. Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle.

Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia. Törkeän rattijuopumuksen rangaistavuutta laajennettiin 1.9.1994 voimaan tullella lailla. Rikoksen tunnusmerkistössä veren alkoholipitoisuuden raja laskettiin 1,5 promillesta 1,2 promilleen. Tieliikenteessä tapahtuva rattijuopumus on liikennemääristä johtuen selvästi yleisin liikennejuopumuksen muoto. Seuraavassa esityksessä keskitytäänkin yksinomaan tähän liikennejuopumuksen lajiin.

Todellisen rattijuopumuksen määrää ja luonnetta selvitetään tienvarsitutkimuksista (ratsiatutkimukset) vuodesta 1979 saatujen tulosten valossa. Tilastoitua rattijuopumusrikollisuutta tarkastellaan selvittelemällä rikosten määrän ja vakavuusasteen muutoksia. Lopuksi tarkastellaan rattijuopumuksen valvonnan yhteyttä ilmi tulleen rikollisuuden kehitykseen.

Ratsiatutkimukset – todellisen rikollisuuden mittari

Uudellamaalla vuodesta 1979 lähtien tehdyissä vuosittaisissa ratsiatutkimuksissa (ks. Pikkarainen & Penttilä 1989) alkoholia nauttineiden ja myös vähintään 0,5 promillen humalassa ajaneiden osuus vähentyi 1980-luvun puoliväliin asti, jonka jälkeen kehitys on ollut epäyhtenäisempi. Muutokset ovat olleet kuitenkin melko vähäisiä ja rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus tutkituista on pysytellyt jokseenkin samana jo parinkymmenen vuoden ajan. Tutkimusten mukaan viime vuosina noin kuudella kuljettajalla tuhannesta oli ajosuorituksen aikana alkoholia veressään. Heistä keskimäärin kaksi tai kolme syyllistyi rattijuopumukseen. Kaikkiaan tutkittuja on ollut 1990- 2000-luvuilla vuosittain 26 000–35 000 ajoneuvon kuljettajaa. Vuosina 2007–2012 tarkastettuja ajoneuvon kuljettajia oli kuitenkin tavanomaista vähemmän, noin 17 000–21 000. Uudenmaan ratsiatutkimusta ei suoritettu vuosina 2013–2015.

Uudenmaan ratsiatutkimuksissa törkeään, 1,20 (ennen 1.9.1994 1,5 promillea) tai sitä suuremman promillemäärän rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus rattijuopumukseen syyllistyneistä on vuosittain vaihdellut vajaan 10 ja 35 prosentin välillä. Vuonna 2008 törkeään rattijuopumukseen syyllistyi tutkimuksen mukaan 18 prosenttia (36 % vuonna 2007; vuosilta 2009–2012 ei tietoa) rattijuopumukseen ylipäänsä syyllistyneistä. Koko tutkimusaikana keskimäärin joka viides rattijuoppo syyllistyi törkeään rattijuopumukseen.

Taulukko 1 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet Uudenmaan ratsiatutkimuksissa tutkituista kuljettajista vuosina 1979–2012

Vuosi	Rattijuopumukseen syyllystyneiden osuus (kaikki) %	Törkeään rattijuopumuk- seen syyllystyneiden osuus %	Alle 0,5 promillea ”alkoholia maistelleiden” osuus %
1979	0,50	0,04	1,16
1980	0,44	0,08	0,91
1981	0,38	0,04	0,60
1982	0,35	0,05	0,76
1983	0,25	0,09	0,46
1984	0,20	0,03	0,48
1985	0,20	0,04	0,40
1986	0,23	0,07	0,34
1987	0,22	0,04	0,34
1988	0,25	0,05	0,37
1989 ¹
1990	0,31	0,06	0,50
1991	0,19	0,03	0,39
1992	0,28	0,02	0,35
1993	0,22	0,02	0,43
1994	0,22	0,04 ²	0,38
1995	0,24	0,04 ²	0,44
1996	0,25	0,05 ²	0,45
1997	0,25	0,06 ²	0,34
1998	0,25	0,06 ²	0,34
1999	0,19	0,05 ²	0,36
2000	0,21	0,06 ²	0,57
2001	0,20	0,07 ²	0,55
2002	0,27	0,05 ²	0,78
2003	0,28	0,08 ²	1,01
2004	0,20	0,01 ²	0,97
2005	0,19	0,07 ²	1,11
2006 ³	0,15	..	0,78
2007	0,21	0,08 ²	0,72
2008	0,22	0,04 ²	0,58
2009 ⁴	0,26	..	0,63
2010	0,20	..	0,78
2011	0,23	..	0,66
2012 ⁵	0,20	..	0,64

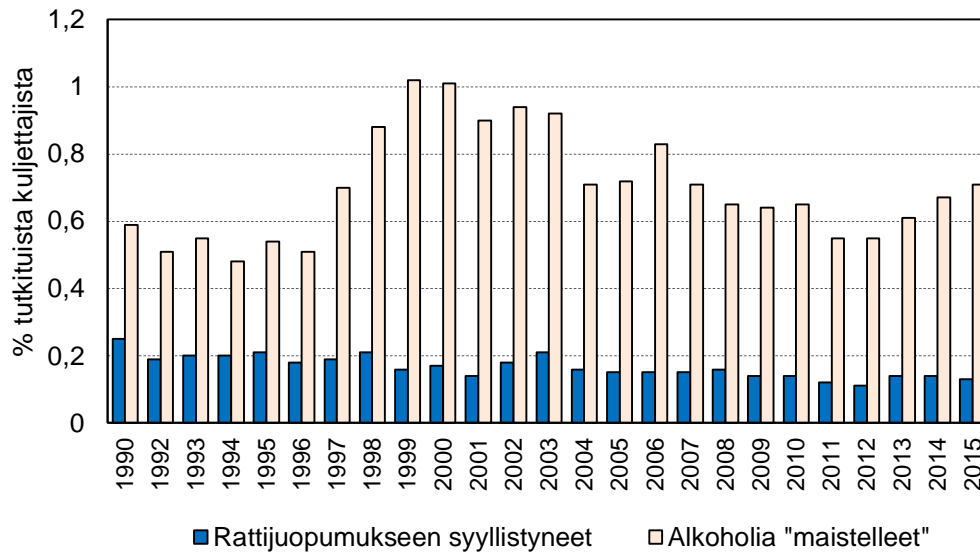
¹ Vuonna 1989 Uudenmaan ratsiatutkimus tehtiin eri viikonpäivinä kuin sitä edeltäneet selvitykset, joten kokonaismäärien osalta ei ole käytettävissä vertailukelpoista tietoa.

² Törkeää rattijuopumusta koskeva verenalkoholipitoisuuden raja muuttui 1,5 promillesta 1,2 promilleen 1.9.1994.

³ Ratsiatutkimus tehtiin poikkeuksellisesti vain keväällä. Keväälle tehdyt luvut eivät kuitenkaan poikkea edellisinä vuosina olennaisesti koko vuoden eli kevään ja syksyn tutkimusten yhteisluvuista.

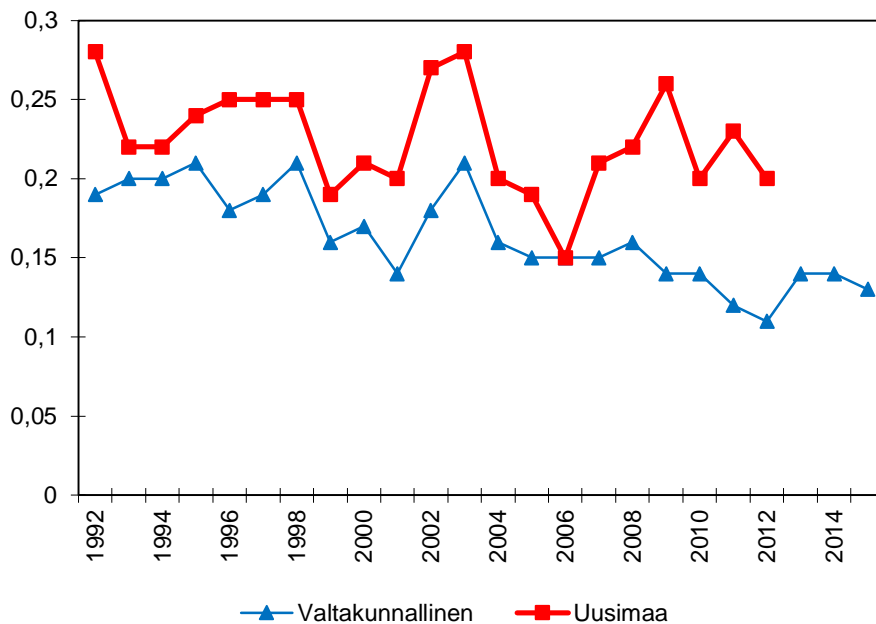
⁴ Ratsiatutkimus tehtiin vain syksyllä. Luvut eivät poikkea tilastollisesti merkitsevällä tavalla edellisten vuosien 2007–2008 syksyä koskevista ratsiatutkimusten tuloksista.

⁵ Uudenmaan ratsiatutkimusta ei ole tehty vuoden 2012 jälkeen.

Kuvio 1 Alkoholista nauttineiden kuljettajien osuudet valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa vuosina 1990–2015 (vuoden 1991 tieto puuttuu)

Vuonna 2015 tehdyssä koko maan kattavassa ratsiatutkimuksessa (kevät- ja syysratsiat) rattijuoppoja oli 0,13 prosenttia 111 770 tarkastetusta ajoneuvon kuljettajasta (eli yksi 770 kuljettajasta). Rattijuopumukseen syyllystyneiden osuus on laskenut vuodesta 2004 alkaen. Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumuksiin syyllystyneiden kuljettajien osuudet ovat olleet hieman alhaisemmat kuin Uudenmaan ratsiatutkimuksissa.

Kuvio 2 Alkoholista nauttineiden kuljettajien osuudet (%) valtakunnallisissa ja Uudenmaan ratsiatutkimuksissa vuosina 1992–2015. (Uudenmaan ratsiatutkimusta ei suoritettu vuosina 2013–2015.)

Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa ns. maistelleiden eli alle 0,5 promillen kuljettajien määrä lähti vuodesta 1997 lähtien huomattavaan kasvuun. Vuosina 2004–2014 maistelleiden osuus kuitenkin väheni vuoden 1997 tasolle. Vuonna 2015 maistelleita kuljettajia oli 0,71 % tutkituista (noin 1/140 kuljettajasta).

Maistelleiden osuuden nousu Uudellamaalla vuodesta 2003 lähtien saattaa johtua alkoholinkäyttötottumusten muutoksista. Alkoholin kulutuksen kasvu ja lisääntynyt alkoholin tuonti Virosta ovat mahdollisesti vaikuttaneet kontrolloidumman ja aikaan ja paikkaan sidotumman ravintolajuomisen vähenemiseen ja vastaavasti yksityisissä tiloissa tapahtuvan juomisen lisääntymiseen. Maistelleiden kasvu paikantui voimakkaasti kaikkein vähiten maistelleisiin (0,01–0,19 ‰), vanhempiin ikäluokkiin (vähintään 55 vuotta täyttäneet), naisiin ja avioliiton ulkopuolella eläneisiin (Portman ym. 2012).

Euroopan eri valtioissa taikka niiden pääkaupungeissa on järjestetty yhteisiä ratsiatutkimuksia vuodesta 1998 lähtien lähes vuosittain. Osallistuvien maiden määrä on vähitellen laajentunut käsittämään 29 Euroopan valtiota. Suomi on osallistunut aktiivisesti vuosittain näihin ratsioihin.

Joulukuussa 2012 toteutetussa yhteisessä rattijuopumusvalvontaiskussa jäi kiinni 1,1 prosenttia (1,8 % kesäkuussa) puhalletuista kuljettajista alkoholin ja 0,2 prosenttia (0,3 % kesäkuussa) huumeiden vaikutuksen alaisena ajamisesta. Suomessa puhalletuista 0,18 prosenttia syyllistyi rattijuopumukseen ja 0,01 prosenttia huumaantuneena ajamiseen tässä tutkimuksessa joulukuussa vuonna 2012. Vuoden 2012 jälkeen suoritetuista ratsioista ei ole saatavissa maakohtaisia tietoja.

Huumaantuneena ajamisen osalta eri maiden testausmenetelmät, testauksen luotettavuus ja siten kiinnijäämisriski saattavat vaihdella, minkä vuoksi vertailukelpoisen tiedon saaminen voi olla epävarmaa. Vuoden 2012 tutkimuksissa eniten huumeiden vaikutuksen alaisia kuljettajia löydettiin Saksassa (0,9 %) ja Sveitsissä (0,6 %). Myös Ruotsissa (0,2 %) huumaantuneena ajaminen on tämän selvityksen perusteella noin 10–20 kertaa yleisempää kuin Suomessa (0,01 %).

Monissa muissa maissa rattijuopumus on näiden tutkimusten perusteella selvästi yleisempää kuin Suomessa. Suomessa ja Norjassa on saatu vuosittain kaikkein alhaisimmat rattijuopumusosuudet. Vastaavasti Englannissa (UK), Tanskassa, Kreikassa, Ranskassa ja Italiassa rattijuopumukseen syyllistyneiden osuudet liikennevirrassa ovat olleet moninkertaiset Suomeen, Norjaan ja Ruotsiin verrattuna. Kun otetaan huomioon myös huumaantuneena ajaminen, erot Suomen hyväksi moneen muuhun maahan verrattuna vain kasvavat.

Taulukko 2 Rattijuopumuksen (alkoholitapaukset) yleisyys liikennevirrassa eräissä Euroopan maissa vuosina 2007–2012

	2007 joulu %	2008 kesä %	2008 joulu %	2009 kesä %	2009 joulu %	2010 kesä %	2010 joulu %	2011 kesä %	2011 joulu %	2012** joulu %
Englanti(UK)	4,1	6,0	3,6	6,1	..	5,3	2,7	5,5	3,8	3,3
Tanska	0,5	0,8	2,1	3,1	4,3	2,9	0,5	0,9	0,7	0,8
Kreikka	2,5	3,6	2,0	2,6	2,1	2,4	1,7	2,5	2,2	1,3
Ranska	2,0	2,2	1,9	2,2	2,2	..	2,3	2,4	2,2	2,2
Unkari	1,3	1,3	2,0	2,2	2,2	..	2,1	2,6	1,2	2,0
Italia	3,3	2,0	2,1	2,1	1,4	1,3	1,8	1,2	1,5	1,2
Puola	2,2	..	2,1	2,5	..	2,2	0,9	1,4	0,8	0,5
Portugal	2,2	..	1,7	3,2	3,6	1,3
Romania	1,7	1,6	1,9	1,7	1,6	2,4	1,4	1,4	1,6	0,9
Saksa	2,0	1,2	0,6	1,2	1,3	2,9	1,2	1,4	0,9	1,4
Hollanti	1,2	1,5	1,3	1,3	1,2	1,4	1,9	1,3	1,0	1,0
Espanja	1,1	1,1	1,2	..	1,2	..	1,1	2,1	1,2	1,2
Viro	1,7	1,0	1,4	1,5	1,1	1,2
Ruotsi	0,3	0,6	0,3	0,4	0,3	..	0,3	0,4	0,3	0,3
Suomi	0,4	0,6	0,3	0,4	..	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2
Norja	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3

Lähde: Tispol – European Traffic Police Network

* Tilastotiedot saattavat sisältää virheitä, koska osuudet ovat poikkeuksellisen suuria.

** Kesäkuun 2012 ja vuosien 2013–2015 maakohtaiset tiedot puuttuvat.

Vertailu Euroopan maiden kesken on vaikeaa, koska promillerajat vaihtelevat EU:n alueelle 0,2 promillesta 0,8 promilleen ja kuljettajien puhalluttamismahdollisuuksissa on lainsäädännöllisiä eroja. Varsinkin Englannin korkeita osuuksia selittää se, ettei kuljettajien satunnainen puhalluttaminen ole siellä lain mukaan mahdollista. Englannissa rangaistava promilleraja on myös korkeampi (0,8 ‰) kuin muissa maissa. Lisäksi ratsiatutkimukset tehdään vuosittain eri aikoina (kesä- ja joulukuussa) ja mahdollisesti keskenään vertailukelvottomissa tieolosuhteissa.

Kaiken kaikkiaan Suomen rattijuopumustaso ei ole tienvarsiselvitysten perusteella pohjoismaisessa ja eurooppalaisessa vertailussa mitenkään erityisen korkea. Päinvastoin Suomessa oli viimeisimmässä vuoden 2012 tutkimuksessa kaikkein vähien rattijuoppoja liikennevirrassa. Luvut ovat kuitenkin edellä mainittujen vertailuongelmien vuoksi vain suuntaa-antavia. On myös huomattava, ettei tutkimuksista selviä se, miten vahvasti humaltuneena eri maissa keskimäärin ajetaan.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Poliisin tietoon tulleiden rattijuopumusrikosten (RL 23:3–4) lukumäärä ja sen muutos edellisestä vuodesta (%) vuosina 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010
Rattijuopumus (RL 23:3)	11 223	12 519	12 036	10 943	9 888
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4)	14 542	15 025	13 783	12 260	11 242
Yhteensä	25 765	27 544	25 819	23 202	21 130
<i>Muutos %</i>	-1%	+7%	-6%	-10%	-9%
	2011	2012	2013	2014	2015
Rattijuopumus (RL 23:3)	10 050	8 801	8 993	9 304	9 822
Törkeä rattijuopumus (RL 23:4)	11 409	10 333	9 001	8 304	7 816
Yhteensä	21 459	19 134	17 994	17 608	17 638
<i>Muutos %</i>	+2%	-11%	-6%	-2%	+0%

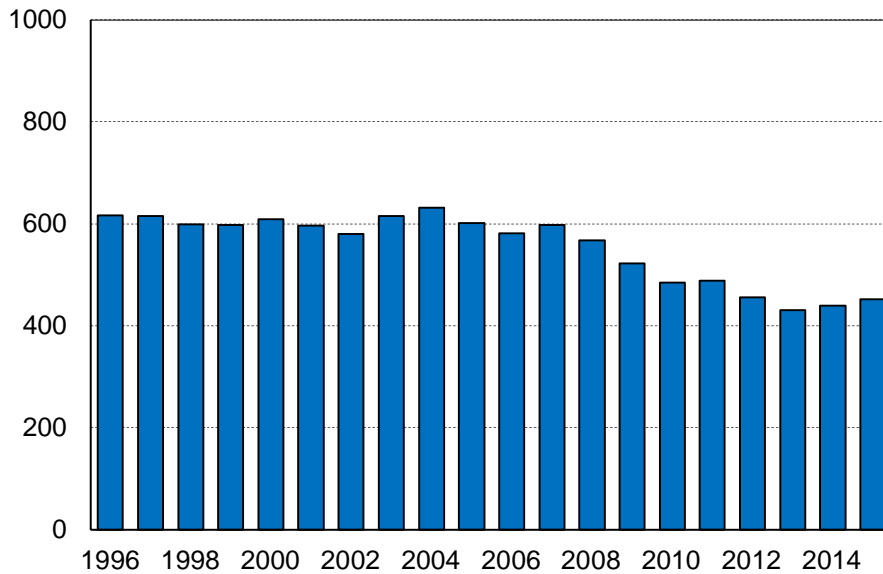
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Vuonna 2015 rattijuopumusrikoksia tuli ilmi 17 638 tapausta, mikä on suunnilleen sama määrä kuin edellisenä vuonna. Vuoden 2016 ensimmäisellä neljänneksellä rikosten määrä on pysynyt suunnilleen samalla tasolla (+1 % kasvua) edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna.

Huumetapaukset ovat lisääntyneet 67 prosenttia vuonna 2015 vuodesta 2006, kun alkoholitapaukset ovat samalla aikavälillä vähentyneet 45 prosenttia. Sekakäyttötapaukset ovat myös jonkun verran (2 %) vähentyneet viimeisen 10 vuoden aikana. Alkoholitapausten osuus poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista on silti edelleen selvästi suurin (69 % vuonna 2015 ja 86 % vuonna 2006), vaikka huumetapausten määrä ja osuus on lisääntynyt viimeisen 10 vuoden aikana. Huumetapausten lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun lakiin otettiin huumeiden ns. nollaraja.

Poliisin tietoon tulleita rattijuopumustapauksia on edelleen yli kolmanneksen (40 %) vähemmän kuin vuonna 1990, jolloin poliisin tietoon tullut rattijuopumusrikollisuus oli huipussaan (lähes 30 000 rattijuopumusrikosta). Vuodesta 1995 rattijuopumuksen kokonaismäärä on pääsääntöisesti vuosittain hiukan lisääntynyt tai pysynyt edellisen vuoden tasolla, mutta laskenut taas verraten selvästi vuodesta 2008 lähtien.

Yksi tapa mitata rikollisuuden määrää on suhteuttaa se keskeisiin rikosten määrään vaikuttaviin tekijöihin, kuten autokantaan ja liikennesuoritteeseen. Liitetaulukossa 4a ja 4b on näitä kuvaavia aikasarjoja. Tilastoidun rattijuopumusrikollisuuden ja alkoholinkulutuksen yhteys ilmenee kuviosta 3.

Kuvio 3 Tilastoitujen rattijuopumusrikosten määrä miljoonaa absoluuttialkoholilitraa kohti vuosina 1996–2015 (ennakkotieto vuonna 2015)
Lähde: THL ja Tilastokeskus

Rattijuopumus on vähentynyt 1990-luvun alkuvuosina alkoholin nautintakulutuksen vähentymistä nopeammin. Vuodesta 1994 alkaen rattijuopumuksen ja alkoholin kokonaiskulutuksen nousu ovat seuranneet varsin tarkasti toisiaan. Vuodesta 2008 alkaen rattijuopumus on kuitenkin alkanut vähentyä nopeammin kuin alkoholin nautintakulutus. Vähentyminen olisi vieläkin selkeämpää, jos mukaan otettaisiin vain rattijuopumuksen alkoholitapaukset.

Poliisin tietoon tulleista rattijuopuksista oli 44 prosenttia (47 % vuonna 2014) syylistynyt törkeään (1.9.1994 alkaen 1,2 %) rattijuopumukseen vuonna 2015. Törkeiden tapausten määrä (noin 7 800 rikosta vuonna 2015) on vähentynyt 46 prosenttia viimeisen 10 vuoden aikana ja törkeiden tapausten osuus kaikista rattijuopumuksista on koko ajan vähentynyt noin 59 prosentista (vuonna 2000) 45–50 prosenttiin. Tämä kehitys on yhteydessä rattijuopumuksen huumetapausten määrän ja osuuden kasvuun.

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Huumetapauksia oli 27 prosenttia (22 % vuonna 2014) ja sekakäyttötapauksia 4,2 prosenttia (3,7 % vuonna 2014) kaikista rattijuopumusrikoksista vuonna 2015 eli yhteensä 31 prosenttia (26 % vuonna 2014) rattijuopumustapauksessa kuljettajaa epäiltiin huumautuneena ajamisesta. Pääosa huumetapauksista luokiteltiin tavalliseksi rattijuopumukseksi, mutta sekakäyttötapaukset jakaantuivat suunnilleen samassa suhteessa kuin mikä on tavallisen ja törkeän rattijuopumuksen määrien suhde yleensäkin. Tavallisen rattijuopumuksen (RL 23:3) osalta huume- ja sekakäyttötapauksia oli kaikkiaan 50 prosenttia (44 % vuonna 2014) tavallisista rattijuopumustapauksista, kun vastaava osuus tör-

keissä rattijuopumuksissa oli ainoastaan 7 prosenttia (6 % vuonna 2014) vuonna 2015. Huumetapausten määrä ja osuus on selvästi kasvanut viimeisen 10 vuoden kuluessa. Tämä näkyy myös törkeiden rattijuopumusten osuuden laskuna, koska suurin osa huumetapauksista käsitellään rattijuopumuksen perusmuotona.

Verenalkoholi

Vuonna 2015 tehtiin keskusrikospoliisilta ja poliisiammattikorkeakoululta saatujen tietojen mukaan kuljettajan veren alkoholipitoisuuden määrittämiseksi 6 620 laboratoriokoetta ja otettiin 8 102 hengitysilmanäytettä. Lisäksi 1 616 tapauksessa tutkittiin ns. jälkinauttiminen. Yhteensä tutkimuksia tehtiin 16 338 henkilölle (17 227 vuonna 2014). Tarkkuusalkometrien käyttöönoton jälkeen vuonna 1998 tilastointikäytäntö on uudistunut. Törkeään (alkoholia 1,2 promillea veressä, 0,53 mg/l uloshengitysilmassa) rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus kaikista tutkituista oli 55 prosenttia vuonna 2014. Rangaistavan rajan alittaneita veri- ja hengitysilmanäytteitä oli 11 prosenttia vuonna 2014. Uloshengitysilmanäytteiden rangaistavia raja-arvoja muutettiin 1.2.2003 lähtien tiukemmiksi.

Taulukko 3 Verenalkoholipitoisuudet liikennejuopumuksesta epäillyille suoritetuissa verikokeissa ja hengitysilmanäytteissä vuosina 2006–2015¹

Veren ja uloshengitysilman alkoholi- pitoisuus, ‰ tai mg/l	2006 ²	2008 ²	2010 ^{2,3}	2010 ^{2,3}	2012 ^{2,3}	2013 ^{2,3}	2014 ^{2,3}	2015 ^{2,3}
0,0–0,49 tai 0,0– 0,21	9,3	10,5	10,0	10,0	9,1	11,2	11,1	11,6
0,5–1,19 tai 0,22– 0,52	34,5	36,7	33,4	33,4	33,2	33,8	33,7	34,2
1,2– tai 0,53–	56,2	52,8	56,6	56,6	57,7	55,0	55,3	54,2

¹ Vuoteen 2009 saakka tutkimuksista on huolehtinut Kansanterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuodesta 2009 alkaen tutkimusten verinäytteiden suorittaminen on siirtynyt keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon. Hengitysilmanäytteiden tulokset on saatu poliisin tietojärjestelmistä (PolStat).

² Uloshengitysilman osalta rangaistavuuden raja on 1.2.2003 alkaen alkoholia 0,22 mg/l (aiemmin 0,25 mg/l) ja törkeän rattijuopumuksen raja alkoholia 0,53 mg/l (aiemmin 0,60 mg/l) uloshengitysilmassa.

³ Vuosien 2009–2015 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia edellisten vuosien kanssa.

Huumaantuneena ajamisesta epäiltiin keskusrikospoliisin rikosteknisestä laboratoriosta saadun tiedon mukaan 6 086 henkilöä vuonna 2015 (5 243 tutkittua liikennetapausta vuonna 2014). Tällaisten huume-epäilytapauksien määrä nousi 58 prosenttia vuonna 2003 edellisestä vuodesta. Nousu selittyy huumeiden nollarajan voimaan tulemisella vuoden 2003 helmikuun alusta. Muutos on motivoinut ja opettanut myös poliisia puuttumaan tehokkaammin tapauksiin, joissa epäillään kuljettajaa huumaantuneena ajosta. Testausmenetelmillä ja niiden kehittymisellä on niin ikään vaikutusta ilmitul-

leiden tapausten määriin. Huumetapausten määrä kasvoi 16 prosenttia vuonna 2015 edellisestä vuodesta. Huumetapausten osuus on kasvanut noin 14 prosentista noin 28 prosenttiin kaikista rattijuopumustapauksista viimeisen 10 vuoden aikana. Yleisin käytetty huume on ollut rattijuopumustapauksissa amfetamiini ja sen johdannaiset (74 % varsinaisista huumausaineista vuonna 2009).

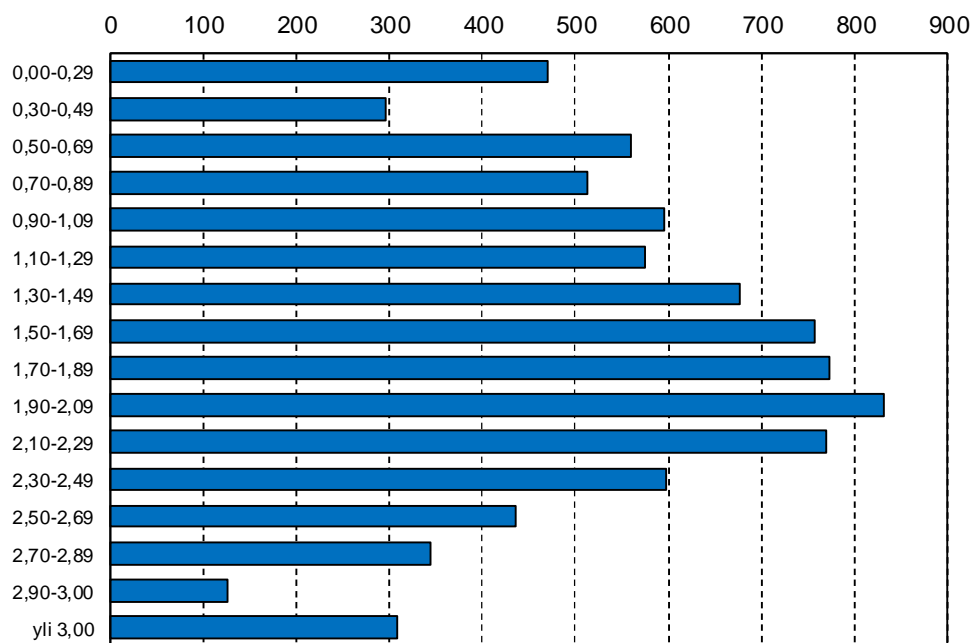
Taulukko 4 Lääke- ja huumetapaukset 2006–2015

	Lääkkeet ja huumeet liikennejuopumustapauksissa								
	2006 ²	2008 ²	2009 ²	2010 ²	2011 ²	2012 ²	2013 ²	2014 ²	2015 ²
määrä (N)	3606	3902	4158 ³	4083 ³	3791 ³	3496 ³	4050 ³	4866 ³	5709 ³
muutos ed. vuosi (%)	+24,5	-8,7	+6,6	-1,8	-7,2	-7,8	+15,8	+20,1	+17,3
osuus rattijuopumuksista (%)	14,0	14,4	17,9	18,4	16,8	17,3	21,2	26,1	27,9

¹ Vuoteen 2009 saakka tutkimuksista on huolehtinut Kansanterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Vuodesta 2009 alkaen tutkimusten suorittaminen on siirtynyt keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon.

² Huumeiden ns. nollaraja tuli voimaan 1.2.2003 lähtien.

³ Täsmällistä vertailutietoa ei ollut saatavilla. Arvio perustuu tietoon, jonka mukaan 91 % vuonna 2009; 90 % vuonna 2010; 91 % vuonna 2011; 90,5 % vuonna 2012; 90 % vuonna 2013, 93 % vuonna 2014 ja 94 % vuonna 2015 tutkituista huumetapauksista osoittautui positiivisiksi.

Kuvio 4 Kuljettajan verenalkoholipitoisuuden jakauma Terveystieteiden tutkimuskeskuksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa vuonna 2008 (vuosilta 2009–2014 vastaavia jakaumia ei ole saatavissa)

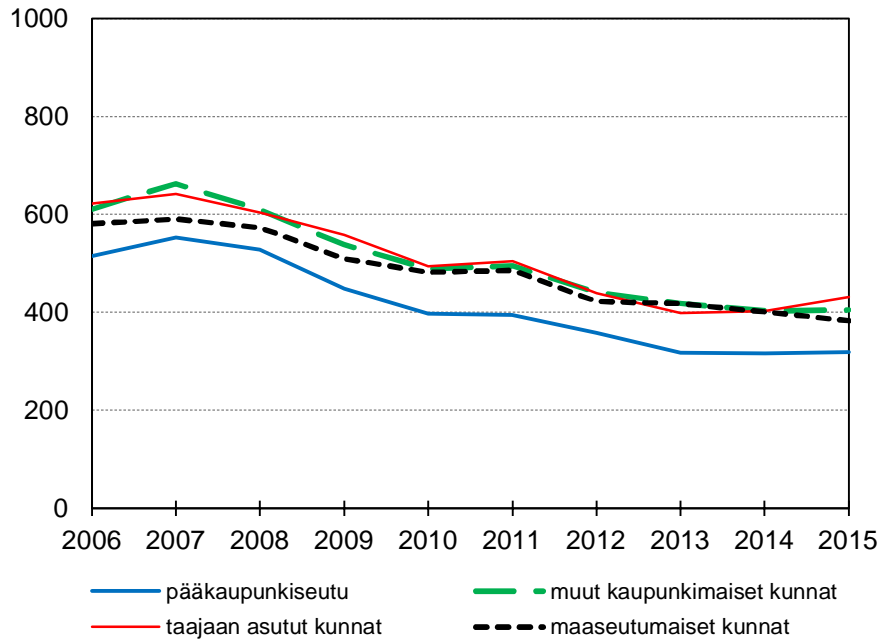
Valtakunnallisten ratsiatutkimusten mukaiset vastaavat jakaumat alkoholia nauttineista kuljettajista poikkesivat Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitoksen ja keskusrikospoliisin luvuista. Valtaosa ratsiatutkimuksissa esiin tulleista tapauksista (vaihdellen 66–85 % välillä vuosina 1996–2015) oli alle 0,5

verenalkoholipromillen tapauksia. Langettavan rajan (vähintään 0,5 ‰) ylittäneistä eri vuosina noin 15- 35 % oli vähintään 1,2 promillen humalassa. Rattijuopumusepäilyn perusteella tutkituista pieni vähemmistö oli alle 0,5 promillen humalassa, kun taas langettavan 0,5 promillen (hengitysilmassa 22mg/l) rajan ylittäneistä 61 % oli vähintään 1,2 promillen (hengitysilmassa 0,53 mg/l) humalassa veri- ja hengitysilmanäyteaineistojen perusteella vuonna 2015. Ratsiatutkimuksen tulokset vastaavat paremmin todellista jakaumaa, sillä ilmeisesti suurin osa rankaisemattomista alle 0,5 promillen tapauksista ei tule poliisin tutkittavaksi.

Tapahtumapaikka ja -aika

Aluetyypeittäin tarkasteltuna rattijuopumusrikollisuus on ollut viimeisten vuosien aikana yhtä yleistä kaikissa muissa aluetyypeissä paitsi pääkaupunkiseudulla, missä väestömäärään suhteutettu rattijuopumusrikollisuus on muuta maata vähäisempää.

Kuolemaan johtaneista rattijuopumusonnettomuuksista 63 % (71 % vuonna 2013) sattui vuonna 2014 kesäpuoliskolla huhti–syyskuussa, 79 prosenttia (70 % vuonna 2013) viikonloppuina (perjantai–sunnuntai) (Liikennevakuutuskeskus 2014 ja 2015). Kaikista poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista epäiltyjä oli eniten kesä- ja heinäkuussa, viikonloppuoina ja muutenkin ilta- ja yöaikaan sekä kansallisina juhlapäivinä vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2008). Rattijuopumusrikollisuus on ajallisesti melko voimakkaasti keskittynyt. Tällä on yhteys varsinkin nuorten henkilöiden vapaa-ajanviettotapoihin.

Kuvio 5 Rattijuopumusrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 2006–2015

Rattijuopumukseen syylliseksi epäilty

Valtaosa rattijuopumukseen syylliseksi epäillyistä on miehiä (87 % vuonna 2015). Vuosina 1989–2007 miehiä on ollut 91 prosenttia epäillyistä (Impinen ym. 2008). Vuonna 2015 rattijuopumukseen (RL 23:3) syylliseksi epäillyistä 12 prosenttia (13 % vuonna 2014) ja törkeään rattijuopumukseen (RL 23:4) syylliseksi epäillyistä 8 prosenttia (9 % vuonna 2014) oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotiaita. Epäiltyjen keski-ikä on ollut 36 vuotta vuosina 1989–2007 (Impinen ym. 2008). Nuorten rikoksentekijöiden osuus on viime vuosina hieman vähentynyt. Rattijuopumukseen syyllistyneistä 89 prosenttia oli Suomen kansalaisia vuonna 2015.

Rattijuopumuksesta epäiltyjen sosioekonominen asema oli jossain määrin matalampi kuin keskimääräisväestön jakauma. Työntekijöiden ja alle 60-vuotiaiden eläkeläisten suhteellinen osuus oli suurin ja yli 60-vuotiaiden eläkeläisten suhteellinen osuus pienin. Tämä painotus näkyi vielä selkeämmin törkeissä rattijuopumuksissa verrattuna tavalliseen rattijuopumukseen.

Taulukko 5 Rattijuopumuksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan, 2015

Sosioekonominen asema	Rattijuopumus		Törkeä rattijuopumus	
	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	2,9	0,6	2,9	0,4
Alemmat toimihenkilöt	7,0	0,8	7,4	0,7
Työntekijät	17,1	2,3	20,2	2,2
Yrittäjät	4,2	1,6	5,5	1,7
Opiskelijat	13,9	1,5	10,0	0,9
Eläkeläiset yli 60 v.	3,9	0,3	7,4	0,5
Eläkeläiset alle 60 v.	5,5	3,6	5,6	3,0
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	43,6	4,7	37,7	3,4
Ei väestötietoja	1,9	-	2,3	-

Liikennevirrassa tyypillinen keskiverto rattijuoppo on rattijuopon profiilia käsitelleen ratsiatutkimusaineistoon perustuvan selvityksen (Portman ym. 2011) mukaan 40–49 vuoden ikäinen mies, joka on ajaessaan yhden promillen humalassa. Hän ajaa omaa autoaan 20 000–50 000 km vuosittain, hänellä on voimassa oleva ajokortti, hänellä on vakituinen työ ja perhe. Selvitys tuki myös käsitystä humalassa ajavien päihderiippuvuudesta. Tyypillinen ”maistissa” (alle 0,5 ‰) ajava henkilö on puolestaan 35–49-vuotias mies, joka ajaa aamukrapulassa veressään noin 0,2 promillea alkoholia (Portman ym. 2012).

Rattijuopumuksen uusimista Helsingissä koskeneen selvityksen (Seppä 1992) mukaan vuonna 1990 rattijuopumukseen syyllistyneistä runsas kolmannes (37 %) oli vuosina 1986–1990 (51 % vuosina 1972–1990) jäänyt vähintään kerran aikaisemmin kiinni rattijuopumuksesta. Uusijoista noin puolet (51 %; 63 % vuosina 1972–1990) oli syyllistynyt rattijuopumukseen vähintään kaksi kertaa aikaisemmin. Moninkertaisia uusijoita (vähintään 5 aikaisempaa rattijuopumusta) oli kaikista rattijuopumukseen syyllistyneistä 5 prosenttia (11 % vuosina 1972–1990) ja uusijoista 15 prosenttia (22 % vuosina 1972–1990). Vuoden 1990 aikana rattijuopumukseen syyllistyneistä noin joka kymmenes (9 %) uusi rikoksensa saman vuoden aikana. Näiden uusijoiden osalle kertyi neljännes (25 %) vuoden 1990 rattijuopumusrikoksista.

Osittain samansuuntaisia ovat liikennevahinkojen tutkijalautakuntien tutkimuksista (Liikennevakuutuskeskus 2004–2015) saadut tiedot kuolemaan johtaneista rattijuopumusvahingoista viime vuosilta, joiden mukaan 40 prosenttia (40 % vuonna 2013) rattijuoposta oli saanut aikaisemmin yhden tai useamman tuomion rattijuopumuksesta vuonna 2014. Ajokortittomia kuljettajia oli 32 % vuonna 2003 (tuoreempia tietoja ei ole saatavilla). Saman lähteen mukaan 37 prosenttia rattijuopumukseen syyllistyneistä käytti alkoholia useammin kuin kerran viikossa vuonna 2003. Eri tietojen

perusteella on arvioitu, että alkoholiongelmistä kärsivien kuljettajien osuus rattijuopoista olisi noin puolet (Rajalin 2004).

Erään selvityksen (Impinen ym. 2009) mukaan joka kolmas vuosina 1993–2007 rattijuopumuksesta kiinni jäänyt uusi tekonsa tuona aikana. Pitemmällä 15 vuoden ajanjaksolla noin joka toinen ehtii uusia tekonsa. Uusimisriski oli tutkimuksen mukaan erityisen suuri huumeita käyttäneillä, miehillä, nuorilla sekä niillä, joiden veren alkoholipitoisuus oli kiinni jäädessä keskimääräistä korkeampi. Sellaisilla kuljettajilla, jotka jäivät kiinni arkipäivisin ja päiväsaikaan uusimisriski oli myös suurempi kuin muilla. Tiedot viittaavat odotusten mukaisesti siihen, että uusimisriski on ylipäättään suurin päihderiippuvaisilla kuljettajilla.

Alkoholiongelmaisten kuljettajien ohella toinen rattijuopumukseen usein syyllistyvä ryhmä koostuu ns. ongelmakuljettajista. Ongelmakuljettajia voidaan luonnehtia henkilöiksi, joille on ominaista omaan sisäiseen kontrolliin luottaminen, riskialtis elämäntyyli, runsas alkoholinkäyttö sekä välinpitämättömyys toisten turvallisuutta ja yhteiskunnan asettamia normeja kohtaan (ks. Heinonen & Lehto 1991; Mikkonen 1991). Kuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa olleiden alkoholikuljettajien elämää kuvaavat monet ongelmat, jotka ovat yhteydessä runsaaseen alkoholin ja osin myös huumausaineiden käyttöön. Ihmissuhdeongelmat ja työttömyys olivat yleisiä ongelmia (Katila ym. 2011).

Voidaan arvioida, että kiinnijoutumisriskin lisääntyminen on vähentänyt nimenomaan ns. alkoholin kohtuukäyttäjien osuutta rattijuopumukseen syyllistyneistä. Tällaisten henkilöiden humalassa ajoon on ollut monesti vaikuttamassa jokin satunnainen, tiettyyn tilanteeseen liittyvä tekijä, esimerkiksi ravintolaillan jälkeinen kotiin kuljetuksen järjestäminen. Tässä suhteessa rikoksenteikomahdollisuudet näyttävät selvästi lisääntyneen, kun esimerkiksi urheilukilpailuissa, messuilla ym. joukkotilaisuuksissa, joihin tyypillisesti saavutaan omalla autolla, on alettu tarjoilla alkoholijuomia. Tämä näkyy erityisesti siinä, että ns. maistelleiden kuljettajien määrät ovat lisääntyneet. Tämä voi liittyä myös yleisemmin siihen, että osa kuljettajista arvioi väärin alkoholin poistumisen nopeuden elimistöstä. Viimeisen 10 vuoden aikana huumausaineiden vaikutuksen alaisena olleiden kuljettajien määrä on kasvanut huomattavasti (58 % vuonna 2015 vuoteen 2006 verrattuna).

Rattijuopumuksen valvonta

Poliisi puhalluttaa oman arvionsa mukaan vuosittain 1,5–2,0 miljoonaa autoilijaa. Puhalletuista ja huumetestatuista henkilöistä oli poliisiratsiassa vuonna 2015 jäänyt kiinni runsas viidennes (21 %). Muita yleisiä kiinnijäämistilanteita olivat ilmianto (21 %), poikkeava ajotapa (10 %) ja liiken-

nevahinko (10 %). Ylinopeuden, muun liikennerikoksen tai muun rikoksen yhteydessä jäi kiinni runsas kymmenesosa (14 %). Kiinnijäämisriskin on arvioitu olevan 30 km pituisella ajomatalla 1:227 (Portman ym. 2011).

Kuljettajan veren alkoholipitoisuuden lisääntyessä kiinnijoutumisriski kasvaa. Huomattava osa rattijuopoista jää edelleen kiinni ajotapavirheiden, liikennevahinkojen ja liikennerikkomusten yhteydessä.

Taulukko 6 Liikkuvan poliisin suorittamat puhallutukset vuosina 1980–2012*

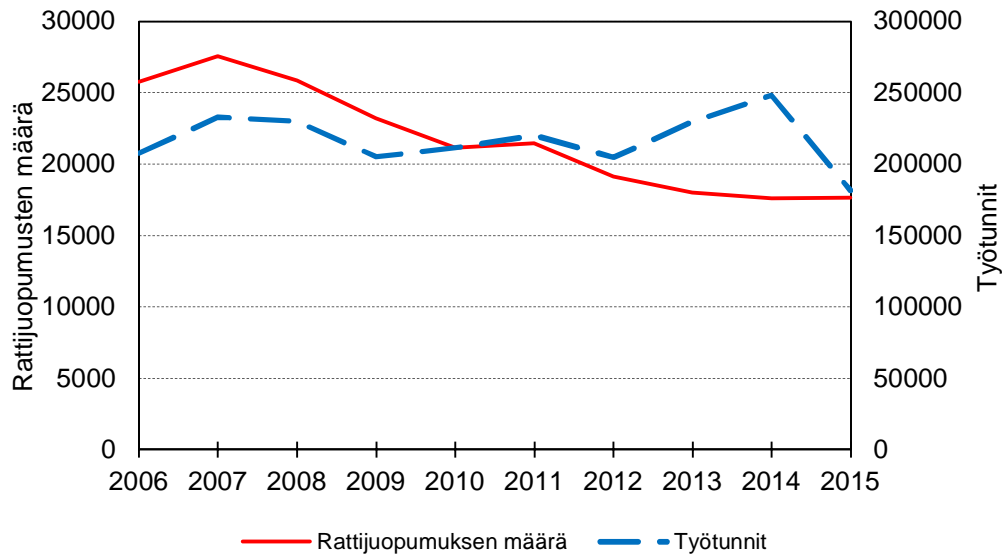
Vuosi	Liikkuvan poliisin suorittamat puhallutukset
1980	119 000
1981	155 000
1982	165 000
1983	165 000
1984	234 000
1985	199 000
1986	220 000
1987	302 000
1988	322 000
1989	261 000
1990	361 000
1991	361 000
1992	532 000
1993	467 000
1994	500 000
1995	530 000
1996	582 000
1997	585 000
1998	684 000
1999	732 000
2000	792 000
2001	861 000
2002	827 000
2003	886 000
2004	1 057 000
2005	1 018 000
2006	868 000
2007	969 000
2008	1 086 000
2009	1 050 000
2010	1 121 000
2011	1 147 000
2012	1 012 000

*Tietoja ei ole vuoden 2012 jälkeen enää Liikkuvan poliisi lakkautuksen vuoksi saatavissa

Poliisi suoritti koko maassa noin 1 550 000 puhallutusta vuonna 1993, minkä jälkeen valtakunnallista tilastointia ei ole enää jatkettu. Vuoteen 1985 verrattuna puhallutusten määrä on yli kaksinkertainen. Valvontatoimiin suhteutettu rattijuopumusten määrä on vähentynyt vuonna 1993 (14 rattijuopumusta/1 000 puhallutusta) 58 % vuodesta 1985 (33 rattijuopumusta/1 000 puhallutusta). Poliisi arvioi, että puhallutuksia suoritetaan nykyisin vuosittain noin

1,5–2 miljoonaa kertaa. Tämän tiedon valossa rattijuopumuksia olisi ollut 11–15 tuhatta puhallutusta kohti vuosina 2009–2011.

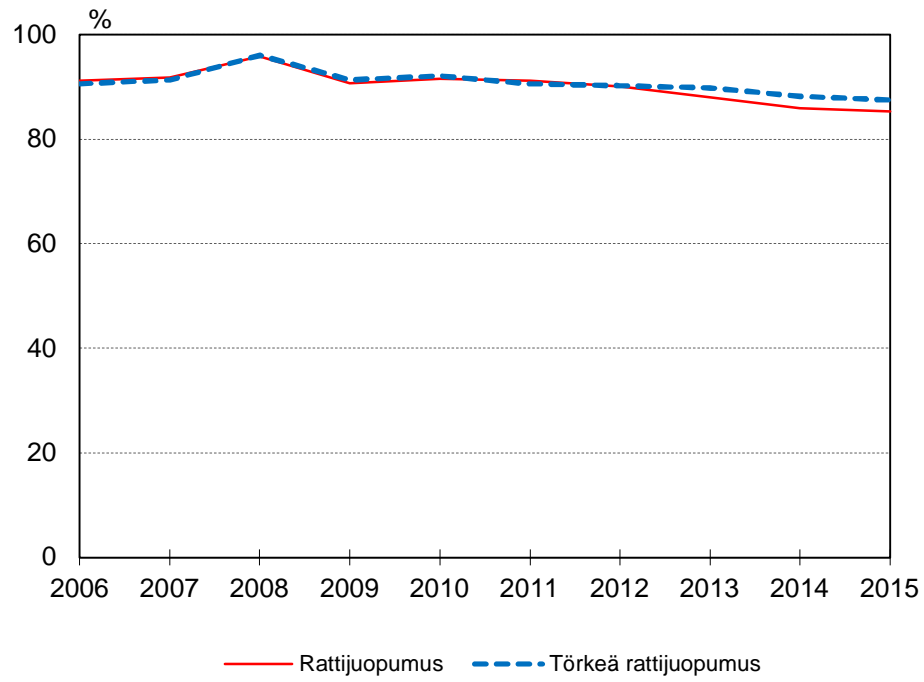
Kuviosta 6 voidaan odotetusti havaita, että poliisin rattijuopumusvalvontaan käyttämä tuntimäärä vaikuttaa ilmitulleiden rattijuopumusrikosten määriin.

Kuvio 6 Poliisin rattijuopumusvalvontaan käyttämä työaika ja poliisin tietoon tullut rattijuopumus 2006–2015

Rattijuopumusrikosten selvitysprosentti

Poliisi selvittää suurimman osan sen tietoon tulleista rattijuopumusrikoksista (selvitettyjä rikoksia 86 % tilastovuonna 2015 ilmoitetuista). Selvitettyjen rikosten osuus on pysynyt vuodesta 1997 suunnilleen samana. Sitä ennen selvitysprosentti oli hieman korkeampi.

Kuvio 7 Rattijuopumusrikokset (RL 23:3–4): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2006–2015

8.2 Muut liikenne rikokset

Tässä jaksossa muita kuin moottorikäyttöisellä ajoneuvolla liikennejuopumukseen liittyviä liikenne rikoksia ovat:

- liikenneturvallisuuden vaarantaminen (myös törkeä; RL 23:1–2)
- liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9)
- kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta (RL 23:10)
- liikennepako tieliikenteessä (RL:23:11)
- liikenteen häirintä (RL 23:11a)
- liikenne rikkomus (TLL 103 §)
- tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105§)

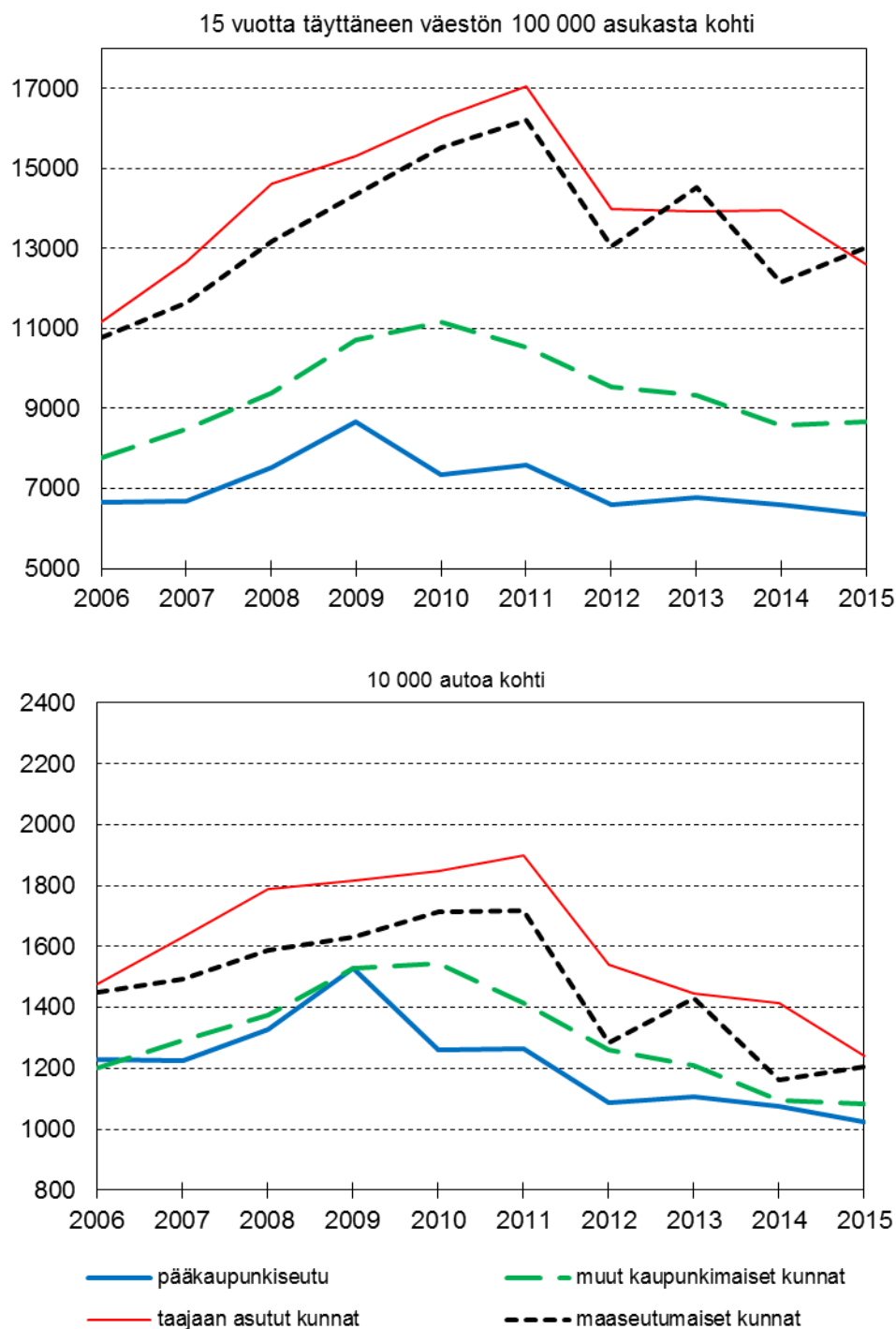
Poliisin tietoon tulleiden liikenne rikosten määrä ja sen muutos (%) edellisestä vuodesta vuosina 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010
N	379 434	414 170	468 716	518 806	534 464
<i>Muutos %</i>	–2%	+9%	+13%	+11%	+3%
	2011	2012	2013	2014	2015
N	535 341	462 680	470 475	437 246	432 151
<i>Muutos %</i>	+0%	–14%	+2%	–7%	–1%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Liikenne rikokset (pl. liikennejuopumus) ovat viime vuosina muodostaneet yli puolet (53 % vuonna 2015) kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista. Tilastoidun liikenne rikollisuuden määrään vaikuttavat ratkaisevasti poliisin liikennevalvonnan tehokkuus ja painottaminen. Liikennemääräysten tiukentaminen ja etenkin suurinta sallittua ajonopeutta koskevat rajoitukset ovat parantaneet liikenneturvallisuutta, mutta samalla lisänneet mahdollisuuksia syyllistyä liikenne rikokseen. Viime vuosina nopeusrajoitusten automaattinen kameravalvonta on lisännyt ilmitulleiden rikosten määrää. Liikenne rikosten määrä väheni kuitenkin tuntuvasti vuosina 2012–2014 edellisistä vuosista. Koska liikennemäärien tasossa ei ole tapahtunut muutoksia, vähentyminen johtunee sekä liikennekäyttäytymisen muutoksista, mihin viittaa liikenneturvallisuuden parantumisesta kertovat vahinkoluvut, että mahdollisesti myös liikennevalvonnan vähentymisestä.

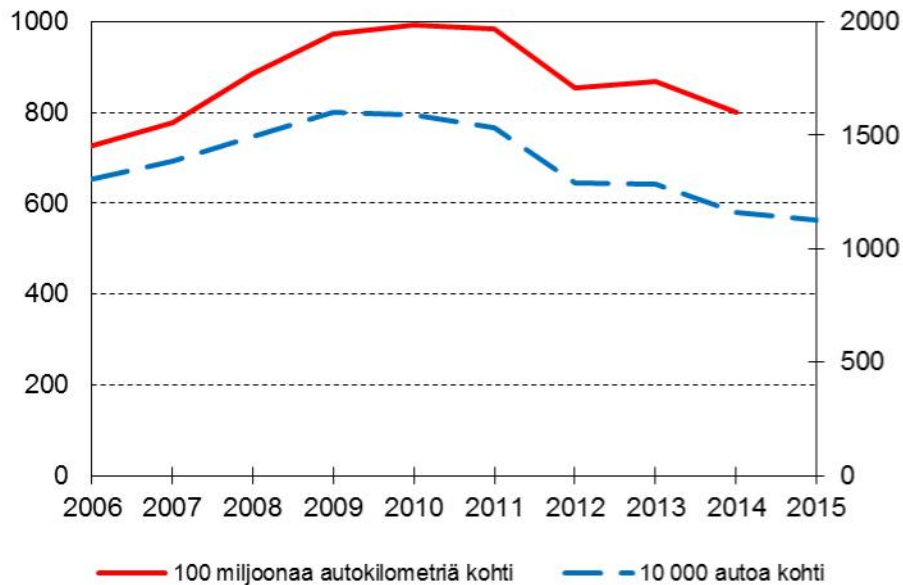
Kuviossa 8 on tarkasteltu liikenne rikosten väestöön ja autokantaan suhteutetun määrän kehitystä aluetyypeittäin vuosina 2006–2015. Liikenne rikoksia tulee eniten ilmi suurten asutuskeskusten ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että liikennevalvonnan eräs painopiste on maantieliikenteen nopeusrajoitusten valvonnassa.

Kuvio 8 Liikenneerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) vuosina 2006–2015

Kuviossa 9 esitetään liikenneerikollisuuden kehitys vuosina 2006–2015 autokantaan ja Tielaitoksen otantatutkimuksista laskettuun liikennesuoritteeseen suhteutettuna. Liikenneerikosten määrä on alkanut viime vuosina kasvaa nopeammin kuin autokanta ja liikennesuorite. Tämä johtuu ennen muuta automaattisen liikennevalvonnan lisääntymisestä. Esimerkiksi vuonna

2008 kameravalvonnan perusteella määrättyjen seuraamusten määrä kaksinkertaistui edellisestä vuodesta.

Kuvio 9 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 10 000 autoa ja 100 miljoonaa autokilometriä kohti vuosina 2006–2015
(Vuoden 2015 liikennesuoritetiedot puuttuvat.)

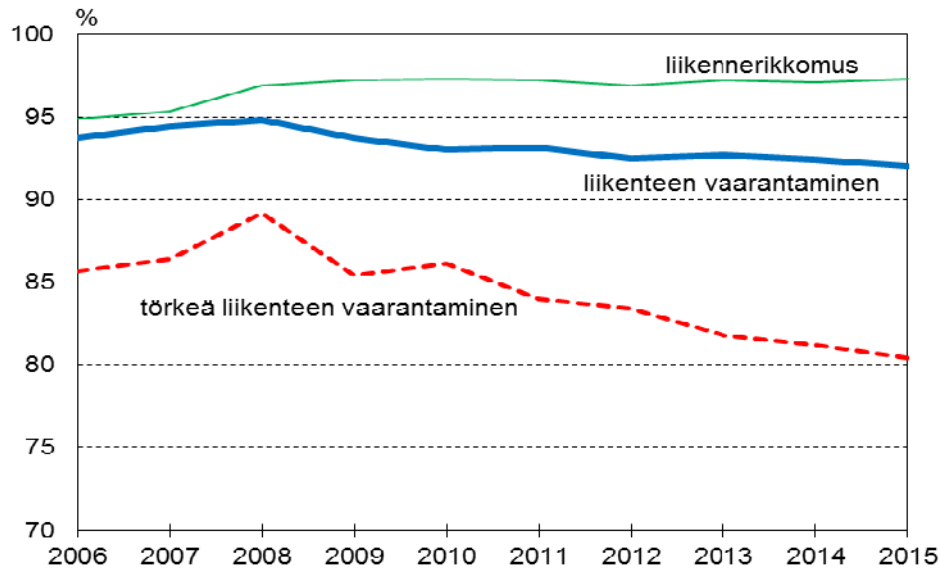
Kaksi kolmasosaa (65 %) liikennerikoksista oli nopeusrajoitusten rikkomisia vuonna 2015 (67 % vuonna 2014). Kolme neljäsosaa (74 %) liikennerikoksesta tilastoitiin liikennerikkomukseksi ja 20 prosenttia oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia tai liikennepakoja vuonna 2015. Törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli 3 911 (0,9 %) vuonna 2015 (3 854 vuonna 2014). Liikennerikkomusten osuus on noussut viime vuosina jyrkästi, mikä on myös seurausta automaattisen liikennevalvonnan kasvusta. Samalla törkeiden liikenneturvallisuuden rikkomistapausten määrä on viime vuosina selvästi vähentynyt.

Vuonna 2015 poliisi tilastoi 95 (75 vuonna 2014) liikennerikoksiin liittynyttä kuolemantuottamusta ja 874 (871 vuonna 2014) vammantuottamusta. Myös näiden määrä on ollut viime vuosina laskussa.

Liikennerikosten selvitysprosentti

Liikennerikosten selvitysprosentti on rikosten luonteen takia erittäin korkea: käytännössä ne ovat miltei aina jo poliisin tietoon tullessaan asiallisesti selvitettyjä silloin, kun tekoon syyllinen saadaan heti kiinni. Vuonna 2015 selvitettiin 96 prosenttia (96 % vuonna 2014) kaikista tilastovuonna ilmi tulleista liikennerikoksista.

Liikennerikosten selvitysprosentti laski vuoteen 1999 saakka, minkä jälkeen liikenteen vaarantamisrikosten selvitysasteet ovat olleet nousussa.

Kuvio 10 Liikenneturvallisuuden (törkeä) vaarantaminen (RL 23:1–2) ja liikennerikkomus (TLL 103 §): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuonna poliisin tietoon tulleista rikoksista 2006–2015

8.3 Liikennerikosten aiheuttamat vahingot

Rattijuopumusvahingot

Taulukko 7 Rattijuopumusonnettomuuksissa¹ kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 2006–2015²

Rattijuopumusonnettomuuksissa		2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
- kuolleet	N	88	96	64	74	43	57	41	50
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
näistä: rattijuoppo itse	N	63	66	47	54	32	40	29	33
	%	72	69	73	73	74	70	71	66
rattijuopon matkustaja	N	22	24	13	12	3	17	7	12
	%	25	25	20	16	7	30	17	24
sivullinen	N	3	6	4	8	8	-	5	5
	%	3	6	6	11	19	-	12	10
- loukkaantuneet	N	1001	957	805	735	611	676	576	571
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
näistä: rattijuoppo itse	N	581	576	475	438	360	370	365	340
	%	58	60	59	60	59	55	63	60
rattijuopon matkustaja	N	278	246	229	196	179	188	130	135
	%	28	26	28	27	29	28	23	24
sivullinen	N	142	135	101	101	72	118	81	96
	%	14	14	13	14	12	17	14	17

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

¹ Moottoriajoneuvon kuljettaja oli alkoholin vaikutuksen alainen.

² Vuotta 2015 koskevat luvut ovat ennakkotietoja.

Vuosina 2009–2015 rattijuopumusonnettomuuksissa on kuollut noin 20–40 ihmistä vähemmän vuodessa kuin edeltävinä vuosina. Ennakkotiedon mukaan vuonna 2015 rattijuopumusonnettomuuksissa kuoli 50 henkilöä. Loukkaantuneiden määrä on laskenut vähitellen vuodesta 2004 lähtien ja oli lähes puolta (43 %) pienempi vuonna 2015 verrattuna vuoteen 2006. Loukkaantuneiden tilastollisen määrän kasvuun ovat aiempina vuosina vaikuttaneet tilastoinnissa suoritettut tarkennukset (Tieliikenneonnettomuudet 2003).

Rattijuopumustapauksissa kuoli vuosittain yli sata ihmistä vuosina 1989–1994. Yhtä huono tilanne oli vuosina 1971–1977. Myös rattijuopumustapauksissa loukkaantuneiden määrät olivat näinä vuosina suuremmat kuin muulloin. 1970-luvun tilanteessa voidaan nähdä yhteys keskioluen vapautumiseen ja alkoholin kulutuksen selvään kasvuun. 1980-luvun lopulle puolestaan ajoittuvat alkoholilainsäädännön erilaiset lievennykset.

Onnettomuuksissa, joissa joku osallinen oli lääkkeiden tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena, kuoli 8 (ennakkotieto; 14 vuonna 2014) ja loukkaantui 121 (ennakkotieto; 112 vuonna 2014) ihmistä vuonna 2015.

Sivulliset vahingoittuvat rattijuopumusonnettomuuksissa selvästi harvemmin kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa. Vuosittain noin joka kymmenes rattijuopumusonnettomuuksissa kuollut ja joka kuudes loukkaantunut on joku muu kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa.

Vuonna 2015 rattijuopumusonnettomuuksissa kuolleiden osuus oli 19 prosenttia (ennakkotieto; 18 % vuonna 2014) ja loukkaantuneiden osuus 9 prosenttia (9 % vuonna 2014) kaikista samana vuonna tieliikenneonnettomuuksissa kuolleista ja loukkaantuneista.

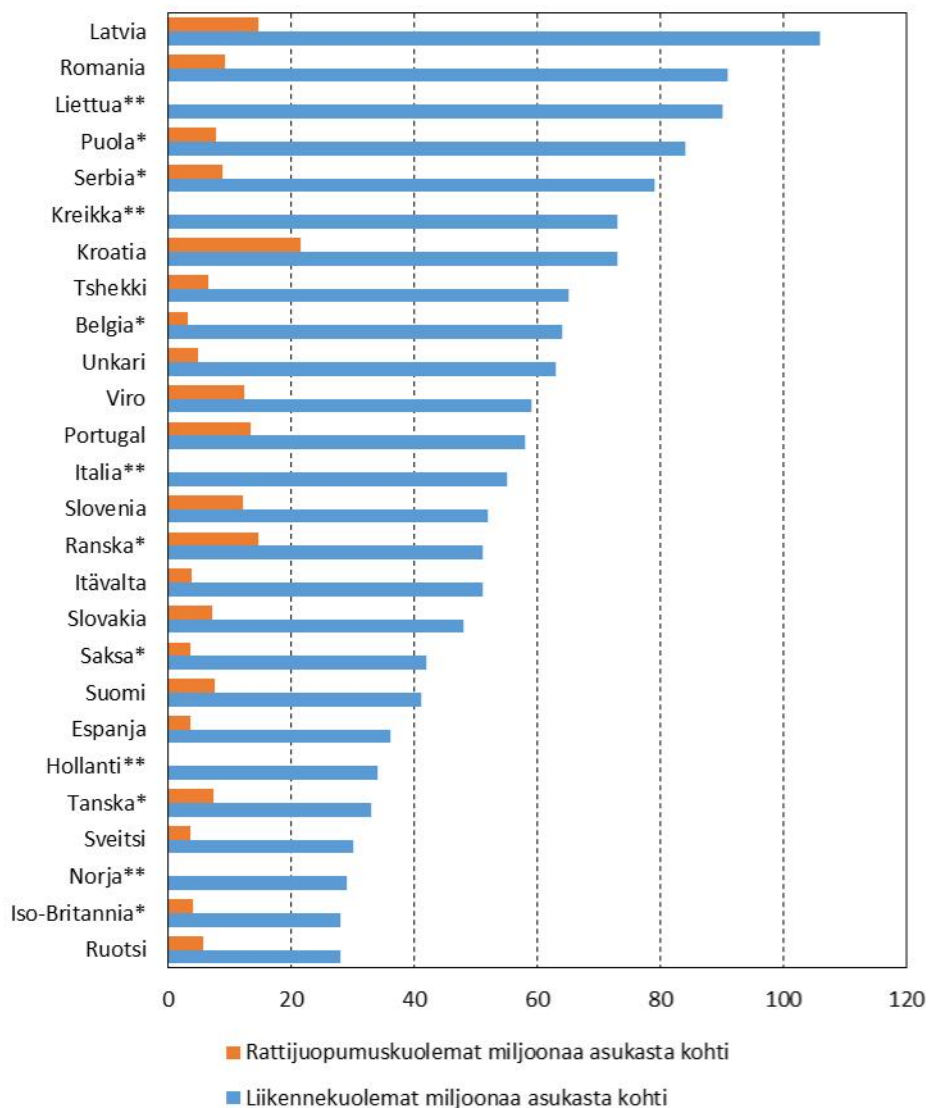
Euroopan alueelta kerättyjen tietojen (ETSC 2007–2015) mukaan kuolemaan johtaneiden rattijuopumusonnettomuuksien määrä on useissa maissa vähentynyt nopeammin kuin muiden kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien määrä 2000-luvun kuluessa. Suomi on kuitenkin ollut eräiden Itä-Euroopan maiden (mm. Kroatia, Serbia, Tshekki, Slovakia, Romania) ohella poikkeus tästä yleisestä kehityksestä. Meillä rattijuopumusonnettomuuksien osuus liikennekuolemista on pikemminkin pääasiallisesti kasvanut, vaikka se vuonna 2009 kääntyi laskuun.

Alkoholin osuus kuoleman aiheuttaneissa onnettomuuksissa vaihtelee suuresti eri maissa. Se oli suurin Kroatiassa (29 %) ja Ranskassa (28 %) vuonna 2014. Suomessa osuus oli 18 prosenttia, kun taas Belgiassa, Itävallassa ja Unkarissa tämä osuus oli pienin (5–8 %). Vertailua vaikeuttavat kuitenkin eri maiden toisistaan poikkeavat lainsäädäntö, promilleraja, rattijuopumusonnettomuuksien määrittely ja tilastointi. ETSC:n¹ suorittama vertailu perustuu eri maiden kansallisiin tietoihin. Kaikista näistä syistä vertai-

¹ European Transport Safety Council, www.etsc.eu.

lun tuloksiin on syytä suhtautua varauksellisesti, mutta ne lienevät silti suuntaa antavia.

Nämä tulokset ovat näennäisessä ristiriidassa vastaavissa maissa tehtyjen ratsiatutkimusten tulosten kanssa. Onkin todennäköistä, että kuljettajien veren alkoholipitoisuudet ovat mainituissa maissa huomattavasti pienempiä kuin esimerkiksi Suomessa, minkä vuoksi kuolemaan johtaneita onnettomuuksia tapahtuu vähemmän, vaikka alkoholin osuus liikenteessä on Suomea yleisempää.

Kuvio 11 Rattijuopumusonnettomuuksissa ja kaikissa liikenneonnettomuuksissa kuolneiden määrä 1 000 000 asukasta kohti eräissä Euroopan maissa 2014

Lähde: European Transport Safety Council

* Rattijuopumuskuolemia koskeva luku on vuodelta 2013.

** Rattijuopumuskuolemien lukua ei ole saatavilla.

Kuolemaan johtaneissa rattijuopumusvahingoissa rattijuopot ovat pääosin yli 1,2 promillen humalatilassa (liikennevahinkojen tutkijalautakuntien selvitysten mukaan 70 % vuonna 2014 ja 88 % vuonna 2013). Useiden tutkimusten

(ks. Mäki 1983; Peltoniemi 1991) perusteella näyttää siltä, että kuljettajan onnettomuuteen joutumisen todennäköisyys kasvaa jyrkästi veren alkoholi-pitoisuuden ylitettyä 0,8 promillen rajan.

Erillisselvityksen (Salusjärvi 2004) mukaan maistelleille (veren alkoholi-pitoisuus alle 0,5 promillea) sattui 51 kuolemaan johtanutta onnettomuutta vuosina 1990–2002. Tällaisiin kuolonkolareihin joutuivat suhteellisesti eniten alle 20-vuotiaat. Selvityksen tekijän mielestä tulokset puoltavat erityisesti nuorten kuljettajien promillerajan laskemista 0,2 promilleen.

Liikenteen eri vaaratekijöiden vertailussa Salusjärvi (1991) arvioi, että yhden promillen humalatila ja 20 km/h ylinopeus nostavat onnettomuusriskiä yhtä paljon, kymmenkertaiseksi. Ratsiatutkimusten perusteella taas tiedetään, että vahvassa humalatilassa ajaminen on paljon harvinaisempaa kuin lievästi päihtyneenä ajaminen. Hurjastelu ja tolkuton riskinotto yhdessä juopumuksen kanssa johtavatkin kaikkein pahimpiin seurauksiin (Rajalin 2004).

Muut liikennevahingot

Kaikkien liikennekuolemien (ml. liikennejuopumusonnettomuudet) määrä (260 henkilöä vuonna 2015; ennakkotieto) on 14 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna (229 kuollutta vuonna 2014). Liikennekuolemantapausten määrä on vähentynyt jo selvästi alemmalle tasolle kuin 1980-luvulla keskimäärin (594 tapausta vuodessa; vuosina 1965–1973 noin 1 000 kuollutta vuosittain). Tieliikenteessä loukkaantuneiden määrä (6 381 vuonna 2015; ennakkotieto) oli puolestaan neljä prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Loukkaantuneiden määrä on alhaisempi kuin loukkaantuneiden määrän vuosittainen keskiarvo edellisinä kolmena vuosikymmenenä (esim. 1980-luvulla keskimäärin 9 962 tapausta vuosittain). Yhtä vähän tieliikenteessä kuolleita ja loukkaantuneita oli viimeksi 1950-luvulla. Vahvasti loukkaantuneiden määrä (835 henkilöä vuonna 2015) väheni 8 prosenttia edellisestä vuodesta.

Vuonna 2013 liikennekuoleman uhreista (21 %) ja loukkaantuneista noin viidennes (20 %) oli jalankulkijoita ja polkupyöräilijöitä. Vuoden 2013 kuolonuhreista (59 %) ja loukkaantuneista yli puolet (53 %) oli henkilöauton kuljettaja tai matkustaja. Runsas neljännes (28 %) vuonna 2013 liikenteessä surmansa saaneista oli täyttänyt 65 vuotta. Loukkaantuneista oli noin neljännes 15–20-vuotiaita vuonna 2013.

Taulukko 8 Liikenneonnettomuuksissa kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 2006–2015¹

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liikennekuolemantapaukset (absoluuttiluvut)	336	344	272	292	255	258	223	260 ²
Liikenteessä loukkaantuneet ³ (absoluuttiluvut)	8 580	8 513	7 673	7 931	7 088	6 681	6 669 ²	6 381 ²
Kuolemantuottamus (RL 21:8–9) liikennerikoksen yhteydessä ⁴	167	135	111	119	95	97	75	95
Vammantuottamus (RL 21:10–11) liikennerikoksen yhteydessä ⁴	1 180	1 102	1 052	1 090	981	944	871	874

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

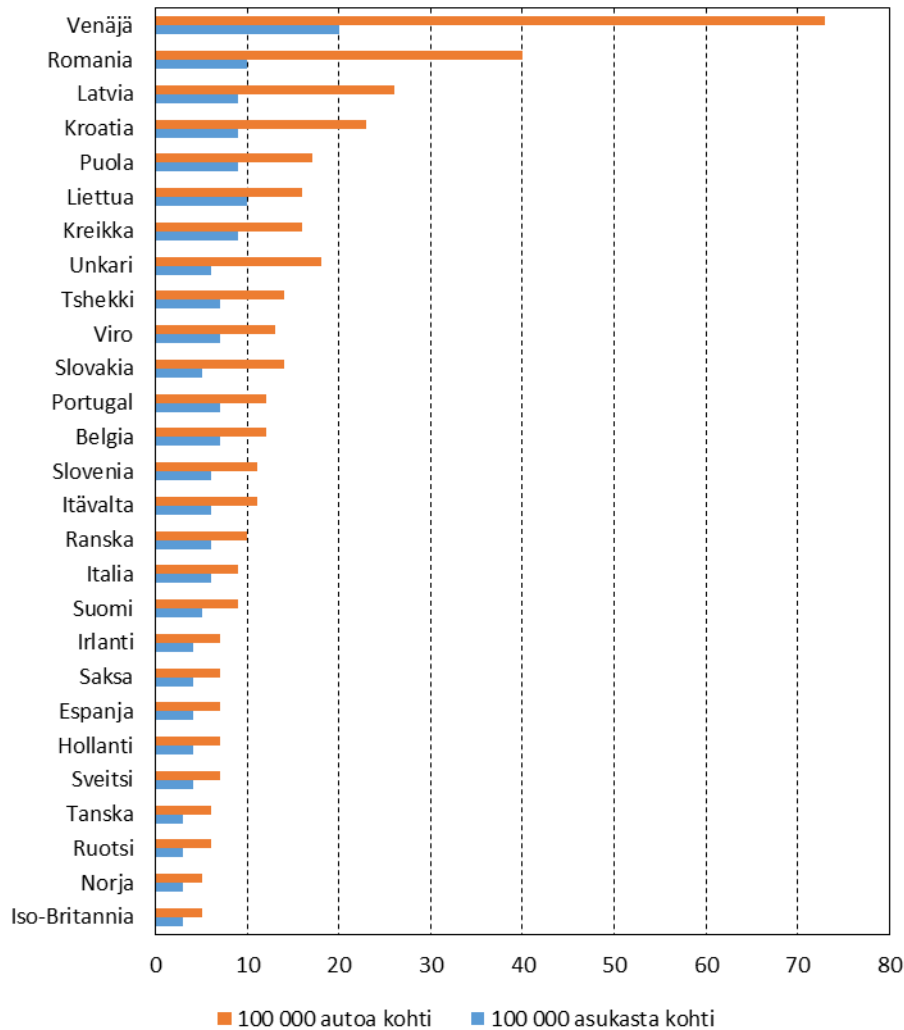
¹ Tilastosarjan parittomat vuodet 2007 ja 2009 on esitetty Rikollisuustilanne 2014 vuosikirjassa.

² Tilastointitavan muutoksesta johtuen luku ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin verrattuna. Kuolleiden ja loukkaantuneiden luku vuodelta 2015 on ennakkotieto.

³ Sisältää myös liikennejuopumusonnettomuudet.

⁴ Ei sisällä liikennejuopumusrikoksia.

Verrattaessa Euroopan maiden liikennekuolemantapausten määriä Suomi sijoittuu hieman keskitason paremmalle puolelle. Selvästi huonoin tilanne on monissa itäisen Euroopan maassa sekä Kreikassa. Kuolemantapausten määrällä mitattuna turvallisimpia maita ovat Iso-Britannia, Ruotsi, Norja, Tanska ja Sveitsi.

Kuvio 12 Asukaslukuun ja autokantaan suhteutettu liikennekuolemantapausten määrä eräissä Euroopan maissa 2012. Lähde: Tilastokeskus

1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun tasosta liikenneturvallisuus on parantunut 1980-luvun alkuun tultaessa huomattavasti. Kuolemantapaukset ja loukkaantumiset liikenteessä putosivat tuossa ajassa noin puoleen. 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla liikenneturvallisuustilanne on pysynyt suhteellisen muuttumattomana. Sen jälkeen polttoaineen voimakas hinnanlasku yhdessä autokannan nopean kasvun kanssa ovat nopeasti lisänneet liikennemääriä. Tämä näkyy liikennekuolemien ja -loukkaantumisten sekä liikennerikosten lisäyksenä vuoteen 1990 saakka, jonka jälkeen onnettomuudet ovat vähentyneet.

Liikenneturvallisuus on kokonaisuutena tarkastellen parantunut 1980-luvulla ja varsinkin 1990-luvun alkuvuosina 1970-lukuun verrattuna. Suotuisan kehityksen voidaan arvella johtuvan paitsi tehostuneesta liikenteen valvonnasta myös muun muassa nopeusrajoituskokeiluista ja niitä seuranneista pysyvistä rajoituksista, turvavyöpakosta, ajovalojen käyttöpakosta, autojen rakenteen ja turvatason kehittymisestä sekä teiden ja niiden kunnossapidon parantumisesta.

Ajoneuvojen liian suuret nopeudet aiheuttavat usein vaaratilanteita liikenteessä ja ne ovat liikennevahinkojen tutkijalautakuntien mukaan olleetkin liikennevahinkojen merkittävin yksittäinen syy. Suuret nopeudet johtavat onnettomuusalttiuden kasvun lisäksi vakavimpien onnettomuuksien suhteellisen osuuden lisääntymiseen.

Yhteenveto

- § Yli puolet poliisin tietoon tulleista rikoksista on liikenne rikoksia. Vuonna 2015 liikenne rikoksia oli noin 432 000 (liikennejuopumukset eivät ole tässä luvussa mukana).
- § Liikenne rikosten määrä on lisääntynyt kymmenen viimeisen vuoden aikana enimmillään 38 prosenttia (vuonna 2011), mutta vähentynyt taas sen jälkeen selvästi. Liikenne rikosten määrän kasvu johtuu pääosin automaattisen nopeusvalvonnan lisääntymisestä.
- § Kaksi kolmasosaa (65 %) liikenne rikoksista on nopeusrajoitusten rikkomisia.
- § Liikenteessä kuoli 260 ihmistä vuonna 2015. Yhtä vähän liikenteessä kuolleita oli viimeksi 1940-luvulla. Liikennekuolemista noin viidennes on rattijuopumustapauksia.
- § Rattijuopumuksia tuli poliisin tietoon noin 17 600 tapasta vuonna 2015.
- § Rattijuopumuksen kasvu pysähtyi vuoden 2004 puolella välissä ja on vähentynyt senkin jälkeen.
- § Rattijuopumuksen määrä on edelleen kolmasosan pienempi kuin 1990-luvun alussa.
- § Poliisin tietoon tulleista rattijuopumuksista 44 % oli törkeitä ja 31 % huume- ja sekakäyttötapauksia. Huumetapausten määrä ja osuus rattijuopumuksista on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana selvästi.
- § Vuosittain suoritetuissa ratsiatutkimuksissa rattijuopumuksen määrä on pysynyt suunnilleen samalla tasolla jo 20 vuoden ajan.
- § Ns. maistelleiden kuljettajien osuus kasvoi vuodesta 1997 alkaen, mutta on taas vuodesta 2004 lähtien vähentynyt.
- § Alkoholi ongelmaiset ja riskialtista elämäntapaa viettävät, säännöistä piittaamattomat kuljettajat ovat suurin ongelmaryhmä, joka syyllistyy toistuvasti rattijuopumusrikoksiin.

9 Huumausaine-, alkoholi- ja dopingrikokset

Hannu Niemi & Miialila Virtanen

9.1 Tietolähteet

Huumausaine-, alkoholi- ja dopingrikoksissa ei ole uhria, joka tekisi rikos-ilmoituksen häneen kohdistuneesta rikoksesta poliisille. Nämä rikokset tulevatkin ilmi ennen muuta lainvalvontaviranomaisten oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä tilastoidun rikollisuuden määrä ja rakenne vaihtelevat paljolti kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti.

Eri viranomaiset laativat vaihtelevalla tarkkuudella tilastoja käsittelemistään rikoksista, mutta niiden hyödyntämiseen liittyy reunaehtoja. Tietojen yhdistäminen tai vertailukelpoisuus eri vuosien välillä ei välttämättä onnistu. Oikeusviranomaisten tuottamia tietoja käytettäessä ei myöskään pysty välttämään sitä, että ne kattavat vain pienen osan laittomien markkinoiden tapahtumista. Esimerkiksi huumeiden myyjät ja kauppiaat pyrkivät pysyttelemään kontrollikoneistolta piilossa.

Huumeiden käytön yleisyyttä arvioitaessa on mahdollista käyttää useita eri lähteitä, joita selostetaan jaksossa 8.2. Toisin kuin huumeiden käyttö alkoholin tai dopingaineiden käyttämistä ei ole säädetty rangaistavaksi rikoslaissa. Arvio alkoholin kokonaiskulutuksesta esitetään jaksossa 8.4. Dopingaineiden käytön yleisyydestä väestötasolla saatiin ensimmäistä kertaa tutkimustietoa syksyllä 2011, kun Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) julkisti Nuorisotutkimusverkoston kanssa tekemänsä kyselytutkimuksen. Sen mukaan yksi prosentti vastanneista oli joskus elämänsä aikana käyttänyt dopingainetta. (Hakkarainen ym. 2011a, 406.) Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2008 tekemän Nuorisorikollisuuskyselyn mukaan vain hyvin harva nuorista raportoi dopingkäytöstä. Koko elämänsä aikana käyttäneitä oli vain yksi prosentti vastaajista. (Ks. Kainulainen 2011, 1, 81–83.)

9.2 Huumeiden käytön yleisyys

Huumeiden käytön yleisyyttä voidaan arvioida kyselytutkimusten sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten toimenpidetilastojen avulla. Kyselyjä on tehty niin varusmiehille, koululaisille kuin koko väestöllekin. Tällaisissa tutkimuksissa ei kuitenkaan pystytä tavoittamaan kaikkia käyttäjäryhmiä, sillä esimerkiksi huumeiden ongelmakäyttäjät saattavat jäädä kyselyiden ulkopuolelle.

Vuosina 1995, 1999, 2003, 2007, 2011 ja 2015 tehtiin Suomessa kansainvälisesti vertailukelpoinen ESPAD-kysely 15–16-vuotiaille koululaisille. Kannabista elinaikanaan kokeilleiden nuorten osuus lisääntyi vuodesta 2007, mutta se kääntyi laskuun vuonna 2011 ja on jatkanut laskuaan vuoteen 2015 asti. Vuonna 2015 pojista 10 prosenttia ja tytöistä 7 prosenttia kertoi joskus käyttäneensä kannabista. (Raitasalo ym. 2015.)

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tehnyt vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004, 2008 ja 2012 Nuorisoriikollisuuskyselyn 15–16-vuotiaille koululaisille, joissa on kysytty huumeiden käytöstä. Vuoteen 2001 asti huumeita kokeilleita nuoria oli aina edellistä mittausta enemmän, mutta vuosina 2004 ja 2008 osuus laski. Vuonna 2012 yhdeksän prosenttia koululaisista ilmoitti kokeilleensa tai käyttäneensä marihuanaa tai hasista ainakin kerran kuluneen vuoden aikana, kun vuoden 2008 mittauksessa heitä oli kuusi prosenttia. Osuus näyttäisi siis kasvaneen viimeisimmässä mittauksessa. Tämä tulos on linjassa tuoreimpien kouluterveyskyselyiden kanssa, joissa nuorten kannabiskokeilut lisääntyivät vuosina 2010–2013 (www.thl.fi/kouluterveyskysely).

Aikuisväestön (18–74-vuotiaiden) huumeiden käyttöä on tutkittu vuosina 1992, 1996, 1998, 2002, 2006, 2010 ja 2014 suoritetuilla kyselyillä. Huumeiden käyttö lisääntyi selvästi vuoden 1992 jälkeen. Vuoden 2014 kyselyssä 20 prosenttia vastaajista ilmoitti joskus elämänsä aikana tekemistään huumeekokeiluista. Kuusi prosenttia vastaajista oli käyttänyt jotakin laitonta huumetta viimeksi kuluneen vuoden aikana ja kaksi prosenttia viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Cannabis oli laittomista aineista suosituin. Valtaosalla huumeita kokeilleista tai käyttäneistä käyttö rajoittui yhteen tai vain muutama kertaan. (Hakkarainen ym. 2015.)

Suomessa huumeongelma on aivan viime vuosiin saakka ollut pienempi kuin useimmissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. Esimerkiksi ruiskuhuumeetartuntojen osuus todetuista HIV-tartunnoista on ollut maailman pienimpiä. Tilanne vakavoitui selvästi 1990-luvun lopulla, jolloin tartunnat levisivät piikkihuumeiden käyttäjien keskuudessa. Tilanteeseen pystyttiin kuitenkin vaikuttamaan tekemällä huumeiden käyttäjien keskuudessa ehkäisytyötä, avaamalla matalan kynnyksen neuvontapisteitä ja lisäämällä neulojen vaihto-ohjelmia (Tanhua ym. 2011, 88–90).

Huumeiden ongelmakäyttöä arvioidaan vuodesta 1987 lähtien toteutettujen sosiaali- ja terveyspalveluiden päihdetapauslaskentojen avulla. Vuoden 2007 laskennassa kannabiksen ja amfetamiinin käytöstä raportoitiin vähemmän kuin edellisessä vuoden 2003 laskennassa. Opioidien käyttö oli sen sijaan hieman lisääntynyt, mikä näkyi buprenorfiinin kohdalla. (Nuorvala ym. 2008.)

Päihdehoitoon hakeutuneissa huumeasiakkaissa opioidien osuus on kasvanut koko 2000-luvun samalla kun stimulanttien ryhmään kuuluvan amfetamiinin käyttäjien osuus on laskenut. Vuoden 2013 mittauksessa opioidit

ovat yleisin hoitoon hakeutumisen taustalta löytyvä ensisijainen päihde (59 %). Stimulantit ovat ensisijainen hoitoon hakeutumisen taustalta löytyvä päihde 20 prosentille, rauhoittavat lääkkeet 11 prosentille, kannabis 34 prosentille ja alkoholi 33 prosentille. Sekakäyttö on varsin yleistä, sillä asiakkaista 62 prosenttia mainitsi käyttäneensä ainakin kolmea ongelmapäihdettä. Päihdehuollon huumeasiakkaat olivat yleensä miehiä (68 %), iältään nuoria aikuisia (keski-ikä 31 vuotta), perhesuhteiltaan yksin eläviä, heidän koulutustasonsa oli matala ja työttömyys oli yleistä. Lähes joka kymmenes oli asunnoton. Asiakkaat olivat yleensä syrjäytymisriskin alla tai jo syrjäytyneitä. Hoitoon hakeuduttiin usein jonkun viranomaisen ohjaamana. Noin kolmasosa (35 %) hakeutui oma-aloitteisesti. Poliisin mainittiin vastanneen hoitoonohjauksesta kahdessa prosentissa tapauksista. (Forsell ym. 2014.)

Tilastokeskus on julkaissut vuodesta 2012 lähtien tietoja rikoksista epäiltyjen sosioekonomisesta asemasta (taulukko 1). Myös nämä tiedot osoittavat huumausainerikoksista epäiltyjen heikon aseman: noin puolet rikoksista epäillyistä kuuluvat ryhmiin, joiden sosioekonominen asema on joko muu (sisältää pitkäaikaistyöttömät) tai kokonaan tuntematon (ks. myös Kinnunen 2001 huumausainerikoksista tuomittujen sosioekonomisesta taustasta). Opiskelijoita epäillyistä oli noin viidennes. Väestöryhmän kokoon suhteutettuna rikollisuuden taso oli korkein ryhmässä, joiden sosioekonominen asema on ryhmässä muut ja tuntematon.

Taulukko 1 Huumausainerikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2015

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä/1 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	1,1	0,5
Alemmat toimihenkilöt	5,2	1,3
Työntekijät	11,5	3,6
Yrittäjät	2,1	1,8
Opiskelijat	20,7	5,1
Eläkeläiset yli 60 v.	0,2	0,0
Eläkeläiset alle 60 v.	5,0	7,5
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.), tuntematon	51,9	12,9
Ei väestötietoja	2,4	-

Eri viranomaisrekistereitä yhdistämällä tehdyn tutkimuksen perusteella on arvioitu, että vuonna 2005 pääkaupunkiseudulla oli 5 100–8 200 amfetamiinin tai opiaattien ongelmakäyttäjää. Valtakunnallisella tasolla kovien huumeiden käyttäjiä arvioitiin olevan 14 500–19 000, joista amfetamiinin käyttäjiä oli 75–80 %. (Partanen ym. 2007.)

Piikkihuumeiden käyttäjien keskuudessa tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että heidän elämäntilanteensa on monella tapaa ongelmallinen. Monet

elävät sosiaalisesti syrjäytyneinä tai ainakin sen vaarassa ja kärsivät heikosta koulutuksesta, työttömyydestä, asunnottomuudesta ja useista sairauksista. Huumeiden sekakäyttö on myös yleistä. (Partanen ym. 2004; Törmä 2009; Tammi ym. 2011; Perälä 2012.)

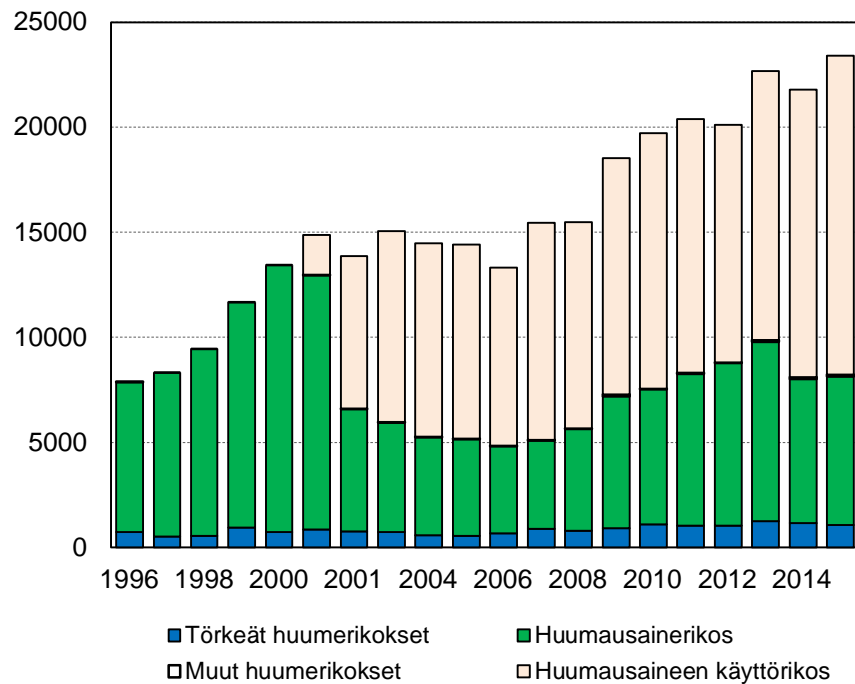
Huumausainekuolemia voidaan tarkastella usealla tavalla: ainelöydösten, kuolemansyiden ja tapaturmaisten myrkytysten perusteella. Vaikka ruumiinavauksessa tehtäisiin positiivinen huumausainelöydös, se ei välttämättä tarkoita, että huumausaine olisi aiheuttanut kuoleman. Vuosina 2006–2010 huumausainelöydöksiä on ollut keskimäärin 250 tapauksessa. Vuonna 2012 löydöksiä oli 309. Tarkasteltaessa huumausaineita kuolinsyynä löytyy tapauksia vähemmän. Huumekuolemien määrä on kuitenkin ollut viime vuosina nousussa. Oikeuskemialliset löydökset ovat osoittaneet, että sekakäyttö on ollut varsin yleistä. (Ks. Vuori ym. 2012; Varjonen 2015; Salasuo ym. 2009.)

9.3 Huumausainerikokset

Huumausainerikoksella (RL 50:1) tarkoitetaan huumausaineen laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä ja hallussa pitämistä. Huumausaineen käyttö ja vähäisten määrien hallussapito, hankinta tai sen yritys omaa käyttöä varten on 1.9.2001 lähtien rangaistua huumausaineen käyttörikoksena (RL 50:2a). Huumausainerikos on törkeä (RL 50:2), jos rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikoksentekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakava terveyden tai hengen vaara tai huumausainetta levitetään alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Tämän lisäksi rikoslaissa on rangaistussäännökset huumausainerikoksen valmistelusta ja edistämisestä. (RL 50:3-4) .

Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamien viimeisten vuosien aikana tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut jälleen nousussa. Vuonna 2015 kirjattiin 23 400 huumausainerikosta, mikä on 7 prosenttia edellisvuotta enemmän. Tässä raportissa esitetyt tiedot sisältävät sekä poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset vuodesta 2009 alkaen. Aikaisempien vuosien luvuissa ovat mukana vain poliisin tietoon tulleet tapaukset. Tämä muutos saattaa selittää osittain kasvua, sillä tarkasteltaessa seuraamusikäikäntöä huumausainerikoksissa seuraamusten määrissä ei ole havaittavissa vastaavan voimakasta kasvua (Kainulainen 2012).

Kuviosta 1 käy ilmi, että vuonna 2001 voimaan tulleen huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen tätä rikosnimikettä on esiintynyt eniten. Vuonna 2015 huumausaineen käyttörikoksia oli noin 15 200, mikä vastaa yli puolta (65 %) kaikesta tilastoidusta huumausainerikollisuudesta. Perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia oli noin 7 050 (30 %). Yksi huumausainerikoksen määrän kasvua selittävä tekijä on kannabiksen kotikasvatuksen yleistyminen. Törkeitä huumausainerikoksia oli 1 070, mikä vastaa noin viittä prosenttia kaikista huumausainerikoksista. Huumausainerikoksen valmistelu ja edistäminen ovat varsin harvoin esiintyviä rikosnimikkeitä (ks. myös taulukko 2).

Kuvio 1 Tilastoitu huumausainerikollisuus vuosina 1996- 2015 (Lähde: Tilastokeskus)

Taulukko 2 Tilastoitu huumausainerikollisuus vuosina 2011–2015

	2011		2012		2013		2014		2015	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Huumausaineen käyttörikos	12093	59,3	11292	56,2	12778	56,4	13681	62,8	15170	64,8
Huumausainerikos	7226	35,4	7752	38,6	8560	37,8	6859	31,5	7057	30,2
Törkeä huumausainerikos	1036	5,1	1025	5,1	1237	5,5	1161	5,3	1070	4,6
Huumausainerikoksen valmistelu	34	0,2	23	0,1	78	0,3	79	0,4	101	0,4
Huumausainerikoksen edistäminen	5	0,0	10	0,0	3	0,0	1	0,0	2	0,0
Yhteensä	20394	100	20102	100	22656	100	21781	100	23400	100
Muutos %	+3,4		−1,4		+12,7		−3,9		+7,4	

Lähde: Tilastokeskus

Huumausainerikosten piirteitä

Esitutkintaviranomaiset epäilivät vuonna 2015 kaikkiaan noin 22 000 henkilön syyllistyneen eri huumausainerikoksiin. Sama henkilö voi esiintyä tässä tilastossa (bruttoluku) useamman kerran tilastovuoden aikana. Huumausaineen käyttörikoksesta epäiltyjä oli 14 527, huumausainerikoksesta noin 6 254 ja törkeästä huumausainerikoksesta noin 1 137. Naisia oli noin 3 082, mikä vastaa 14 prosenttia kaikista epäillyistä. Alle 21-vuotiaita oli 19 prosenttia epäillyistä. 15- 17-vuotiaita oli 964 ja heistä 22 prosenttia oli tyttöjä (n=208). Alaikäisiä epäiltiin yleensä käyttörikoksesta. Kaikista huumausainerikoksista epäiltynä oli ulkomaalainen 9 prosentissa tapauksista. Lukumäärältään eniten heitä epäiltiin käyttörikoksesta. Prosentuaalisesti tarkasteltuna heidän osuutensa oli suurin törkeissä huumausainerikoksissa, sillä 31 prosenttia törkeästä huumausainerikoksesta epäillyistä henkilöistä oli ulkomaalainen. Useimmin ulkomaalaisista oli epäiltyinä virolaiset (21 %) ja irakilaiset (17 %).

Taulukko 3 Kaikista ja törkeistä huumausainerikoksista epäillyt eri henkilöt vuosina 2011–2015 (nettoluku)

	2011	2012	2013	2014	2015
Yhteensä	6 224	6 406	7 200	6 910	7 334
Törkeistä	704	672	819	804	794

Lähde: Keskusrikospoliisi

Edellä kerrotuissa Tilastokeskuksen luvuissa sama henkilö voi esiintyä saman vuoden aikana useamman kerran huumausainerikoksesta epäiltynä. Keskusrikospoliisi (KRP) tilastoi huumausainerikoksista epäiltyjä henkilöitä myös tarkastelemalla, kuinka monta *eri henkilöä* tilastovuoden aikana esiintyi. Vuonna 2015 eri henkilöitä löytyi noin 7 300, mikä on 6 prosenttia edellisvuotta enemmän (ks. taulukko 3). Törkeistä huumausainerikoksista epäiltyjen määrä on sitä vastoin hieman vähentynyt kahden viimeisen tarkasteluvuoden aikana.

Kannabiksen kasvattaminen kotona on yleistynyt viime vuosina, mikä näkyy myös takavarikkoluvuissa. Poliisin tietoon tulleissa tapauksissa on yleensä kyse pienistä viljelmistä, jotka on tarkoitettu lähinnä vain omaa käyttöä varten. KRP:n mukaan viljelyiden koko on tavallisesti enintään 20 kasvia. Myös kannabiksen kotikasvattajien keskuudessa tehdyn tutkimuksen mukaan ylivoimainen enemmistö vastaajista kasvatti kerrallaan 1–5 kasvia (Hakkarainen ym. 2011b). Viime vuosina on paljastunut myös muutamia 1 000- 2 000 kasvin kasvattamoita, mutta 250- 500 kasvin kasvattamoita paljastuu poliisin mukaan vuosittain useita.

Huumausainemarkkinoiden valvonta

Huumausainekontrollia on 2000-luvun kuluessa tehostettu. Poliisin ja tullin tutkintakeinovalikoimaa, teknisiä apuvälineitä, voimavaroja ja huume-koulutusta on lisätty. Järjestys- ja rikospoliisia on koulutettu havainnoi-maan huumeita ympäristössään. (Kainulainen 2009, 298–310.)

Poliisi pyrkii vähentämään huumausainerikollisuutta rajoittamalla huu-mausaineiden tarjontaa ja kysyntää. Yksi toiminnan painopisteistä on panos-taa huumeiden levittämisen estämiseen. Tämän lisäksi valvontaa kohdenne-taan käyttäjäportaaseen, mikä ilmenee katutason valvontana (ks. esim. Poli-iisi 2007). Samalla poliisi pyrkii tukemaan huumeiden käyttäjien hoitoonoh-jausta. Vuonna 2015 selvästi yli puolet eli 65 prosenttia poliisin tietoon saa-mista huumausainerikoksista oli käyttörikoksia (ks. taulukko 2). Poliisi val-vookin varsin tehokkaasti huumausaineen käyttörikollisuutta (ks. myös Kin-nunen ym. 2005).

Suomen huumausainemarkkinoilla liikkuu eniten kannabistuotteita, am-fetamiinia, jossain määrin ekstaasia ja huumausaineeksi luokiteltuja eri lääkkeitä, joista tavataan etenkin korvaushoidossa käytettyä buprenorfi-i-nivalmistetta Subutexia®. Viime vuosina markkinoilla on liikkunut myös uusia design-, eli muuntohuumeita. Poliisi ja tulli saavat takavarikoitua osan näistä aineista. Huumemäärät ovat pienempiä kuin useissa muissa Eu-roopan maissa. Takavarikoitujen huumeiden perusteella ei kuitenkaan voi luotettavasti arvioida huumemarkkinoiden todellista laajuutta tai niiden ajallista vaihtelua.

Poliisin ja tullin takavarikkotilastointia on muutettu. Tästä syystä taulu-kossa 3 esitetyt tiedot eivät ole enää täysin vertailukelpoisia eri vuosien välillä. Poliisi ja tulli takavarikoivat vuonna 2015 yhteensä 271 kiloa eri kannabistuotteita. Kannabiksen käyttäjien keskuudessa marihuana vaikut-taa nykyisin olevan hasista suosituimpaa (Hakkarainen ym. 2011a). Takava-rikoitujen kannabiskasvien määrä ja niistä riivittyjen kasvinosien kilomäärä on pysynyt vuosien 2013–2015 aikana suunnilleen samalla tasolla. Kanna-biskasveja takavarikoitiin 23 000 kappaletta (+niistä riivityt kasvinosat 125 kg), mikä on yhteen laskien hieman edellisvuotta enemmän.

Vuonna 2015 takavarikoitiin 300 kiloa amfetamiinia ja metamfetamiinia, mikä on yhtä paljon kuin edellisenä vuonna. Ekstaasia takavarikoitiin 23 660 tablettia. Kahtena edellisenä vuonna ekstaasitakavarikkojen määrä on noin viisinkertainen sekä vuoteen 2015 että vuotta 2013 edeltäviin vuosiin verrat-tuna. Heroiinia takavarikoitiin noin 400 grammaa. Takavarikoidun Subute-xin määrä oli noin 43 000 tablettia, mikä on noin 70 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Muita huumausaineeksi luokiteltuja lääkevalmisteita löydettiin noin 30 700 kappaletta. Kokaiinin esiintyminen on yleensä ollut vähäistä. Vuonna 2015 määrä oli 8,5 kiloa.

Vuonna 1991 saapui maahamme somalipakolaisten myötä uusi huume, khat, jolla ei juuri ole käyttäjäkuntaa suomalaisen väestön keskuudessa. Vuonna 2015 sitä takavarikoitiin noin 1 000 kiloa. Taulukossa esitettyjen aineiden lisäksi on mahdollista todeta, että gammaa ja lakkaa saatiin takavarikkoon yhteensä noin 100 litraa. Kesäkuussa 2010 huumausaineeksi luokiteltua MDPV:tä takavarikoitiin 0,08 kiloa. Lainvalvontaviranomaiset ovat ilmaisseet huolensa laittomilla huumemarkkinoilla liikkuvien uusien muuntohuumeiden takia, joiden käyttäminen varsinkin yhdessä muiden laillisten ja laittomien aineiden kanssa voi olla hyvin vaarallista.

KRP:n rikosteknisessä laboratoriossa analysoidaan huumausainetakavarikon yhteydessä rutiininomaisesti pitoisuus amfetamiinista ja metamfetamiinista, mikäli takavarikoitu määrä ylittää kymmenen grammaa. Vastaavalla tavalla toimitaan yli kahden gramman heroiini- ja kokaiinitakavarikoissa. Kannabiskasvien ja marihuanan pitoisuus analysoidaan sen sijaan vain pyydettäessä sitä yli 150 gramman eristä. Vuosina 2014–2015 analysoidussa huume-erissä amfetamiinin keskipitoisuus nousi poikkeuksellisen paljon edeltäviin vuosiin verrattuna. Poliisi on tulkinnut keskipitoisuuden nousun merkinneen sitä, että ainetta on saatavilla runsaasti.

Laittomilla huumausainemarkkinoilla tapahtuvia muutoksia voidaan pyrkiä arvioimaan myös tarkastelemalla muutoksia huumeiden hinnoissa. Tällöin olisi kuitenkin otettava huomioon, että huumeiden hinnat vaihtelevat huomattavasti, mihin vaikuttaa muun muassa aineiden saatavuus, paikkakunta, ostajan ja myyjän välinen suhde, hankintatapa, ainemäärä ja sen laatu (Perälä 2011). KRP:n mukaan vuonna 2011 huumausaine- ja dopingrikostutkinnan yhteydessä otettiin haltuun noin 1,2 miljoonan euron arvosta käteistä rahaa. Huumemarkkinoilla liikuteltavista rahoista kertovat myös tuomittaville maksettavat rikoshyödyn menettämiset. Helsingin hovioikeudesta kerätyn tutkimusaineiston mukaan törkeissä huumausainerikoksissa tuomittiin keskimäärin noin 32 300 euron suuruinen rikoshyödyn menetys (Kainulainen 2007, 47–48).

Taulukko 4 Vuosina 2011–2015 takavarikoituja huumausaineita (kg)

	2011	2012	2013	2014	2015
Hasis	860	..	122	52	63
Marihuana	97	..	285	313	208
Kannabistuotteet	957	714	406	365	271
Kannabis-kasvi (kpl)	16 400	18 150	23 000	21 800	23 000
Amfetamiini ja metamf.	99	139	91	298	300
Ekstaasi (tbl)	17 800	23 623	121 595	131 700	23 660
Heroini (kg)	1	0,07	0,2	0,09	0,42
Subutex (tbl)	31 700	4 870	37 078	25 150	42 950
Kokaiini (kg)	3,5	25,7	4,5	6,3	8,5
LSD (kpl)	1 260	1 102	3 965	1 610	3 940
Khat	5 800	1 920	4 767	3 060	1 040

Lähde: Keskusrikospoliisi

Poliisin arvion mukaan huumausainemarkkinoiden luonne on vähitellen muuttunut aikaisempaa organisoidummaksi. Huumeiden maahantuonti on usein kytköksissä kansainväliseen rikollisuuteen. KRP:n mukaan ulkomalaiset toimivat usein maahantuojina ja salakuljettajina, kun taas suomalaiset huolehtivat huumeiden vastaanottamisesta ja jakelusta. Toisten arvioiden mukaan huumausainemarkkinoilla tapahtuneesta ammattimaistumisesta huolimatta huumeiden vähittäismyynti on melko järjestäytymätöntä. Kyse on avoimista markkinoista, joilla yhdellä ryhmittymällä on vaikea pitää hallussaan monopoliasemaa ja pyrkiä määräämään tarjolla olevista aineista tai niiden hinnoista. (Perälä 2011; Junninen 2006; Kinnunen 1996.) Suomen huumemarkkinoiden erityispiirre on myös se, että meillä kaduilla tapahtuva avoin myynti tunnetuissa paikoissa on harvinaista. Huumekauppa on piiloutunut yksityisasuntoihin ja aineita pyritään välittämään luottamuksellisten suhteiden kautta. (Kinnunen ym. 2005; Perälä 2011.) Pienimuotoinen huumeiden kauppa ei välttämättä tule poliisin tietoon. Poliisikontrolli kohdistuu voimakkaimmin niihin, jotka viranomaiset tuntevat ennestään. Omaisuus- tai väkivaltarikosten tekeminen jouduttaa poliisirekistereihin joutumista. Huumausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden yhteen kietoutuminen koskee erityisesti tiettyä, lähinnä huono-osaista ja yhteiskunnasta vieraantunutta tai aktiivisessa rikoksentekovaiheessa olevaa osaa huumeiden käyttäjistä (ks. myös Perälä 2002). Luotettavien välikäsien kautta aineensa hankkivat ja yksin tai ystäviensä kanssa niitä käyttävät joutuvat harvoin poliisikontrollin kohteeksi. (Kinnunen ym. 2005.)

9.4 Alkoholirikokset

Vuonna 2015 alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 10,8 litraa (THL:n antama ennakkotieto) absoluuttialkoholiasukasta kohti. Kokonaiskulutus oli vähentynyt hieman vuodesta 2014 (11,1 litraa). THL:n arvion mukaan maamme alkoholinkulutuksesta noin viidesosa on tilastoimatonta (vuonna 2015 arviolta 2,3 litraa absoluuttialkoholiasukasta kohti). Merkittävin tilastoimaton alkoholierä on matkailijoiden tuoma alkoholi. Lisäksi tähän kuuluvat alkoholin laillinen ja laitton kotivalmistus, salakuljetus, korvikkeet ja suomalaisten ulkomailla nauttima alkoholi.

Alkoholirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin 1.11.2009 voimaan tulleella lailla (L 641–644/2009). Alkoholirikokset on nykyisin porrastettu kolmeen törkeysasteeseen. Poliisin tietoon tuli vuonna 2015 yhteensä 3 195 (3 686 vuonna 2014) alkoholirikosta, joista suurin osa oli alaikäisten tekemiä alkoholirikkomuksia. Tulli on arvioinut alkoholirikosten määrän vähentyneen pidemmän ajanjakson aikana, mihin on vaikuttanut useampi tekijä. Matkustajatuomisten määrälliset rajoitukset on poistettu EU-maiden välillä, alkoholiveroa laskettiin Suomessa ja Virosta tuli EU:n jäsen vuonna 2004. Tullin takavarikoiman alkoholin määrä oli vielä vuonna 1999 noin satakertainen nykyiseen verrattuna. Tullin havaintojen mukaan alkoholin tilaaminen verkkokaupasta on lisääntynyt viime vuosina huomattavasti ja alkoholin verkkokaupassa laiminlyödään yleisesti verojen maksaminen Suomessa.

Taulukko 5 Tullin takavarikoima alkoholi vuosina 2011–2015 (litroina)

	2011	2012	2013	2014	2015
Yhteensä	6 109	5 686	11 136	7 382	4 471

Lähde: Tulli

Vuonna 2015 otettiin päihtymyksen takia säilöön 59 336 (60 757 vuonna 2014) henkilöä. Määrä on reilusti alle puolet vuoden 1980 tasosta, jolloin otettiin säilöön yli 200 000 henkilöä. Juopuneiden käsittelyä on viime vuosikymmeninä siirretty poliisilta sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisille ja juopumuspidätyksen määrää on tietoisesti pyritty vähentämään. Toisaalta monissa kaupungeissa on toteutettu erilaisia tehovalvontahankkeita, joissa on pyritty puuttumaan erityisesti nuorten julkijuomiseen (Törrönen 2004). Helsingissä säilöön otetuista tehdyn tutkimuksen mukaan asiakaskunnan rakenteessa on tapahtunut muutos 1980-luvun jälkeen. Nykyisin satunnaisesti säilöön otetut henkilöt muodostavat suurimman ryhmän, kun taas aikaisemmin se muodostui toistuvasti säilöön otetuista. Tosin vuosien 2003 ja 2004 välillä säilöön otot olivat kasaantuneet aikaisempaa voimakkaammin samoille henkilöille. Naisia asiakkaista oli kymmenisen prosenttia. (Noponen 2005.)

9.5 Dopingrikokset

Dopingrikoksella tarkoitetaan dopingaineiden laitonta valmistamista, maahan-tuontia ja levitystä. Dopingaineen hallussapito on rangaistavaa vain silloin, kun hallussapitäjän todennäköisenä tarkoituksena on levittää ainetta laittomas-ti. Dopingaineen käyttämistä ei ole sen sijaan kriminalisoitu. Rikoslain 44 lu-kuun sisältyy myös oma tunnusmerkistö törkeitä ja lieviä dopingrikoksia var-ten sekä dopingaineiden määritelmä. Uudistus tuli voimaan 1.9.2002 (L 400/2002).

Poliisin ja tullin tietoon tulleiden dopingrikosten lukumäärä käy ilmi ku-viosta 2. Dopingrikokset ovat lisääntyneet kuviossa esitettyä ajanjaksona. Vuonna 2015 poliisin ja tullin tilastoihin kirjattiin yhteensä 385 dopingrikos-ta. Rikosten määrä pysyi suunnilleen edellisen vuoden tasolla. Suurin osa viranomaisten tilastoimista rikoksista on ollut perustunnusmerkistön mukai-sia dopingrikoksia.

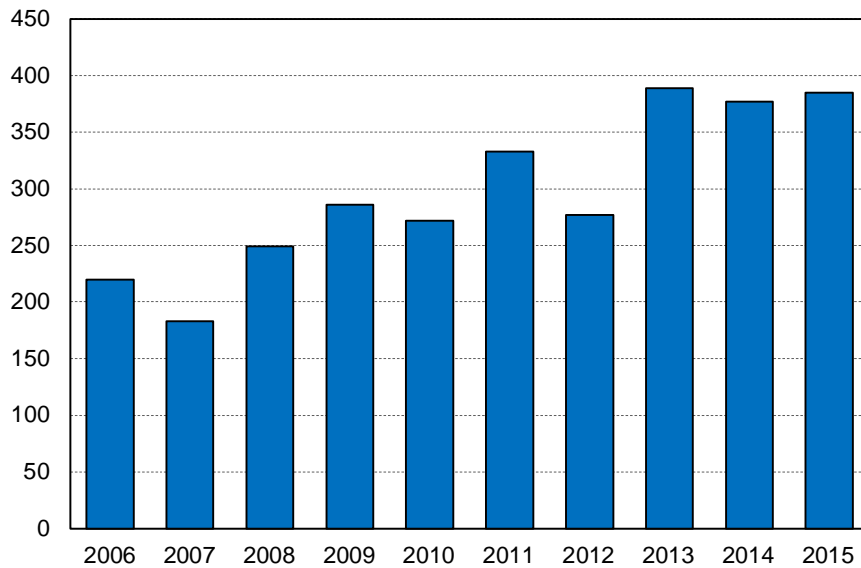
Dopingaineiden tarkoituksena on parantaa fyysistä suorituskkyä tai kasvattaa lihasmassaa. Tästä syystä aineita käytetään urheilussa ja kehon-rakennuksessa. Lainvalvontaviranomaisten arvion mukaan omaan tai lähi-piirin käyttöön tarkoitettuja pieniä hormonivalmiste-eriä tuodaan yleensä maahan postitse. Hyvin monissa tapauksissa on kyse internetin kautta tila-tuista, omaa käyttöä varten tarkoitetuista varsin pienistä kertalähetyksistä. (Ks. myös Kainulainen 2011.)

Viranomaisten takavarikkoon saama dopingaineiden määrä on vaihdel-lut voimakkaasti eri vuosina. Vuonna 2006 tulli takavarikoi yli 11 miljoonaa tablettia tai ampullia. Määrä selittyi yhdellä Itäisen tullipiirin tekemällä yksittäisellä erittäin suurella takavarikolla. Vuonna 2015 tulli takavarikoi yhteensä noin 110 400 tablettia tai ampullia. Anabolisten steroidien osuus oli lähes puolet takavarikoiduista dopingaineista. Suositut dopingaineet ovat yleensä sisältäneet metandienolia, testosteronia tai nandrolonia.

Taulukko 6 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2011- 2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Dopingrikos	254	226	279	288	177
Törkeä dopingrikos	38	14	56	25	36
Lievä dopingrikos	41	37	54	64	172
Yhteensä	333	277	389	377	385

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 2 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2006- 2015
Lähde: Tilastokeskus

Yhteenveto

- § Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhaten vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamina viime vuosina tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut jälleen korkeammalla tasolla. Vuonna 2015 tilastoitiin noin 23 400 huumausainerikosta, mikä on 7 prosenttia edellisvuotta enemmän.
- § Lainvalvontaviranomaisten tietoon tuli vuonna 2015 noin 15 200 huumausaineen käyttörikosta, 7 050 perustunnusmerkistön mukaista huumausainerikosta ja 1 070 törkeää huumausainerikosta.
- § Huumausainetilanteessa oli 2000-luvulla selviä merkkejä kasvun tasaantumisesta, mutta aivan tuoreimpien kyselytutkimusten mukaan huumeiden kokeilemisessa ja käyttämisessä on havaittavissa lisääntymistä. Myös huumeiden ongelmakäyttäjien tilanne on edelleen monella tapaa vaikea ja sosiaalinen syrjäytyminen ilmenee muun muassa asunnottomuutena ja työttömyytenä.

B Rikollisuuden piirteitä

1 Nuorisorikollisuus Matti Näsi & Maiju Tanskanen

Tässä luvussa tarkastellaan nuoria rikosten tekijöinä ja uhreina. Jaksossa 1.1 esitettävät tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeeseen tilastoituun nuorisorikollisuuteen. Niissä iän mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Lukuja arvioitaessa on huomioitava, että tilastoihin vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymisen ohella lukuisat muut tekijät. Muun muassa väestön ilmoittamisalttiudessa, viranomaiskontrollin tehossa ja kohdistumisessa tapahtuvat mahdolliset muutokset sekä lainsäädännön muutokset vaikuttavat tilastoituun rikollisuuteen. Syylliseksi epäiltyjen määrää koskevat tiedot perustuvat poliisin selvittämien rikosten määrään, joten myös rikosten selvitysasteen muutokset voivat vaikuttaa niihin. Selvitysasteesta ei ole saatavilla ikäryhmäkohtaisia tietoja. On vielä syytä huomioda, että tiedot perustuvat pääsääntöisesti niin kutsuttuihin bruttotilastoihin: sama henkilö voi olla vuoden aikana syylliseksi epäiltynä useista rikoksista ja sisältyä siten tilastoon useita kertoja.

Jaksoissa 1.2 ja 1.3 esitetään tietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyiden ja uhrikyselyiden pohjalta. Näihin tuloksiin ei vaikuta ilmituloalttius eikä kontrollikooneiston toiminta.

1.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus

Nuorten rikollisuutta oikeudellisesti ja tilastollisesti tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei lasten rikoksiin kohdistettaisi raskaitakin viranomaistoimia. Alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon ja voi ottaa osaa sovitteluun. Alaikäisen tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. Sosiaaliviranomaisten tulee pääsääntöisesti olla läsnä alle 18-vuotiaiden rikosten esituskinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä (ks. lainsäädännöstä Marttunen 2008).

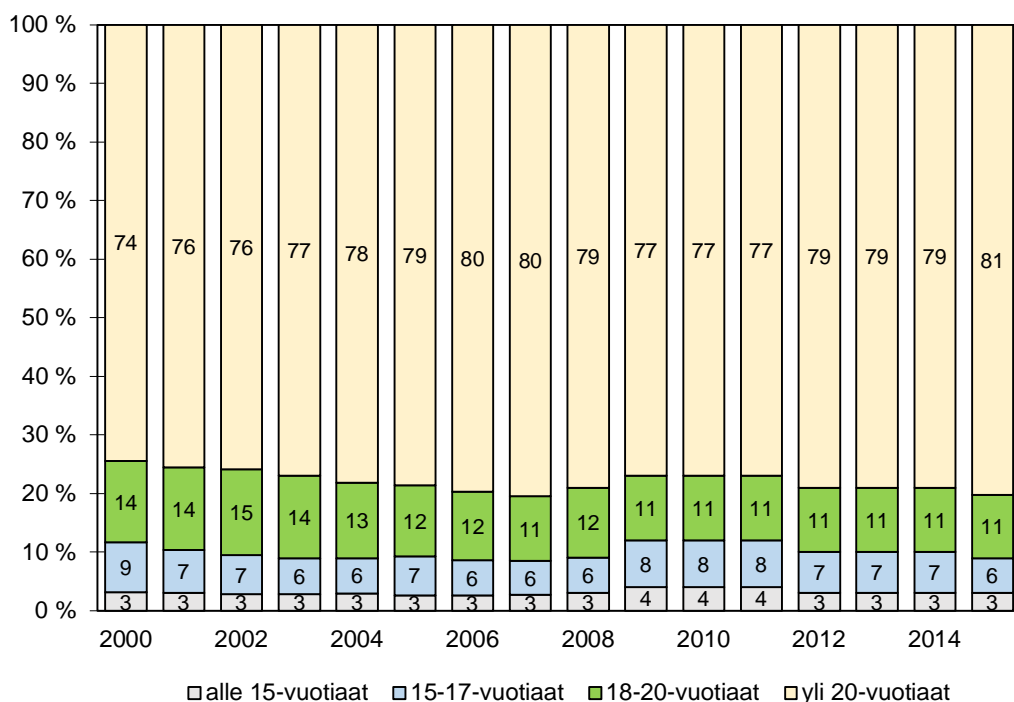
Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikosentekohetkellä on ollut 15–20-vuotias. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henki-

löiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Lastensuojelulaissa lapsena sitä vastoin pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä.

Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

Kuviosta 1 ilmenee rikoslakia vastaan tehtyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen ikäryhmittäiset osuudet vuosina 2005–2015. Nuorten ikäryhmien (alle 21-vuotiaat) osuus syyllisiksi epäillyistä on 2000-luvulla vaihdellut 20 prosentin ja 26 prosentin välillä, alhaisimmillaan se oli vuonna 2007. Alle 18-vuotiaiden osuus on pysytellyt 10 prosentin molemmilla puolilla. Vuonna 2015 alle 15-vuotiaat tekivät 5 prosenttia ja 15–17-vuotiaat 9 prosenttia rikoslakirikoksista.

Kuviosta voidaan havaita, että aikuiset tekevät valtaosan rikoslakirikoksista. Nuoruus on kuitenkin ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa (ks. kuviot 2–4).

Kuvio 1 Ikäryhmien osuus rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyistä vuosina 2005–2015

Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa

Taulukossa 1 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 2015 syylliseksi epäillyistä. Yleisjohtopäätöksenä luvuista voidaan todeta, että rikokset, joissa nuorten osuus on suuri, liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin. Nuorten osuus on suurimmillaan

alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös tuhotyöt, vahingonteot, ryöstöt ja luvattomat käytöt ovat verrattain usein nuorten tekemiä. Suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin, kuten petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin, nuoret syyllistyvät harvoin. Luvuista ilmenee myös muun muassa se, että nuorten osuus poliisin tietoon tulleesta vakavimmasta väkivallasta (henkirikokset ja niiden yritykset) on varsin pieni.

Taulukko 1 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2015

	Kaikki	Alle 18-vuotiaat	Alaikäisten osuus %
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	3218	1 838	57
Tuhotyöt	209	51	24
Vahingontekorikokset	10 521	2 489	24
Luvattomat käytöt	779	166	21
Väärän henkilötiedon antaminen	956	196	21
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	2 647	461	17
Ryöstörikokset	1 560	248	16
Varkausrikokset	55 489	6 804	12
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	22 112	2 158	10
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	4 946	468	9
Pahoinpitelyrikokset	25 874	2 419	9
Seksuaalirikokset	2 257	211	9
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1 629	134	8
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	3 610	293	8
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranom. ja yl. järjestystä vastaan	11 778	837	7
Kiristysrikokset	286	20	7
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	90	5	6
Maksuvälinepetosrikokset	1 505	81	5
Väärennysrikokset	3 163	164	5
Huumausainerikokset	22 016	1 102	5
Kätkemisrikokset	1 941	93	5
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	754	31	4
Kavallusrikokset	1 390	57	4
Perätön lausuma tuomioistuimessa/viranomaismenettelyssä	255	10	4
Järjestysrikkomus	2 614	101	4
Petosrikokset	22 139	706	3
Tapon, murhan tai surman yritys	291	6	2
Rattijuopumukset	17 257	346	2

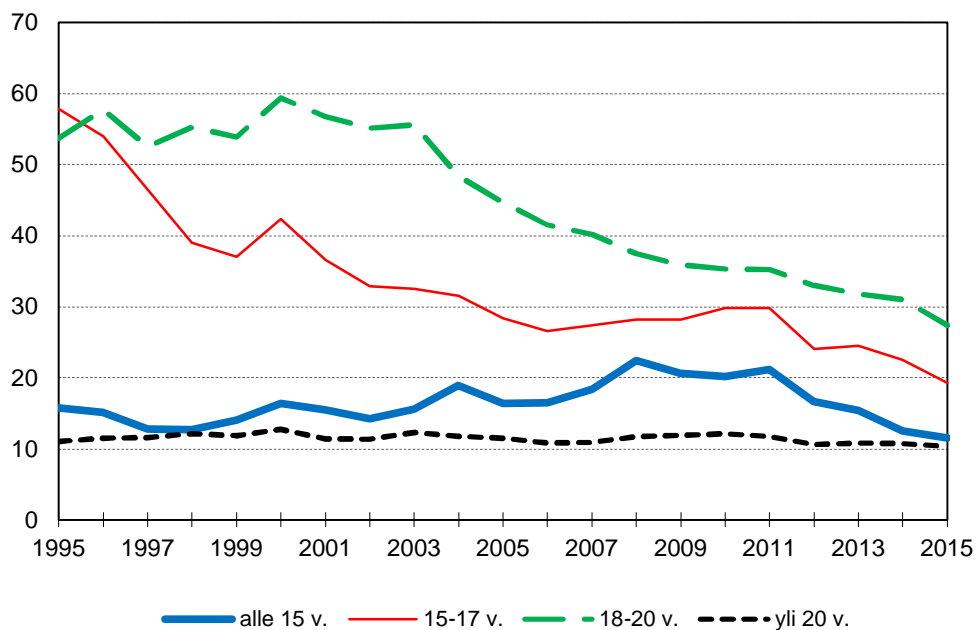
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa

Seuraavassa on esitelty erikseen nuorten varkaus- ja pahoinpitelyrikosten sekä vahingontekojen kehityssuuntia. Kuvioissa 2–4 rikoskehitys on suhteutettu ikäryhmien kokoon, mikä mahdollistaa ikäryhmien rikostasojen vertailun. Tarkasteltava ajanjakso on kaksi vuosikymmentä (1995–2015). Taulukoissa 2–4 esitetään tiedot samojen rikoslajien absoluuttimääristä ja

vuosivaihtelusta viimeisen kymmenen vuoden ajalta nuorissa ikäryhmissä (alle 15-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat). Tarkasteluja arvioitaessa on huomioitava, että sama henkilö voi olla useita kertoja syylliseksi epäiltynä saman vuoden aikana. Jos taso muuttuu, luvut eivät kerro, johtuuko tasomuutos rikoksia tekevien henkilöiden vai rikollisten tekojen muutoksesta (vai molemmista). Rikosmäärien vuosivaihtelua kuvaavat taulukot taas osoittavat, että eri rikoslajien vuosivaihtelut voivat olla hyvinkin suuria, eikä yhden vuoden luvuista siten tule tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Varkausrikokset. Varkausrikosten osalta huomattavin muutos on ollut 15–17-vuotiaiden tekojen voimakas väheneminen 1990-luvulta lähtien (kuvio 2). Kehitys tasaantui 2000-luvulla. Myös nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) varkausrikollisuus on vähentynyt selvästi; tämä on tapahtunut lähinnä 2000-luvulla. Alle 15-vuotiaiden tilastoidussa varkausrikollisuudessa tapahtui jonkin verran nousua 2000-luvun aikana, mutta viimeisen kolmen vuoden aikana teot ovat vähentyneet selkeästi palaten nousua edeltäneelle tasolle.

Kuvio 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1995–2015

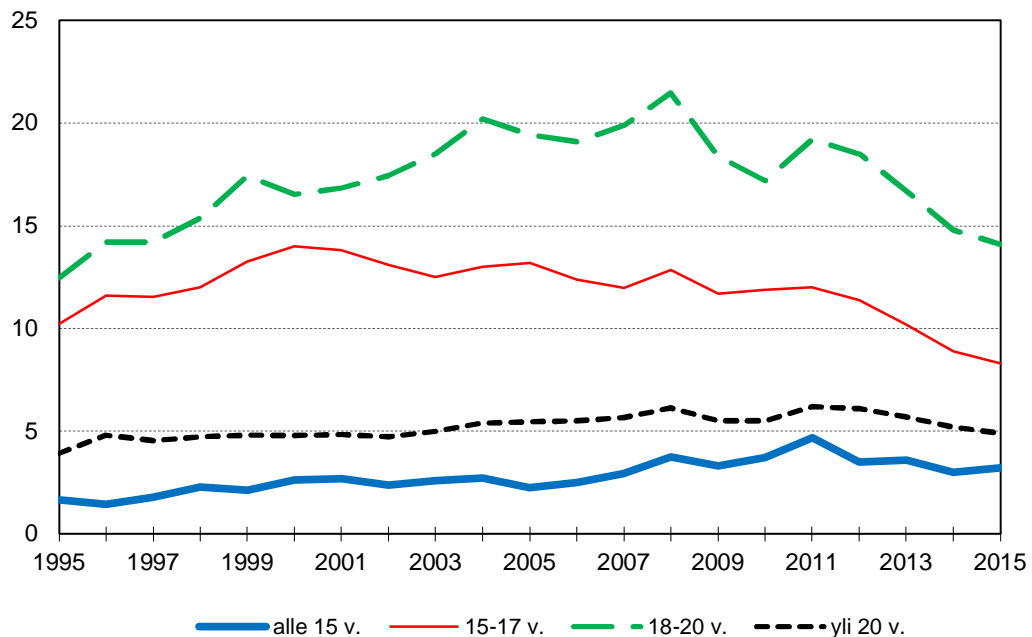
Taulukossa 2 on esitetty varkausrikosten absoluuttimäärien kehitys viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 varkaudesta epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä oli 3 382 ja 15–17-vuotiaiden määrä 3 422. Molemmissa ikäryhmissä varkauksien määrä väheni selvästi edellisvuoden tasoon nähden.

Taulukko 2 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
alle 15-vuotiaat	5 332	5 818	6 941	6 240	6 001	6 216	4 843	4 471	3 663	3382
<i>Muutos %</i>	<i>-1</i>	<i>+9</i>	<i>+19</i>	<i>-10</i>	<i>-4</i>	<i>+4</i>	<i>-22</i>	<i>-8</i>	<i>-18</i>	<i>-8</i>
15–17-vuotiaat	5 274	5 523	5 656	5 644	5 858	5 736	4 520	4 457	4 028	3422
<i>Muutos %</i>	<i>-6</i>	<i>+5</i>	<i>+2</i>	<i>0</i>	<i>+4</i>	<i>-2</i>	<i>-21</i>	<i>-1</i>	<i>-10</i>	<i>-15</i>

Tässä tilastokatsauksessa ei ole mahdollista tuottaa varmaa tietoa rikollisuuskehityksen syistä. Tulkintoja voidaan kuitenkin esittää. Varkausrikollisuuden vähenemiseen voi vaikuttaa kontrollin tehostuminen kameravalvonnan ja vartioinnin lisääntymisen myötä. Osaltaan kehitykseen voi liittyä nuorten kulutuskäyttäytymisen ja ajankäyttötapojen muutoksia (Kivivuori 2005b, 60–70). Tilastoidun varkausrikollisuuden kehitys näyttää olevan linjassa 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä mittaavien Nuorisoriikollisuuskyselyiden kanssa (ks. jakso 1.2).

Pahoinpitelyrikokset. Nuorten aikuisten eli 18–20-vuotiaiden tilastoidut pahoinpitelyrikokset lisääntyivät selvästi 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2008 asti. Tämän jälkeen teot ovat vähentyneet ja syylliseksi epäiltyjen määrä oli vuonna 2014 alempana kuin kertaakaan aiemmin 2000-luvulla. 15–17-vuotiaiden ryhmässä tekojen lisääntymistä tapahtui 1990-luvun puolelle, mutta 2000-luvulla pahoinpitelyiden määrä on laskenut. Alle 15-vuotiaiden ryhmässä tilastoidut pahoinpitelyt ovat lisääntyneet jonkin verran tarkastelulla ajanjaksolla, mutta viime vuosina teot ovat vähentyneet.

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1995–2015

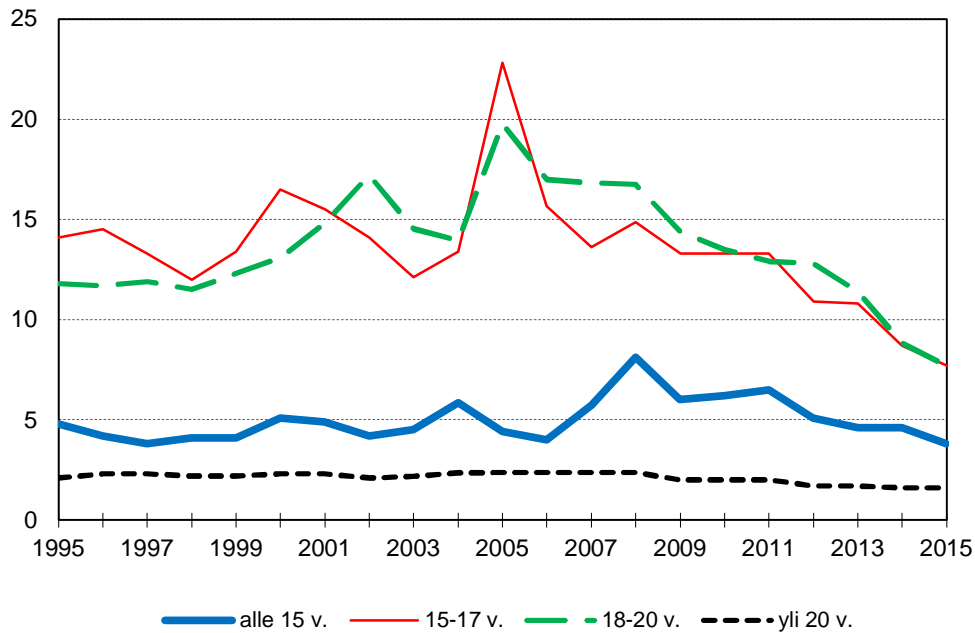
Absoluuttisina lukuina pahoinpitelystä epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana tason ollessa korkeimmillaan vuonna 2011 (taulukko 3). Tämän jälkeen tekomäärät ovat laskeneet. Vuonna 2015 syylliseksi epäiltyjä oli 946, mikä oli kuitenkin 9 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vastaavasti 15–17-vuotiaiden tekoryhmässä pahoinpitelystä epäiltyjä oli 1 473; määrä on alhaisin kymmenvuotisen tarkastelujakson aikana.

Taulukko 3 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
alle 15-vuotiaat	805	927	1 164	1 011	1 106	1 362	1 016	1 053	871	946
<i>Muutos %</i>	+8	+15	+26	–13	+9	+23	–25	+4	–17	+9
15–17-vuotiaat	2452	2416	2575	2351	2349	2 316	2 139	1 858	1 593	1473
<i>Muutos %</i>	–6	–1	+7	–9	0	–1	–8	–13	–14	–8

Pahoinpitelyrikollisuudessa tapahtuneet muutokset heijastavat otaksuttavasti paitsi muutoksia väkivallan määrässä myös poliisin kontrolliin liittyviä seikkoja, pahoinpitelyn muutettua tunnusmerkistöä ja syyteoikeutta koskevia muutoksia (joista viimeisin vuoden 2011 alussa).

Vahingonteot. Poliisin tietoon tulleet 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden tekemät vahingontekorikokset lisääntyivät 1990-luvun puolesta 2000-luvun puoleen väliin asti; erityisen voimakasta kasvu oli vuonna 2005 (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2011). Tämän jälkeen tekomäärät kääntyivät selvään laskuun ja niiden määrä on laskenut 1990-luvun puolivälin tasoa alhaisemmalle tasolle. Alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä poliisin tilastoimat vahingonteot lisääntyivät vuosina 2006–2008, jonka jälkeen määrät ovat laskeneet (kuvio 4).

Kuvio 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1995–2015

Vuonna 2015 vahingontekorikoksista syylliseksi epäiltyjä oli alle 15-vuotiaiden ryhmässä 1 128. Vanhemmassa ikäryhmässä (15–17-vuotiaat) epäiltyjä oli 1 361, mikä on selvästi vähemmän kuin edellisenä vuotena (taulukko 4).

Taulukko 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2006–2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
alle 15-vuotiaat	1 294	1 814	2 513	1 827	1 826	1 910	1 469	1 325	1 348	1 128
<i>Muutos %</i>	<i>-11</i>	<i>+40</i>	<i>+39</i>	<i>-27</i>	<i>0</i>	<i>+5</i>	<i>-23</i>	<i>-10</i>	<i>+2</i>	<i>-16</i>
15–17-vuotiaat	3 109	2 742	2 976	2 662	2 609	2 563	2 045	1 955	1 556	1 361
<i>Muutos %</i>	<i>-31</i>	<i>-12</i>	<i>+9</i>	<i>-11</i>	<i>-2</i>	<i>-2</i>	<i>-20</i>	<i>-4</i>	<i>-20</i>	<i>-13</i>

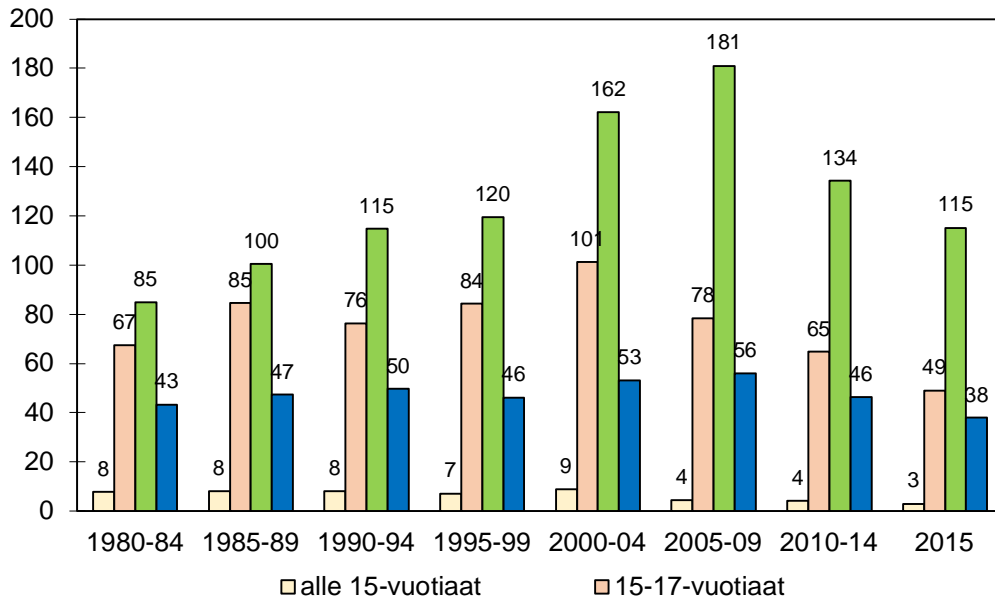
Edellä esitetyistä tilastotarkasteluista voidaan tehdä seuraavia johtopäätöksiä. Kokonaisuutena tarkastellen alle 15-vuotiaiden ja yli 20-vuotiaiden tekemien rikosten ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät ovat kaikissa tarkasteluissa rikosryhmissä selvästi alhaisempia kuin 15–20-vuotiaiden. Poliisitilastojen mukaan suomalaisten kaikkein rikosaktiivisin elämänvaihe osuu ikävuosiin 15–20 vuotta. Sekä alle 15-vuotiaat että 15–17-vuotiaat tekevät huomattavasti enemmän varkausrikoksia kuin väkivaltarikoksia tai vahingontekoja. Vuosivaihtelut ovat molemmissa ikäryhmissä ja kaikissa tarkasteltavissa rikoslajeissa verrattain suuria. Yhden vuoden tilastolukujen perusteella ei siten tule vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä lasten tai nuorten rikoskäyttäytymisen suunnasta.

Nuorten vakava väkivaltarikollisuus

Seuraavassa tarkastellaan erikseen vakavaa väkivaltarikollisuutta: Henkirikosten ja tappojen osalta tarkemmat tilastot löytyvät vuoden 2015 Rikollisuustilanne-katsauksen Henkirikokset kappaleesta (Rikollisuustilanne 2016). Tarkastelemme siis seuraavassa eritoten tekoja, joita poliisi on tutkinut joko törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikosten yrityksinä. Törkeitä pahoinpitelyjä ja henkirikosten yrityksiä tarkastellaan yhtenä kategoriana, koska niiden välinen raja voi liikkua nimeämiskäytäntöjen muuttuessa ja myös tuomioistuimen linja voi vaihdella.

Kuviossa 5 on esitetty tietoja teoista, joita poliisi on tutkinut törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksinä. Koska tekojen määrät ovat verraten alhaisia, seuraavassa on esitetty viisivuotiskausia koskevia tietoja. Tilastolukujen muutoksiin voi vaikuttaa se, nimetäänkö tekoja tavallisiksi vai törkeiksi pahoinpitelyiksi.

Näistä teoista epäiltyjen alle 15-vuotiaiden ikäryhmän kokoon suhteutettu määrä on pysynyt verraten vakaana viimeisten 30 vuoden aikana. 2000-luvun puolen välin jälkeen määrä on kuitenkin ollut aiempaa alhaisempi. Tilanne 15–17-vuotiaiden ryhmässä on niin ikään pysynyt melko vakaana. Jaksolla 2000–2004 teot olivat jonkin verran yleisempiä, mutta sen jälkeen taso on laskenut. Nuorten aikuisten, siis 18–20-vuotiaiden, ryhmässä tilastoidut törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset lisääntyivät selvästi 2000-luvun alkupuolella. Viimeisen viiden vuoden jaksolla tekojen määrä on kuitenkin ollut taas selvästi alhaisempi. Vuosi 2015 aloittaa uuden viisivuotisen tarkastelun. Vuoden 2015 tilastojen perusteella voidaan todeta 2010-luvun laskevan trendin jatkuvan.

Kuvio 5 Törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksenä tutkittuja tekoja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1980–2015, viisivuotiskausittain

1.2 Nuoret rikosten tekijöinä

Edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten työnsä yhteydessä keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisin tietoon. Piilorikollisuus on rikollisuuden mittaamisen kannalta ongelma useimmissa rikostyypeissä eikä kokonaisrikollisuudesta ja sen kehityksestä pystytäkään saamaan kattavaa kuvaa tilastoitua rikollisuutta tarkastelemalla. Mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys, sitä epätodennäköisemmin teko päättyy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta poliisi saa lähes aina tiedon kun taas nuorten massarikollisuuden piiloon jäävä osuus on varsin suuri. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa myös muun muassa ilmoitusalttius, kirjaamisalttius ja poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen. Muutokset näissä heijastuvat rikollisuutta kuvaaviin tilastoihin ja saattavat antaa jopa harhaanjohtavan kuvan rikollisuuden kehityksestä. Tarvitaankin mittareita, jotka ovat suunniteltu mittaamaan kokonaisrikollisuutta. Eräs tällainen mittari on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) säännöllisin väliajoin kerättävä nuorisorikollisuuskysely, johon useat tämän jakson tarkastelut perustuvat.

Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitos (nykyisin Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) aloitti vuonna 1995 koko maahan ulottuvat itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt, jotka on sen jälkeen toistettu vuosina 1996, 1998, 2001, 2004, 2008 ja 2012. Tutkimukset on aiempina vuosina kohdistettu peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin (15–16-vuotiaisiin), mutta vuonna 2012 kysely laajennettiin koskemaan myös peruskoulun kuudennen luokan oppilaita (12–13-vuotiaita). Vuoden 2012 tutkimukseen osallistui 4 855 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta 51 yläasteelta ja 4 059 kuudennen luokka-asteen oppilasta 102 ala-asteelta ympäri Suomea. Vuonna 2012 järjestelmää uudistettiin myös siten, että paperilomakkeesta siirryttiin internet-pohjaiseen lomakkeeseen ja lomakkeen rakenteeseen tehtiin uudistuksia (ks. tarkemmin Salmi 2012a). Seuraavassa esitellään tiivistetysti nuorten rikoskäyttäytymisen pääkehityssuuntia yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Kyselyjärjestelmän tuloksia on raportoitu laajemmin erikseen (esim. Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi 2012b; Salmi & Suonpää 2013). Tutkimusmenetelmän luonnetta, luotettavuutta ja rajoituksia on myös käsitelty tarkemmin erillistutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2005a; Kivivuori 2007).

Taulukossa 6 on esitetty rikoksiin osallistumisen kehitys vuosina 1995–2012 yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Prosentit kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka tekivät teon vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että taulukon luvuissa ovat mukana niin ne nuoret, jotka ovat tehneet teon vain kerran vuoden aikana kuin myös ne, jotka ovat tehneet teon useita kertoja tänä ajanjaksona.

Taulukko 6 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, % 15–16-vuotiaista nuorista

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012
luvaton poissaolo koulusta ^a	[46	42	43]	39	38	41	40
seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12	16
vahingonteko koulussa	14	13	11	9	9	9	15
vahingonteko muualla	20	16	14	10	11	11	20
kaupasta/kioskista varastami-	15	19	15	12	10	10	10
nen	30	27	21	19	17	15	20
koulusta varastaminen	8	7
murtautuminen	69	71
luvaton verkkolataaminen							
koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21	21
osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11	11
pahoinpitely	8	7	6	8	6	6	6
uhkaamalla varastaminen	1	3
marihuanan/hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6	9
muun huumeen käyttö ^b	[1	1	2]	2
humalassa ajo moottoriajoneu-							
volla	16	16	16	13	14	15	13
N	1 195	4 204	4 503	4 347	5 142	5 826	4 855

a) Kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat kysymyksen sanamuodon muutokseen, poikkiviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa uudistettuun kyselyjärjestelmään siirtymiseen b) Viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuanan/hasikseen tai lääkkeisiin.

Rikoskäyttäytymisen muutosten suuret linjat tulevat selkeämmin esille, kun taulukosta 6 tiivistetään esiin keskeisten rikostyyppien – varastamisen, vahingontekojen, väkivallan ja huumeiden käytön – kehitys. Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely. Huumausaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö.

Nuorten tekemät omaisuusrikokset (varastaminen ja vahingonteot) harvinaistuivat voimakkaasti 1990-luvun lopulla (kuvio 6). Varastaminen harvinaistui myös 2000-luvulla, mutta maltillisemmin kuin 1990-luvun lopulla tapahtuneessa selvässä varastamistekojen vähenemisjaksossa.

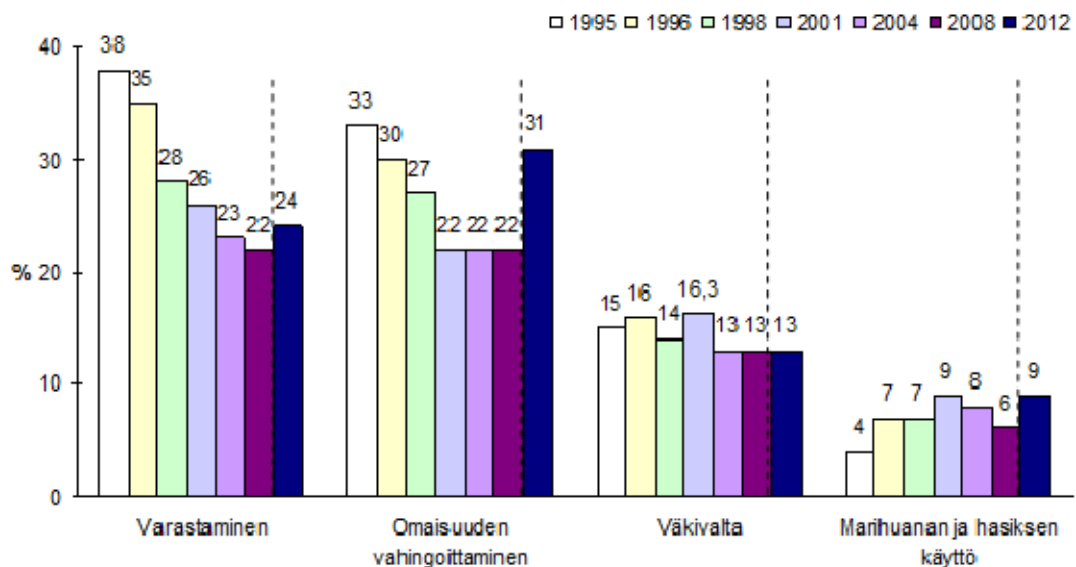
Vahingonteot vähenivät voimakkaasti kyselynjärjestelmän ensimmäisissä mittauksissa, jonka jälkeen taso pysyi vakaana vuoden 2008 kyselyyn asti. Vuonna 2012 vahingontekojä tehneitä nuoria oli kuitenkin enemmän kuin neljä vuotta aiemmin. Tutkimuksessa mitattujen vahingontekojen yleistymiseen voi vaikuttaa osin kyselyjärjestelmän rakenteesta ja toteutus-

tavassa tehdyt muutokset. Kuitenkin myös muut kyselylähteet osoittavat vahingontekojen lisääntymistä, mutta muutos ei ole yhtä selvä.

Väkivallantekojen yleisyys on pysynyt varsin tasaisena vuodesta 1995 lähtien. Kolmessa viimeisimmässä mittauksessa (2004, 2008 ja 2012) väkivalta on ollut hiukan harvinaisempaa kuin tätä edeltävissä mittauksissa. Kun eri rikoslajeja vertaillaan toisiinsa, väkivallan taso on pysynyt suhteellisesti vakaimpana koko kyselyjärjestelmän olemassaolon ajan.

Marihuanan ja hasiksen käyttö yleistyi jonkin verran 2000-luvulle tultaessa, jonka jälkeen kehitys kääntyi laskuun. Vuoden 2012 kyselyssä mietojen huumeiden käyttö oli kuitenkin yleisempää kuin neljä vuotta aikaisemmin.

Nuorisoriikollisuuskyselyjen tuloksia arvioitaessa on syytä huomioida, että niiden avulla ei voida arvioida vakavimman rikollisuuden määrää. Vakavan rikollisuuden kehitystä arvioitaessa on siten syytä huomioida viranomaistilaston osoittama kehitys.

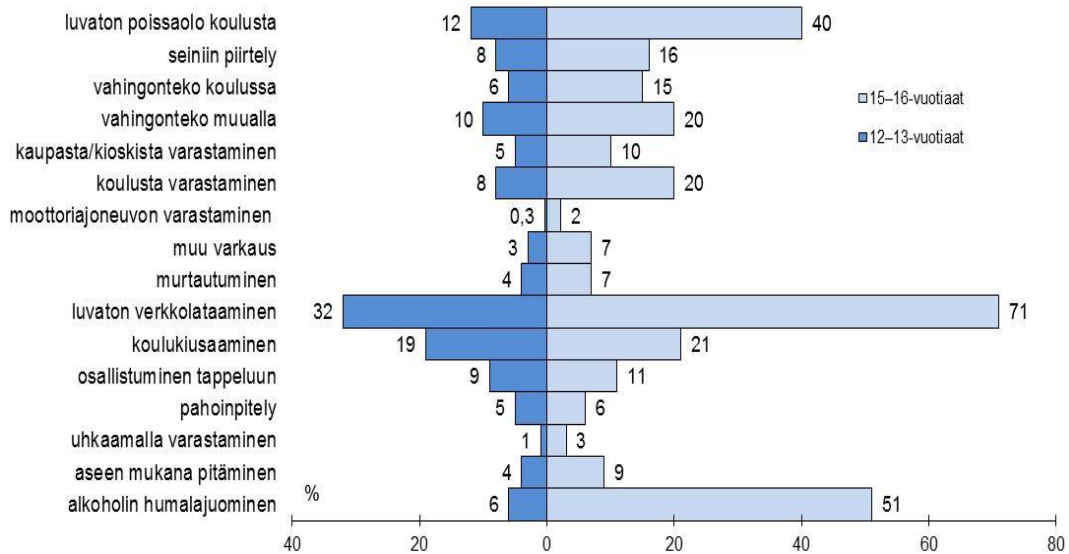

Kuvio 6 Kuluneen vuoden aikana tekotyypeihin osallistuneita 1995–2012, % 15–16-vuotiaista (katkoviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa uudistettuun kyselyjärjestelmään siirtymiseen)

Varhaisnuorten ja 15–16-vuotiaiden nuorten rikoskäyttäytymisen vertailua

Vuoden 2012 nuorisoriikollisuuskysely antaa tietoa myös 12–13-vuotiaiden varhaisnuorten rikoskäyttäytymisestä. Tarkemmin tämän ikäryhmän rikoskäyttäytymisestä on raportoitu erillisessä verkkoraportissa (Salmi & Suonpää 2013). Tyypillisimpiä tekoja varhaisnuorille olivat luvaton verkkolataaminen ja koulukiusaaminen.

Kuviossa 7 on vertailtu kuudesluokkalaisten ja yhdeksäsluokkalaisten rikoskäyttäytymisen yleisyyttä (N=8 914). Yhdeksäsluokkalaisten olivat osallistuneet kaikkiin kyselyn sisältämiin rikoskäyttäytymisen ja normirikkomisen muotoihin kuudesluokkalaista useammin. Kaikkein selvin ero näkyy alkoholin humalajuomisen kohdalla: kuudesluokkalaista 6 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaista noin puolet kertoi olleensa humalassa viimeisen vuoden aikana. Myös luvaton verkkolataaminen ja poissaolot koulusta olivat yhdeksäsluokkalaisten huomattavasti yleisempiä. Vahingontekoihin ja erilaisiin varkauksiin osallistuneiden 15–16-vuotiaiden osuus oli pääsääntöisesti noin kaksinkertainen 12–13-vuotiaisiin verrattuna. Väkivallan yleisyyden osalta erot olivat pienempiä.

Kuvio 7 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä 12–13-vuotiaita ja 15-vuotiaita nuoria 2012, %

Nuorten miesten rikollisuus pitkällä aikavälillä

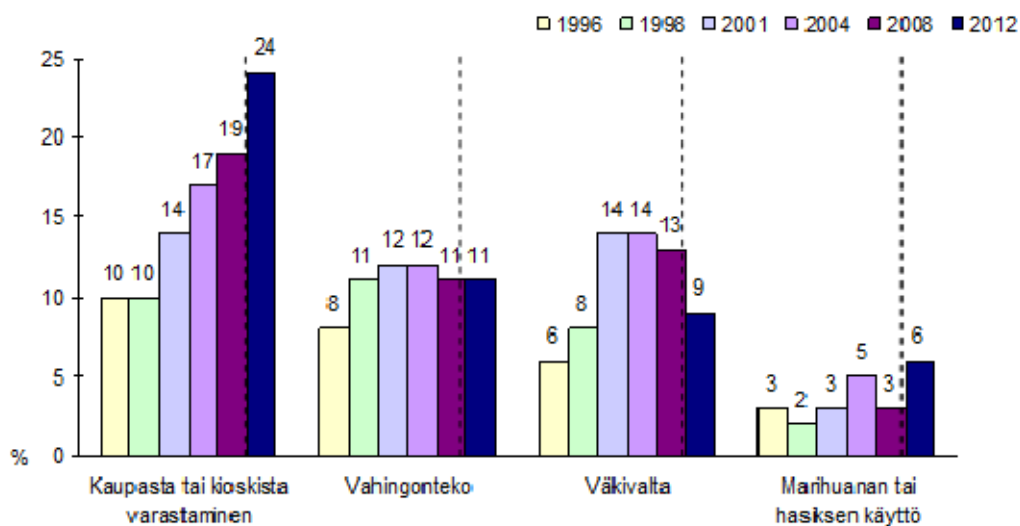
Nuorten miesten rikollisuutta on mahdollisuus vertailla kyselytutkimusten valossa aina 1960-luvulta lähtien. Suomessa itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt aloitettiin vuonna 1962 tekemällä kutsuntoihin osallistuville miehille nimetön itse ilmoitetun rikollisuuden kysely (Anttila & Jaakkola 1966). Vuonna 2006 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toisti tämän kyselyn.

Pääsääntöisesti nuorten miesten rikoskäyttäytymisen yleisyys oli verrattain samalla tasolla vuonna 2006 kuin mitä se oli vuonna 1962. Havainto koskee ainakin omaisuusrikoksia, joiden vertailuun kyselyaineistot antavat parhaat mahdollisuudet. Esimerkiksi kaupasta varastamisen ja vahingonteat näyttävät olevan lähes yhtä yleisiä kumpanakin mittausajankohtana. (Tutki-

mukset tuloksista tarkemmin Salmi 2008a; Salmi 2008b; myös Rikollisuustilanne 2011).

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli

Vuosien 1996–2012 nuorisoriikollisuuskyselyissä on kysytty myös sitä, ovatko nuoret joskus elämänsä aikana tulleet poliisin tietoon tekemänsä rikollisen teon johdosta. Kuviossa 8 on tarkasteltu poliisin tietoon tulon todennäköisyyttä jaksolla 1996–2012 neljässä teko­tyypissä. Päähavainto on, että nuoret tulevat verrattain harvoin poliisin tietoon tekemiensä tekojen johdosta. Tässä tarkasteltujen tekojen osalta todennäköisyys on suurin myymälä­varkauksien kohdalla. Tätä selittänee kauppojen tehokkuus valvonnassa. Silti myös myymälä­varkauksien kohdalla valtaosa nuorten tekemistä teoista ei koskaan tule poliisin tietoon. Suurin osa nuorten rikollisuudesta onkin siis piilorikollisuutta, joka ei näy viranomaistilastoissa.

Kuvio 8 Poliisin tietoon tulneiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2012, % 15–16-vuotiaista (katkoviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa uudistettuun kyselyjärjestelmään siirtymiseen)

Ylipäättään poliisikontrollin kohteeksi joutuminen on kuitenkin nuorille suhteellisen yleistä. Vuoden 2008 Nuorisoriikollisuuskyselyn aineistolla tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että lähes 40 prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista oli vähintään kerran elämänsä aikana kokenut jonkun tutkimuksessa tarkastellun poliisin toimenpiteen (Saarikkomäki 2010). Yleisimmät toimenpiteet olivat kehoitus poistua paikalta ja laukun tai vaatteiden tutkiminen. Nuorista 13 prosenttia oli joskus tullut poliisin kiinniottamaksi.

Tutkimuksessa havaittiin, että poliisikontrollin kohdentuminen on selkeässä yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymisen ja humalajuomisen mää-

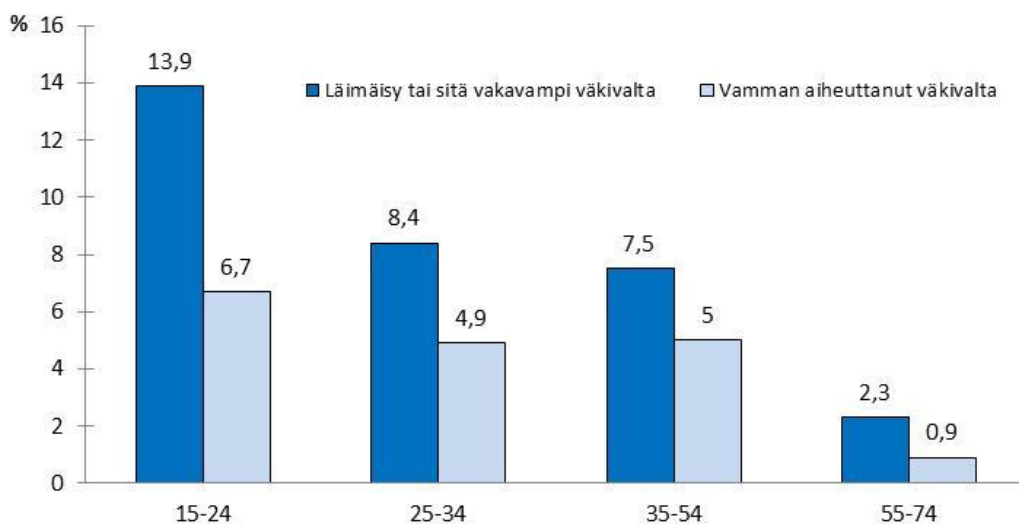
rään; mitä aktiivisempaa nuoren rikoskäyttäytyminen ja humalajuominen oli, sen todennäköisemmin hän joutui poliisin kanssa tekemisiin. Tämän lisäksi muun muassa heikko koulumenestys ja kaupungissa asuminen olivat tekijöitä, jotka olivat yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen kohdata poliisikontrollia. (Saarikkomäki 2010.)

1.3 Nuoret rikosten uhreina

Samoin kun rikosten tekeminen on yleisimmillään nuoruudessa, myös alttius joutua rikoksen uhriksi on suurimmillaan nuoruudessa. Tässä jaksossa tarkastellaan nuorten joutumista rikosten uhreiksi. Tiedot perustuvat kyselyihin, joissa nuorilta itseltään on nimettömästi kysytty heidän joutumisestaan erilaisten tekojen uhriksi. Jaksossa luodaan yleiskuva nuorten uhrikokemuksiin. Tarkempaa tietoa nuorten väkivaltakokemuksista on saatavilla erillisistä julkaisuista (esim. Ellonen ym. 2008; Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi & Suonpää 2013; Fagerlund ym. 2014).

Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat

Kansallinen rikosuhritutkimus (Danielsson & Salmi 2015) osoittaa, että väkivallan kohteeksi joutuminen on hyvin selvästi ikään liittyvä ilmiö: mitä nuoremmista vastaajista on kyse, sitä todennäköisemmin he ovat kokeneet väkivaltaa (kuvio 9).

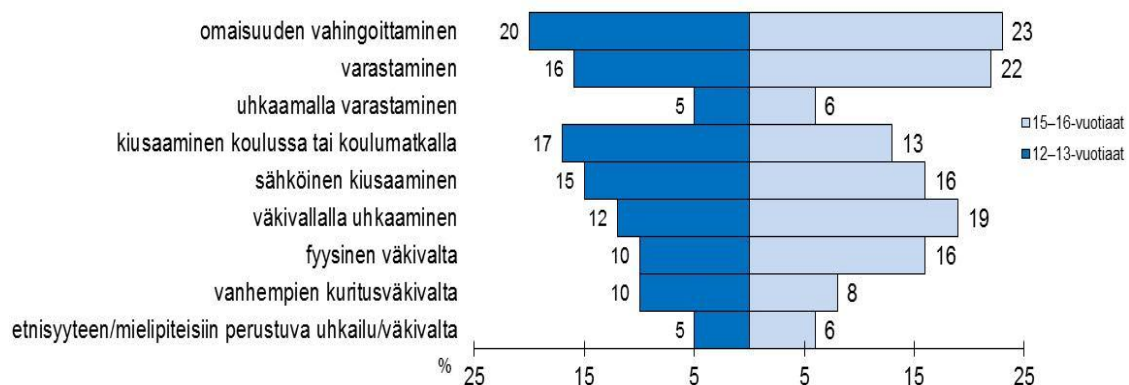
Kuvio 9 Fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet iän mukaan, %
(Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2014)

Nuorisorikollisuuskyselyt mittaavat itse ilmoitetun rikollisuuden lisäksi nuorten joutumista erilaisten tekojen uhriksi. Kuviossa 10 on esitetty uhriko-

kemusten yleisyys vuoden 2012 kyselyn tulosten mukaan 12–13-vuotiaiden ja 15–16-vuotiaiden (N=8 914) keskuudessa. Luvut kuvaavat niiden vastaajien osuutta, jotka olivat joutuneet teon kohteeksi vähintään kerran kyselyhetkeä edeltäneen vuoden aikana.

Yleisin uhrikokemus oli omaisuuden vahingoittaminen: 20 % kuudesluokkalaisista ja 23 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti, että heidän omaisuuttaan oli vahingoitettu kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Seuraavaksi yleisimmät kokemukset 15–16-vuotiaille olivat omaisuuden varastaminen ja väkivallalla uhkaaminen ja 12–13-vuotiaille koulukiusaaminen ja omaisuuden varastaminen. Harvinaisimpia uhrikokemuksia olivat uhkaamalla varastaminen ja etnisyyteen tai yhteiskunnallisiin mielipiteisiin perustuva uhkailu ja väkivalta, joita oli kokenut 5–6 % nuorista.

Yhdeksäsluokkalaisilla oli enemmän uhrikokemuksia kuin nuoremmilla vastaajilla. Ero oli suurimmillaan fyysisen väkivallan ja uhkailun kokemisessa: yhdeksäsluokkalaisista 16 prosenttia ja kuudesluokkalaisista 10 prosenttia ilmoitti, että joku oli vuoden aikana käynyt fyysisesti heidän kimpuunsa esimerkiksi lyömällä tai potkimalla. Viidesosaa (19 %) yhdeksäsluokkalaisista oli uhattu vahingoittaa fyysisesti, kuudesluokkalaisten vastaava osuus oli 12 prosenttia. Myös omaisuuteen kohdistuvat vahingonteot ja varkaudet olivat yhdeksäsluokkalaisille kuudesluokkalaisia yleisempiä. Koulukiusaaminen ja vanhempien kuritusväkivalta olivat ainoat teot, joita 12–13-vuotiaat olivat kokeneet 15–16-vuotiaita useammin.

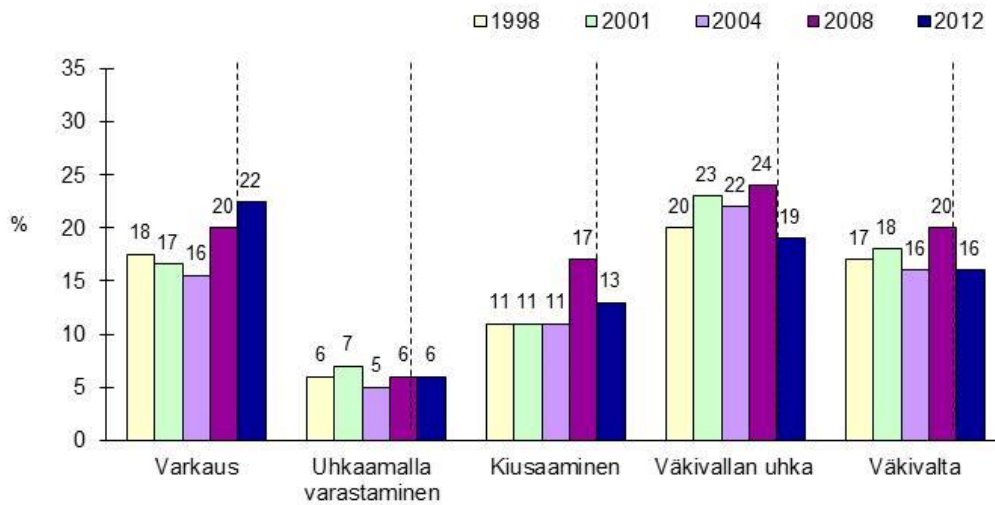

Kuvio 10 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita 12–13-vuotiaita ja 15-vuotiaita nuoria 2012, %

Kuviossa 11 on esitetty nuorten uhrikokemusten kehitys 15–16-vuotiaiden nuorten osalta vuosina 1998–2012. Varkauden kohteeksi joutuminen on yleistynyt vuoden 2004 jälkeen. Uhkaamalla varastamisessa ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia koko mittausjakson aikana.

Kiusaaminen ja fyysinen väkivalta yleistyivät jaksolla 2004–2008, mutta viimeisimmässä, vuoden 2012 kyselyssä näiden uhrikokemusten osalta

on palattu lähelle vuoden 2004 tasoa. Väkivallan uhkaa kokeneiden osuus on vuonna 2012 koko mittausjakson alhaisimmalla tasolla.

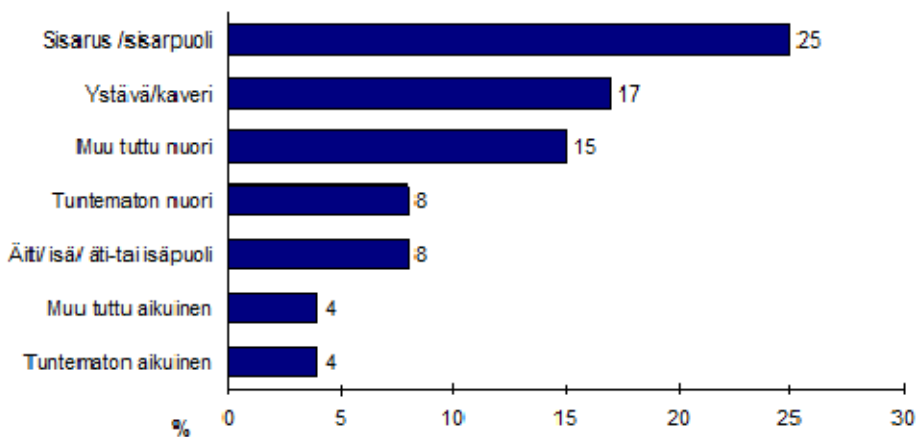

Kuvio 11 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2012, % 15–16-vuotiaista (katkoviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa uudistettuun kyselyjärjestelmään siirtymiseen)

Edellä mainittujen uhrikokemusten trendien lisäksi nuorisoriikollisuuskyselyt antavat mahdollisuuden tarkastella vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2012. Kuritusväkivallan kokemisen taso on pysynyt varsin vakaana tänä ajanjaksona (Salmi 2012a, 26). Vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa on Suomessa tutkittu myös pitemmällä aikajänteellä. Vuonna 2008 toteutetussa lapsiuhritutkimuksessa kuritusväkivallan esiintyvyyttä verrattiin vuosina 1988 ja 2008. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi pitkällä aikavälillä. Vähenneminen on voimakkainta sellaisten lievempien tekojen kohdalla, joita on aiemmin pidetty hyväksyttävänä ruumiillisena kurituksena. (Ellonen ym. 2008.)

Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?

Suurin osa nuorten kokemasta väkivallasta on toisten nuorten tekemää. Vuoden 2012 nuorisoriikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille nuorille tyypillisintä oli joutua sisaruksen tekemän väkivallan kohteeksi (kuvio 12). Seuraavaksi yleisimmät tekijät nuoriin kohdistuvassa väkivallassa olivat kaverit ja muut tutut nuoret. Aikuisten ja erityisesti muiden kuin omien vanhempien nuoriin kohdistama väkivalta oli varsin harvinaista.

Väkivallan tekijänä...

Kuvio 12 Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuus väkivallan tekijän mukaan, %

Pitkän aikavälin kehitys varkauden ja ryöstön uhrikokemuksissa nuorilla miehillä

Vuosien 1962 ja 2006 kutsuntoihin osallistuneilta miehiltä kysyttiin heidän oman rikollisuutensa lisäksi myös sitä, oliko heiltä varastettu jotakin tai olivatko he joutuneet ryöstön kohteeksi. Varkauden kohteeksi joutuneiden osuus oli 2006 hieman alhaisempi kuin 1960-luvun alussa. Molempina ajankohtina kokemus oli kuitenkin yleinen: lähes kaksi kolmesta nuoresta miehestä oli joutunut varkauden uhriksi.

Vuoden 1962 kutsuntoihin osallistuneista miehistä seitsemän prosenttia oli joutunut elämänsä aikana ryöstetyksi. Vuonna 2006 vastaava osuus oli lähes kaksinkertaistunut 12 prosenttiin. Nuorten miesten joutuminen varkauden uhriksi on siis yhtä yleistä tänä päivänä kuin 44 vuotta aikaisemmin, mutta ryöstön uhriksi joutuminen on yleisempää 2000-luvun nuorille miehille. (Salmi 2008a.)

Yhteenveto

- § Alle 15-vuotiaiden poliisin tilastoima varkaus-, vahingonteko ja väkivaltarikollisuus lisääntyivät jokin verran 2000-luvun aikana. Viime vuosina ikäryhmän varkaus- ja vahingontekorikollisuus on kuitenkin vähentynyt.
- § Sekä 15–17-vuotiaiden että 18–20-vuotiaiden nuorten poliisin tietoon tullut varastaminen on vähentynyt selvästi viimeisen 20 vuoden aikana. Samoissa ikäryhmissä poliisin tilastoimat vahingonteot lisääntyivät 2000-luvun alkupuolella, mutta tämän jälkeen teot ovat vähentyneet selvästi.
- § Pahoinpitelyt ovat lisääntyneet viimeisen 20 vuoden aikana 18–20-vuotiaiden ikäryhmässä aina vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen tekemäärät ovat laskeneet. 15–17-vuotiaiden pahoinpitelyrikollisuus lisääntyi 1990-luvulla, mutta 2000-luvun aikana kehitys on ollut laskeva.
- § Vakava väkivalta yleistyi 18–20-vuotiaiden ryhmässä erityisesti 2000-luvun aikana, mutta vuosien 2010–2013 aikana tilanne on kääntynyt laskuun.
- § Nuorten kokonaisrikollisuustutkimusten mukaan 15–16-vuotiaiden omaisuusrikollisuus vähentyi voimakkaasti vuosien 1995–2001 välillä. Väkivallan taso on pysynyt vakaana vuodesta 1995 lähtien.
- § Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhreiksi. Suurin osa nuoriin kohdistuneesta väkivallasta on toisten nuorten tekemää.
- § Tyypillisimpiä nuoriin kohdistuneita rikoksia ovat varkaudet, omaisuuden tuhoaminen sekä uhkailun ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen.

2 Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina

Juha Kääriäinen & Petri Danielsson & Venla Salmi

Tässä luvussa tarkastellaan naisten ja tyttöjen tekemää ja kokemaa rikollisuutta. Pääasiallisena lähteenä käytetään tilastoja poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Niissä sukupuolen mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Eräiden väkivaltarikosten uhreista on myös saatavissa sukupuolieritelty tieto vuodesta 2009 lähtien. Nämä tiedot koskevat siis vain poliisin selvittämiä rikoksia, eivät kaikkia poliisin tietoon tulleita tapauksia. Epäiltyjen määrää koskevat tiedot ovat niin sanottuja bruttolukuja, eli sama henkilö voi sisältyä vuoden lukuun useita kertoja.

Kaikki rikokset eivät kuitenkaan tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, jota ei ilmoiteta viranomaisille tai jota ei rekisteröidä viranomaisten tietolähteisiin, kutsutaan piilorikollisuudeksi. Viranomaistilastoihin liittyvien rajoitteiden vuoksi rikollisuuden määrän ja piirteiden tarkastelussa hyödynnetään myös kyselypohjaisia tietolähteitä. Tässä luvussa tietolähteinä käytetään Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamaa Kansallista rikosuhritutkimusta, 1980–2009 toteutettuja kansallisia uhritutkimuksia sekä vuoden 2012 Nuorisorikollisuuskyselyä. Naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa taas tarkastellaan seksuaalirikoksia käsittelevässä luvussa.

2.1 Naiset rikosten tekijöinä

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Vuonna 2015 selvitetystä rikoksesta tai rikkomuksesta epäiltyjä henkilöitä oli yhteensä 658 347. Epäillyistä 23 prosenttia oli naisia (152 854 naista).

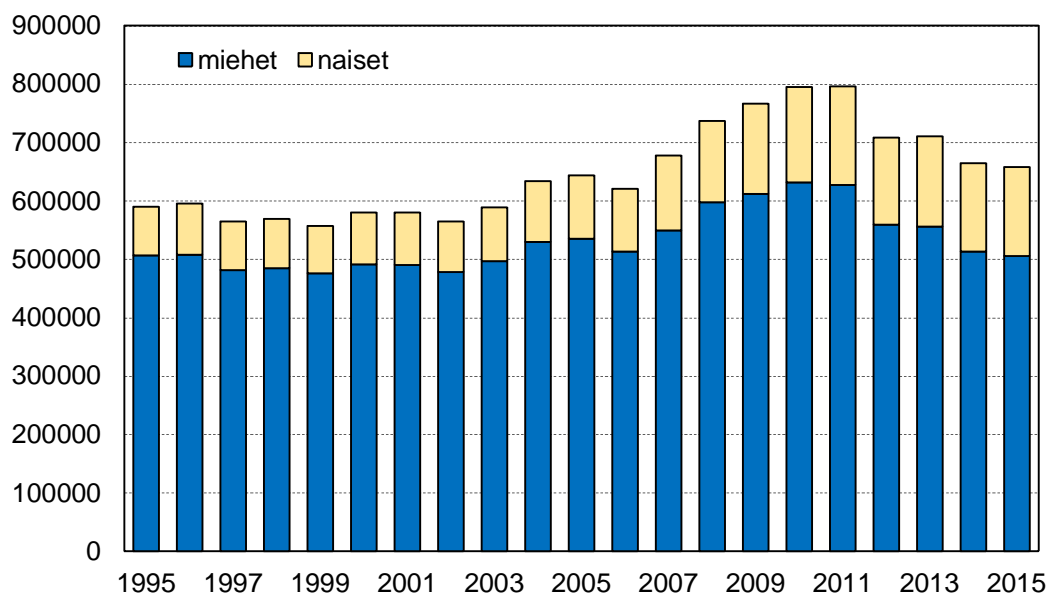
Taulukossa 1 on esitetty naisten osuudet eräisiin poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä vuonna 2015. Taulukkoon on listattu 15 naisille tyypillisintä rikosta ja vastaavasti 15 vähiten tyypillistä rikosta. Suurimmillaan naisten osuus oli virkarikoksissa, perättömissä lausumissa sekä petos- ja kavallusrikoksissa. Myös näpistyksissä ja liikenne rikkomuksissa naisten osuus oli suhteellisen korkea. Naisille harvinaisimpia rikoksia olivat muun muassa seksuaalirikokset, törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset sekä moottorikulkuneuvojen käyttövarkaudet.

Taulukko 1 Naisten osuus eräisiin (selvitettyihin) rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2015

	Yhteensä	Naiset	Naiset %
Naisille tyypillisimmät rikokset			
Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset	794	330	41,6
Törkeä kavallus	331	135	40,8
Perätön lausuma tuomioistuimessa	134	51	38,1
Alkoholirikkomus	1986	745	37,5
Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	121	43	35,5
Kavallus, lievä kavallus	1059	345	32,6
Törkeä maksuvälinepetos	186	58	31,2
Näpistys	39289	11478	29,2
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu	1319	370	28,1
Liikenne rikkomus, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen, ajoneuvorikkomus, ajokorttirikkomus, luvaton kuljettajaopetustoiminnan harjoittaminen	314851	86112	27,4
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	754	206	27,3
Petos, lievä petos	20352	5508	27,1
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	4946	1338	27,1
Törkeä petos 36:2	1787	473	26,5
Kuolemantuottamus, törkeä kuolemantuottamus	180	47	26,1
Naisille epätyypillisimmät rikokset			
Törkeä veropetos	551	67	12,2
Tapon, murhan tai surman yritys	291	35	12,0
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	22112	2539	11,5
Törkeä varkaus	1950	217	11,1
Vahingonteko, lievä vahingonteko	10327	1104	10,7
Työrikokset	483	49	10,1
Kiristys, törkeä kiristys	286	27	9,4
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	2612	242	9,3
Ympäristörikokset	286	24	8,4
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	3610	277	7,7
Törkeä vahingonteko	194	13	6,7
Vesi-, ilma- tai junaliikennejuopumus	282	11	3,9
Muut seksuaalirikokset	415	12	2,9
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1031	28	2,7
Raiskaus, törkeä raiskaus, raiskaus	811	3	0,4

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista. Lukuihin on sisällytetty rikokset, joita on tehty vähintään sata kappaletta, kuitenkin kaikki henkirikokset ovat luvuissa mukana.

Kuvio 1 kuvaa poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen naisten ja miesten lukumäärien kehitystä vuodesta 1995 vuoteen 2015. Naisten osuus syyllisiksi epäillyistä on kasvanut tarkastelujaksolla. Vuonna 2015 rikoksista epäiltyjen naisten määrä oli 152 854 eli 23 prosenttia epäillyistä, kun vuonna 1995 heitä oli 83 189, mikä oli 14 prosenttia epäillyistä. Naisten suhteellinen osuus on kasvanut niin omaisuus- kuin väkivaltarikoksissakin.

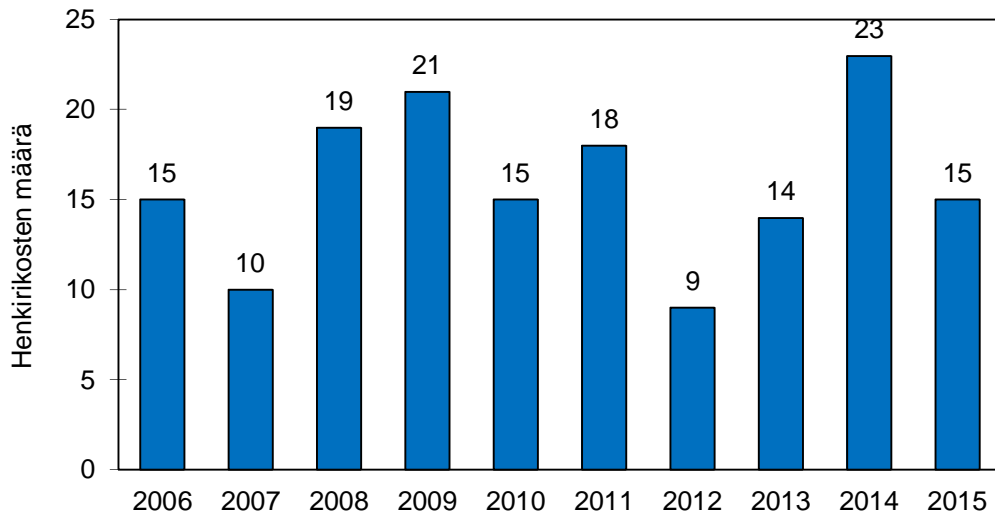

Kuvio 1 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty sukupuolen mukaan 1995–2015

Vuonna 2015 henkirikoksesta (murha, tappo tai surma) epäiltyjä naisia oli 15, mikä oli 17 prosenttia selvitettyjen rikosten epäillyistä. Henkirikoksista epäiltyjen naisten määrä on vaihdellut merkittävästi eri vuosina¹ (kuvio 2). Kokonaisuutena tarkastellen henkirikollisuus on pääosin miesten keskinäistä väkivaltaa. Vuosien 2003–2015 aikana tapahtuneista henkirikoksista 60 prosenttia oli miesten välisiä ja 28 prosenttia sellaisia, joissa mies oli surmannut naisen. Naisten miehiin kohdistamien tekojen osuus oli 9 prosenttia ja naisten keskinäisiä tekoja oli 3 prosenttia. (Lehti 2016.)

Naisten tekemien henkirikosten uhri on yleisimmin joko tekijän puoliso tai seurustelukumppani (35 % tapauksista), tuttava (30 % tapauksista) tai tekijän lapsi (29 % tapauksista). Tyypillisimmät motiivit naisten tekemiin henkirikoksiin olivat parisuhdeongelmat, kiusaamissuhteesta vapautuminen tai ryyppyriidat. (Lehti 2016.)

¹ Viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana henkirikoksiin syylliseksi epäiltyjen naisten määrä oli alimmillaan vuonna 1983, jolloin henkirikoksesta epäiltyjä naisia oli vain neljä. Määrä oli korkeimmillaan vuonna 2002, jolloin naisepäiltyjä oli 24.

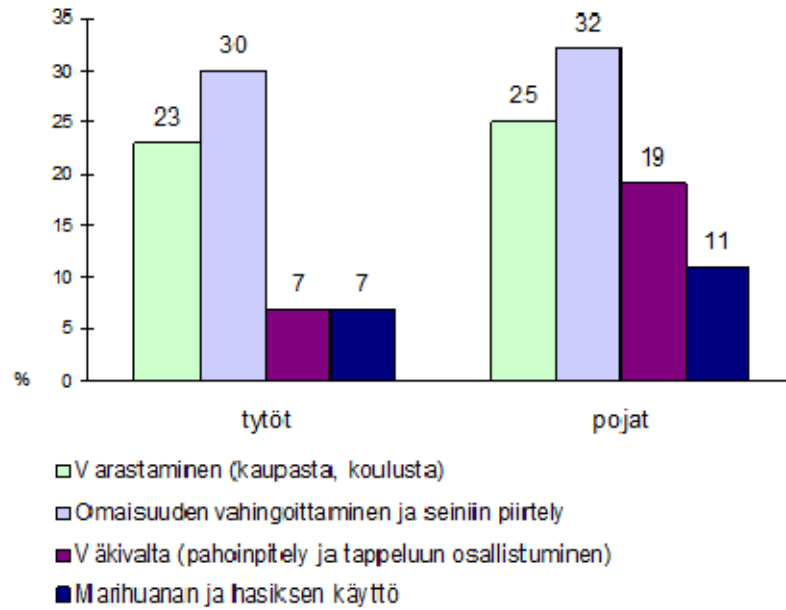
Kuvio 2 Naisten tekemät henkirikokset 2006- 2015. Lähde: Tilastokeskus

Suomalaiset henkirikokset liittyvät läheisesti alkoholin käyttöön ja alkoholinkäyttötilanteisiin. Henkirikoksen tehneistä naisista 61 prosenttia oli teko-hetkellä humalassa, miehistä 79 prosenttia (Lehti 2016).

Merkittäväällä osalla henkirikoksiin syyllistyneistä naisista ja miehistä tiedetään olleen aiempaa väkivalta- ja rikostaustaa. Henkirikoksiin syyllistyneistä naisista puolet oli tuomittu aiemmin vähintään kerran rikoslakirikoksesta rangaistukseen ja 15 prosenttia oli aiemmin suorittanut ehdotonta vankeustuomiota. (Lehti 2016.)

Tyttöjen rikokset kyselytutkimuksen valossa

Kyselytutkimusten avulla pystytään mittaamaan myös viranomaistilastojen ulkopuolelle jäävää rikollisuutta. Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tutkittu 15–16-vuotiaiden nuorten tekemien rikosten ja kiellettyjen tekojen yleisyyttä ja piirteitä kouluissa tehtyjen kyselyjen avulla seitsemän kertaa vuosien 1995–2012 aikana (Salmi 2012a, ks. myös tämän katsauksen nuorisorikollisuutta käsittelevä jakso). Koululaiskyselyn valossa varastaminen ja omaisuuden vahingoittaminen on lähes yhtä yleistä tytöillä ja pojilla, kun taas väkivalta on tytöillä selvästi harvinaisempaa (kuvio 3). Kun tyttöjä ja poikia vertaillaan siten, että tekomäärät otetaan huomioon, sukupuolierot kasvavat (Salmi 2009, 15–16). Rikoskäyttäytymisen kehityssuunnat ovat olleet tytöillä ja pojilla varsin samansuuntaiset vuosien 1995–2012 aikana (Salmi 2012a).

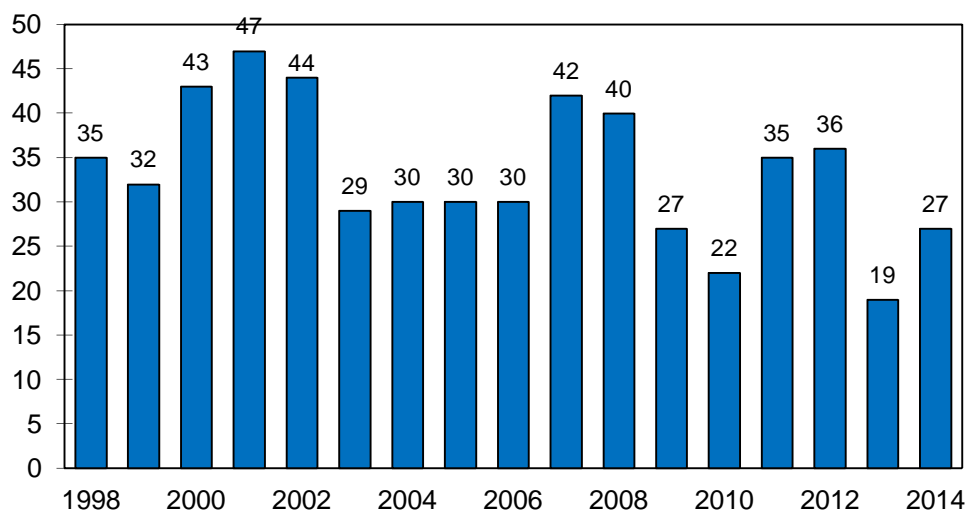

Kuvio 3 Kuluneen vuoden aikana rikoksia tehneiden tyttöjen ja poikien osuus, % 15–16-vuotiaista 2012. Lähde: Krime /Nuorisirikollisuuskysely 2012

2.2 Naiset väkivallan uhreina

Henkirikokset

Kuolemansyytilastojen mukaan vuonna 2014 surmattiin 27 naista (kuvio 4). Surmatut naiset ovat tyypillisesti keski-ikäisiä; vuosina 2003–2014 henkirikoksen kohteeksi joutuneet naiset olivat keskimäärin 42-vuotiaita (Lehti 2016).

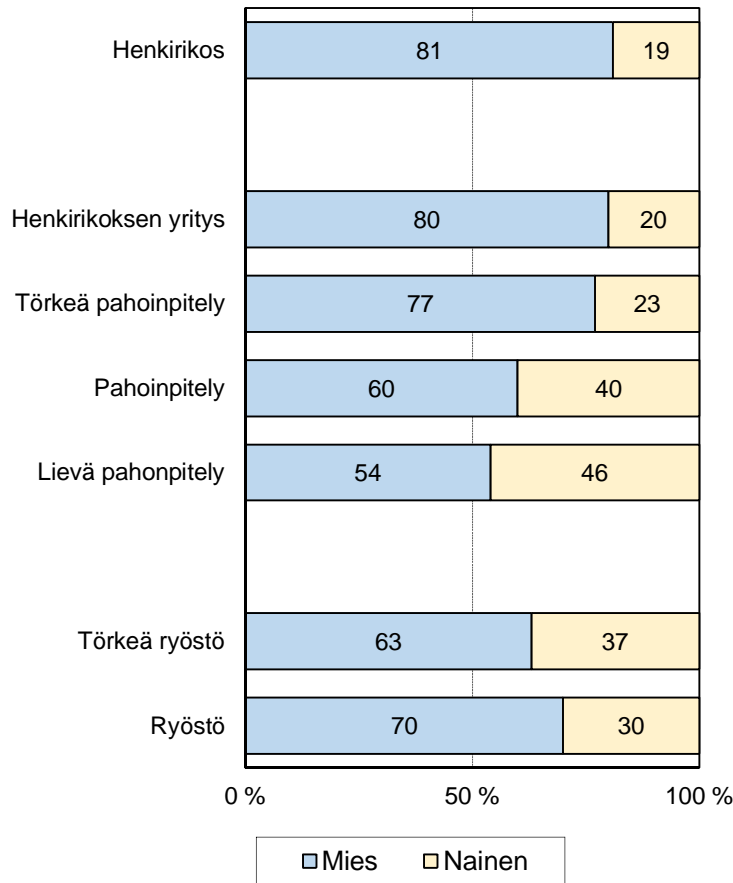
Kuvio 4 Väkivallan seurauksena kuolleita naisia 1998–2014
Lähde: Tilastokeskus, kuolemansyytilasto

Merkittävä osa naisiin kohdistuvista henkirikoksista tapahtuu parisuhteessa. Vuosina 2003–2015 tehdyistä henkirikoksista, joissa uhrina oli aikuinen nainen, noin kaksi kolmasosaa oli sellaisia, joissa tekijänä oli surmatun puoliso, seurustelukumppani tai entinen kumppani. Noin joka viides naisuhri oli joutunut tuttavien surmaamaksi ja viidessä prosentissa tapauksista tekijänä oli uhrielle ennalta tuntematon henkilö. (Lehti 2016.)

Sekä miehiin että naisiin kohdistuvissa henkirikoksissa rikoksen osapuolet ovat usein työelämästä syrjäytyneitä henkilöitä ja alkoholin aiheuttamalla päihtymyksellä on tapahtumissa usein merkittävä rooli. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan naisiin kohdistuvissa henkirikoksissa tekojen motiivi liittyy yleisimmin ongelmiin parisuhteessa ja mustasukkaisuuteen. (Lehti 2009, 19, 21–22; Lehti 2016.)

Naisten osuus poliisin tietoon tulleista väkivallan uhreista

Kuviossa 5 on esitetty väkivaltarikosten uhrien sukupuolijakauma vuonna 2015. Vertailun vuoksi kuviossa on annettu vastaava tieto myös kuolemaan johtaneista henkirikoksista. Miesten osuus uhreista oli pääsääntöisesti sitä suurempi, mitä vakavamman rikosnimikkeestä oli kyse. Naisten osuus rikosten uhreista oli kuitenkin suurempi törkeissä ryöstöissä kuin perusmuotoisissa ryöstöissä. Tätä selittää se, että törkeistä ryöstöistä merkittävä osa kohdistuu kauppoihin ja kioskeihin, joiden myyjistä suuri osa on naisia.

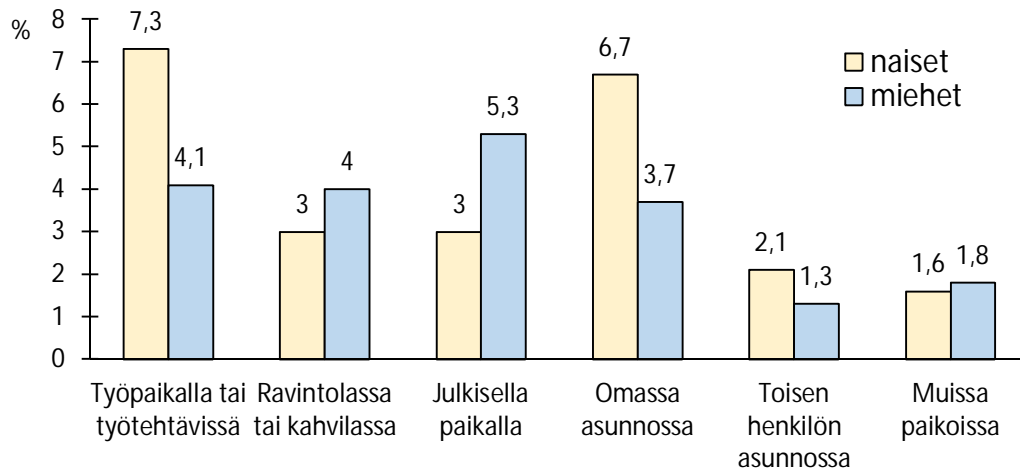
Kuvio 5 Eräiden väkivaltarikosten uhrien sukupuolijakauma, poliisin tietoon vuonna 2015 tulleet rikokset. Laskettu Tilastokeskuksen ja henkirikollisuuden seuranta-järjestelmän (henkirikokset) luvuista

Naisiin kohdistuva väkivalta kyselytutkimusten valossa

Uhritutkimukset ovat kansallisesti edustavaan väestöotokseen perustuvia kyselytutkimuksia. Niiden avulla voidaan kontrolliviranomaisista riippumattomalla tavalla selvittää väkivallan ja muiden rikosten yleisyyttä sekä teonpiirteitä. Suomessa on toteutettu uhritutkimuksia, jotka koskevat sekä naisia että miehiä (esim. Sirén ym. 2010; Heiskanen & Ruuskanen 2010; Danielsson & Kääriäinen 2016) sekä kaksi pelkästään naisia koskevaa uhritutkimusta (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006). Kansainvälistä vertailua naisten kokemasta väkivallasta löytyy Euroopan unionin perusoikeusviraston selvityksestä (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) ja kansainvälisistä uhritutkimuksista (ICVS, esim. van Dijk ym. 2007).

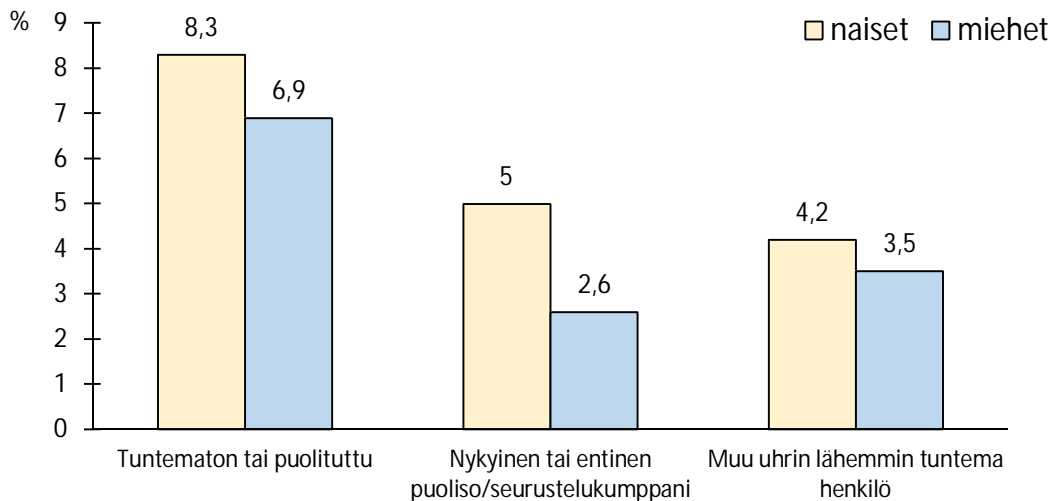
Kuviossa 6 on tarkasteltu vuonna 2015 tehdyn Kansallisen rikosuhritutkimuksen tietoja 15–74-vuotiaiden miesten ja naisten joutumista väkivallan ja uhkailun kohteeksi eri ympäristöissä. Naiset ilmoittivat väkivaltakoke-

musten tapahtuneen yleisimmin omassa asunnossa ja työpaikalla tai työtehtävien yhteydessä. Miehet kohtasivat tyypillisimmin väkivaltaa julkisilla paikoilla ja ravintoloissa. (Danielsson & Kääriäinen 2016.)

Kuvio 6 Eri ympäristöissä väkivallan ja uhkailun kohteeksi joutuneita naisia ja miehiä vuonna 2015, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2015

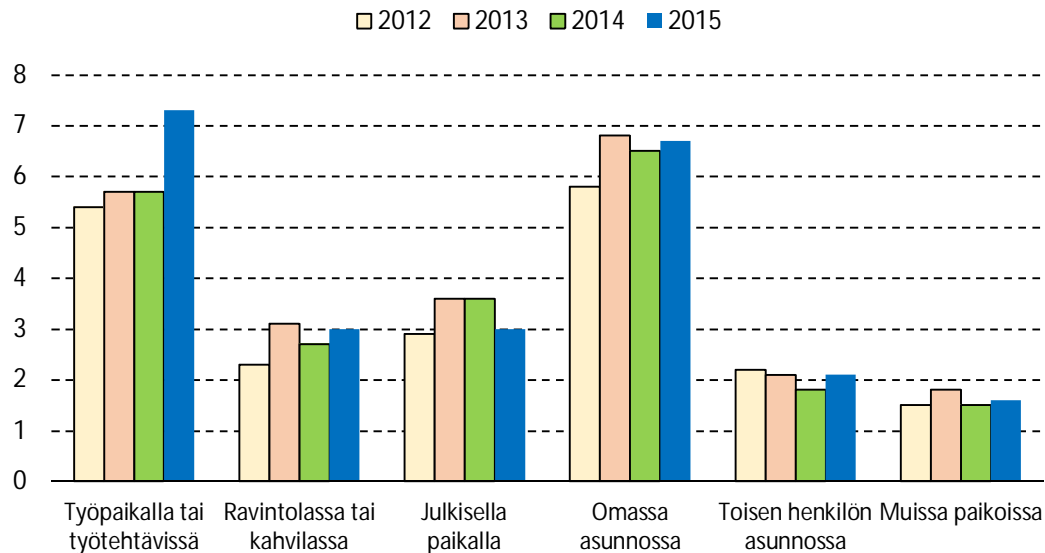
Samassa tutkimuksessa tarkasteltiin väkivaltaa myös väkivallan tekijän mukaan. Kuviosta 7 ilmenee niiden vastaajien osuus, jotka olivat vuoden aikana joutuneet puolison, muun tutun tai tuntemattoman henkilön väkivallan kohteeksi. Sekä naisiin että miehiin kohdistuneessa väkivallassa tyypillisin tekijä oli tuntematon tai puolituttu henkilö. Tuntemattoman tekemä väkivalta oli hieman yleisempää naisten kuin miesten keskuudessa, painottuen erityisesti lievempiin väkivallan muotoihin. Naisiin oli kohdistunut jonkin verran miehiä enemmän parisuhdeväkivaltaa (parisuhdeväkivallasta tarkemmin ks. Danielsson & Salmi 2013). Muiden läheisten henkilöiden taholta tullut väkivalta oli lähes yleistä naisille ja miehille. (Danielsson & Kääriäinen 2016.)

Kuvio 7 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2015, %. Lähde: Krimo/Kansallinen rikosuhritutkimus 2015

Miesten ja naisten kokeman fyysisen väkivallan yleisyys pysyi kokonaisuutena tarkastellen varsin vakaana 1980-luvulta 2000-luvun alkuun asti niin, että fyysistä väkivaltaa kohdistui miehiin hukan enemmän kuin naisiin (Siren ym. 2010). Huomattavin laadullinen muutos on kuitenkin tapahtunut siinä, että työssä tapahtunut, naisiin kohdistuva väkivalta ja uhkailu lisääntyivät 2000-luvulla. Työpaikalla koetussa väkivallassa tekijänä on useimmiten potilas tai asiakas. Myös ravintolassa koettu väkivalta on ollut hieman yleisempää 2000-luvulla kuin aiemmin. Naisten kokema perheväkivalta on pysynyt jokseenkin samalla tasolla ja katuväkivalta harvinaistunut (Sirén ym. 2010). Luultavasti juuri työpaikkaväkivallan kasvun myötä naisiin kohdistuu nykyisin jonkin verran enemmän väkivaltaa kuin miehiin: vuonna 2015 naisista 5,5 prosenttia ilmoitti saaneensa väkivallan seurauksena fyysisen vamman kun vastaava luku miehille oli 3,5 prosenttia (Danielsson & Kääriäinen 2016).

Jos katsomme naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tapahtumapaikan mukaan 2010-luvulla, huomaamme, että tavallisimmin väkivaltatilanne on tapahtunut vastaajan omassa asunnossa (kuvio 8). Poikkeuksen tekee kuitenkin uusin, vuoden 2015 mittauksen tulos, jonka mukaan työpaikalla tapahtuva väkivalta on ollut jo yleisempää kuin omassa asunnossa tapahtunut väkivalta. Tulevien vuosien mittaukset tulevat näyttämään, onko kysymyksessä satunnaista pysyvämpi muutos.

Kuvio 8 Erityyppisen väkivallan ja uhkailun kohteeksi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana joutuneet naiset vuosina 2012–2015 (% kyselyihin vastanneista).
Lähde: KRT 2012–2015

Tytöt rikosten uhreina

Nuorisorikollisuuskyselyissä mitataan rikoskäyttäytymisen lisäksi nuorten joutumista rikosten uhreiksi (Salmi 2012a). Tyypillisimpiä uhrikokemuksia yhdeksäsluokkalaisille tytöille ja pojille olivat varkaudet ja omaisuuden vahingoittaminen. Vuoden 2012 kyselyssä 22 prosenttia tytöistä ja 23 prosenttia pojista ilmoitti, että heiltä oli vuoden aikana varastettu omaisuutta. Fyysisistä väkivaltaa kokeneita tyttöjä oli 12 prosenttia ja väkivallan uhkaa kokeneita 16 prosenttia. Vastaavat osuudet pojilla olivat 19 prosenttia ja 22 prosenttia.

Kaikista kyselyssä mukana olleista uhrikokemuksista tytöille yleisempiä olivat sähköinen kiusaaminen, seksuaalinen häirintä ja vanhempien kuritusväkivalta. Pojille yleisempiä kokemuksia taas olivat omaisuuden vahingoittaminen, väkivallalla uhkaaminen, fyysinen väkivalta sekä uhkaamalla varastaminen. Yhtä yleistä tytöille ja pojille oli varkauden ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen kuten myös etnisyyteen tai mielipiteisiin perustuvan väkivallan ja uhkailun kokeminen. Uhrikokemusten kehityssuunnat ovat olleen tytöillä ja pojilla varsin samansuuntaiset vuosien 1998–2012 aikana. Kokonaisuutena tarkastellen uhrikokemusten yleisyydessä ei ole tapahtunut suuria muutoksia ko. aikavälillä (Salmi 2012a, ks. myös tämän katsauksen nuorisorikollisuutta käsittelevä jakso).

Yhteenveto

- § Lähes joka neljäs (23 %) poliisin rikoksesta epäilemä henkilö on nainen.
- § Naisten osuus rikoksista epäillyistä on lisääntynyt viime vuosikymmeninä.
- § Nuorisorikollisuuskyselyt osoittavat, että varkaudet ja vahingonteot ovat 15–16-vuotiaille tytöille lähes yhtä yleistä kuin saman ikäisille pojille. Väkivallan tekeminen on kuitenkin tytöille poikia harvinaisempaa.
- § Kyselytutkimusten perusteella naiset kokevat väkivaltaa ja uhkailua nykyisin hiukan useammin kuin miehet. Vakavimmat väkivallan muodot (henkirikokset, niiden yritykset ja törkeät pahoinpitelyt) kohdistuvat kuitenkin useammin miehiin.
- § Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan naiset kohtaavat tyypillisimmin väkivaltaa kotonaan ja työpaikoillaan. Miehet kokevat yleisimmin väkivaltaa julkisilla paikoilla ja ravintoloissa.
- § Vuoden 2012 nuorisorikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille tytöille poikia yleisempiä uhrikokemuksia olivat sähköinen kiusaaminen, seksuaalinen häirintä ja vanhempien kuritusväkivalta. Pojille tyypillisempi uhrikokemuksia olivat väkivallalla uhkaaminen, fyysinen väkivalta ja uhkaamalla varastaminen.

3 Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus

Hannu Niemi & Martti Lehti

3.1 Johdanto

Suomessa asuvien ulkomailla syntyneiden henkilöiden määrä on kasvanut viimeisen neljännesvuosisadan aikana 260 000 henkilöllä, Suomessa asuvien vieraskielisten määrä puolestaan 305 000 henkilöllä. Vieraskieliset muodostivat väestöstä vuonna 1990 puoli prosenttia, vuonna 2015 osuus oli kuusi prosenttia. Myös ulkomaalaisten lyhytaikaiset vierailut ovat lisääntyneet huomattavasti 1990-luvun alun jälkeen, pelkästään viimeisten kymmenen vuoden aikana yli kolmella miljoonalla vierailulla vuodessa. Rajahaastattelututkimuksiin perustuvan arvion mukaan ulkomaalaiset tekivät Suomeen vuonna 2012 kaikkiaan 7,6 miljoonaa vierailua viipyen maassa yhteensä 30 miljoonaa henkilövuorokautta (Lehti ym. 2014b). Tulevaisuudessa on ennakoitu maahanmuuton lisääntyvän entisestään. Tänne muuttaneet ovat varsin moninainen joukko ihmisiä. He ovat tulleet eri maista, eri syistä ja asuvat täällä erilaisilla statuksilla. Valtaosin maahanmuuttajamme ovat kuitenkin saapuneet kulttuurisesti Suomelle suhteellisen läheisiltä alueilta ja varsin moni on Suomesta aikanaan muuttaneiden jälkeläisiä. Vuonna 2013 Suomessa asuneista ulkomailla syntyneistä 45 prosenttia oli kotoisin naapurimaistamme, kaksi kolmesta oli muuttanut joko Euroopasta tai Pohjois-Amerikasta. Ulkomailla syntyneistä 16 prosentin äidinkieli oli suomi ja neljän prosentin ruotsi tai saame, 38 prosenttia oli Suomen kansalaisia.

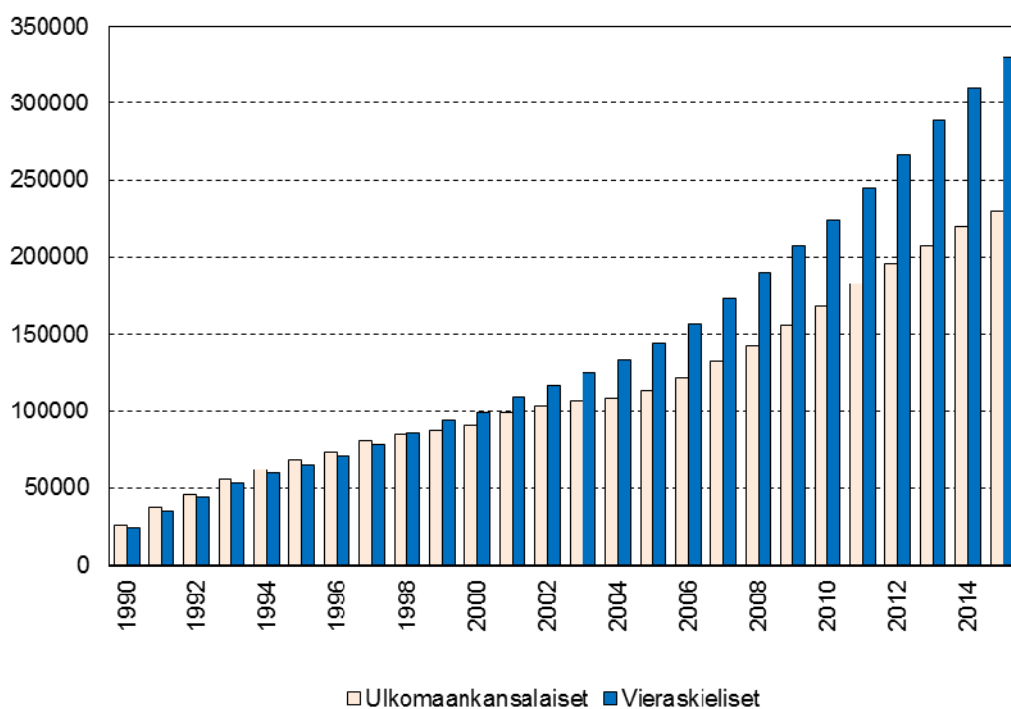
Maahanmuuttajakäsitteellä ei ole lainsäädäntöön perustuvaa määritelmää, vaan maahanmuuttajuus määritellään yhteydestä riippuen toisistaan poikkeavien käsitteiden avulla. Tilastokeskus käyttää kolmea pääperustetta erotellessaan ryhmää kantasuomalaisista: kansalaisuutta, syntymämaata ja äidinkieltä, lisäksi henkilöllä tulee olla vakituinen asuinpaikka Suomessa. Henkilöt, jotka eivät ole kirjoilla täällä, määritellään ulkomaalaisiksi. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa turvapaikanhakijat.

Seuraavassa maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten rikollisuuden pitkän aikavälin kehitystä Suomessa kuvataan pääosin kansalaisuuden käsitteen avulla, syynä on se, että tiedot on poliisitilastosta saatavissa vain kansalaisuuden ja vakituisen asuinpaikan perusteella eriteltyinä. Kansalaisuus ei ole rikollisuutta tutkittaessa paras mahdollinen maahanmuuttajuuden määrittelyperuste, sillä rikostuomiot ovat yleensä (myös Suomessa) este asuinmaan kansalaisuuden saamiselle. Tämän johdosta maassa vakituisesti asuvien ulkomaan kansalaisten ryhmään kasaantuvat eniten rikoksia tekevät maahanmuuttajat. Kansainvälisissä tutkimuksissa käytetäänkin useimmiten syntymämaata määrittelyperusteena. Sitä on käytetty myös tässä luvussa maa-

hanmuuttajien rikollisuuden erityispiirteitä koskevassa tarkastelussa, samoin jaksossa, joka kuvaa maahanmuuttajia rikosten uhreina. Poliisitilastossa ulkomaan kansalaisten ryhmään luetaan sekä Suomessa vakituisesti asuvat ulkomaankansalaiset että maassa lyhytaikaisesti vierailevat. Rikollisuustiedot tulee tämän johdosta aina eritellä myös asuinmaan pohjalta ennen niiden käyttöä. Oman erityisryhmänsä muodostavat turvapaikanhakijat, joiden oleskelun pysyvyys ja kesto voi olla hyvin epämääräinen. Poliisitilastossa heidät luetaan ulkomailla asuvien ryhmään. Ulkomaan kansalainen voi olla myös alun perin suomalainen, joka on muuttanut toiseen maahan ja saanut vieraan maan kansalaisuuden. Ulkomaalaiseen voitaisiin tällöin hyvällä syyllä rinnastaa suomalainen, joka on pysyvästi asettunut asumaan ulkomaille. Lisäksi osa Suomen kansalaisista on syntyperältään ulkomaalaisia.

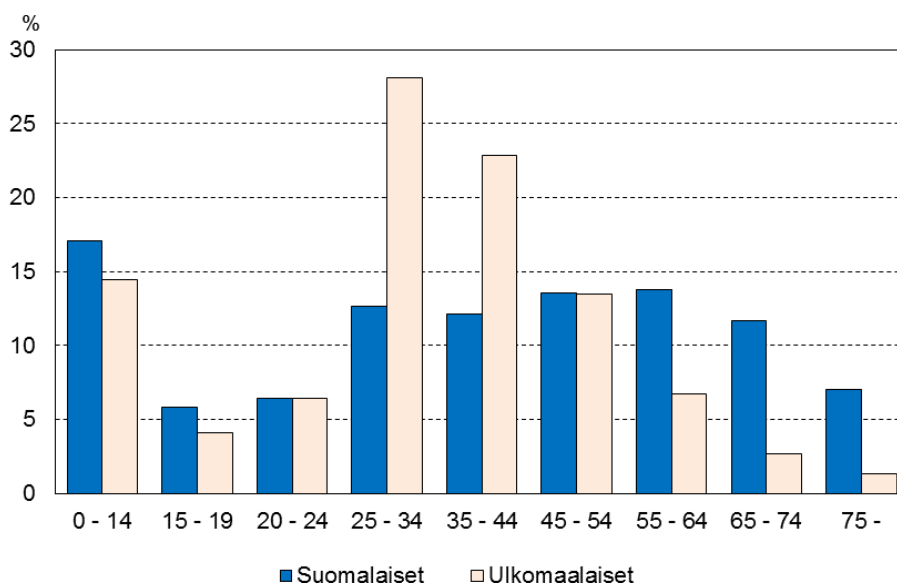
Vuonna 2015 Suomessa asui 230 000 ulkomaan kansalaista. Määrä lisääntyi edellisestä vuodesta viisi prosenttia, vuoteen 1990 (26 000 ulkomaalaista) verrattuna se oli lähes yhdeksänkertainen.¹ Ulkomaan kansalaisten osuus Suomessa asuvasta väestöstä oli neljä prosenttia. Vieraskielisiä henkilöitä Suomessa asui vuonna 2015 yhteensä 329 600. Tuorein tieto ulkomailla syntyneiden määrästä on vuodelta 2014: 322 000. Vieraskielisistä siis osa oli Suomen kansalaisia ja monet myös Suomessa syntyneitä, vastaavasti ulkomailla syntyneistä joka viides puhui äidinkielenään suomea tai muita kansalliskieliä, lähes 40 prosenttia oli Suomen kansalaisia. Viime vuosina eniten henkilöitä on muuttanut Suomeen Virosta, Venäjältä, Irakista, Somaliasta ja Kiinasta. Maamme syrjäinen sijainti on 2000-luvulla ohjannut muualta kuin lähialueilta tulevan muuttoliikkeen pääasiassa muihin Euroopan unionin maihin. Vuoden 2015 loppuvuoden tilanne, jolloin Suomi väestöön suhteutettuna oli yksi Euroopan unioniin suuntautuneen järjestäytymättömän muuttoliikkeen pääkohdemaista, oli hyvin poikkeuksellinen. Viime syksyn muuttovirta ei vielä näy väestötilastoissa, sillä pääosalle maahanmuuttajista ei toistaiseksi ole myönnetty oleskelulupaa ja he eivät siten kuulu maassa vakituisesti asuvaan väestöön. Mikäli kuitenkin runsas kolmasosa syksyn 2015 maahanmuuttajista saa oleskeluluvan (kuten ulkomaalaisvirasto on arvioinut), Suomessa asuvan arabiankielisen väestön määrä tulee parin seuraavan vuoden aikana lähes kaksinkertaistumaan.

¹ Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä on lisääntynyt vuosittain 5–10 % vuodesta 2005 lähtien. Selvästi eniten on kasvanut Viron kansalaisten määrä. Se on kolminkertaistunut viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Vuonna 2015 äidinkielen perusteella suurimmat maahanmuuttajaryhmät olivat venäjänkieliset (72 450), vironkieliset (48 100) ja somalinkieliset (17 900).

Kuvio 1 Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ja vieraskieliset henkilöt, 1990–2015

Vieraskielisestä väestöstä 49 prosenttia ja ulkomaan kansalaisista 46 prosenttia asui vuonna 2015 pääkaupunkiseudulla. Maahanmuuttajataustaisten osuus pääkaupunkiseudun väestöstä oli 14 prosenttia, ulkomaan kansalaisten yhdeksän prosenttia. Pääkaupunkiseudun jälkeen maahanmuuttajataustaisten väestön osuus oli kaupungeista korkein Maarianhaminassa (10 %), Turussa (10 %), Kotkassa (9 %) ja Tampereella (7 %). Maalaiskunnista maahanmuuttajataustaisia oli väestöstä suhteellisesti eniten Närpiössä (12 %), Korsnäsissä (10 %) ja Virolahdella (7 %).

Kuvio 2 Suomessa asuvien miesten väestöosuus (%) eri ikäryhmissä kansalaisuuden mukaan 2015

Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten ikärakenne poikkeaa selvästi Suomen kansalaisten ikärakenteesta. Lasten ja nuorten osuuksissa ei ole merkittäviä eroa, mutta keski-ikäisten (25–44 v.) osalta maahanmuuttajien osuudet ovat noin kaksinkertaiset verrattuna suomalaisten vastaaviin väestöosuuksiin. Vanhusväestössä maahanmuuttajien osuus on puolestaan vähäinen ja suomalaisten osuus suuri. Toisaalta myös maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja niin ikä- kuin sukupuolirakenteessakin. Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneet väestöryhmät ovat miesvaltaisia ja keski-ikältään suhteellisen nuoria, kun esimerkiksi Venäjältä muuttaneista valtaosa on keski-ikäisiä naisia. Myös sijoittumisessa työmarkkinoille on eroja maahanmuuttajaryhmien välillä: muun muassa työikäisten nepalilaisten, filippiiniläisten ja virolaisten työllisyysaste on huomattavasti korkeampi kuin kantaväestön, kun esimerkiksi Lähi-idästä muuttaneista töissä on alle 30 prosenttia ja Somaliasta muuttaneista alle 20 prosenttia. Erot koulutusteessa, niin ensimmäisen kuin toisenkin polven maahanmuuttajilla, ovat niin ikään suuria maahanmuuttajaryhmien välillä. Jäljempänä jaksossa 3.3 tehdyissä tarkasteluissa maahanmuuttajien ja kantaväestön rikollisuutta on tarkasteltu siten, että sosiodemografiset rakenne-erot on vakioitu (eli niiden vaikutus rikollisuustasoihin on eliminoitu).

Tässä luvussa nojaututaan pitkälti viranomaisten tuottamaan tietoon rikollisuudesta. Kyselytutkimusten mukaan väestöryhmien väliset erot kokonaisrikollisuudessa ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin viranomaisten tietoon tullessa rikollisuudessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2013 tekemässä maahanmuuttajien rikollisuutta koskevassa tutkimuksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että ilmirikollisuudesta kertovat viranomaistilastot antaisivat olennaisesti toisenlaisen kuvan väestöryhmien välisistä rikollisuustasoiroista tai rikoksen uhriksi joutumisriskieroista kuin kokonaisrikollisuutta kuvaavista kyselytutkimuksista saatavat tiedot (Salmi ym. 2014).

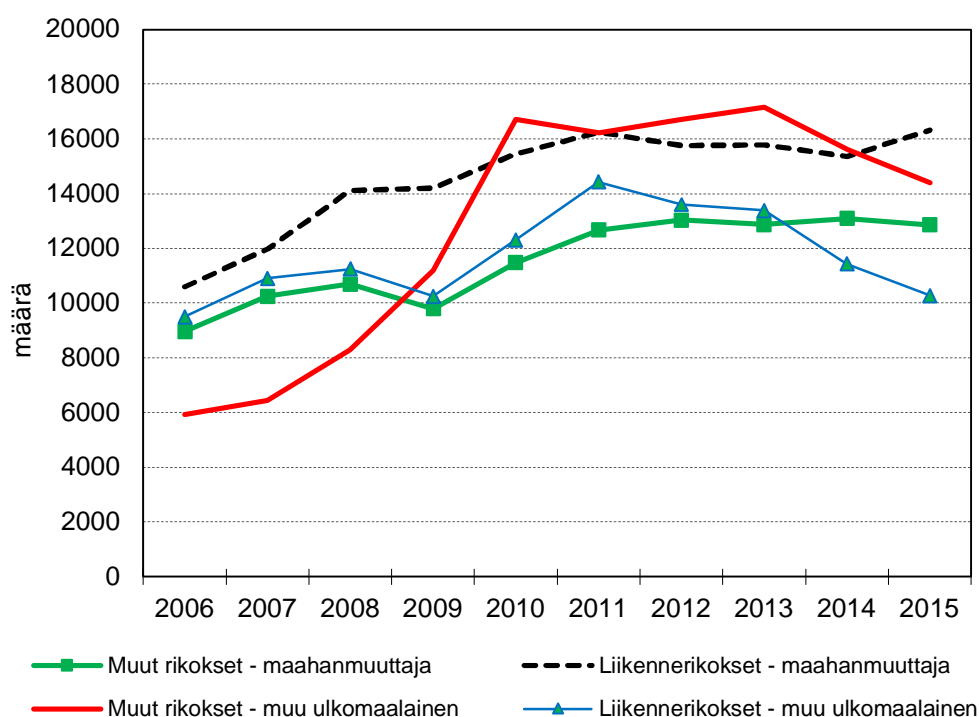
Seuraavassa käsitellään ensin maahanmuuttajien ja muiden ulkomaan kansalaisten Suomessa tekemien rikosten määrää ja luonnetta viime vuosiina. Sen jälkeen tarkastellaan maahanmuuttajien rikollisuutta selittäviä tekijöitä ja rikollisuuden kansainvälistymistä. Jakson lopussa käsitellään vielä maahanmuuttajia rikosten uhreina Suomessa.

3.2 Ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne 2006–2015

Rikostilastotietoja on saatavissa epäillyn kansalaisuuden pohjalta eriteltyinä vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien.

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikenne-rikokset ja tieliikennelain liikenne-rikkomukset) syylliseksi epäillyistä oli vuonna 2015 ulkomaan kansalaisia kaikkiaan 27 260 henkilöä (12,5 % kaikista epäillyistä) ja 28 445 henkilöä (13 % kaikista epäillyistä) vuonna 2014. Näistä epäillyistä vajaa puolet (12 857 henkilöä eli 47 % epäillyistä) oli sellaisia, joilla oli kotipaikka Suomessa ja loput turisteja tai muita Suomessa vierailleita ulkomaalaisia vuonna 2015. Satunnaisesti Suomessa oleskelevien ulkomaalaisten rikosmäärä on noin kolminkertaistunut vuodesta 2006 (ks. kuvio 3). Suomalaisista muita kuin syntyperäisiä Suomen kansalaisia oli rikoksista epäiltyinä 9 825 henkilöä (4,5 % kaikista epäillyistä) vuonna 2015. Kansalaisuudeltaan tuntemattomia oli 0,2 prosenttia kaikista epäillyistä vuonna 2015 (339 henkilöä).

Liikenne-rikokseen ja liikenne-rikkomukseen syylliseksi epäiltyjä ulkomaan kansalaisia oli yhteensä 26 584 (6 % kaikista näihin rikoksiin epäillyistä) vuonna 2015. Näistä maahanmuuttajia oli yli puolet (61 %).

Kuvio 3 Liikenne-rikokseen ja muihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen maahanmuuttajien (ulkomaan kansalaiset) ja muiden ulkomaalaisten (ei kotipaikkaa Suomessa) määrä vuosina 2006–2015

Maahanmuuttajien rikollisuus virallistilastojen valossa

Maahanmuuttajat ovat joko oleskeluluvan saaneita ulkomaan kansalaisia tai Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomailla syntyneitä henkilöitä, joilla on pysyvä asuinpaikka Suomessa. Ulkomaan kansalaiset voidaan asumisen jatkuvuuden tai pysyvyyden perusteella rinnastaa maassa asuvaan kantaväestöön. Maahanmuuttajien ja kantaväestöön kuuluvien rikollisuutta ja rikosten uhriksi joutumista voidaan näin vertailla keskenään. Tässä ulkomaalaisiksi maahanmuuttajiksi luetaan kuitenkin vain Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset. Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomaalaisia ja ulkomaalais-taustaisia suomalaisia tarkastellaan suomalaisina eli kantaväestöön kuuluvina. Suomen kansalaisuuden saaneista rikoksiin syyllistyneistä ulkomaalaisista on vuosittain noin puolet Ruotsissa syntyneitä ja voikin arvella, että monella heistä on suomalaiset sukujuuret.

Seuraavassa asetelmassa on esitetty Suomessa asuvien rikoksesta epäiltyjen ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus (%) poliisin tietoon tulleista selvitetystä rikoksista ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ja osuus (%) koko väestöstä vuosina 2010–2015.

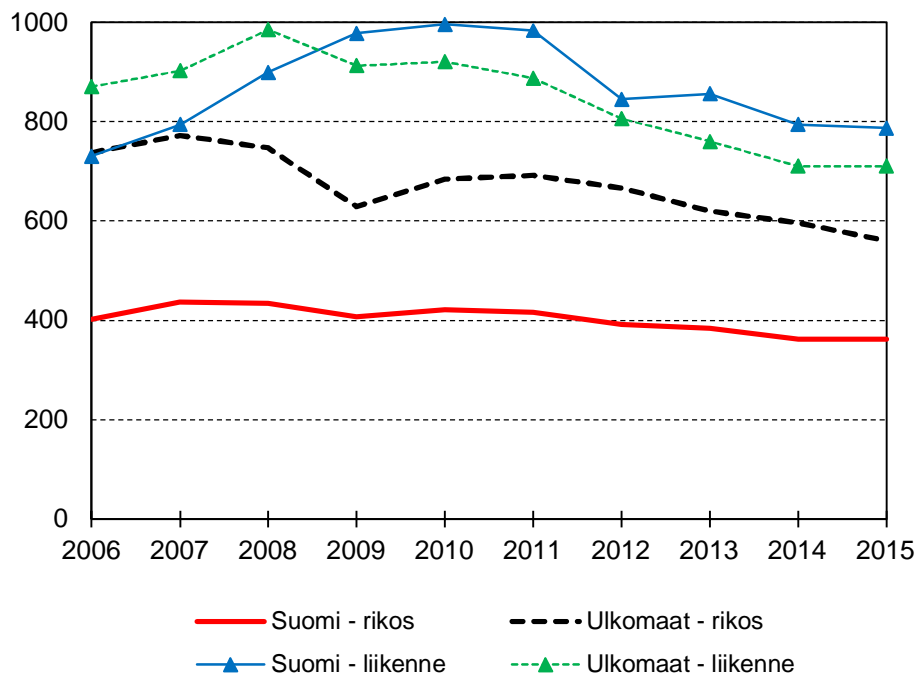
	2010	2011	2012
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	11 486	12 675	13 029
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	4,6 %	5,1 %	5,5 %
Liikenne rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	15 450	16 239	15 751
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	2,8 %	3,0 %	3,3 %
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	167 954	183 133	195 511
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	3,1 %	3,4 %	3,6 %
	2013	2014	2015
Rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	12 866	13 085	12 857
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	5,5 %	6,0 %	5,9 %
Liikenne rikoksesta epäiltyjen Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä	15 774	15 599	16 310
<i>Osuus selvitetystä rikoksista %</i>	3,3 %	3,5 %	3,7 %
Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset	207 511	219 675	229 765
<i>Osuus koko väestöstä %</i>	3,8 %	4,0 %	4,2 %

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. rikoslain 23 luvun liikenne rikokset ja tieliikennelain liikenne rikkomukset) syylliseksi epäiltyjä maahanmuuttajia oli lähes 13 000 henkilöä (6 % kaikista epäillyistä). Maahanmuuttajien tekemien rikosten määrä on lisääntynyt 43 prosenttia viimeisen kymmenen vuoden aikana (ks. edellä kuvio 3). Samalla aikavälillä Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä on kuitenkin kasvanut vielä enemmän eli lä-

hes kaksinkertaiseksi. Maahanmuuttajien tekemäksi epäiltyjen rikosten osuus kaikista epäillyistä on sen sijaan kasvanut vuosikymmenen (2001–2010) ensimmäisen puoliskon 3,5–4 prosentin tasolta 4–5 prosentin tasolle vuosikymmenen jälkimmäisellä puoliskolla. Osuuden nousu on jatkunut edelleen viime vuosina eli siis noin kuusi prosenttia vuosina 2014–2015. Maahanmuuttajaväestön osuus on kymmenen vuoden kuluessa kasvanut kahdesta prosentista neljään prosenttiin.

Liikenne rikoksiin ja liikenne rikkomuksiin syylliseksi epäiltyjä maahanmuuttajia oli noin 16 300 (4 % kaikista epäillyistä) vuonna 2015. Liikenne rikoksista epäiltyjen maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt 54 prosenttia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana (kuvio 3). Vuosikymmenen alkupuoliskolla maahanmuuttajaepäiltyjen osuus oli 2–2,5 prosenttia kaikista epäillyistä ja jälkipuoliskolla 2,5–3 prosenttia. Myös tämä osuus on viime vuosina jatkanut kasvuaan ja oli 4 prosenttia vuonna 2015.

Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain epäiltyinä muista kuin liikenne rikoksista ja liikenne rikkomuksista heidän väestöosuutensa nähden noin 1,5–2 kertaa useammin kuin suomalaiset (kuvio 4).

Kuvio 4 Liikenne rikoksista (RL 23 ja TLL) ja muista rikoksista epäiltyjen suomalaisten ja Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä väestön 10 000 asukasta kohti kansalaisuuden mukaan vuosina 2006–2015

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset (pl. rikoslain 23 luvun liikenne-rikokset ja tieliikennelain liikenne-rikkomukset) syylliseksi epäilty ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuonna 2015

Kansalaisuus	Epäiltyjä, joiden kotipaikka Suomessa	Kansalaisia Suomessa	Epäiltyjä 1 000 henkeä kohti	Epäiltyjä, joilla ei kotipaikkaa Suomessa
Viro	2 627	50 367	52	3 162
Venäjä	1 465	30 813	48	4 055
Irak	1 026	7 073	145	730
Somalia	1 426	7 261	196	121
Romania	116	2 513	46	1 321
Ruotsi	643	8 174	79	373
Turkki	452	4 595	98	100
Liettua	34	1 456	23	35
Kongon dem.tasavalta	372	1 904	195	8
Afganistan	332	3 741	89	37
Latvia	66	1 791	37	302
Muut	5 724	110 077	52	4 159
Yhteensä	12 857	229 765	56	14 403

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Suurimman rikoksista epäiltyjen maahanmuuttajaryhmän muodostivat virolaiset (20 %) ja venäläiset (11 %) sekä kolmantena somalit (11 %) vuonna 2015 (taulukko 1). Liikenne-rikoksiin epäillyistä yli puolet kaikista maahanmuuttajaepäillyistä oli virolaisia (27 %), venäläisiä (12 %), ruotsalaisia (5 %), irakilaisia (5 %) ja turkkilaisia (5 %) (taulukko 2).

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet liikenne-rikokset ja liikenne-rikkomukset syylliseksi epäilty ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuonna 2014

Kansalaisuus	Epäiltyjä, joiden kotipaikka Suomessa	Kansalaisia Suomessa	Epäiltyjä 1 000 henkeä kohti	Epäiltyjä, joilla ei kotipaikkaa Suomessa
Viro	4 334	50 367	86	3 690
Venäjä	2 008	30 813	65	2 733
Ruotsi	850	8 174	104	616
Irak	864	7 073	122	21
Turkki	781	4 595	170	59
Muut	7 473	128 743	58	3 155
Yhteensä	16 310	229 765	71	10 274

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten eri kansallisuuden perusteella laskettuun väestömäärään suhteutettu syylliseksi epäiltyjen osuus muissa kuin liikenne-rikoksissa oli vuonna 2015 korkeampi kuin virolaisilla ja venäläisillä esimerkiksi somalialaisilla (20 %) ja irakilaisilla (15 %). Venäläisillä ja virolaisilla tämä

osuus on viisi prosenttia, mikä on jonkun verran enemmän kuin suomalaisilla (3,6 %) (taulukko 1).

Liikenne rikosten osalta vastaava väestömäärään suhteutettu osuus oli korkein turkkilaisilla (17 %). Venäläisillä ja virolaisilla osuus oli suunnilleen yhtä suuri kuin suomalaisilla (6–10 %) (taulukko 2).

On huomattava, että useiden rikosten kasautuminen pienehkölle rikosaktiiville joukolle nostaa tällaisia suhdelukuja, koska sama henkilö voi esiintyä useampaan kertaan tilastossa rikoksista epäiltynä. Tämä seikka on syytä pitää mielessä vertailtaessa poliisitilaston tietoja eri ulkomaalaisryhmien rikoksiin syyllistymistä Suomessa. Jäljempänä jakson 3.3 rikollisuustasolaskelmista kasautumisen vaikutus on eliminoitu poistamalla niistä kaikki useampikertaiset rikosepäilykirjaukset. Kuten voidaan havaita, maahanmuuttajaryhmien keskinäinen järjestys on kasautumisvaikutuksen poiston jälkeenkin hyvin samanlainen kuin poliisitilaston antama.

Liikenne rikosten jälkeen maahanmuuttajat syyllistyvät useimmin varkauksiin ja pahoinpitelyihin. Suomessa asuvat ulkomaalaiset ovat vuodesta toiseen suhteellisesti useimmin epäiltyinä raiskauksista. Raiskausrikoksiin syyllistyvien suurta osuutta voidaan pitääkin maahanmuuttajien rikollisuuden selkeänä erityispiirteenä kantaväestön rikollisuuteen verrattuna (taulukko 3). Muita yhtä vahvoja poikkeamia maahanmuuttajien ja kantaväestön rikollisuudessa ei ole havaittavissa tilastojen perusteella. Suomessa ei ole esimerkiksi sellaisia merkittäviä etnisiä rikollisjengejä kuin muissa Pohjoismaissa. Silti meilläkin esiintyy aika ajoin ulkomaalaistaustaisten nuorten ryöstö- ja väkivaltarikollisuutta, joka usein kohdistuu muihin nuoriin.

Taulukko 3 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen maahanmuuttajien määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 2014 ja 2015

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	2014	2015	2014	2015
Liikenne rikos*	14 678	15 324	3,4 %	3,6 %
Varkaus	2 876	2 846	4,9 %	5,1 %
Pahoinpitelyt	2 497	2 381	9,2 %	9,2 %
Liikennejuopumus	921	986	5,0 %	5,4 %
Petokset	869	882	4,8 %	4,0 %
Huumausainerikos	1 118	1 228	5,4 %	5,6 %
Ryöstö	137	131	8,8 %	8,4 %
Muut seksuaalirikokset	180	170	11,7 %	11,8 %
Raiskaus	121	146	16,9 %	18,0 %
Henkirikokset	4	7	4,0 %	7,8 %
Kaikki rikokset	28 684	29 167	4,3 %	4,4 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Ei sisällä liikennejuopumuksia.

Muiden ulkomaalaisten rikollisuus

Edellisessä jaksossa käsitelimme maahanmuuttajien eli Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten rikollisuutta. Tässä jaksossa käsittelemme Suomessa lyhytaikaisesti oleskelevien ulkomaalaisten Suomessa tekemiä rikoksia. Heidän rikollisuutensa jakautuu kahteen suhteellisen selvään ryhmään. Väkivalta- ja raiskausrikokset ovat valtaosin hetken mielijohdeesta, suuttumuksesta tai rikostilaisuuden tarjoutuessa tehtyjä eli saman tyyppisiä kuin mihin suurin osa kantaväestönkin rikoksiin epäilyistä syyllistyy. Ulkomailla asuvien Suomessa tekemät omaisuusrikokset ovat sen sijaan nykyisin huomattavalta osin ennalta suunniteltuja ja yleensä järjestäytyneiden rikollisryhmien suorittamia (ks. tarkemmin Lehti ym. 2014b).

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa (pl. liikenne-rikokset ja -rikkomukset) syylliseksi epäiltyjä ulkomaalaisia oli 14 403 henkilöä (6,6 % kaikista epäillyistä) vuonna 2015, mikä on kuusi prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Näiden rikosten määrä on kaksin- kolminkertaistunut vuodesta 2006, mutta vähentynyt kuitenkin parina vuonna vuoden 2013 jälkeen (ks. edellä kuvio 3). Osin taustalla on vierailijamäärien kasvu. Tilapäisesti Suomessa vierailevien henkilöiden vuosittaisista määristä, maassa oleskelun syistä ja pituudesta on saatavissa suhteellisen luotettavia arvioita raja-haastattelututkimuksista ja majoitustilastoista. Niiden mukaan ulkomaalaisten tekemien vuotuisten vierailujen määrä kasvoi vuodesta 2003 vuoteen 2012 4,6 miljoonasta 7,6 miljoonaan, 65 prosenttia, maassa oleskeluvuorokausina mitattuna kasvu oli vieläkin suurempi. Vuosina 2014–2015 tapahtuneeseen rikosten vähentymiseen on osaltaan vaikuttanut venäläisten maa-hantulijoiden vähentyminen. Ulkomaalaisten tekemien omaisuusrikosten lisääntymisen taustalla on kuitenkin myös muita syitä, joista keskeisin on järjestäytyneiden ulkomaalaisten liigojen toiminnan lisääntyminen Suomessa (Lehti ym. 2014b).

Rikoksista epäiltyjen ulkomaalaisten määrä on ollut viime vuosina myös suurempi kuin maahanmuuttajaepäiltyjen määrä. Aiemmin maahanmuuttajien tekemien rikosten määrät olivat yleensä suurempia kuin muiden ulkomaalaisten tekemien rikosten määrät.

Liikenne-rikoksiin ja liikenne-rikkomuksiin syylliseksi epäiltyjä ulkomaalaisia oli noin 10 300 (2,3 % kaikista epäillyistä) vuonna 2015. Määrä on vähentynyt 10 prosenttia edellisestä vuodesta ja lähes kolmanneksen (29 %) vuodesta 2011, mikä johtuu suurelta osalta venäläisten turistien vähentymisestä. Ulkomaalaisten osuus näihin rikoksiin epäilyistä ei ole kuitenkaan merkittävästi vuosien mittaan muuttunut.

Rikoksiin epäiltyjen kansallisuuksien joukosta erottuu selvästi kolme (ks. edellä taulukko 1). Venäläiset (28 %) ja virolaiset (22 %) ovat yleisimmin epäiltyinä. Muita suurempia ryhmiä ovat romanialaiset (9 %). Lii-

kennerikosten osalta virolaiset (36 %) ja venäläiset (27 %) erottuvat selvästi muita suuremmaksi (ks. edellä taulukko 2). Venäläisten ja virolaisten epäiltyjen suuri määrä johtuu pitkälti näistä kahdesta maasta vuosittain saapuvien vierailijoiden suuresta määrästä. Kun ulkomaalaisten rikoksesta epäiltyjen määrät suhteutetaan vierailijamääriin, vuosina 2009–2012 suhteessa eniten Suomessa oleskeluvuorokausia kohden rikoksiin syyllistyivät Valko-Venäjän, Romanian ja Bulgarian kansalaiset. Kaikkien osalta korkeiden rikoslukujen taustalla oli pitkälti järjestäytyneiden liigojen harjoittama omaisuusrikollisuus (ks. Lehti ym. 2014b).

Taulukko 4 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen muiden kuin maahan pysyvästi muuttaneiden ulkomaalaisten määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 2014 ja 2015

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	2014	2015	2014	2015
Liikennerikos	10 354	9 329	2,4 %	2,2 %
Varkaus	4 830	4 543	8,2 %	8,2 %
Pahoinpitelyt	574	539	2,1 %	2,1 %
Liikennejuopumus	1 071	945	5,8 %	5,2 %
Petokset	262	301	1,5 %	1,4 %
Huumausainerikos	917	762	4,4 %	3,5 %
Ryöstö	27	64	1,7 %	4,1 %
Muut seksuaalirikokset	17	48	1,1 %	3,3 %
Raiskaus	48	50	6,7 %	6,2 %
Henkirikokset	1	1	1,0 %	1,1 %
Kaikki rikokset	26 785	24 677	4,0 %	3,7 %

Suomessa tilapäisesti oleskelevien ulkomaalaisten tekemistä rikoksista yleisimpiä ovat liikennerikokset ja varkauudet. Kun tarkastellaan eri rikoslajeihin syyllistyneiden ulkomaalaisepäiltyjen osuutta kaikista kyseiseen rikoslajiin syylliseksi epäillyistä, varkauksiin, liikennejuopumukseen ja raiskauksiin syyllistyminen on suhteellisesti yleisintä (taulukko 4). Varkauksiin epäillyistä melkein joka kymmenes on ulkomaalainen, jolla ei ole Suomessa kotipaikkaa. Maahanmuuttajiin verrattuna muut ulkomaalaiset syyllistyvät selvästi harvemmin pahoinpitelyrikoksiin ja ryöstöihin, mutta useammin liikennejuopumukseen.

3.3 Maahanmuuttajien rikollisuus tutkimuksen valossa

Jakson tiedot perustuvat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemään erillistutkimukseen maahanmuuttajien rikollisuudesta. Tutkimuksen aineistona olivat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleet väkivalta-, seksuaali- ja omaisuusrikokset. Jaksossa käsitellään ensiksi muutamia maahanmuuttajien pahoinpitely- ja varkausrikollisuuden piirteitä, sen jälkeen tarkastellaan sosio-demografisia tekijöitä maahanmuuttajaryhmien ja kantaväestön välisen rikollisuustasoerojen selittäjinä ja lopuksi verrataan Suomen tilannetta muissa Pohjoismaissa vallitsevaan.

Maahanmuuttajien rikollisuuden piirteitä

Suomessa asuvat maahanmuuttajat (ulkomailla syntyneet) ja maahanmuuttajataustaiset (Suomessa syntyneet vieraskieliset) ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ja se näkyy myös rikollisuudessa. Maahanmuuttajuus sinänsä ei näyttäisi lisäävän sen enempää rikoksiin syyllistymisen riskiä kuin vaikuttavan rikollisuuden muihinkaan piirteisiin. Muutamissa maahanmuuttajaryhmissä rikollisuustaso on pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikoksissa tuntuvasti kantaväestöä korkeampi, pääosassa maahanmuuttajaryhmiä sen sijaan joko kantaväestön tasolla tai jopa tuntuvasti kantaväestön rikollisuustasoa matalampi.

Ikä. Maahanmuuttajaryhmien kesken ja maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä ei esiinny olennaisia eroja pahoinpitely- ja varkausrikollisuuden ikäjakaumissa. Sekä pahoinpitelyrikollisuudessa että varkausrikollisuudessa korkeimmat rikollisuustasot löytyvät väestöryhmästä riippumatta 15–29-vuotiailta miehiltä. Maahanmuuttajille ja kantaväestölle on niin ikään yhteistä se, että varkausrikollisuuden ikärakenne on selvästi pahoinpitelyrikollisuutta nuorempi. Kantaväestöön verrattuna rikollisuustason ero on maahanmuuttajilla kummassakin rikostyypissä yleensä suurimmillaan alle 25-vuotiaiden ryhmässä ja pienimmillään työikäisessä väestössä.

Sukupuoli. Myös sukupuolikohtaiset rikollisuustasoerot ovat pahoinpitely- ja varkausrikoksissa lähes identtiset Suomessa syntyneellä ja maahanmuuttajaväestöllä. Sekä kantaväestössä että maahanmuuttajilla riski syyllistyä pahoinpitelyyn on naisilla viidesosa ja riski syyllistyä varkauteen puolet miesten riskistä. Yksittäisissä maahanmuuttajaryhmissä tilanne poikkeaa jonkin verran keskimääräisestä – Itä-, Keski- ja Etelä-Aasiasta kotoisin olevilla naisilla riski syyllistyä varkauteen on korkeampi kuin miehillä. Somaliasta muuttaneiden naisten varkausrikollisuuden taso on puolestaan poikkeuksellisen matala verrattuna miesten rikostasoon.

Rikollisuuden etninen kohdistuminen. Keskeinen piirre rikollisuudessa on sen kohdistuminen. Väkivalta kohdistuu yleensä henkilöihin, joiden kanssa ollaan kanssakäymisessä, omaisuusrikollisuus puolestaan niihin, joilla on jotain anastettavaa. Tosin myös omaisuusrikokset kohdistuvat huomattavassa määrin tekijän lähiympäristöön, niihin syyllistyvät henkilöt harvemmin matkustavat kovinkaan kauas rikoksiaan tekemään. Kantaväestön pahoinpitelyrikoksista 91 prosenttia kohdistui vuosina 2010–2011 kantaväestöön ja seitsemän prosenttia maahanmuuttajiin. Huomioitaessa uhrien ikä- ja sukupuolijakaumat, maahanmuuttajien osuus kantaväestön uhreista vastasi väestöosuutta. Kantaväestön tekemät pahoinpitelyt eivät siten olleet kohdistuneet maahanmuuttajiin useammin kuin väestöosuuden pohjalta voitiin ennustaa. Maahanmuuttajien tekemistä pahoinpitelyrikoksista 36 prosenttia kohdistui toisiin maahanmuuttajiin, 61 prosenttia kantaväestöön. Maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli kohdistunut huomattavasti useammin toisiin maahanmuuttajiin kuin väestöosuus olisi edellyttänyt. Korkeimman rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä – Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla – maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein (50 %). Vastaavasti matalimman pahoinpitelyrikollisuustason ryhmissä, Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta muuttaneilla, rikokset kohdistuivat valtaosin kantaväestöön (75–80 %). Väestöryhmien tekemien pahoinpitelyrikosten kohdentumista näyttäisi siten määränneen todellakin suurelta osin sosiaalisen kanssakäymisen piiri. Ilmiö näkyi myös kantaväestössä: Suomessa syntyneiden vieraskielisten pahoinpitelyjen uhreista joka neljäs oli maahanmuuttaja, kantaväestön suomalaisilla vain seitsemän prosenttia. Raiskaus- ja ryöstörikollisuudessa sekä yksityishenkilöihin kohdistuneissa varkauksissa kantaväestö muodosti uhrien pääosan, 70–80 prosenttia, tekijän väestöryhmästä riippumatta. Omaisuusrikoksissa maahanmuuttajauhrien osuus oli korkein Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleiden siirtolaisten rikoksissa, ryöstöissä runsas viidennes, raiskausrikoksissa puolestaan kaakkoisaasialaisilla ja eurooppalaisilla siirtolaisilla, 20–35 prosenttia.

Alkoholi. Kantaväestön tavoin ruotsinsuomalaisten, virolaisten ja venäläisten maahanmuuttajien pahoinpitelyrikollisuus oli erittäin vahvasti alkoholisidonnaista (humalassa tehtyjen rikosten osuus oli yli 60 prosenttia kaikista pahoinpitelyistä). Vastaavasti Aasiasta ja Afrikasta kotoisin olleilla siirtolaisilla väkivallan kytkös alkoholinkäyttöön ja käyttötilanteisiin oli selvästi heikompi, alkoholisidonnaisten pahoinpitelyrikosten osuus oli alle 40 prosenttia kaikista. Eurooppalaisista maahanmuuttajista tähän ryhmään kuuluivat kosovolaiset. Taustalla saattoi osassa ryhmiä olla islamilaisen kulttuurin vaikutus,¹ toisaalta myös itäaasialaisilla siirtolaisilla alkoholi-

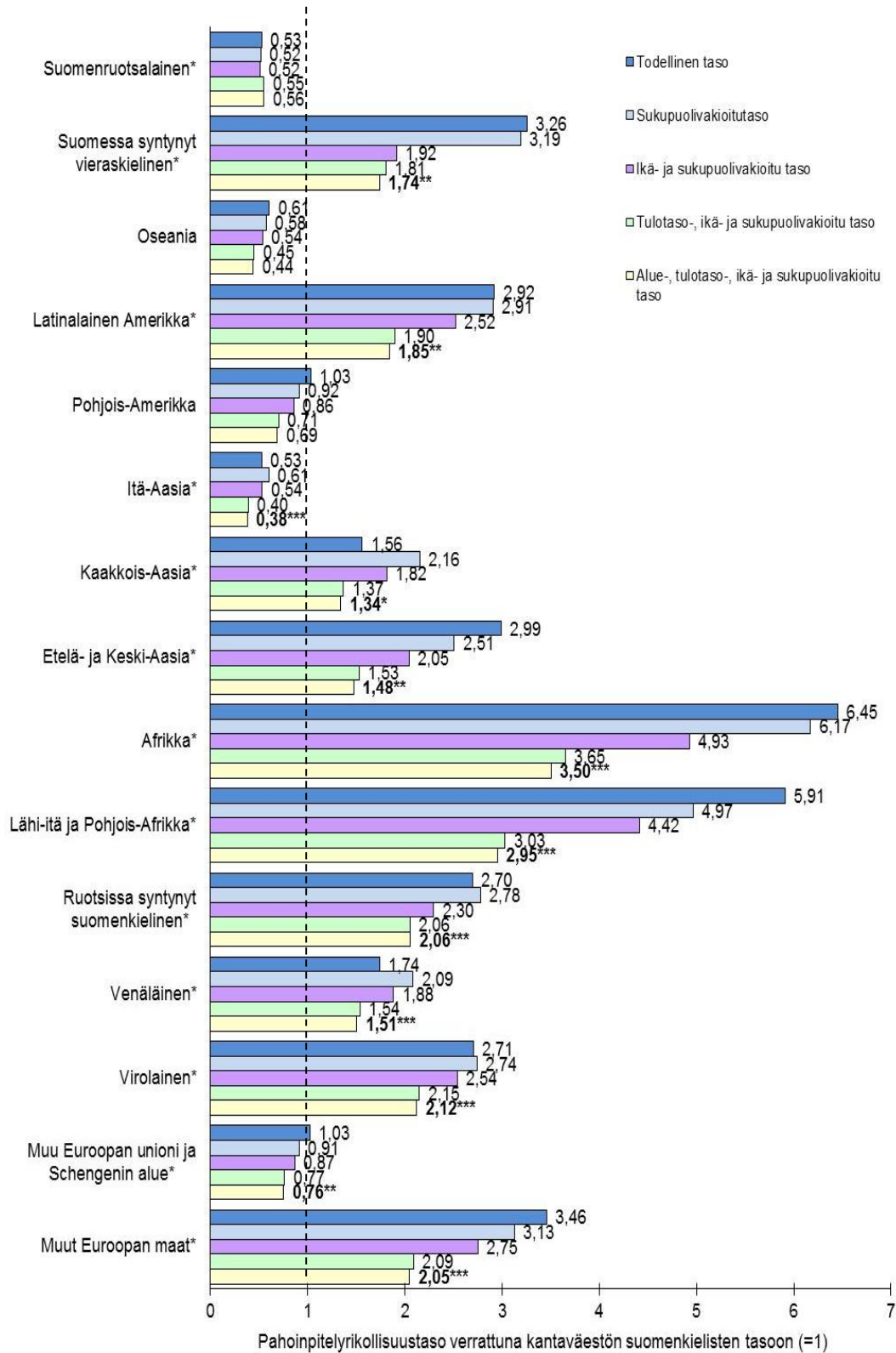
¹ Toisaalta alkoholisidonnaisen väkivallan 30–35 prosentin osuutta kokonaisväkivallasta voi pitää islamilaiselta kulttuurialueelta muuttaneissa ryhmissä myös korkeana huomoiden kulttuurin kielteisen suhtautumisen alkoholin käyttöön.

sidonnaisten rikosten osuus oli erittäin alhainen. Raiskausrikoksissa yleiskuva oli samankaltainen kuin pahoinpitelyrikoksissa. Kantaväestön ja suurimmista maahanmuuttajaryhmistä virolaisten ja venäläisten (kuten myös pohjoisamerikkalaisten) tekemillä raiskauksilla oli läheinen yhteys alkoholin käyttötilanteisiin: poliisin tietoon tulleiden rikosten epäillyistä 65–95 prosenttia oli ollut tekohetkellä alkoholihumalassa. Muihin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvista epäillyistä humalassa oli ollut 10–40 prosenttia. Sama perusjako kuin pahoinpitely- ja raiskausrikollisuudessa oli heikompana havaittavissa omaisuusrikollisuudessa. Kantaväestön ja eurooppalaisten maahanmuuttajien (virolaisten, venäläisten ja ruotsinsuomalaisten) rikoksista selvästi suurempi osuus oli alkoholisidonnaisia kuin Euroopan ulkopuolisten maahanmuuttajaryhmien. Poikkeuksen muodostivat afrikkalaistaustaiset siirtolaiset, joiden tekemistä omaisuusrikoksista alkoholisidonnaisia oli suunnilleen sama osuus kuin kantaväestölläkin.

Väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot ja demografia

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (Lehti ym. 2014a) tarkasteltiin myös väestörakenteellisia tekijöitä maahanmuuttajaryhmien ja maahanmuuttajien ja kantaväestön välisten rikollisuustaserojen selittäjinä. Selittävinä tekijöinä käytettiin väestöryhmien sukupuoli- ja ikärakennetta, vuoden 2009 verotettavia tuloja ja asuinkunnan tyyppiä. Rikoksesta epäiltyjen määränä oli vuosina 2010–2011 vuoden aikana rikoksesta epäiltyjen keskimäärä, josta oli poistettu useampikertaiset rikosepäilyt. Seuraavassa tarkastellaan tuloksia pahoinpitely- ja varkausrikoksissa.

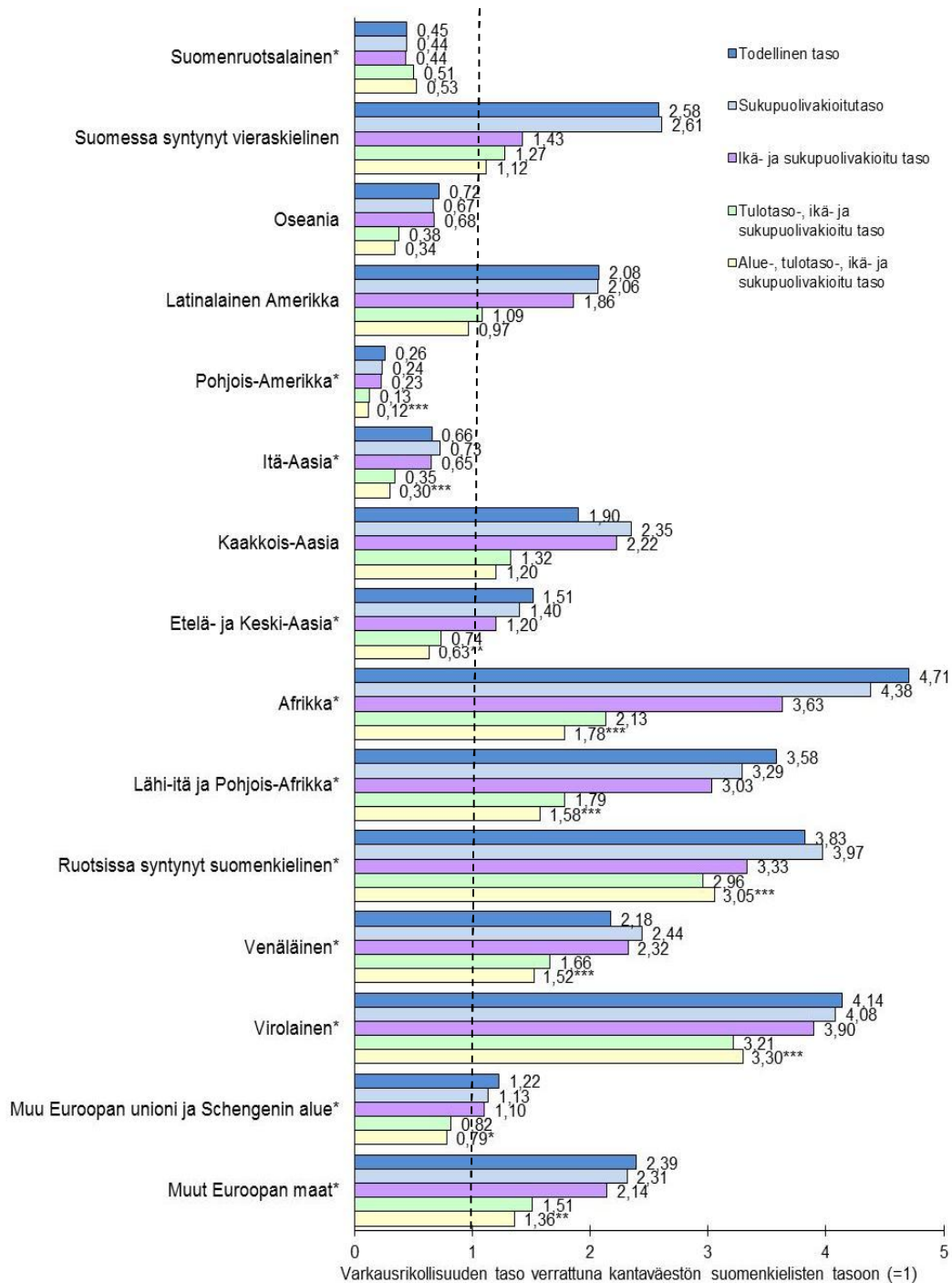
Kuviosta 5 näkyy päämaahanmuuttajaryhmien pahoinpitelyrikollisuuden todellinen taso sekä ikä-, sukupuoli-, tulotaso- ja kotikuntatyyppivakioidut tasot verrattuna kantaväestön suomenkielisten rikollisuustasoon (=1).

Kuvio 5 Pahoinpitelyrikollisuuden taso pääväestöryhmissä vuosina 2010–2011 verrattuna syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustasoon (syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustaso = 1). (OPTL). Ristitulosuhteet ja tilastollinen merkitsevyys (*= $p < 0,05$), logistinen regressioanalyysi.

Kuviosta voidaan havaita, että nuori ja miesvaltainen ikärakenne selitti afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden maahanmuuttajien rikollisuustasoerosta syntyperäisiin suomalaisiin nähden noin 30 prosenttia, Lähi-idästä kotoisin olleiden kohdalla hieman enemmän kuin afrikkalaisilla. Muita ryhmiä, joiden rikollisuustaso laski huomattavasti iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen, olivat Etelä- ja Keski-Aasiasta (–31 %), Itä-Euroopasta (ilman Venäjää) (–21 %) ja latinalaisesta Amerikasta (–14 %) muuttaneet samoin kuin Ruotsissa syntyneet suomenkieliset (–15 %) ja Suomessa syntyneet vieraskieliset (–41 %). Tulojen vakiointi laski rikollisuustasoa kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Suomessa syntyneiden vieraskielisten rikollisuustasoon tulot eivät juurikaan vaikuttaneet. Kotikuntatyypin vakiointi ei muuttanut merkittävästi yhdenkään väestöryhmän rikollisuustasoa. Kaiken kaikkiaan tutkittujen sosiodemografisten tekijöiden huomioiminen alensi pahoinpitelyrikollisuuden tasoa päämaahanmuuttajaryhmissä syntyperäisiin suomalaisiin nähden selvästi. Tutkitut sosiodemografiset tekijät eivät sen sijaan selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä pahoinpitelyrikollisuuden tasoeroja juuri lainkaan, vaan iän, sukupuolen ja tulojen vakioiminen alensi rikollisuustasoa suhteellisesti yhtä paljon sekä korkean rikollisuustason että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä (kuvio 5).

Yleiskuva varkausrikoksissa oli samankaltainen (kuvio 6).

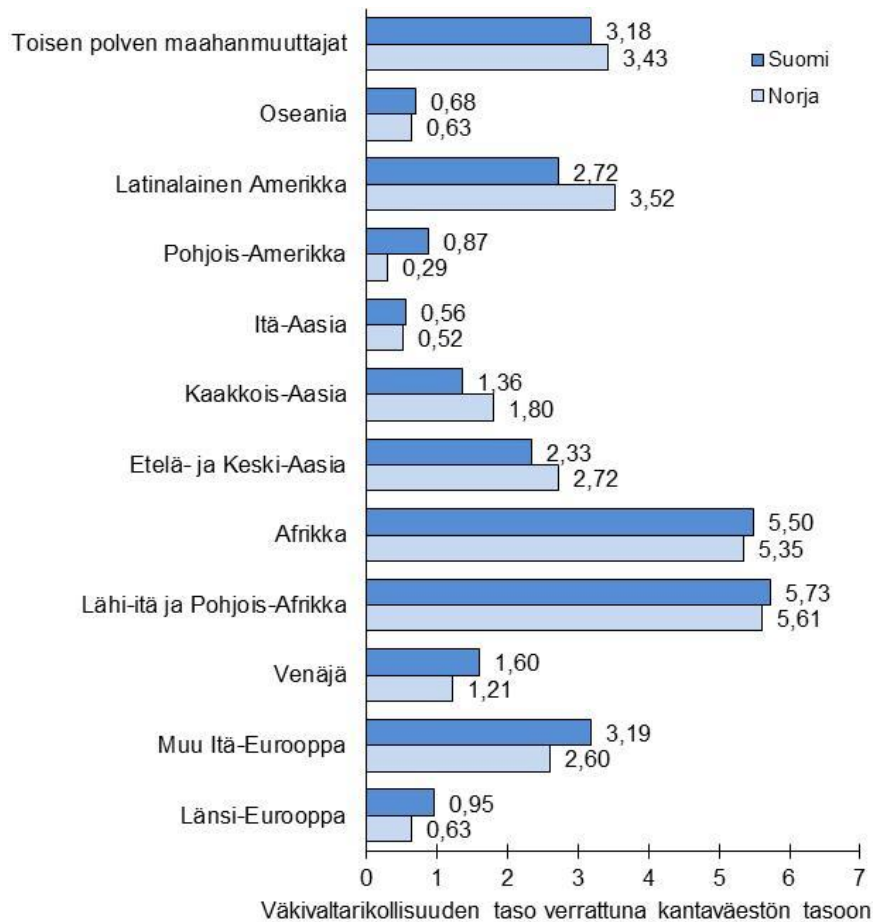
Kuvio 6 Varkausrikollisuuden taso pääväestöryhmissä vuosina 2010–2011 verrattuna syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustasoon (syntyperäisten suomenkielisten rikollisuustaso = 1). Ristitulosuhteet (odds ratio) ja tilastollinen merkitsevyys (*= $p < 0,05$), logistinen regressioanalyysi.

Kaikissa maahanmuuttajaryhmissä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi pienensi varkausrikollisuuden riskieroja. Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa, sosiodemografiset tekijät selittivät siten korkean rikollisuuden ryhmien rikollisuustason eroa syntyperäisiin suomalaisiin nähden myös varkausri-

kollisuudessa ja jopa enemmän kuin pahoinpitelyrikoksissa. Sosiodemografiset tekijät eivät kuitenkaan juurikaan selittäneet maahanmuuttajaryhmien välisiä rikollisuustasoeroja, sillä iän, sukupuolen ja tulojen vakiointi alensi rikollisuustasoa myös varkausrikoksissa suurin piirtein yhtä paljon sekä korkean että matalan rikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä. Maahanmuuttajaryhmien väliset rikollisuustasoerot eivät siten myöskään varkausrikoksissa johtuneet merkittävästi väestörakenteellisista tekijöistä.

Kansainvälistä vertailua

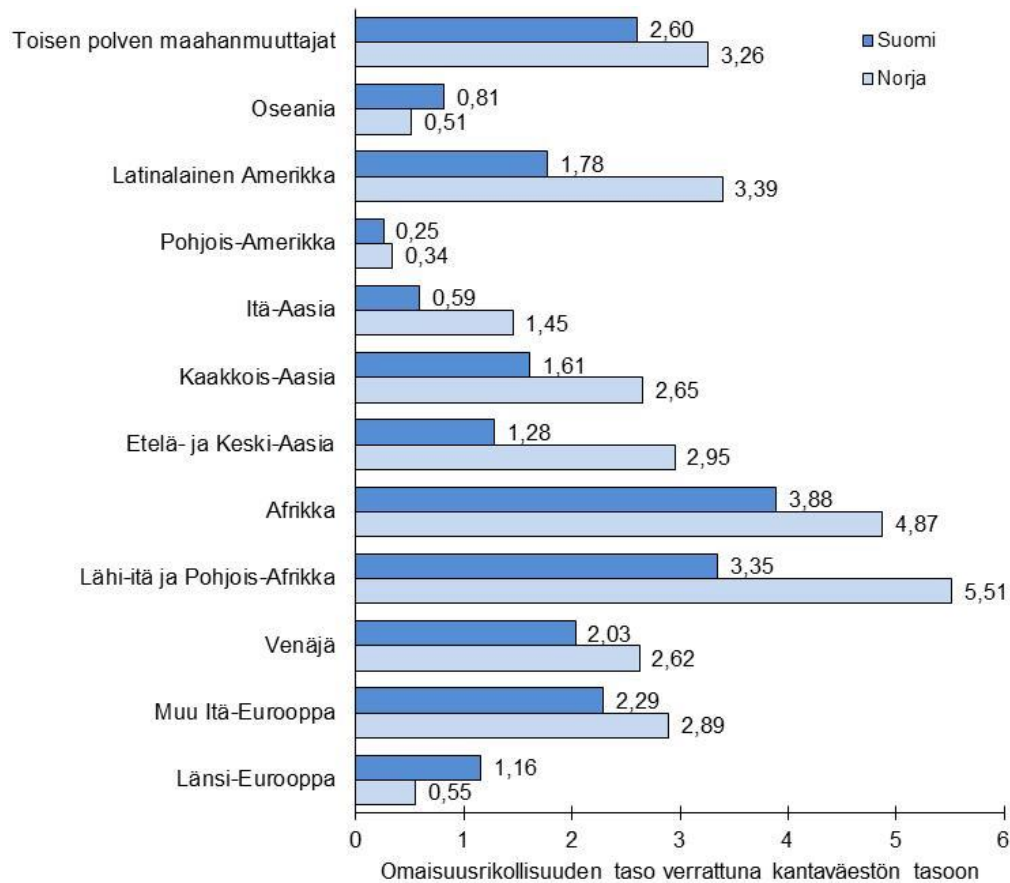
Maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevien kansainvälisten tutkimustulosten vertailtavuutta vaikeuttaa suuresti käytettyjen käsitteiden ja luokitusten moninaisuus ja sekavuus (Ethnicity, Crime, and Immigration 1997). Pohjoismaisista tutkimuksista parhaiten Suomen tutkimuksen kanssa vertailukelpoinen on Norjassa vuonna 2011 toteutettu. Se tarkastelee vuosina 2001–2008 viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta väestöryhmittäin (Skarðhamar ym. 2011). Muita suhteellisen tuoreita, mutta vertailtavuudeltaan ongelmallisempia, tutkimuksia ovat Ruotsissa vuonna 2005 julkaistu, joka pohjautuu poliisille vuosina 1997–2001 ilmoitettuun rikollisuuteen, sekä Kardellin ja Carlssonin vuonna 2009 tekemä vertailu kolmen Skandinavian maan kesken. Siinä päälähteenä ovat olleet oikeustilastotiedot Norjasta, Ruotsista ja Tanskasta (Martens & Holmberg 2005; Kardell & Carlsson 2009). Vanhemmasta pohjoismaisesta tutkimuksesta maininnan arvoinen on Ruotsissa 1990-luvulla toteutettu (Martens 1997).

Kuvio 7 Väkivaltarikollisuuden taso väestöryhmittäin Suomessa 2010–2011 ja Norjassa 2001–2004 (OPTL; Skarðhamar ym. 2011, 28)¹

Väestöryhmien väliset rikollisuustasoerot ovat väkivaltarikosten osalta Norjassa ja Suomessa tällä hetkellä lähes identtisiä. Matalan rikollisuustason ja korkean rikollisuustason ryhmät ovat kummassakin maassa maahanmuuttajaväestössä samat. Kuvioissa 7 ja 8 on käytetty todellisia rikollisuustasoja, joissa ei ole huomioitu väestöryhmien välisiä sosiodemografisia rakenneeroja, niillä ei kuitenkaan ole suurempaa vaikutusta vertailun tuloksiin, sillä myös väestöryhmien väliset demografiset ja sosioekonomiset rakenneerot ovat kummassakin maassa tällä hetkellä hyvin samankaltaiset (Skarðhamar ym. 2011, 14–21).

¹ Suomessa pahoinpitelyrikokset, Norjassa voldslovbrudd. Norjan osalta Kaakkois-Aasian luku perustuu Thaimaasta, Filippiineiltä ja Vietnamista muuttaneiden rikollisuustasoon, Itä-Aasian rikollisuustaso Kiinasta muuttaneiden tasoon, Keski- ja Etelä-Aasian rikollisuustaso Intiasta, Sri Lankalta, Afganistanista ja Pakistanista muuttaneiden tasoon ja Lähi-idän rikollisuustaso Irakista, Iranista ja Marokosta muuttaneiden tasoon. Muilta osin käytettyjen maantieteellisten ryhmien kokoonpano on kummankin maan osalta verrannollinen.

Kuvio 8 Omaisuuksirikollisuuden taso väestöryhmittäin Suomessa 2010–2011 ja Norjassa 2001–2004 (OPTL; Skarðhamar ym. 2011, 28)¹

Omaisuuksirikollisuudessa maahanmuuttajaryhmien rikollisuustasojen ero kantaväestöön on Norjassa tällä hetkellä ryhmästä riippumatta suurempi kuin Suomessa. Maahanmuuttajaryhmien väliset rikollisuustasot ovat sen sijaan myös omaisuuksirikollisuudessa kummassakin maassa lähes identtiset – matalan ja korkean rikollisuustason maahanmuuttajaryhmät ovat samat (kuvio 8).

Osin tilanteen samankaltaisuus johtuu suoraan maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön erilaisesta ikä- ja sukupuolirakenteesta. Sekä Suomessa että Norjassa maahanmuuttajaväestö on keskimäärin nuorempaa ja miesvaltaisempaa kuin kantaväestö, mikä vaikuttaa suoraan rikollisuustasoon niin väkivalta- kuin omaisuuksirikollisuudessa. Sen sijaan sen enempää Suomessa kuin Norjassakaan väestöryhmien sosiodemografisilla rakenne-

¹ Suomessa varkausrikokset, Norjassa vinningslovbrudd. Norjan osalta Kaakkois-Aasian luku perustuu Thaimaasta, Filippiineiltä ja Vietnamista muuttaneiden rikollisuustasoon, Itä-Aasian rikollisuustaso Kiinasta muuttaneiden tasoon, Keski- ja Etelä-Aasian rikollisuustaso Intiasta, Sri Lankalta, Afganistanista ja Pakistanista muuttaneiden tasoon ja Lähi-idän rikollisuustaso Irakista, Iranista ja Marokosta muuttaneiden tasoon. Muilta osin käytettyjen maantieteellisten ryhmien kokoonpano on kummankin maan osalta verrannollinen.

eroilla ei näyttäisi olevan merkittävämpää vaikutusta maahanmuuttajaryhmien välisiin rikollisuustasoeroihin (Skarðhamar ym. 2011, 52–67).

Ruotsissa maahanmuuttajien keskimääräinen riski syyllistyä minkään tyyppiseen rikokseen on tällä hetkellä kaksi ja puoli -kertainen syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden. Sosiodemografiset tekijät vakioimalla riski laskee kaksinkertaiseksi. Ruotsissa syntyneiden henkilöiden, joiden kumpikin vanhempi on syntynyt ulkomailla, riski syyllistyä rikokseen on syntyperäisiin ruotsalaisiin nähden kaksinkertainen. Rikollisuustasoero kantaväestöön on kummassakin ryhmässä pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset kaksikymmentä vuotta (Martens & Holmberg 2005, 10 ja 34). Vertailukelpoisella tavalla laskien ilman sosiodemografisten tekijöiden vakioimista maahanmuuttajaväestön varkausrikollisuuden taso oli Suomessa vuosina 2010–2011 2,6-kertainen ja pahoinpitelyrikollisuuden taso 2,9-kertainen kantaväestöön nähden. Suomessa syntyneiden vieraskielisten rikollisuustaso oli varkausrikoksissa 2,2-kertainen ja pahoinpitelyrikoksissa 1,4-kertainen kantaväestön kokonaisrikollisuustasoon nähden. Yleiskuva on siten varsin samanlainen kuin Ruotsissa.

Hyvin samanlaisen kuvan tilanteesta antaa myös Kardellin ja Carlssonin vuoden 2005 oikeustilastotietoihin perustunut tutkimus. Sen mukaan kyseisenä vuonna oleskeluluvan omanneiden ensimmäisen polven siirtolaisten rikollisuustaso oli Tanskassa kaksinkertainen, Norjassa 1,6-kertainen ja Ruotsissa 1,8-kertainen kantaväestöön nähden. Ikävakiointi laski rikollisuustason Tanskassa 1,5-kertaiseksi ja Norjassa 1,4-kertaiseksi, mutta nosti sen Ruotsissa kaksinkertaiseksi. Toisen polven maahanmuuttajien (joiden kumpikin vanhemmista oli syntynyt ulkomailla) rikollisuustaso oli Tanskassa lähes nelinkertainen (ikävakioituna 2,5-kertainen), Norjassa kolminkertainen (ikävakioituna 1,5-kertainen) ja Ruotsissa kolminkertainen (ikävakioituna 2,4-kertainen) kantaväestöön nähden (Kardell & Carlsson 2009, 248). Erot olivat kaikissa kolmessa maassa samaa luokkaa sekä väkivalta-että omaisuusrikoksissa (Kardell & Carlsson 2009, 249).

Ruotsin vuoden 2005 tutkimus sisältää myös maahanmuuttajaryhmäkohtaisia tietoja, mutta ainoastaan kokonaisrikollisuustasosta. Tilanne vaikuttaisi niiden perusteella olevan identtinen Norjassa ja Suomessa vallitsevan kanssa. Korkein kokonaisrikollisuustaso on Ruotsissa Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä maahanmuuttajilla, kolmin-nelinkertainen kantaväestöön nähden. Vastaavasti Itä-Aasiassa, Pohjois-Amerikassa ja Oseaniassa syntyneiden kokonaisrikollisuustaso on kantaväestöä selvästi matalampi ja Länsi-Euroopassa sekä Kaakkois-Aasiassa syntyneiden kantaväestöön verrannollinen. Latinalaisessa Amerikassa, Etelä-Aasiassa ja Itä-Euroopassa syntyneiden kokonaisrikollisuustaso on kantaväestöä korkeampi (noin kaksinkertainen), mutta selvästi matalampi kuin Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneillä (Martens & Holmberg 2005, 36–37).

On huomionarvoista, nimenomaan eurooppalaisen kulttuuripiirin ulkopuolelta tulevien väestöryhmien kohdalla, että maahanmuuttajaryhmien väliset rikollisuustasoerot näyttäisivät olevan lähes identtiset Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa.¹ Tämä viittaa siihen, että erojen taustalla ei ole juurikaan tekijöitä, jotka liittyvät maiden maahanmuuttopolitiikan kansallisiin erityispiirteisiin. Erot näyttäisivät olevan pääasiassa sidoksissa maahanmuuttajaryhmiin liittyviin tekijöihin ja sellaisiin maahanmuuttopolitiikan piirteisiin, jotka ovat yhteisiä kaikille kolmelle maalle (ja käytännössä koko läntiselle Euroopalle).²

3.4 Maahanmuuttajat rikosten uhreina

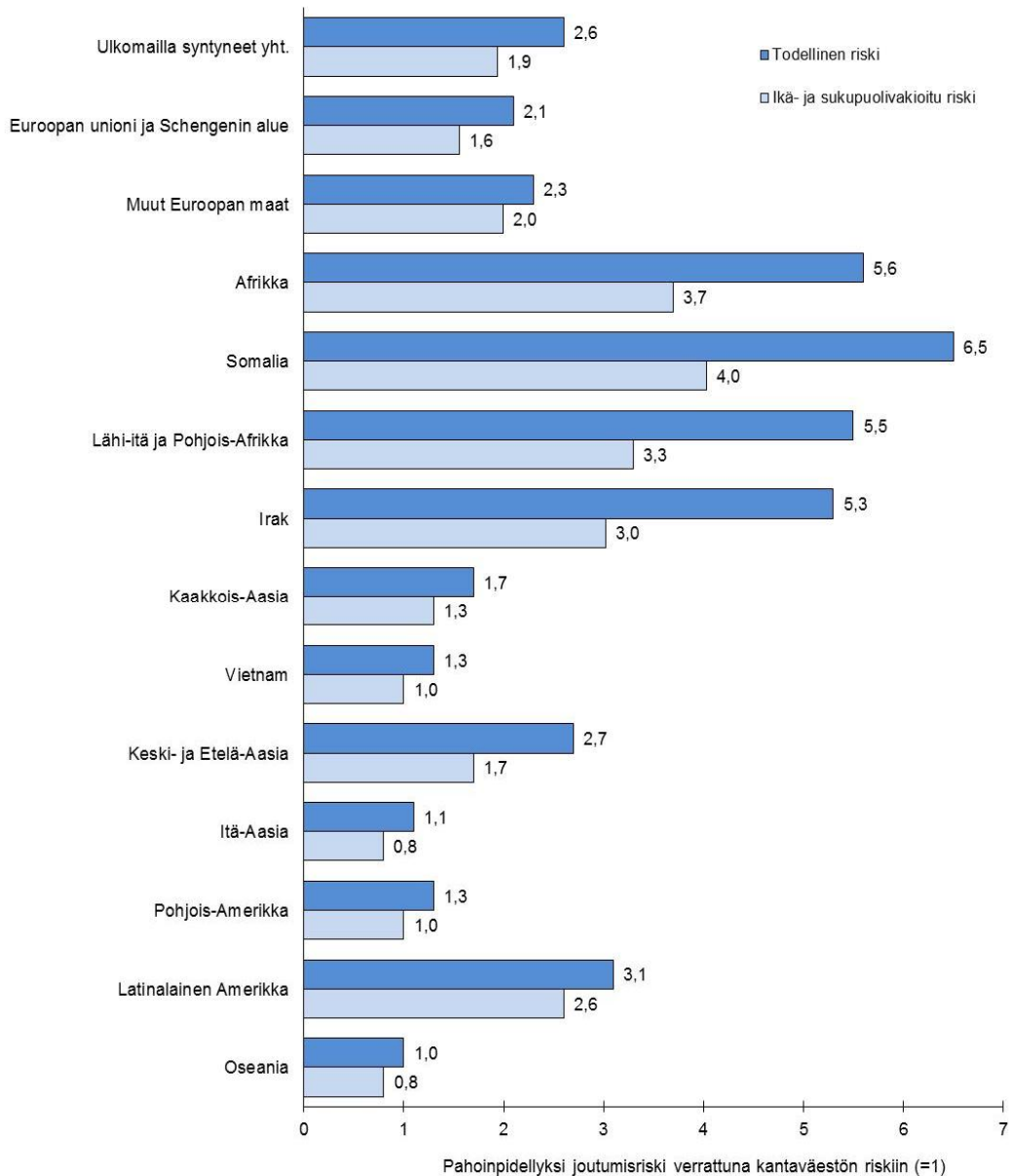
Jaksossa tarkastellaan maahanmuuttajia rikosten uhreina Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2013 tekemän erillistutkimuksen pohjalta. Tiedot perustuvat vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleisiin pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikoksiin. (Lehti ym. 2014a.)

Maahanmuuttajien riski joutua rikoksen uhriksi

Maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön riskiin nähden. Yhdenkään päämaahanmuuttajaryhmän pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisriski ei ollut kantaväestöä matalampi.

¹ Myös useat muut tilastolliset sosiaali-indikaattorit antavat varsin samankaltaisen kuvan maahanmuuttajaryhmien välisistä eroista sekä työmarkkinoilla että koulutuksessa kaikissa kolmessa Pohjoismaassa ("Immigrants. The ins and the outs", Special Report The Nordic Countries, The Economist, February 2nd 2013).

² Pohjoismaissa havaitut erot maahanmuuttajaryhmien rikollisuustasoissa eivät rajoitu vain Pohjoismaihin, vaan tilanne on tällä hetkellä samankaltainen myös esimerkiksi Saksassa, Italiassa ja Alankomaissa, osin myös Isossa Britanniassa (Junger-Tas 1997; Barbagli 1998; Rebmann 1998; "Britain's Somalis – The road is long").

Kuvio 9 Pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisen todellinen riski ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen mukaiseksi vakioitu riski vuosina 2010–2011 maassa vakituaisesti asuvalla väestöllä syntymämaan mukaisissa pääväestöryhmissä verrattuna kantaväestöön (kantaväestön riski = 1) (OPTL)

Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin suuria eroja väkivallan uhriksi joutumisen yleisyydessä. Riski oli korkein Lähi-idästä ja Afrikasta kotoisin olleilla (yli viisi ja puoli -kertainen kantaväestöön nähden), matalin Itä-Aasiasta, Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Kaakkois-Aasiasta muuttaneilla. Maahanmuuttajaväestön kantaväestöä nuorempi ja miesvaltaisempi väestö rakenne selitti osin riskieroja. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi alensi Oseaniasta ja Itä-Aasiasta muuttaneiden riskitason kantaväestöä matalammaksi pohjoisamerikkalaisten ja vietnamilaisten maahanmuuttajien riskitason laskiessa kantaväestöä vastaavaksi. Kaikissa muissa maahanmuuttajaryhmissä riskitasot pysyivät vakioinnin jälkeenkin kantaväestöä

korkeampina, vaikka laskivat selvästi. Korkein pahoinpidellyksi joutumisriski oli iän ja sukupuolen vakioinnin jälkeen Somaliasta muuttaneilla, nelinkertainen kantaväestöön verrattuna. Yli kolminkertaisena riski säilyi muualta Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla siirtolaisilla (kuvio 9).

Myös raiskausrikosten uhreiksi maahanmuuttajat joutuivat suhteessa useammin kuin kantaväestö. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskausrikoksen uhriksi oli lähes kaksinkertainen kantaväestön naisiin nähden. Korkeimmat riskit tutkituista maahanmuuttajaryhmistä olivat afrikkalaisilla (seitsemänkertainen kantaväestöön nähden) ja vietnamilaisilla naisilla (viisinkertainen). Määrällisesti eniten maahanmuuttajataustaisten uhrien joukossa oli Länsi-Euroopassa (viisitoista) ja Afrikassa (yhdeksän) syntyneitä. Länsieurooppalaisista uhreista kuusi oli Ruotsissa ja neljä Virossa syntyneitä.

Ryöstörikosten uhreiksi maahanmuuttajia joutui asukasluokan suhteutettuna vuosina 2010–2011 yli kaksinkertainen määrä kantaväestöön nähden, ikä- ja sukupuolirakenteen vakioinnin jälkeen riski oli edelleen puolitoistakertainen. Korkeimmat riskitasot löytyivät Lähi-idästä, Afrikasta ja Keski- ja Etelä-Aasiasta kotoisin olleilta maahanmuuttajilta. Irakissa syntyneiden todellinen riski joutua ryöstetyksi oli kuusinkertainen kantaväestöön nähden. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakiointi pienensi riskiä huomattavasti, mutta vakioinnin jälkeenkin se oli yli kaksinkertainen syntyperäisiin suomalaisiin nähden. Keski- ja Etelä-Aasiasta samoin kuin Afrikasta kotoisin olleiden siirtolaisten riski oli vakioinnin jälkeen samaa tasoa kuin maahanmuuttajilla keskimäärin, noin puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli maahanmuuttajilla puolitoistakertainen kantaväestöön nähden. Toisaalta tutkituista maahanmuuttajaryhmistä vain kolmella riski oli selvästi kantaväestöä korkeampi: Itä-Euroopasta, Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneilla. Varkausrikollisuudessa maahanmuuttajaväestön ja kantaväestön ikä- ja sukupuolirakenteen erot selittivät tutkituista rikostyypeistä eniten (70–80 %) eroja uhriksi joutumisriskissä. Kun ikä- ja sukupuolirakenne vakioitiin, maahanmuuttajien keskimääräinen riski joutua varkausrikoksen uhriksi oli enää viidenneksen kantaväestön riskiä korkeampi.

Maahanmuuttajiin kohdistuvan rikollisuuden piirteitä

Maahanmuuttajaryhmien väliset riskierot väkivalta- ja omaisuusrikosten uhriksi joutumisessa ovat hyvin samansuuntaiset kuin erot rikollisuustasoissa. Ryhmät, joilla on korkea rikollisuustaso mainituissa rikostyypeissä, on myös korkea riski joutua rikosten uhriksi ja päinvastoin. Näin on erityisesti väkivaltarikoksissa ja väkivaltaa käsittävissä rikoksissa (ryöstöt, rais-

kaukset). Varkausrikoksissa yhteys rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin välillä ei ole yhtä selvä, esimerkiksi Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta kotoisin olevilla siirtolaisilla on poikkeuksellisen korkea varkausrikosten uhriksi joutumisriski verrattuna heidän rikollisuustasoonsa. Tosin pohjois-amerikkalaisten ja latinalaisessa Amerikassa syntyneiden maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi on myös selvästi korkeampi kuin ryhmien pahoinpitelyrikollisuuden taso.

Syynä rikollisuustason ja uhriksi joutumisriskin keskinäiseen sidonnaisuuteen on osin maahanmuuttajaryhmien sisäinen rikollisuus. Korkean väkivaltarikollisuustason maahanmuuttajaryhmissä huomattava osa väkivaltasta on ryhmien sisäistä. Tutkittuina vuosina pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutuneista afrikkalaisista ja Lähi-idästä kotoisin olleista maahanmuuttajista lähes 60 prosenttia oli joutunut toisen maahanmuuttajan pahoinpitelemäksi, valtaosin tekijä oli uhrin omasta kansallisuusryhmästä. Yleiskuva raiskausrikoksissa oli sama kuin pahoinpitelyissäkin: 60 prosenttia maahanmuuttajanaisten raiskaajista oli maahanmuuttajia. Maahanmuuttajiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset olivat siten valtaosin maahanmuuttajien tekemiä. Toisaalta ryhmiin kohdistui myös kantaväestön väkivaltaa suhteessa enemmän kuin kantaväestöön. Esimerkiksi somalisiirtolaisen riski joutua kantaväestöön kuuluvan henkilön pahoinpitelemäksi oli ajanjaksolla kaksi ja puoli -kertainen kantaväestön suomalaisen riskiin verrattuna.

Rasistinen rikollisuus

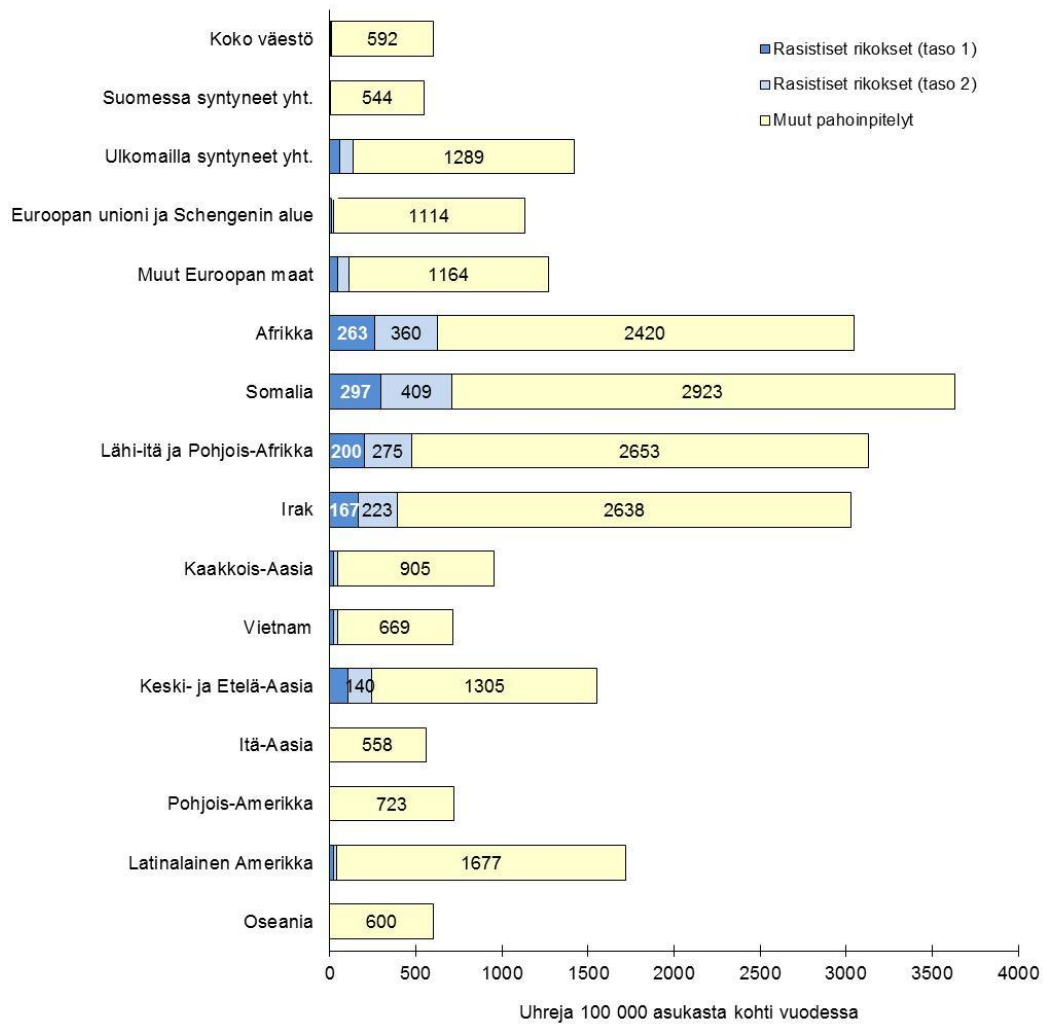
Rasistisella rikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, joita motivoivat ennakkoluulot uhrin etnistä tai kansallista taustaa kohtaan (Niemi 2011, 7). Kattavan yleiskuvan rasististen rikosten vuotuisesta määrästä ja keskeisistä piirteistä saa Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemasta viharikollisuuskatsauksesta, joka perustuu rikosilmoitusten selosteosien yksityiskohtaiseen analyysiin (Tihveräinen 2015). Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemat tuoreimmat viharikollisuutta koskevat tiedot koskevat vuotta 2014. Tuolloin poliisi kirjasi 1 029 rikosta, jotka sisälsivät rasistisia piirteitä. Kuluvalla vuosituhanella eniten rasistisia rikoksia ilmoitettiin poliisille vuonna 2009, lähes 1 400. Viime vuosina rikosten määrä on ollut loivassa laskussa (Tihveräinen 2015). Ilmi tulleista rasistisista rikoksista puolet on pahoinpitelyrikoksia ja 40 prosenttia sanallisia kunnianloukkauksia. Muissa rikostyypeissä rasistiset motiivit ovat havinaisia (Tihveräinen 2015).

Seuraavassa on tarkasteltu sellaisia rasististen rikosten piirteitä, joita ei käsitellä viharikollisuuskatsauksessa. Tarkastelu perustuu vuosina 2010–2011 poliisin tietoon tulleisiin pahoinpitely-, raiskaus-, ryöstö- ja varkausrikoksiin. Rasistisiksi rikoksiksi on katsottu tapaukset, jotka on kirjattu po-

liisiasiain tietojärjestelmään rasismijutuiksi. Rasismijutuiksi vuosittain kirjattavien tapausten määrä on selvästi pienempi kuin viharikollisuuskatsauksessa rikosilmoitusten sisältöanalyysin perusteella rasistisiksi katsottujen juttujen määrä. Tämä ei vaikuta saatuihin prosenttijakaumiin, mutta vaikuttaa laskettuihin riskitasoihin. Tämän johdosta jäljempänä kuviossa 10 on käytetty kahta rinnakkaista rikosmäärää, joista toinen perustuu rasismijutuiksi kirjattuun ja toinen viharikollisuuskatsauksessa ilmoitettuun tapausmäärään.

Rasistinen rikollisuus oli mainittuina vuosina pääosin väkivaltarikollisuutta, pahoinpitelyjä ja uhkailuja sekä omaisuuden vahingoittamista. Rikosten uhreista kaksi kolmesta oli ulkomailla syntyneitä, kolmannes Suomessa syntyneitä. Kantaväestöön kohdistuneista rikoksista 44 prosentissa myös tekijä oli syntynyt Suomessa, on todennäköistä, että pääosassa näitä tapauksia osapuolilla oli erilainen etninen tai kulttuuritausta. Maahanmuuttajien kantaväestöön kohdistamat rikokset muodostivat kuudesosan kaikista aineiston rasismijutuista, maahanmuuttajien väliset kahdeksan prosenttia. Jälkimmäisestä ryhmästä pääosan muodostivat Lähi-idän kansallisuuksien keskinäiset pahoinpitelyt. Yleisin tapaustyyppi oli Suomessa syntyneen tekijän Afrikassa syntyneeseen uhriin kohdistama rikos, niitä oli viidesosa kaikista rasismijutuista.

Kuinka suuri on rasistisen rikoksen uhriksi joutumisen riski maassamme? Kuvio 10 näyttää yleisen pahoinpidellyksi joutumisriskin ja rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi joutumisen riskin väestöryhmittäin (suoraan rikosilmoitusaineistosta laskettuna (taso 1) ja viharikollisuuskatsauksen pohjalta oikaistuna (taso 2)).

Kuvio 10 Rasistisen ja muun pahoinpitelyrikollisuuden uhriksi joutumisen riski vuosina 2010–2011 väestöryhmittäin (OPTL; Niemi 2011)

Riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli vuosina 2010–2011 Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleilla maahanmuuttajilla huomattavasti korkeampi kuin muissa väestöryhmissä. Suuret erot kantaväestön ja maahanmuuttajaryhmien riskitasoissa johtuvat osin suoraan asutuksen rakenteesta. Rasistinen rikollisuus on teoriassa mahdollista vain paikkakunnilla, joilla asuu useampaan väestöryhmään kuuluvia ihmisiä. Huomattava osa kantaväestöstä asuu Suomessa paikkakunnilla, joilta vähemmistöryhmät puuttuvat ja mahdollisuus joutua rasistisen rikoksen uhriksi on teoreettisesti hyvin pieni. Maahanmuuttajaväestö asuu sen sijaan kokonaisuudessaan paikkakunnilla, joilla asuu myös kantaväestöä ja usein muidenkin maahanmuuttajaryhmien edustajia. Maahanmuuttajaväestö on siten periaatteessa kokonaisuudessaan rasistiselle rikollisuudelle altistunutta. Tämän johdosta on mielekästä verrata riskitasoja lähinnä maahanmuuttajayhteisön sisällä, jolloin asuinpaikan väestörakenne ei juurikaan vaikuta tuloksiin. Myös näissä vertailuissa afrikkalaisten ja Lähi-idästä kotoisin olleiden maahan-

muuttajien poikkeuksellisen korkea riski näkyi selvästi. Afrikkalaisten riski joutua rasistisen pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli yli neljä ja puoli -kertainen ja Lähi-idässä syntyneiden kolme ja puoli -kertainen maahanmuuttajien keskimääräiseen riskiin nähden.

Kiistattomasti rasistinen rikollisuus, nimenomaan väkivaltarikollisuus, kohdistui siten erityisesti Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin. Rikollisuus ei ollut näissä kahdessa ryhmässä myöskään määrällisesti merkityksetöntä: afrikkalaisiin kohdistuneista poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyistä 10–20 prosenttia oli motiiviltaan rasistisia, Lähi-idässä syntyneisiin kohdistuneista 5–15 prosenttia.¹ Kahteen riskiryhmään kohdistuneet rasistiset väkivaltarikokset erosivat kuitenkin huomattavasti tekijöiltään. Afrikkalaisten siirtolaisten pahoinpitelijät olivat pääosin (92 %) syntyperäisiä suomalaisia, sen sijaan Lähi-idästä kotoisin olleisiin maahanmuuttajiin kohdistuneiden rasististen pahoinpitelyrikosten enemmistö (51 %) oli alueelta kotoisin olleiden kansallisuus- ja kulttuuriryhmien välisiä. Kahden korkean riskin ryhmän riskitasojen korkeus johtui siten erilaisista rasismien muodoista. Afrikkalaisiin kohdistunut rasistinen väkivalta kumpusi kantaväestön ja maahanmuuttajien välisistä konflikteista, Lähi-idästä kotoisin oleviin kohdistunut puolestaan siirtolaisten kotialueeltaan mukanaan tuomista konflikteista.

3.5 Rajat ylittävä rikollisuus

Maanpetos-, raja- ja salakuljetusrikollisuus

Suomen rikoslakiin sisältyy suhteellisen vähän rikoksia, joiden tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää rajat ylittävää toimintaa ja pääosa niistäkin on vähämerkityksisiä. Määrällisesti merkittävimmän ryhmän muodostavat erilaiset salakuljetusrikokset sekä valtionrajarikokset. Salakuljetusrikosten, siltä osin kuin niiden kohteena ovat lailliset tavarat, merkitys on viime vuosina vähentynyt ja on edelleenkin vähentymässä Euroopan taloudellisen yhdentymisen ja maailmankaupan vapautumisen myötä. Jos kehityksen suunta maailmankaupassa kuitenkin muuttuu takaisin kohti lisääntyvää protektionismia, salakuljetusrikostenkin merkitys tulee jälleen lisääntymään. Valtionrajarikoksissa kehityssuunta on viime vuosina ollut kasvava ja on luultavaa, että rikollisuuden kasvu myös tulevaisuudessa jatkuu. Rikollisuus on suorassa yhteydessä kansainväliseen laittomaan siirtolaisuuteen ja siihen liittyvään ihmiskauppaan.

Maanpetos- ja valtiopetossäännöksillä (RL 12 ja 13 luvut) pyritään suojaamaan valtakunnan alueellista koskemattomuutta ja turvallisuutta sekä rauhan aikana että kriisioloissa. Ne kriminalisoivat muun muassa vakoilun, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, sotaan yllyttämisen ja maanpetoksellisen toiminnan. Rikoksista ei ennen vuotta 2009 ole poliisitilastosta saatavissa lainkaan tietoja. Vuonna 2015 poliisitilastoon kirjattiin yksi maanpetosrikos, jota tutkittiin turvallisuussalaisuuden paljastamisena (RL 12:7.1). Tutkinnan maanpetosrikoksissa suorittaa Suojelupoliisi. Suojelupoliisin tietojen mukaan ulkomainen tiedustelu on maassamme viime vuosina lisääntynyt. Pääasiassa vakoilua harjoitetaan diplomaatin peitevirkoja käyttäen. Syytteitä vakoilurikoksista nostetaan käytännössä lähinnä ulkomaisten tiedustelupalveluiden suomalaisia avustajia vastaan. Syytteeseen johtaneiden vakoilujuttujen määrä on ollut viime vuosina vähäinen. Muista maanpetosrikoksista syytteitä on nostettu vieläkin harvemmin.

Rikoslain 17 luku sisältää säädökset *valtionrajarikoksesta, alueloukkauksesta ja laittoman maahantulon järjestämisestä*. Valtionrajarikokseen syyllistyy se, joka ylittää maamme rajan ilman asianmukaisia matkustusasiakirjoja tai rikkoo muita rajan ylittämistä koskevia säännöksiä. Säädöksellä on toisin sanoen kriminalisoitu laitton maahan tuleminen. Laittoman maahantulon järjestämisenä on puolestaan kriminalisoitu ihmisten tuominen laittomasti maahan samoin kuin muukin laittomaan maahantuloon liittyvä avustus- ja järjestelytoiminta. Alueloukkaukseen syyllistyy vieraan valtion sotilashenkilö rikkoessaan aluevalvontalain säännöksiä Suomen alueelle tulosta ja alueella oleskelusta.

¹ Prosenttiluvuista pienempi on laskettu aineistosta, suurempi on laskettu kertomalla aineistosta saatu rikosten määrä oikaisukertoimella (= Viharikoskatsauksen rasististen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä/aineiston rasististen rikosten kokonaismäärä).

Poliisin tietoon tulleet laittomaan maahantuloon liittyvät rikokset 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010
Valtionrajarikos	17	11	17	35	185
Lievä valtionrajarikos*	3	5	22	63	174
Alueloukkaus	0	0	0	0	4
Laittoman maahantulon järjestäminen	13	13	17	28	77
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen*	2	2	1	11	20
Yhteensä	35	31	40	135	460
	2011	2012	2013	2014	2015
Valtionrajarikos	185	172	255	221	302
Lievä valtionrajarikos*	133	105	115	188	182
Alueloukkaus	5	8	5	8	4
Laittoman maahantulon järjestäminen	67	97	90	111	204
Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen*	11	7	14	20	31
Yhteensä	401	389	479	548	723

* Lievää valtionrajarikosta koskeva säädös lisättiin rikoslakiin vuonna 2000, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskeva vuonna 2004. Vuosien 2006–2009 lukuihin ei sisälly rajavartiolaitoksen tutkimia rikoksia. Lähde: Tilastokeskus

Käytännössä huomattava osa ilmi tulevista rikoslain 17 luvun 7 §:n ja erityisesti 8 §:n rikoksista koskee järjestäytyntä ihmissalakuljetusta. Laittoman maahantulon järjestämistä koskevia rikoksia tuli vuonna 2015 ilmi 235. Määrä kasvoi 79 prosenttia edellisvuodesta. Kasvu liittyi suurelta osin Lähi-idästä Eurooppaan syksyllä 2015 suuntautuneeseen järjestäytymättömään maahanmuuttoon. Poliisin tietoon tulleiden valtionrajarikosten vuotuinen määrä on viime vuosina vaihdellut huomattavasti. Vuonna 2014 valtionrajarikoksia tuli viranomaisten tietoon 484. Määrä oli 18 prosenttia suurempi kuin vuonna 2014, korkein koskaan tilastoitu.

Tiedot Suomeen suuntautuvan ja Suomea kauttakulkumaana käyttävän varsinaisen *ihmiskaupan* laajuudesta ovat lähinnä viitteellisiä. Ihmiskaupparikoksia (RL 25:3 ja 3a) koskevat säädökset lisättiin rikoslakiin vuonna 2004. Ihmiskaupparikokset eivät sinänsä edellytä kansainvälisten rajojen ylittämistä, vaan ihmiskaupassa on kyse toisen henkilön valtaan ottamisesta, värväämisestä, luovuttamisesta, kuljettamisesta, vastaan ottamisesta tai majoittamisesta vastoin tämän vapaata tahtoa (joko pakolla tai erehdyttämällä) tarkoituksessa saattaa uhri seksuaalisen tai muun hyväksikäytön kohteeksi. Ihmiskaupan kohteena voi siten olla myös Suomessa asuva, täällä värvätty ja täällä hyväksi käytön uhriksi joutuva henkilö.

Poliisin tietoon tulleet ihmiskaupparikokset 2006–2015 (RL 25:3–3a).

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ihmiskauppa	2	1	4	1	11	24	21	18	16	24
Törkeä ihmiskauppa	1	0	1	0	2	6	4	3	4	6
Yhteensä	3	1	5	1	13	30	25	21	20	30

Lähde: Tilastokeskus. Luvut sisältävät myös yritykset.

Ihmiskaupparikosepäilyjä tuli poliisin tietoon vuonna 2015 yhteensä 30, kolmannes edellisvuotta enemmän. Törkeästä ihmiskaupasta rikosilmoituksia kirjattiin vuonna 2015 kuusi. Useimmat ihmiskauppaepäilyt ovat maassamme viime vuosina liittyneet etnisen yritystoiminnan työvoimanhankintaan, paritusrikollisuuteen tai Suomen kautta lentoteitse Schengenin sopimusalueelle suuntautuvaan ihmissalakuljetukseen. Piilorikollisuuden arvioidaan olevan rikostyyppissä laajaa, sillä rikosten uhrin eivät yleensä ole halukkaita, eivät uskalla tai eivät kykene yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Lisäksi sekä maahamme suuntautuva ihmissalakuljetus että paritusrikollisuus ovat huomattavalta osin ulkomailta johdettuja ja ulkomaisten toimijoiden käsissä. Rikosten selvittäminen on hankalaa ja pääsyyllisten saattaminen vastuuseen usein käytännössä mahdotonta.

Salakuljetus on kriminalisoitu rikoslain 46 luvussa (4–6 §). Salakuljetusrikoksissa on kyse laillisten tavaroiden maahantuonnista tai viennistä ilman asianmukaisia lupia tai rikkoen muita ulkomaankauppaa koskevia säännöksiä. Ilmi tulevien salakuljetusrikosten vuotuisen määrään vaikuttavat, paitsi rikosten tosiasiallisen määrän muutokset, viranomaisvalvonnan tehokkuuden vaihtelu ja erilaiset satunnaistekijät (esimerkiksi yksittäisten suurten rikosvyyhtien ilmitulo). Salakuljetusrikosten määrään vaikuttavat myös ulkomaankauppapoliittiset ratkaisut. Suomen liittyminen Euroopan talousalueeseen ja Euroopan unioniin on vapauttanut tavaroiden viennin ja tuonnin maahamme pääosasta Eurooppaa. Koska kaikki maamme rajanaapurit Venäjää lukuun ottamatta ovat nyttemmin talousalueen jäseniä, salakuljetusrikokset ovat viime vuosina suurelta osin liittyneet tavalla tai toisella idänkauppaan.

Poliisin tietoon tulleet salakuljetusrikokset 2006–2015 (RL 46:4–6).

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Salakuljetus	2	6	6	12	130	105	176	474	627	504
Lievä salakuljetus	2	0	0	0	51	83	153	159	229	253
Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	155	104	118	152	858	205	252	200	180	178
Lievä laitton tuontitavaraan ryhtyminen	88	66	74	73	156	167	135	163	286	230
Yhteensä	247	176	198	237	1 195	560	716	996	1 322	1 165

Lähde: Tilastokeskus. Vuosien 2006–2009 lukuihin ei sisälly tullin eikä rajavartiolaitoksen tutkimia rikoksia.

Salakuljetusrikosten vuotuisista ilmi tulleista määristä ei ole saatavissa ajanjaksolta vertailukelpoisia tilastotietoja, koska tullin ja rajavartiolaitoksen tutkimat rikokset on sisällytetty poliisitilastoon vasta vuodesta 2010 alkaen. Vuonna 2015 viranomaisten tietoon tulleiden salakuljetusrikosten määrä väheni 12 prosenttia edellisvuodesta.

Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttöön (RL 47:6a) syyllistyy työnantaja ja tämän edustaja, joka ottaa palvelukseensa tai pitää palveluksessaan ulkomaalaista, jolla ei ole asianmukaisia työ- ja oleskelulupia. Rikokseen syyllistyy niin ikään urakoitsija tai aliurakoitsija, joka ei ole asianmukaisesti varmistanut, että urakointi- tai aliurakointityötä suorittavan ulkomaalaisen yrityksen työntekijöillä on vaadittavat luvat.

Poliisin tietoon tulleet luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttörikokset 2006–2015.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö	19	15	11	16	15	10	13	23	22	3

Lähde: Tilastokeskus

Rikoksia on tullut ilmi viime vuosina vuosittain vähän toistakymmentä. Määrä on laskenut selvästi vuodesta 2004 alkaen. Syynä rikosten määrän vähenemiseen on ollut Virosta ja muista uusista Euroopan unionin jäsenmaista tulevien työntekijöiden lupakäytäntöjen helpottuminen. Vuonna 2015 rikoksia kirjattiin poikkeuksellisen vähän, kolme.

Muidenkin kuin yllä käsiteltyjen rikosten tunnusmerkistöihin sisältyy myös rajat ylittävää toimintaa (esim. törkeä huumausainerikos), rajat ylittävän rikollisuuden erottelu puhtaasti kotimaisesta ei niiden kohdalla kuitenkaan ole nykyisen tilastointijärjestelmän puitteissa mahdollista. Rajat ylittävän rikollisuuden kokonaisvolyymien selvittämisen ja seuraamisen parantamiseksi tilastointijärjestelmiä tulisi kehittää siten, että rikoksista epäiltyjen asuinmaa samoin kuin heidän mahdolliset yhteytensä järjestäytyneeseen rikollisuuteen olisivat nykyistä helpommin selvitettävissä. Poliisin omissa

tietokannoissa tietoja ilmeisesti jo nykyisin onkin kattavammin saatavissa. Tämän yhteenvedon laadinnassa ne eivät kuitenkaan ole olleet käytettävissä.

Yhteenveto

- § Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista muista kuin liikenne-rikoksista oli 13 % vuonna 2015 (noin 27 300 henkilöä). Liikenne-rikoksesta epäiltiin noin 26 600 ulkomaalaista (6 % epäillyistä) vuonna 2015.
- § Noin puolella (54 % ja 47 % muista kuin liikenne-rikoksista) kaikista rikoksista epäiltyinä olleista ulkomaan kansalaisista on kotipaikka Suomessa. Muut epäillyt ovat turisteja ja muuten Suomessa satunnaisesti oleskelevia ulkomaan kansalaisia.
- § Suomessa tilapäisesti oleskelevien ulkomaalaisten tekemien rikosten (pl. liikenne-rikokset) määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2006 ja ohittanut maahanmuuttajien tekemien rikosten määrän. Maahanmuuttajien asukasluvuun suhteutettu rikostasoo onkin pysynyt samana suunnilleen useamman vuoden ajan.
- § Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat olleet vuosittain suunnilleen yhtä usein epäiltyinä liikenne-rikoksista kuin suomalaiset, mutta 1,5–2 kertaa useammin epäiltyinä muista rikoksista kuin suomalaiset.
- § Vajaa puolet muihin kuin liikenne-rikoksiin epäillyistä maahanmuuttajista oli Venäjän, Viron ja Somalian kansalaisia vuonna 2015. Liikenne-rikoksista epäillyistä ulkomaalaisista noin 40 prosenttia oli virolaisia ja venäläisiä. Viron ja Venäjän kansalaiset eivät kuitenkaan syyllisty rikoksiin merkittävästi useammin kuin suomalaiset, kun rikosluvut suhteutetaan kunkin väestöryhmän kokoon.
- § Ulkomaan kansalaisten rikoksista noin puolet oli liikenne-rikoksia kuten suomalaisillakin.
- § Suhteellisesti useammin ulkomaan kansalaiset ja heistä erityisesti maahanmuuttajat ovat olleet vuosittain epäiltyinä raiskauksista. Myös varkausrikoksissa, ryöstörikoksissa ja muissa seksuaalirikoksissa ulkomaalaisten osuus on ollut suuri. Maahanmuuttajien ja muiden ulkomaalaisten tekemä rikollisuus poikkeaa selvästikin toisista joissakin rikoslajeissa kuten varkausrikollisuudessa.
- § Maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja omaisuus- ja väkivaltarikollisuustasoissa ja rikosten uhriksi joutumisriskissä.
- § Eroja selittävät osin sosiodemografiset tekijät, mutteivät tyhjentävästi.
- § Maahanmuuttajien rikollisuuden yleiskuva ei Suomessa eroa muista Pohjoismaista.

LIITETAULUKOT

- 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset 2006–2015
- 2A Väkivaltarikokset aluetyypeittäin 2006–2015
- 2B Henkirikollisuus maakunnittain 1990–2015
- 3 Omaisuusrikokset aluetyypeittäin 2006–2015
- 4A Rattijuopumus, muut liikenne rikokset ja autokanta aluetyypeittäin 2006–2015
- 4B Rattijuopumus, muut liikenne rikokset, liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite 2006–2015
- 4C Alkoholien nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumustutkimuksessa 1988–2015
- 5A Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2006–2015
Syylliseksi epäilty, absoluuttiluvut
- 5B Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2006–2015
Syylliseksi epäilty tuhatta samanikäistä kohden
- 5C Nuorten ikäryhmien rikollisuus 2006–2015
Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä

LIITETAULUKKO 1

Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 2006–2015¹

Absoluuttiluvut koko maasta [ks. selitykset taulukon lopussa]

Rikosnimike	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
KAIKKI RIKOKSET ²	354468	370377	379641	384583	378200	404153	377416	379535	372341	368293
I. RIKOSLAKIRIKOKSET ³	517602	550868	539356	529103	505357	531830	491846	489765	482050	474377
A. Omaisuusrikokset										
Varkaus ⁴	76873	75751	74103	75072	72052	75055	67809	70390	70822	69087
Näpistys ⁴	66405	66935	70179	73816	73118	73086	67693	67951	68637	65667
Törkeä varkaus ⁴	2159	2346	2211	2790	3043	3102	3248	3054	3682	3541
Moottoriajoneuvon anastus	1733	1588	1645	1574	1438	1574	1146	1090	1050	838
Moottoriajoneuvon luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9) ⁵	1157	1083	1086	1000	924	945	846	746	768	726
Moott.ajon. törkeä luv. käyttö (RL 28:8) ⁵	1	4	1	3	2	-	2	1	2	3
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:7,9)	4056	4068	3810	3076	2597	2481	2977	1970	1372	1149
Törkeä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:8)	-	-	3	7	4	12	10	3	2	1
Moott.kulkun. käyttövark., lievä (RL 28:9a,c) ⁶	12354	12116	11017	9568	8749	9443	6802	6104	5925	5860
Törkeä moott.kulkunv. käyttövark. (RL 28:9b) ⁶	31	36	55	43	37	21	19	22	28	27
Kätkemisrikos, tuott. kätkemisrikos, kätkemisrikkomus (RL 32:1,4,5)	2144	2108	1840	1907	1868	1859	1593	1571	1603	1420
Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	138	140	153	120	127	148	159	163	150	171
Amm. kätkemisrikos (RL 32:3)	22	16	10	13	10	8	8	11	5	12
Ryöstö (RL 31:1)	1542	1581	1516	1428	1352	1414	1398	1328	1473	1284
Törkeä ryöstö (RL 31:2)	158	203	180	212	156	208	218	196	216	266
Kiristys, törkeä kiristys (RL 31:3,4)	143	152	209	237	259	278	1083	584	417	382
Vahingonteko, lievä v.teko (RL 35:1,3)	48112	53657	56313	50497	48917	54743	44178	43109	42263	37365
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	248	218	253	212	243	227	239	266	253	254
Kavallus, lievä kavallus (RL 28:4,6)	2897	2998	3176	2912	2972	2938	2898	3216	2703	2550
Törkeä kavallus (RL 28:5)	218	215	260	270	331	291	374	358	372	362
Petos, lievä petos (RL 36:1,3)	11690	12929	15099	16435	14903	16645	19894	21735	22164	24633
Törkeä petos (RL 36:2)	819	703	953	987	957	1149	1052	1100	1351	1458
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, m.välinepet. valm. (RL 37:8,10,11)	3028	3287	3433	4757	4334	5506	6104	7484	7648	10720
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	89	88	129	184	124	149	127	123	123	193
Veropetos, lievä veropetos (RL 29:1,3)	254	186	181	871	696	616	583	640	851	907
Törkeä veropetos (RL 29:2)	345	425	458	416	280	364	432	362	399	422
Verorikkomus (RL 29:4)	145	111	63	70	38	49	35	36	21	24
Kirjanpitorikos (ml. törkeä), tuottamuksellinen kirjanpitorikos (RL 30:9,9a,10)	662	766	703	779	715	684	768	785	889	815
Muut elinkeinorikokset (RL 30:1-8)	64	66	70	56	86	89	92	109	72	67
Väärennys, lievä väärennys, väärennysain. hallussapito (RL 33:1,3,4)	3952	4759	4649	4478	4524	4594	3916	3741	3268	2688
Törkeä väärennys (RL 33:2)	14	25	502	93	32	266	56	35	52	47
Velallisen epärehellisyys, velallisen petos, törkeä velallisen petos (RL 39:1,2,3)	402	394	390	475	415	435	413	442	488	489
Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta (RL 39:4,5,6)	11	13	14	16	15	18	12	16	18	15
Salakuljetus, lievä salak. (RL 46:4-5)	4	6	6	123	181	188	329	633	856	757
Muut omaisuusrikokset ⁷	3755	3645	3642	2696	3267	2760	2242	2263	2433	2958

<i>Rikos</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
B. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset										
Tappo (RL 21:1)	74	69	85	73	72	64	46	57	59	48
Murha (RL 21:2)	37	58	47	40	38	49	43	38	42	48
Surma (RL 21:3)	-	-	-	1	-	1	-	-	-	0
Tapon, murhan tai surman yritys	271	381	363	366	308	306	350	264	327	299
Lapsensurma (RL 21:4)	1	1	-	2	2	2	-	1	1	1
Pahoinpitely (RL 21:5)	20461	22648	22928	21391	21570	26762	25390	24015	21959	22818
Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	2056	2385	2256	2105	1996	2053	1874	1791	1645	1563
Lievä pahoinpitely (RL 21:7)	8368	9601	9619	9399	9516	11356	10967	9709	9324	9493
Kuolemantuottamus (ml. törkeä) (RL 21:8-9)	231	256	236	232	226	208	177	186	139	172
Vamman tuott. (ml. törkeä) (RL 21:10-11)	1660	1643	1588	1645	1575	1661	1520	1458	1304	1373
Muut henk. ja terv. kohd. rikokset ⁸	450	512	491	499	412	457	486	500	422	405
C. Seksuaalirikokset										
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakott. sukupuoliyhteyteen (RL 20:1-3)	613	739	915	660	818	1039	1009	975	1009	1052
Lapsen seks. hyväksikäyttö (RL 20:6-7)	1043	1025	1321	1068	1102	1682	1567	1657	1416	1230
Muut seksuaalirikokset (RL 20:4-5, 8-9)	1072	562	670	477	497	531	935	678	576	690
D. Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan										
Virkamiehen (väkivalt.) vast. (RL 16:1-2)	1540	1763	1935	1711	1682	1947	1852	1682	1704	1718
Haitanteko virkamiehelle (RL 16:3)	2308	2392	2466	2260	2161	2310	2183	1916	1863	1810
Per. lausuma tuomioist. (RL 15:1,3-4)	129	156	160	178	147	143	177	150	124	170
Per. lausuma viranom.men. (RL 15:2)	258	288	280	317	369	310	263	248	210	172
Väärän henk.tiedon antaminen (RL 16:5)	1497	1465	1468	1406	1277	1299	1183	1130	1059	1091
Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järj. vastaan ⁹	6682	7747	8212	8181	7931	8410	8704	8574	7632	7919
E. Päihde ja huumorikokset ¹⁰										
Alkoholirikos 50 a:1.	204	153	157	126	186	140	140
Törkeä alkoholirikos 50 a:2.	26	13	11	7	29	15	13
Lievä alkoholirikos 50 a:3.	486	947	1230	1246	1288	1320	1080
Huumausainerikos (RL 50:1)	4168	4206	4835	6274	6444	7226	7752	8560	6859	7057
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	657	883	789	922	1083	1036	1025	1237	1161	1070
Huumausain. käyttörikos (50:2a)	8480	10333	9823	11257	12158	12093	11292	12778	13681	15170
Huumausainerik. valm. (RL 50:3)	11	23	31	26	23	34	23	78	79	101
Huumausainerik. edist. (RL 50:4)	1	3	4	45	16	5	10	3	1	2
F. Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset										
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukk. RL 24.	8435	9060	9242	9056	9782	9739	9797	10513	10509	9926
Muut rikoslakirikokset ¹¹	7336	8150	9351	9642	9764	10931	11126	11377	11662	11749
Rikokset RL:n 41, 43, 44 ja 34a lukua vastaan ¹²	1027	4622	7327	8827	8831	9172	8695	8641	7747	8084

[illegible]

LIITETAULUKKO 2A

Väkivaltarikokset aluetyypeittäin vuosina 2006–2015

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyypit</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
HENKIRIKOKSET (Tapot, murhat sekä surmat)										
Pääkaupunkiseutu										
yritykset	38	74	58	56	52	58	68	57	54	44
täytetyt teot	21	18	15	19	15	21	22	14	16	14
yhteensä	59	92	73	75	67	79	90	71	70	58
Muut kaupunkimaiset kunnat										
yritykset	137	179	191	195	193	168	186	125	178	178
täytetyt teot	54	72	66	65	57	49	41	49	51	42
yhteensä	191	251	257	260	250	217	227	174	229	220
Taajaan asutut kunnat										
yritykset	53	68	60	64	40	34	59	45	67	44
täytetyt teot	10	11	28	11	21	25	14	20	10	17
yhteensä	63	79	88	75	61	59	73	65	77	61
Maaseutumaiset kunnat										
yritykset	41	58	54	51	23	46	37	37	27	33
täytetyt teot	25	26	23	17	17	17	12	12	21	11
yhteensä	66	84	77	68	40	63	49	49	48	44
Koko maa										
yritykset	271	381	363	366	308	306	350	264	327	299
täytetyt teot	111	127	132	114	110	114	89	95	101	96
yhteensä	382	508	495	480	418	420	439	359	428	395
PAHOINPITELYRIKOKSET (Törkeä pahoinpitely, pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely)										
Pääkaupunkiseutu	7585	8838	9563	8816	9049	10773	10084	9155	8494	8885
Muut kaupunkimaiset kunnat	15453	17682	16936	16335	16487	20222	19284	18079	16866	17560
Taajaan asutut kunnat	3914	4130	4203	4071	4089	4785	4932	4473	4175	3996
Maaseutumaiset kunnat	3781	3864	3976	3558	3341	4267	3807	3690	3284	3329
Koko maa	30885	34634	34803	32894	33082	40171	38231	35 515	32 928	33874
RYÖSTÖRIKOKSET										
Pääkaupunkiseutu	706	755	709	672	588	622	568	616	698	565
Muut kaupunkimaiset kunnat	723	826	771	785	767	799	867	733	822	791
Taajaan asutut kunnat	108	73	95	87	90	91	103	91	99	108
Maaseutumaiset kunnat	72	67	75	47	39	75	46	56	46	68
Koko maa	1700	1784	1696	1640	1508	1622	1616	1524	1689	1550

LIITETAULUKKO 2B

Henkirikollisuus maakunnittain 1990–2015

Lähde: Tilastokeskus; sisältää rikostilastossa murhaksi, tapoksi, surmaksi, lapsensurmaksi ja pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehdyksi kuolemantuottamusrikokseksi nimetyt teot

Maakunta/alue	Rikoksia vuotta kohti			Rikollisuustaso (/100.000 as. vuodessa)			Muutos %		
	1990–99	2000–09	2010–15	1990–99	2000–09	2010–15	1980-l	1990-l	2000-l
<i>Koko Suomi</i>	172,2	154,3	116,7	3,37	2,94	2,15	+9	–13	–27
Ahvenanmaa	0,4	0,3	0,0	1,59	1,12	0,00	+87*	–30*	.*
Keski-Pohjanmaa	0,9	1,1	0,8	1,23	1,56	1,21	+9*	+27*	–20*
Keski-Uusimaa	7,3	7,6	4,2	2,84	2,65	1,35	–10	–7	–49
P-maan rannikko	3,0	2,8	2,5	1,72	1,61	1,39	+76	–7	–14
Varsinais-Suomi	10,5	11,4	6,5	2,41	2,51	1,39	+4	+4	–45
Päijät-Häme	8,4	8,8	2,8	4,24	4,42	1,40	+5	+4	–68
Pirkanmaa	12,5	12,9	9,0	2,88	2,77	1,81	–6	–4	–35
Pääkaupunkiseutu	31,4	23,7	19,7	3,52	2,39	1,83	–12	–32	–23
Etelä-Karjala	5,2	4,0	2,5	3,72	2,95	1,89	+72	–21	–36
Länsi-Uusimaa	2,2	0,9	1,7	2,90	1,10	1,91	+22	–62*	+74
Kainuu	4,8	3,9	2,0	5,04	4,55	2,48	+32	–10	–45
Etelä-Pohjanmaa	3,5	5,9	4,8	1,74	3,04	2,49	0	+75	–18
Etelä-Savo	7,5	5,6	3,8	4,35	3,48	2,50	+31	–20	–28
Satakunta	7,6	7,8	5,7	3,11	3,38	2,52	+62	+8	–25
Kanta-Häme	5,7	5,4	4,5	3,46	3,20	2,56	+12	–8	–20
Pohjois-Savo	11,4	7,6	6,5	4,38	3,03	2,62	+33	–31	–14
Pohj.-Pohjanmaa	13,3	10,0	10,7	3,73	2,65	2,66	+11	–29	+0
Pohjois-Karjala	7,1	6,7	4,5	4,01	3,98	2,71	+5	–1	–32
Itä-Uusimaa	3,0	1,8	2,7	3,47	1,95	2,80	+42	–44	+44
Keski-Suomi	8,7	9,5	8,5	3,33	3,53	3,09	+23	+6	–12
Kymenlaakso	9,5	7,0	6,0	4,94	3,78	3,31	+32	–23	–12
Lappi	8,1	9,0	6,2	4,02	4,83	3,37	–12	+20	–30

*) Huom. alueellista muutosta koskevat luvut perustuvat joltakin jaksolta alle 10 täytetyn henkirikoksen kokonaismäärään.

LIITETAULUKKO 3

Omaisuusrikokset aluetyypeittäin vuosina 2006–2015

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
VARKAUSRIOKOKSET (Näpistäminen, varkaus sekä törkeä varkaus)										
Pääkaupunkiseutu	42363	43746	44600	49367	49482	49546	44607	45856	45046	44137
Muut kaupunkimaiset kunnat	74482	74369	75213	102287	75396	76992	71865	73392	76055	74298
Taajaan asutut kunnat	13928	12912	13548	13192	12393	13403	12582	12580	12569	11248
Maaseutumaiset kunnat	11953	11883	11343	9832	9555	9855	8548	8465	8609	7816
Koko maa*	145437	145032	146493	151654	148213	151243	138750	141395	143414	138295
KAVALLUS, PETOS JA VAHINGONTEKO										
Pääkaupunkiseutu										
kavallus	1147	1230	1315	1331	1390	1271	1233	1350	1038	968
petos	3219	3398	3793	4296	4230	4649	5239	6272	5909	6398
maksuvälinepetos	1032	1170	1162	1769	1480	2013	2049	1645	1513	1886
- tapahtumakertoja	2644	2755	2073	2762	2733	2939	2880	2535	2173	2360
vahingonteko	12860	14686	16717	13514	15769	19447	11360	12552	14300	10753
Muut kaupunkimaiset kunnat										
kavallus	1428	1458	1569	1849	1369	1405	1490	1566	1473	1430
petos	6736	7406	8751	13118	8169	9421	11279	11639	12282	14011
maksuvälinepetos	1360	1445	1614	3171	1784	1869	2224	2616	2730	4025
- tapahtumakertoja	4098	3470	5401	6318	3178	3248	3551	3326	3464	4744
vahingonteko	24037	27077	27404	37194	23572	25043	23781	22252	20324	19702
Taajaan asutut kunnat										
kavallus	250	274	257	252	273	274	293	300	299	272
petos	1275	1387	1765	2121	1960	1943	2596	2556	2646	2826
maksuvälinepetos	185	206	226	300	270	243	307	531	543	723
- tapahtumakertoja	1122	475	420	706	464	304	356	1722	670	824
vahingonteko	6104	6554	6586	6184	5655	5912	5428	4904	4525	4080
Maaseutumaiset kunnat										
kavallus	237	211	237	190	221	224	202	314	232	207
petos	1175	1335	1633	1461	1305	1564	1456	1873	1750	1776
maksuvälinepetos	171	175	193	173	193	194	208	358	328	499
- tapahtumakertoja	557	916	718	560	592	489	298	547	372	530
vahingonteko	5309	5506	5805	4878	4107	4517	3794	3633	3329	3056

* Valtakunnalliset rikosluvut sisältävät myös ulkomailla tai tuntemattomassa paikassa tehtyjä rikoksia.

Aiemmin tällaisia rikoksia ei tilastoitu lainkaan.

LIITETAULUKKO 4A

Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus) ja autokanta vuosina 2006–2015
Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
Pääkaupunkiseutu										
rattijuopumus	4291	4679	4527	3899	3497	3519	3241	2914	2939	3006
muut liikennerikokset	55165	56333	64401	75369	64439	67560	59504	62020	61212	59796
autokanta	451406	460330	484939	492669	511822	533910	547075	560384	569889	584013
Muut kaupunkimaiset kunnat										
rattijuopumus	11874	13458	12237	11746	10689	10911	9791	9334	9058	9351
muut liikennerikokset	148795	172327	191032	233602	244039	231715	211904	208454	192910	199993
autokanta	1258396	1332611	1388076	1528994	1580906	1636110	1679886	1720976	1759942	1844460
Taajaan asutut kunnat										
rattijuopumus	4611	4474	4251	3909	3550	3577	3223	2894	2929	2800
muut liikennerikokset	81348	88306	102818	107299	116629	120741	102443	101037	101754	87754
autokanta	558583	541742	575031	590447	631270	635071	665309	698512	719057	707664
Maaseutumaiset kunnat										
rattijuopumus	4989	4930	4803	3649	3394	3452	2879	2852	2681	2481
muut liikennerikokset	94103	97187	110456	102526	109345	115312	88759	98952	81276	84451
autokanta	637473	650050	696375	628289	637815	670688	691802	691635	699505	699422

LIITETAULUKKO 4B

Rattijuopumus, muut liikennerikokset (pl. muu liikennejuopumus), liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite vuosina 2006–2015

<i>Aluetyyppi</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
Rattijuopumus	25765	27544	25819	23350	21130	21459	19134	17994	17608	17638
Muut liikennerikokset	379434	414170	468716	520310	534464	535341	462680	470475	437246	432151
Liik.kuolemantapaukset	336	380	344	279	272	292	255	258	229	260*
Liikent. Loukkaantuneet ¹	8580	8446	8513	8057	7673	7931	7088	6681	6705	6381*
Liikennesuorite (milj. autokr)	52150	53250	52980	53350	53815	54460	54235	54170	54590	..
Rattijuopumukset										
100 milj. autokm kohti	49	52	49	43	39	39	35	33	32	..
Muut liikennerikokset										
100 milj. autokm kohti	728	778	885	972	993	983	853	869	801	..
Autokanta (tuhansia)	2906	2990	3150	3246	3362	3494	3584	3672	3766	3836
Rattijuopumukset										
10 000 autoa kohti	89	92	82	71	63	61	53	49	47	46
Muut liikennerikokset										
10 000 autoa kohti	1306	1385	1488	1598	1590	1532	1291	1282	1161	1127

¹ Tilastointitapa on muuttunut vuosina 1995 ja 2003. Muutoksesta johtuen liikenteessä loukkaantuneiden luvut vuosina 1995–2002 ja 2003–2004 eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään tai edellisiin vuosiin verrattuna.

* Ennakkotieto

.. Tietoa ei vielä saatavilla.

LIITETAULUKKO 4C

Alkoholia nauttineiden kuljettajien kokonaismäärät valtakunnallisessa rattijuopumus-tutkimuksessa vuosina 1988–2015

Vuosi	Tutkitut N	Alkoholia nauttineet kuljettajat			
		R-maistelleet		R-juopot	
		N	%	N	%
1988	77 076	385	0,50	187	0,24
1990	69 083	411	0,59	174	0,25
1992	86 535	444	0,51	167	0,19
1993	84 973	472	0,55	171	0,20
1994	76 401	363	0,48	150	0,20
1995	77 434	415	0,54	165	0,21
1996	79 065	402	0,51	143	0,18
1997	73 027	512	0,70	135	0,19
1998	82 783	727	0,88	177	0,21
1999	80 135	814	1,02	128	0,16
2000	97 763	987	1,01	168	0,17
2001	107 845	966	0,90	150	0,14
2002	102 351	960	0,94	181	0,18
2003	94 516	865	0,92	201	0,21
2004	113 569	806	0,71	178	0,16
2005	110 425	790	0,72	166	0,15
2007	97 147	693	0,71	148	0,15
2008	108 737	706	0,65	175	0,16
2009	108 872	693	0,64	150	0,14
2010	111 971	728	0,65	154	0,14
2011	105 102	582	0,55	128	0,12
2012	110 011	604	0,55	121	0,11
2013	90 620	553	0,61	126	0,14
2014	104 910	706	0,67	145	0,14
2015	111 770	798	0,71	141	0,13

Lähde: Sisäasiainministeriön poliisiosaston, keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion, liikkuvan poliisin, THL:n ja vuosina 1988–2013 KTL:n yhteistyössä toteuttama rattijuopumustutkimus

LIITETAULUKKO 5A

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2006–2015

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyt, absoluuttiluvut*

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2006	5 332	5 274	7 864	43 236
2007	5 818	5 523	7 740	43 685
2008	6 941	5 656	7 432	47 257
2009	6 240	5 644	7 184	48 430
2010	6 001	5 858	7 173	49 614
2011	6 216	5 736	7 132	48 302
2012	4 843	4 520	6 680	44 069
2013	4 471	4 457	6 321	45 207
2014	3 663	4 028	6 035	44 863
2015	3 382	3 422	5 198	43 487
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
2006	805	2 452	3 618	21 802
2007	927	2 416	3 829	22 734
2008	1 164	2 575	4 256	24 715
2009	1 011	2 351	3 683	22 393
2010	1 106	2 349	3 492	22 080
2011	1 362	2 316	3 880	25 616
2012	1 016	2 139	3 749	25 333
2013	1 053	1 858	3 312	23 830
2014	871	1 593	2 886	21 885
2015	946	1 473	2 667	20 788
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2006	1 294	3 109	3 218	9 456
2007	1 814	2 742	3 239	9 532
2008	2 513	2 976	3 320	9 573
2009	1 827	2 662	2 877	8 271
2010	1 826	2 609	2 742	7 738
2011	1 910	2 563	2 612	8 032
2012	1 469	2 045	2 578	7 194
2013	1 325	1 955	2 266	6 950
2014	1 348	1 556	1 706	6 656
2015	1 128	1 361	1 450	6 582
D. ryöstöririkokset (RL 31:1-2)				
2006	49	207	267	785
2007	44	180	232	910
2008	89	180	294	923
2009	82	291	299	871
2010	95	155	220	860
2011	134	228	249	792
2012	70	160	280	942
2013	39	173	296	859
2014	85	260	294	918
2015	45	203	329	983
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2006	49	493	2 025	10 886
2007	40	469	1 940	12 782
2008	43	464	1 857	14 024
2009	63	602	2 250	14 510
2010	86	966	2 993	16 358
2011	114	922	2 691	15 565
2012	140	1 010	2 729	15 240
2013	134	1 133	3 027	16 407
2014	104	1 018	2 897	16 591
2015	138	964	3 059	17 855

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2006	45	984	2 532	22 012
2007	55	1 120	2 540	23 749
2008	36	1 056	2 529	23 379
2009	41	826	2 191	20 103
2010	19	741	1 912	18 765
2011	29	902	1 942	18 280
2012	22	543	1 732	16 768
2013	17	425	1 578	15 733
2014	13	427	1 422	15 270
2015	8	338	1 456	15 455
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2006	9 715	23 072	44 601	304 887
2007	11 152	24 304	46 276	337 379
2008	13 830	25 554	47 098	318 021
2009	12 041	24 604	43 144	303 223
2010	11 392	23 849	42 063	294 950
2011	12 659	24 365	43 272	293 929
2012	9 631	20 393	40 597	276 383
2013	8 931	18 773	39 294	272 239
2014	7 956	17 545	36 046	263 624
2015	7 291	16 141	34 974	262 276
H. kaikki rikokset				
2006	10 447	36 402	64 746	508 801
2007	12 019	40 697	66 974	557 405
2008	14 710	43 408	69 973	608 262
2009	12 855	42 547	66 898	655 030
2010	12 142	44 144	65 907	673 164
2011	13 518	45 498	67 149	669 655
2012	10 245	37 234	61 260	599 440
2013	9 605	33 318	59 309	608 787
2014	8 494	31 651	53 588	570 317
2015	7 783	28 720	50 414	571 430

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** 10-14 -vuotiaat

LIITETAULUKKO 5B

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2006–2015

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjä tuhatta samanikäistä kohden*

Rikosryhmä ja vuosi	≤ 14-vuotiaat**	15 - 17-vuotiaat	18 - 20-vuotiaat	21 ≥ -vuotiaat
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2006	16,5	26,6	41,5	10,8
2007	18,4	27,4	40,2	10,9
2008	22,4	28,2	37,5	11,7
2009	20,6	28,2	35,9	11,9
2010	20,2	29,8	35,3	12,1
2011	21,2	29,8	35,2	11,7
2012	16,7	24,1	33,0	10,6
2013	15,4	24,5	31,8	10,8
2014	12,5	22,5	31,0	10,7
2015	11,5	19,3	27,5	10,3
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
2006	2,5	12,4	19,1	5,5
2007	2,9	12,0	19,9	5,7
2008	3,8	12,8	21,5	6,1
2009	3,3	11,7	18,4	5,5
2010	3,7	11,9	17,2	5,4
2011	4,7	12,0	19,2	6,2
2012	3,5	11,4	18,5	6,1
2013	3,6	10,2	16,7	5,7
2014	3,0	8,9	14,8	5,2
2015	3,2	8,3	14,1	4,9
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2006	4,0	15,7	17,0	2,4
2007	5,7	13,6	16,8	2,4
2008	8,1	14,9	16,7	2,4
2009	6,0	13,3	14,4	2,1
2010	6,2	13,3	13,5	1,9
2011	6,5	13,3	12,9	2,0
2012	5,1	10,9	12,8	1,7
2013	4,6	10,8	11,4	1,7
2014	4,6	8,7	8,8	1,6
2015	3,8	7,7	7,7	1,6
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2006	0,2	1,0	1,4	0,2
2007	0,1	0,9	1,2	0,2
2008	0,3	0,9	1,5	0,2
2009	0,3	1,5	1,5	0,2
2010	0,3	0,8	1,1	0,2
2011	0,5	1,2	1,2	0,2
2012	0,2	0,9	1,4	0,2
2013	0,1	1,0	1,5	0,2
2014	0,3	1,5	1,5	0,2
2015	0,2	1,1	1,7	0,2
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2006	0,2	2,5	10,7	2,7
2007	0,1	2,3	10,1	3,2
2008	0,1	2,3	9,4	3,5
2009	0,2	3,0	10,7	3,4
2010	0,3	4,9	14,7	4,0
2011	0,4	4,8	13,3	3,8
2012	0,5	5,4	13,5	3,7
2013	0,5	6,2	15,2	3,9
2014	0,4	5,7	14,9	3,9
2015	0,5	5,4	16,2	4,2

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2006	0,1	5,0	13,4	5,5
2007	0,2	5,6	13,2	5,9
2008	0,1	5,3	12,8	5,8
2009	0,1	4,1	10,9	4,9
2010	0,1	3,8	9,4	4,6
2011	0,1	4,7	9,6	4,4
2012	0,1	2,9	8,6	4,0
2013	0,1	2,3	7,9	3,8
2014	0,04	2,4	7,3	3,6
2015	0,03	1,9	7,7	3,7
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2006	30,0	116,2	235,4	76,5
2007	35,2	120,7	240,5	84,1
2008	44,7	127,5	237,5	78,8
2009	39,8	122,9	215,5	74,6
2010	38,4	121,3	207,0	72,2
2011	43,2	126,4	213,7	71,4
2012	33,2	108,9	200,8	66,7
2013	30,7	103,3	197,8	65,2
2014	27,2	98,1	185,0	62,7
2015	24,8	91,2	184,7	62,1
H. kaikki rikokset				
2006	32,3	183,4	341,8	127,6
2007	37,9	202,0	348,0	138,9
2008	47,6	216,6	352,8	150,7
2009	42,5	211,9	332,0	158,7
2010	40,9	224,5	324,3	164,7
2011	46,2	236,0	331,7	162,7
2012	35,3	198,8	303,1	144,6
2013	33,0	183,4	298,6	145,8
2014	29,1	176,9	275,1	135,7
2015	26,5	162,2	266,3	135,3

* Poliisilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** Tuhatta 10 - 14-vuotiasta kohden.

LIITETAULUKKO 5C

Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 2006–2015

Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä (%) *

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
2006	8,6	8,5	12,7	70,2
2007	9,3	8,8	12,3	69,6
2008	10,3	8,4	11,0	70,2
2009	9,2	8,4	10,6	71,8
2010	8,7	8,5	10,4	72,4
2011	9,2	8,5	10,6	71,7
2012	8,1	7,5	11,1	73,3
2013	7,4	7,4	10,5	74,8
2014	6,3	6,9	10,3	76,6
2015	6,1	6,2	9,4	78,4
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
2006	2,8	8,6	12,6	76,0
2007	3,1	8,1	12,8	76,0
2008	3,6	7,9	13,0	75,6
2009	3,4	8,0	12,5	76,1
2010	3,8	8,1	12,0	76,1
2011	4,1	7,0	11,7	77,2
2012	3,2	6,6	11,6	78,6
2013	3,5	6,2	11,0	79,3
2014	3,2	5,8	10,6	80,4
2015	3,7	5,7	10,3	80,3
C. vahingontekorikokset (RL 35:1-3)				
2006	7,6	18,2	18,8	55,4
2007	10,5	15,8	18,7	55,0
2008	13,7	16,2	18,1	52,1
2009	11,7	17,0	18,4	55,2
2010	12,2	17,5	18,4	51,9
2011	12,6	17,0	17,3	53,1
2012	11,1	15,4	19,4	54,1
2013	10,6	15,6	18,1	55,6
2014	12,0	13,8	15,1	59,1
2015	10,7	12,9	13,8	62,6
D. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
2006	3,7	15,8	20,4	60,0
2007	3,2	13,2	17,0	66,6
2008	6,0	12,1	19,8	62,1
2009	5,3	18,9	19,4	56,4
2010	7,1	11,7	16,5	64,7
2011	9,6	16,3	17,7	56,4
2012	4,8	11,0	19,3	64,9
2013	2,9	12,7	21,7	62,8
2014	5,5	16,7	18,9	59,0
2015	2,9	13,0	21,1	63,0
E. huumausainerikokset (RL 50:1-4)				
2006	0,4	3,7	15,1	80,9
2007	0,3	3,1	12,7	83,9
2008	0,3	2,8	11,3	85,6
2009	0,4	3,6	13,0	83,0
2010	0,4	4,7	14,7	80,2
2011	0,6	4,8	13,9	80,7
2012	0,7	5,3	14,3	79,7
2013	0,6	5,5	14,6	79,3
2014	0,5	4,9	14,1	80,5
2015	0,6	4,4	13,9	81,1

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat**</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>21 ≥ -vuotiaat</i>
F. rattijuopumus (RL 23:3-4)				
2006	0,2	3,8	9,9	86,1
2007	0,2	4,1	9,2	86,5
2008	0,1	3,9	9,4	86,6
2009	0,2	3,6	9,5	86,7
2010	0,1	3,5	8,9	87,5
2011	0,1	4,3	9,2	86,4
2012	0,1	2,8	9,1	88,0
2013	0,1	2,4	8,9	88,6
2014	0,08	2,5	8,3	89,1
2015	0,05	2,0	8,4	89,6
G. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset				
2006	2,5	6,0	11,7	79,8
2007	2,7	5,8	11,0	80,5
2008	3,4	6,3	11,6	78,6
2009	3,1	6,8	11,3	78,8
2010	3,1	6,4	11,3	79,2
2011	3,4	6,5	11,6	78,5
2012	2,8	5,9	11,7	79,6
2013	2,6	5,5	11,6	80,3
2014	2,4	5,4	11,1	81,1
2015	2,3	5,0	10,9	81,8
H. kaikki rikokset				
2006	1,7	5,9	10,4	82,0
2007	1,8	6,0	9,9	82,3
2008	2,0	5,9	9,5	82,6
2009	1,7	5,5	8,7	84,1
2010	1,5	5,6	8,3	84,6
2011	1,7	5,7	8,4	84,2
2012	1,4	5,3	8,7	84,6
2013	1,4	4,7	8,3	85,6
2014	1,3	4,8	8,1	85,9
2015	1,2	4,4	7,7	86,8

* Poliistilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** 10-14 -vuotiaat

LÄHTEET

- Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrin kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 39(3): 220–247.
- Aaltonen, Mikko. 2013. Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 263.
- Aaltonen, Mikko & Hinkkanen, Ville & Kivivuori, Janne & Sirén, Reino. 2008. Risk factors of violence in Finland. A Register Based Study. National Research Institute of Legal Policy. Research Brief 6/2008.
- Aaltonen, Mikko & Salmi, Venla. 2013. Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14(2), 188–195.
- Aaltonen, Mikko & Salmi, Venla & Danielsson, Petri & Suonpää, Karoliina. 2015. Omaisuusrikollisuus. Katsauksessa Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuuskehitys tilastojen tutkimusten valossa. Katsauksia 4/2015. *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti*, Helsingin yliopisto.
- Aaltonen, Mikko & Salmi, Venla & Kivivuori, Janne. 2014. Examining Offender Characteristics in Police-Recorded Domestic Violence Before and After a Legal Reform. *International Criminal Justice Review* 24:3 271–284.
- Anttila, Inkeri & Jaakkola, Risto. 1966. Unrecorded Criminality in Finland. *Kriminologinen tutkimuslaitos A:2*, Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2000a. Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku (eds.). 2008. Victimisation Surveys in Comparative Perspective. Papers from the Stockholm Criminology Symposium 2007. HEUNI. Publication Series No. 56. Helsinki.
- Barbagli, Marzio. 1998. *Immigrazione e criminalità in Italia*. Bologna: Società Editrice il Mulino.
- Borchers, C. 2015. Operation Isis: Anonymous member discusses how group is waging war on militant group. <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/operation-isis-anonymous-member-reveals-how-they-are-waging-war-on-the-militant-group-a6752831.html> (Viitattu 10.4.2016)
- “Britain’s Somalis – The road is long. Somalis fare much worse than other immigrants; what holds them back?” *The Economist*, 17.8.2013, 25–26.
- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11.
- BRÅ. 2008. Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007. Rapport 2008:3. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2013. Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 34/2013.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla & Sirén, Reino. 2014. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014.
- van Dijk J. & van Kesteren J. & Smit P. 2007. Criminal Victimization in International Perspective. Report 257. Boom Juridische uitgevers. Den Haag.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2008a. Seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Ellonen Noora, Kääriäinen Juha, Salmi Venla & Sariola Heikki: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008, 81–114.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2008b. Perheessä koettu väkivalta. Teoksessa: Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Ethnicity, Crime, and Immigration. 1997. Comparative and Cross-National Perspectives (toim. Michael Tonry). Crime and Justice 21. Chicago: The University of Chicago Press.
- European Transport Safety Council (ETSC). 2007. Reducing deaths from drink driving. 17. April, 2007. www.etsc.eu
- European Transport Safety Council (ETSC). 2010. www.etsc.eu
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Violence against women: an EU-wide survey. Main Results. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110, Tampere.
- Finanssialan keskusliitto 2015. Vahinkotilasto 30.7.2015
- Finanssialan keskusliitto 2016. Polkupyörävarkaudet 1992–2015.
<http://www.finanssiala.fi/vahingontorjunta/dokumentit/Polkupy%C3%B6r%C3%A4varkaudet%201992-2015.pdf> (viitattu 6.5.2016).
- Finanssivalvonta. 2014. Lehdistötiedote 11.11.2014–13/2014. Finanssivalvonta määrännyt Navi Group Oy:lle 100 000 euron seuraamusmaksun.
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Lehdistotiedotteet/2014/Pages/13_2014.aspx (viitattu 8.5.2015).
- Finanssivalvonta. 2016. Sanktiot, tutkintapyynnöt ja väärinkäyttöepäilyt.
<<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tilastot/sanktiot/Pages/Default.aspx>> (viitattu 12.5.2016).
- Forsell, Martta & Nurmi, Tuula. 2014. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 21/2014.

- Goodman, J. & Cormack, G. V. & Heckerman, D. 2007. Spam and the ongoing battle for the inbox. *Communications of the ACM*, 50(2), 24–33.
- Granath, Sven & Hagstedt, Johanna & Kivivuori, Janne & Lehti, Martti & Ganpat, Soenita & Liem, Marieke & Nieuwbeerta, Paul. 2011. Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A First Study on the European Homicide Monitor Data. The Swedish National Council for Crime Prevention Research Report 2011:15; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 259. Stockholm: Brå.
- Hakamo, Terhi & Sirén Reino & Heiskanen, Markku. 2006. Kotitalouksiin kohdistuneet omaisuusrikokset 2003. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkojulkaisuja 4.
- Hakkarainen, Pekka & Karjalainen, Karoliina & Ojajärvi, Anni & Salasuo, Mikko. 2015. Huumausaineiden ja kuntodopingin käyttö ja niitä koskevat mielipiteet Suomessa vuonna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):4.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taittumassa? Vuoden 2000 huumeikyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 3.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Salasuo, Mikko. 2011a. Hamppuikäpolvi, sekaikäyttö ja doping. Vuoden 2010 huumeikyselyn tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 4/2011, 397–412.
- Hakkarainen, Pekka & Perälä, Jussi & Metso, Leena. 2011b. Kukkaa pukkaa – kannabiksen kotikasvatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 2/2011, 148–167.
- Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2016. Harmaa talous – valvontatilastoja 2015. <https://www.vero.fi/download/Harmaa_talous_valvontatilastoja_2015/%7B2107FC31-0BAC-4EFE-BC04-FC41651E9F1F%7D/11975> (viitattu 13.5.2016)
- Heinonen, Jukka & Lehto, Juhani. 1991. Rattijuoppouden hoitaminen. Teoksessa Peltomäki, Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Heiskanen, Markku. 1998. En fråga, tre metoder. *Statistikcentralen*.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko. 1998. Suomalaisten turvallisuus 1997. Vuoden 1997 haastattelututkimuksen ennakkotietoja tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta. Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1998:7. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 35.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus & Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). Julkaisusarja N:o 66. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikosten kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteosta vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.
- Hinkkanen, Ville. 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 92.

- Hirvonen, Markku & Lith, Pekka & Walden, Risto. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportti. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010.
- von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Honkatukia, Päivi. 2001. Ilmoitti tulleen raikatuksi. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180, Helsinki.
- Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne. 2011. Rikosten uhrin tukipalvelujen asiakkaina – kyselytutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011, Helsinki.
- Humppi, Sanna-Mari. 2008. Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75/2008, Tampere.
- Humppi, Sanna-Mari. 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 82, Tampere.
- Impinen, Antti & Rahkonen, Ossi & Ojaniemi, Karoliina & Lillsunde, Pirjo & Lahelma, Eero & Ostamo, Aini. 2008. Rattijuoppo on yhä useammin 18-vuotias. Suomen Lääkärilehti 24/2008, vsk. 63, 2221–2226.
- Impinen, Antti & Rahkonen, Ossi & Karjalainen, Karoliina & Lintonen, Tomi & Lillsunde, Pirjo & Ostamo, Aini. 2009. Substance Use as a Predictor of Driving under the Influence (DUI) Rearrests. A 15-Year Retrospective Study. Traffic Injury Prevention, Volume 10, Issue 3 June 2009, 220–226.
- Jokinen, Anne & Häyrynen, Janne & Alvesalo, Anne. 2002. Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 19/2002. Helsinki.
- Junger-Tas, Josine. 1997. Ethnic Minorities and Criminal Justice in the Netherlands. Teoksessa Tonry, Michael (toim.). Ethnicity, Crime, and Immigration. Comparative and Cross-National Perspectives. Crime and Justice 21. Chicago: The University of Chicago Press.
- Junger-Tas, Josine & Marshall, Ineke Haen & Enzmann, Dirk & Killias, Martin & Steketee, Majone & Gruszczynska. 2012. *The Many Faces of Youth Crime. Contrasting Theoretical Perspectives on Juvenile Delinquency across Countries and Cultures*. Springer, New York.
- Junninen, Mika. 2006. Adventurers and Risk-takers. Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s cross-border criminality. Helsinki: Heuni.
- Kainulainen, Heini. 2004a. Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 & Tilastokeskus. Oikeus 2004:16.
- Kainulainen, Heini. 2006. Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219.
- Kainulainen, Heini (toim.). 2007. Rangaistuskäytäntö törkeissä huumausainerikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 79.
- Kainulainen, Heini. 2009. Huumeiden käyttäjien rikosoikeudellinen kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 245.
- Kainulainen, Heini. 2011. Rangaistuskäytäntö dopingrikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 110.

- Kainulainen, Heini. 2012. Seuraamuskäytäntö huumausainerikoksissa. Teoksessa Rikollisuustilanne 2010. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 262.
- Kangaspunta, Kristiina. 2000. Secondary analysis of integrated sources of data. Teoksessa Alvazzi del Frate et al (toim), Surveying Crime: A global perspective. Rome: UNICRI/ISTAT.
- Kardell, Johan & Carlsson, Karl-Magnus. 2009. Lagföringar av invandrare och invadrares barn i de nordiska länderna. Nordisk Tidsskrift för kriminalvidenskab 96 (3), 237–261.
- Karhunen, Risto. 2012. Kirjallinen tiedonanto 08.06.2012.
- Katila, Ari & Keskinen, Esko & Laapotti, Sirkku & Peräaho, Martti. 2011. Moottoriajoneuvoliikenteen kuolemaan johtaneet onnettomuudet alkoholin vaikutuksen alaisena. Liikennevakuutuskeskus, Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta VALT. Espoo 29.4.2011.
- Kauppalehti 11.4.2013. Professori: Harmaan talouden luvut ovat liioiteltuja. <http://www.kauppalehti.fi/etusivu/professori+harmaan+talouden+luvut+ovat+liioiteltuja/201304399287> (viitattu 15.5.2014).
- Kauppinen, Sari & Sariola, Heikki & Taskinen, Sirpa. 2000. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö – Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tietoon tulleet hyväksikäyttöepäilyt 1.5.1998–30.4.1999. Tilastoraportti 5/2000. Stakes.
- Keskusrikospoliisi. 2013. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2012. [http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D43D455CCEFF5DB5C2257B38003BDC05/\\$file/Rahanpesun%20selvittelykeskuksen%20vuosikertomus%202012.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D43D455CCEFF5DB5C2257B38003BDC05/$file/Rahanpesun%20selvittelykeskuksen%20vuosikertomus%202012.pdf)
- Keskusrikospoliisi. 2014. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2013. [http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D6EB3D2DD7ABDF94C2257CA60038F8FB/\\$file/RAP%20vuosikertomus%202013.pdf](http://www.rahanpesu.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/D6EB3D2DD7ABDF94C2257CA60038F8FB/$file/RAP%20vuosikertomus%202013.pdf)
- Keskusrikospoliisi. 2015a. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/28746_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2014.pdf?4e7e512fea43d288 (viitattu 8.5.2015).
- Keskusrikospoliisi. 2016a. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2015. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/45334_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2015.pdf?6bcf7f01e848d388 (viitattu 12.5.2016)
- Keskusrikospoliisi. 2016b. Talousrikollisuuden tilannekatsaus 1/2016. Poliisin ja Tullin tietoon tullut talousrikollisuus ja sen torjunta 2015. Keskusrikospoliisi.
- Kessel Schneider, S. & O'Donnell, L. & Smith, E. 2015. Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012. Journal of School Health, 85(9), 611–620.
- Kimberly, J. Mitchell. 2001. Risk factors for and Impact of online sexual solicitation of Youth. JAMA.2001:285, 3011–3014.
- Kinnunen, Aarne. 1996. Isännät, rengit ja pokat. Huumemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingissä. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 133.
- Kinnunen, Aarne. 2001. Huumausainerikoksiin syylistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182.

- Kinnunen, Aarne & Perälä, Riikka & Tuttavainen-Levanoja, Tarja. 2005. Poliisin huumevalvontaprojekti pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 20.
- Kivivuori, Janne. 2001. Patterns of criminal homicide in Finland 1960–1997. Teoksessa *Homicide in Finland* (toim. Tapio Lappi-Seppälä), 23–40. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 181.
- Kivivuori, Janne. 2002c. Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* Vol 3, 6–21.
- Kivivuori, Janne. 2005a. Piilorikollisuuden tutkimus. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 1–10.
- Kivivuori, Janne. 2005b. Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 11–70.
- Kivivuori, Janne. 2007. Delinquent behaviour in Nordic capital cities. *Scandinavian Research Council for Criminology/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja*, 227. Helsinki.
- Kivivuori, Janne (toim.). 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 2011. *Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context*. Oxford University Press, Oxford.
- Kivivuori, Janne. 2014. Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter? In Michael Tonry (toim.): *Why Crime Rates Fall, and Why they Don't. Crime and Justice, Volume 43*. University of Chicago Press, Chicago.
- Kivivuori, Janne. & Salmi, Venla 2009. The Challenge of Special Needs Education in School-Based Delinquency Research. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 10:1, 2–17.
- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Elonheimo, Henrik. 2014. Kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (ISRD-3) mittaukset Suomessa 2013. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 35/2014.
- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla & Walser, Simone. 2013. Supervision Mode Effects in Computerized Delinquency Surveys at School: Finnish Replication of a Swiss Experiment. *Journal of Experimental Criminology* 9:1, 91–107.
- Kivivuori, Janne & Sirén, Reino & Danielsson, Petri. 2012. Gender Framing Effects in Victim Surveys. *European Journal of Criminology* 9:2, 142–158.
- KRP 2016. Rikoksella viedyt ajoneuvot 2015. Patja-tietojärjestelmä.
- Laitinen, Ahti & Virta, Erja. 1998. Talousrikokset – teoria ja käytäntö. Turku.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Autio, Tiina-Liisa & Karjala, Anna. 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu. 2015. Seksuaalirikokset. Katsauksessa Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuuskehitys tilastojen tutkimusten valossa. Katsauksia 4/2015. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.
- Lehti, Martti. 2002. Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194, Helsinki.

- Lehti, Martti. 2007. Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti. 2008. Henkirikoskatsaus 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 8/2008.
- Lehti, Martti. 2009. Naiset henkirikosten uhreina 2002–2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 11/2009.
- Lehti, Martti. 2014a. Henkirikoskatsaus 2014. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 36/2014.
- Lehti, Martti. 2014b. Homicide Drop in Finland, 1996–2012. *Journal of Scandinavian Studies in Crime Prevention and Criminology*, Vol. 15, Issue 2, 2014, 182–199.
- Lehti, Martti. 2015. Henkirikoskatsaus 2015. Katsauksia 1/2015. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/154148>).
- Lehti, Martti. 2016. Henkirikoskatsaus 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan institutun katsauksia 10/2016. Helsinki: Krmo.
- Lehti, Martti & Salmi, Venla & Aaltonen, Mikko & Danielsson, Petri & Hinkkanen, Ville & Sirén, Reino & Niemi, Hannu & Suonpää, Karoliina. 2014a. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265, Helsinki.
- Lehti, Martti & Aaltonen, Mikko & Hinkkanen, Ville & Oksanen, Marianne. 2014b. Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014, Helsinki.
- Liikennevakuutuskeskus. 2004. Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista liikenteessä vuonna 2003, tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 18.6.2004.
- Liikennevakuutuskeskus. 2005. Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista liikenteessä vuonna 2004, tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 22.6.2005.
- Liikennevakuutuskeskus 2006. Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista liikenteessä vuonna 2005, tutkijalautakuntien tutkimat kuolemaan johtaneet onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 30.3.2006.
- Liikennevakuutuskeskus 2007: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2006. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 30.4.2007.
- Liikennevakuutuskeskus 2008: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2006. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 8.5.2008.
- Liikennevakuutuskeskus 2009: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2006. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2009.
- Liikennevakuutuskeskus 2010: Ennakkotiedot liikenneonnettomuuksista 2009. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2010.
- Liikennevakuutuskeskus 2011: Ennakkotiedot liikenneonnettomuuksista 2010. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki 29.4.2011.

- Liikennevakuutuskeskus 2012: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2011. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuuustoimikunta (VALT). Helsinki 27.4.2012.
- Liikennevakuutuskeskus 2014: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2013. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuuustoimikunta (VALT). Helsinki 26.5.2014
- Liikennevakuutuskeskus 2015: Ennakkotiedot alkoholionnettomuuksista 2013. Liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimat onnettomuudet. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuuustoimikunta (VALT). Helsinki 2.4.2015
- Lohiniva, Anja & Mutttilainen, Vesa. 2009. Vakuutusala petosten kohteena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 81. Tampere
- Majamaa, Heikki. 2003. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24.
- Martens, Peter L. 1997. Immigrants, Crime, and Criminal Justice in Sweden Teoksessa Tonry, Michael (toim.). Ethnicity, Crime, and Immigration. Comparative and Cross-National Perspectives. Crime and Justice 21. Chicago: The University of Chicago Press.
- Martens, Peter & Holmberg, Stina. 2005. Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet. Rapport 2005:17. Stockholm: Brå.
- Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Mikkonen, Valde. 1991. Rattijuopumus psykologisena ongelmana. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Moore, R. 2010. Cybercrime: Investigating high-technology computer crime. Routledge.
- Mäki, Martti. 1983. Alkoholi liikenteessä. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo & Voipio, Martti (toim.): Alkoholi ja yhteiskunta. Otava. Helsinki.
- Niemi, Hannu. 1985. Uhritutkimuksen käyttökelpoisuus. Katsaus uhritutkimuksen menetelmäongelmiin erityisesti tunnettujen uhrien testistä saatujen tulosten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 72, Helsinki.
- Niemi, Jenni. 2011. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2010. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 95.
- Noponen, Tanja. 2005. Poliisin suorittamat säilöönotot ja säilöönotettujen asiakaskunta Helsingissä. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 43.
- Nuorvala, Yrjö & Huhtanen, Petri & Ahtola, Raija & Metso, Leena. 2008. Huono-osaisuus mutkistuu – kuudes päihdetapauskas. Yhteiskuntapolitiikka (73) 6/2008, 659–670.
- Näsi, M. & Oksanen, A. & Keipi, T. & Räsänen, P. 2015. Cybercrime victimization among young people: a multi-nation study. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 16(2), 203–210.
- Pajuoja, Jussi & Salminen, Markku. 1996. Kadonneet henkilöt. Keskusrikospoliisi, Helsinki.
- Partanen, Airi & Holmström, Pekka & Holopainen, Antti & Perälä, Riikka. 2004. Piikkihuumeiden käyttäjät Riskitutkimuksessa. Buprenorfiinin pistäminen yleistynyt huumeiden sekakäytössä. Suomen Lääkärilehti 39/2004, 3605–3611.

- Partanen, Päivi & Hakkarainen, Pekka & Hankilanoja, Arto & Kuussaari, Kristiina & Rönkä, Sanna & Salminen, Mika & Seppälä, Timo & Virtanen, Ari. 2007. Amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäytön yleisyys Suomessa 2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 2007:5, 553–561.
- Peltoniemi, Teuvo (toim.). 1991. *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Perälä, Jussi. 2002. *Hidasta ja nopeeta. Sosiologian pro gradu -työ*. Helsingin yliopisto.
- Perälä, Jussi. 2011. Miksi lehmät pitää tappaa? Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus 56.
- Perälä, Riikka. 2012. Haittojen vähentäminen huumehoidossa. Etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:6.
- Peutere, Laura. 2010. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2009. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 85.
- Pew Research Center. 2014. Online Harassment. October 2014. (Viitattu 10.4.2016) <http://www.pewinternet.org/2014/10/22/online-harassment/>
- Pew Research Center. 2013. Anonymity, Privacy, and Security Online. September 2013. <http://pewinternet.org/Reports/2013/Anonymity-online.aspx> (Viitattu 10.4.2016)
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku. 2006. I Johdanto. Raportissa Minna Piispa & Markku Heiskanen & Juha Kääriäinen & Reino Sirén: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Heuni, Publication Series No. 51. Helsinki, 41–82.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino. 2006. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Heuni, Publication Series No. 51.
- Pikkarainen, Jarmo & Penttilä, Antti. 1989. Rattijuopumuksen kehitys Uudellamaalla vuosina 1979–1988, I. Ratsiatutkimus alkoholia nauttineiden kuljettajien määräästä tieliikenteessä. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A4/1989. Helsinki.
- Poliisi. 2007. Huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostaminen. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2007.
- Poliisi. 2016. Tietotekniikkarikollisuus. <https://www.poliisi.fi/rikkokset/tietotekniikkarikollisuus> (Viitattu 15.4.2016)
- Portman, Maria & Penttilä, Antti & Haukka, Jari & Eriksson, Peter & Gunnar, Teemu & Kuoppasalmi, Kimmo & Koskimaa, Heikki. 2011. Rattijuopon profiili ja uusimisen riskitekijät. Tuloksia rattijuopumuksen esiintyvyydestä ja kehityksestä Uudenmaan ratsiatutkimuksesta vuosina 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma. LINTU-julkaisuja 1/2011.
- Portman, Maria & Penttilä, Antti & Haukka, Jari & Eriksson, Peter & Gunnar, Teemu & Kuoppasalmi, Kimmo & Muuriaisniemi-Skippari, Kirsi & Koskimaa, Heikki. 2012. Maistelleet liikenteessä. Tuloksia Uudenmaan ratsiatutkimuksista 1990–2008. Liikenneturvallisuuden pitkän aikavälin tutkimus- ja kehittämisohjelma. LINTU-julkaisuja 4/2012. Helsinki.
- Pridemore, William Alex. 2003. Demographic, Temporal, and Spatial Patterns of Homicide Rates in Russia; *European Sociological Review*, Vol. 19, No. 1, 41–59.
- PwC. 2016. Global Economic Crime Survey 2016. <http://www.pwc.fi/julkaisut/global-economic-crime-survey-2016.html> (Viitattu 11.5.2016)

- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Ahlström, Salme. 2012. Nuorten päihteiden käyttö sekä käsityksen niihin liittyvistä riskeistä ja saatavuudesta. Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. *Yhteiskuntapolitiikka* 1/2012, 72–80.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Miekka, Mari. 2015. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2015. ESPAD-tutkimusten tulokset. Terveystieteiden tutkimuslaitos. Raportti 19/2015.
- Rajalin, Sirpa. 2004. Rattijuopumus Suomessa. Liikenneturvan tutkimusmonisteita 99/2004.
- Rebmann, Matthias. 1998. *Ausländerkriminalität in der Bundesrepublik Deutschland. Eine Analyse der polizeilich registrierten Kriminalität von 1986 bis 1995. Kriminologische Forschungsberichte aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht* 80. Freiburg i Br.: Max-Planck-Institut.
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Saarikkomäki, Elsa. 2010. Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli kyselytutkimusten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 106, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2007. Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 73.
- Salmi, Venla. 2008a. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 9/2008, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2008b. Nuorten miesten rikoskäyttäytyminen 1962 ja 2006. Rikollisuuden kehitys itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 235, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2008e. Väkipolitiikka sähköisten viestimien kautta. Teoksessa: Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Salmi, Venla. (toim.) 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisoriikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki. Sekä samassa julkaisussa Salmi, Venla (2009b) Nuoret seurustelusuhteiden väkivallan uhreina ja Salmi, Venla (2009c) Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008.
- Salmi, Venla. 2010. Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena –Yritysuhritutkimuksen ensiraportti. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 15/2010, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2012a. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113, Helsinki.
- Salmi, Venla. 2012b. Katsaus nuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 27/2012, Helsinki.
- Salmi, Venla & Danielsson, Petri. 2014. Intimate partner violence victimization and household financial strain. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15:2, 159–166.
- Salmi, Venla & Lehti, Martti & Keinänen, Anssi. 2011. Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki.

- Salmi, Venla & Sirén, Reino & Danielsson, Petri & Suonpää, Karoliina. 2014. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä kyselytutkimuksen valossa. Teoksessa Martti Lehti ym.: Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265, Helsinki.
- Salmi, Venla & Suonpää, Karoliina. 2013. Katsaus varhaisnuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 33/2013, Helsinki.
- Salasuo, Mikko & Vuori, Erkki & Piispa, Mikko & Hakkarainen, Pekka. 2009. Suomalainen huumekuolema 2007. Poikkitieteellinen tutkimus oikeuslääketieteellistä kuolinsyyasiakirjoista. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), Raportti 43/2010.
- Salusjärvi, Markku. 1991. Liikenteen riskit ja rattijuoppous. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuoppous Suomessa. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Salusjärvi, Markku. 2004. Maistelleet kuolonkolareissa. Liikennevakuutuskeskus 27.8.2004.
- Sariola, Heikki. 1990. Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 85. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Sellin, Thorsten. 1931–1932. The Basis of a Crime Index. *American Institute of Criminal Law and Criminology* 335: 335–356.
- Seppä, Heikki. 1992. Rattijuopumus Helsingissä vuonna 1990 (vertailu ja tutkimus uusinnasta). Poliisimies 1992/3.
- Sirén, Reino. 2008. Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008.
- Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109, Helsinki.
- Siren, Reino & Aaltonen, Mikko & Kääriäinen, Juha. 2010. Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103.
- Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (toim.). 2005. Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki 2005.
- Skarøhamar, Torbjørn & Thorsen, Lotte R. & Henriksen, Kristin. 2011. Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning. Rapport 21/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Smolej, Mirka & Kivivuori, Janne. 2006. The Relation Between Crime News and Fear of Violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol. 7, 211–227.
- Spamlaws. 2016. Spam Statistics and Facts. <http://www.spamlaws.com/spam-stats.html> (Viitattu 11.5.2016)
- Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä. 2015. Ympäristörikoskatsaus vuodelta 2014. <https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/37182_Ymparistorikoskatsaus_2014End.pdf?9a4dcc0dc998d288> (viitattu 13.5.2016).
- Suomen pankkiyhdistys 2005a. Pankkikatsaus 2/2005. Kesäkuu.
- Suomen pankkiyhdistys 2005b. www.pankkiyhdistys.fi. Pankkiturvallisuus.
- Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. Vahinkotilasto 2.7.2003.

- Tammi, Tuukka & Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi. 2011. Stadin nistit – huono-osaisten helsinkiläisten huumeiden käyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat ja hankinta. *Yhteiskuntapolitiikka* 1/2011, 45–54.
- Tanhua, Hannele & Virtanen, Ari & Knuuti, Ulla & Leppo, Anna & Kotovirta, Elina. 2011. Huumausainetilanne Suomessa 2010. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 62/2011.
- Tiainen Jari. 2006. Rikoksella viedyt ajoneuvot 2005. Keskusrikospoliisi.
- Tiainen Jari. 2013. Tiedonanto 30.04.2013.
- Tieliikenneonnettomuudet 2003. Liikenne ja matkailu 2004:13. Helsinki: Tilastokeskus, 2004.
- Tihveräinen, Tero. 2015. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2014. Poliisi-ammattikorkeakoulun katsauksia 8. Tampere: Poliisi-ammattikorkeakoulu.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Sarjat XXIII A ja B.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Sarja Oikeus.
- Tilastokeskus. Kuolemansyytilasto.
- Törmä, Sinikka. 2009. Kynnyskysymyksiä. Huono-osaissimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnys. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys Oy. Julkaisuja 1/2009.
- Törrönen, Jukka (toim.). 2004. Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisisäntely. Helsinki: Gaudeamus.
- Varjonen, Vili. 2015. Huumetilanne Suomessa 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2015.
- Vartia-Väänänen, M. 2012. Workplace Bullying and Harassment in the EU. http://www.jil.go.jp/english/reports/documents/jilpt-reports/no.12_eu_finland.pdf (Viitattu 15.4.2016)
- Vuori, Erkki & Ojanperä, Ilkka & Launiainen, Terhi & Nokula, Jari & Ojansivu, Riitta-Leena. 2012. Myrkytyskuolemien määrä on kääntynyt laskuun. *Suomen lääkäri-lehti* 22/2012, 1735–1741.
- Väänänen, Tuula. 2011. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2010. Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 24/2011.
- Yar, M. 2013. *Cybercrime and society*. Sage.

SUMMARY

CRIME TRENDS IN FINLAND

In general, recorded crime increased in Finland from the mid-1960s to the beginning of the 1990s. Factors that contributed to this development were the rapid urbanization of the country, economic development and the fact that large post-war age cohorts reached a crime-intensive age in the 1960s and 1970s. Part of the increase in recorded crime is also due to changes in the recording system of crimes, increased detection rate and increased propensity to report crimes to the police. In the early 1990s, together with the economic recession, major property crime categories stabilized and thefts, for instance, even began to decrease. In the 2000s the decreasing trend in theft, especially in car thefts and burglaries has continued. This development is strikingly similar to that in other Scandinavian countries, indicating that there are similar factors affecting the development. In international comparison, based on crime victim surveys, Finland can be considered to be a country with a low level of property crime.

Since the 1960s there has been a rather constant increase in police recorded assaults. This trend has obviously been partly caused by increased reporting, as crime victimisation surveys show no corresponding increase. Recently, also the number of recorded assaults seems to have levelled off. In homicides, a problem crime in Finland, a slight downward trend can be observed in the last decades.

Homicides 2006–2015. In 2015, 84 homicides (excl. attempts) were reported to police. The annual number of police-recorded homicides has varied between 84 and 132 during the last ten years. In 2015, the annual homicide rate per 100,000 inhabitants was 1.5. Additionally, Finnish law distinguishes assaults resulting in death and infanticides. In the past ten-year period, the annual number of assaults resulting in death has varied between 11 and 28 (19 in 2015). The annual number of infanticides has varied between 0 and 2 (1 in 2015). In 2015, the total number of homicides, infanticides and assaults resulting in death was 104, substantially lower than the ten-year average (128). The total rate per 100,000 inhabitants of all intentional lethal violent crimes reported to police was 1.9, the lowest since 1970.

In Finland, homicides typically take place between middle-aged, unemployed, alcoholic men from the lowest social stratum. The typical conflict

type leading to lethal outcome is a drinking group quarrel between friends or acquaintances. The economically deprived provinces of eastern and northern Finland are overrepresented in the homicide statistics.

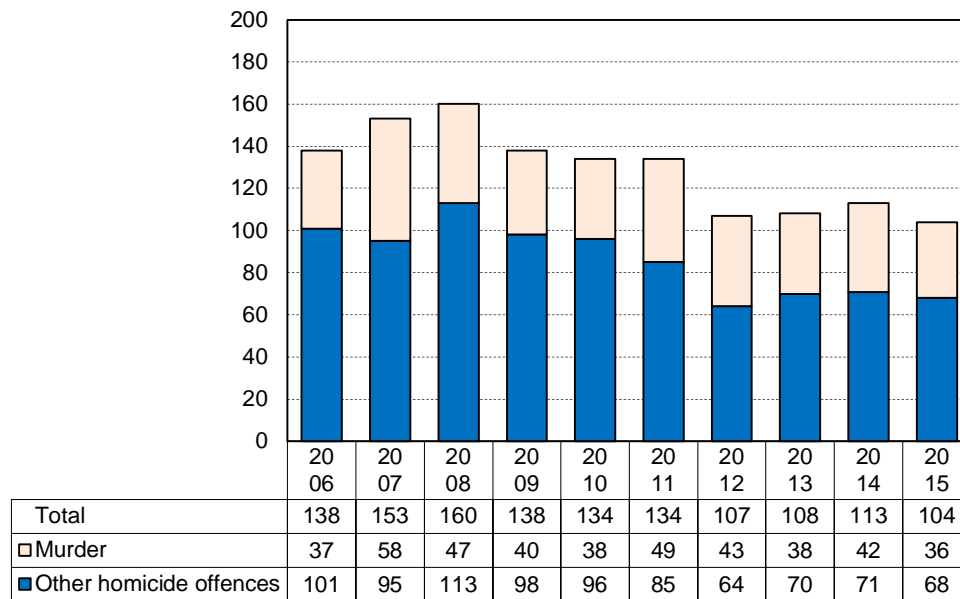

Figure 1 Homicides recorded by the police, 2006–2015

The following crime categories are included: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and assault resulting in death.

Assaults and attempted homicides 2006–2015. In 2015, altogether 33,874 assault offences and 299 attempted homicides were reported to police. The annual number of assault offences increased three percent from the year before. Since the end of the 1980s, the annual number of recorded non-fatal assault offences has increased over 90 percent. This increase has been partly due to technical factors and an increasing reporting rate; the national victimization surveys indicate that the annual percentage of adults who have experienced violence resulting in physical injury has been stable (about two percent) during the last twenty years. In 2011, the number assault offences increased over 20 percent in one year due to changes in legislation and a police campaign against domestic violence. Apart from definition and control action influences, the annual number of assaults has been roughly paralleled by changes in alcohol consumption and economic affluence. Recorded rates of assault offences are highest in the most urbanized regions. This is true also of violence measured by victimization surveys.

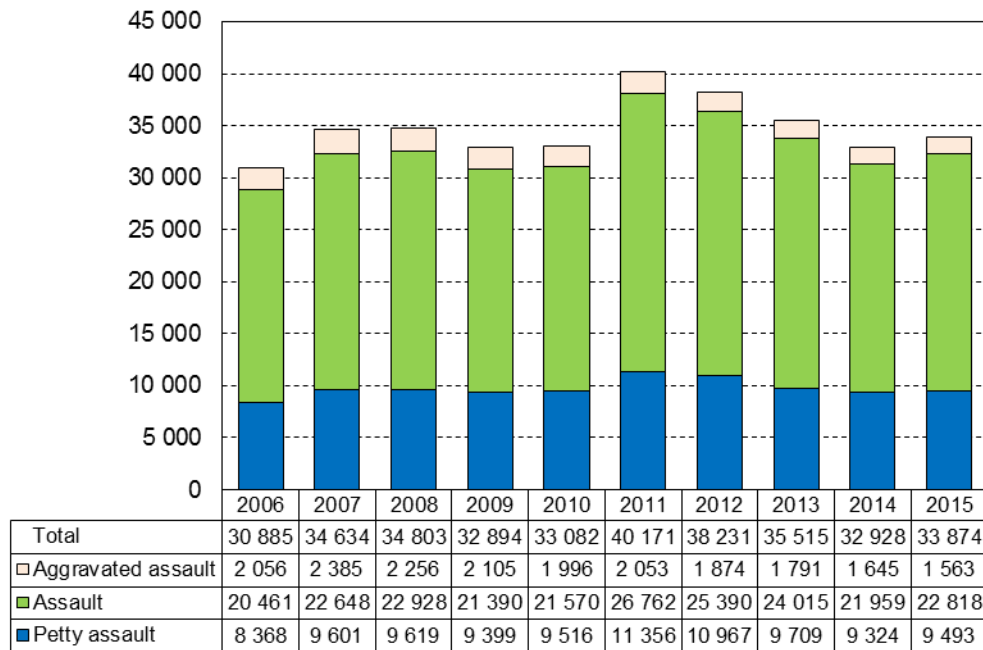

Figure 2 Assaults recorded by the police, 2006–2015

Robberies 2006–2015. The annual number of recorded robberies increased significantly at the end of the 1980s and in the early 1990s. In the mid-1990s, the number dropped back to an annual level of about 2,000 offences. In 2015, the number of recorded robberies was 1,550. Recorded rates of robberies are highest in the largest cities.

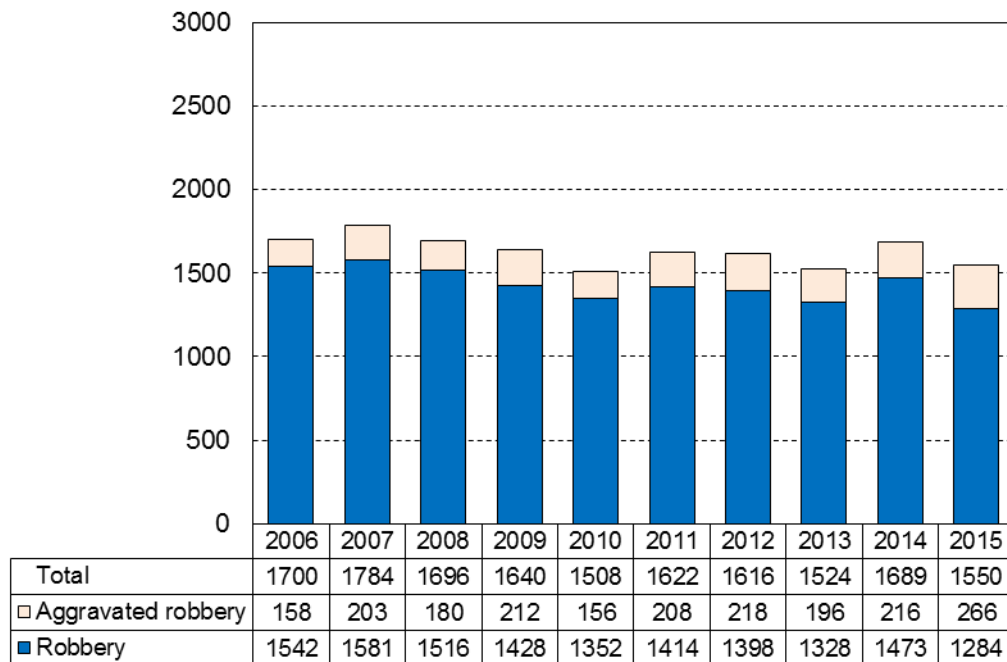

Figure 3 Robberies recorded by the police, 2006–2015

Sex offences 2006–2015. Reported forcible rapes display an increasing trend from mid-1990s, likely to reflect, in the first place, an increasing reportability of such offences. The number of forcible rapes was 1 052 in 2014, and it increased 4 % compared with foregoing year.

Recorded numbers of sexual offences against children and minors fluctuates annually relatively much, reflecting the probably very large proportion of hidden crime in this event type and changeable recording practises of serial crimes. Over time, the tendency to report these offences is likely to have increased. However, according to police statistics the number of sexual offences against children has decreased in recent years. Measures of a survey questionnaire conducted at schools for 12- and 15 year-old pupils indicate not any significant change of sexual abuse against children in 2008 and 2013 compared with earlier corresponding study about twenty years (in 1990) earlier.

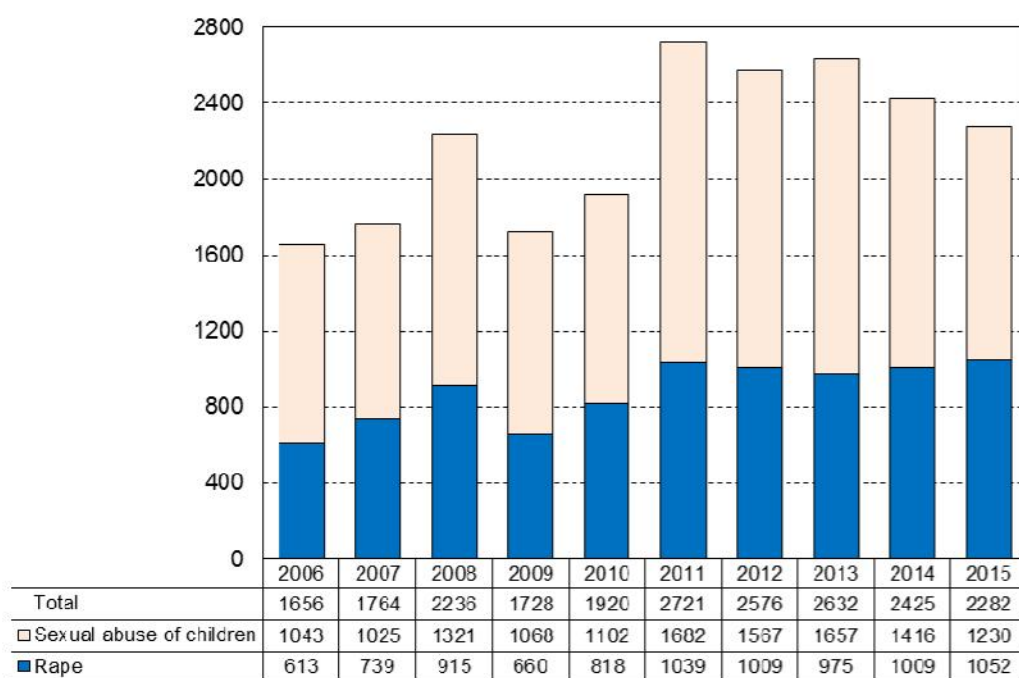

Figure 4 Rapes and sexual offences against children recorded by the police, 2006–2015

Thefts 2006–2015. The long-time increase in recorded thefts has levelled off in the early 1990s and in the 2000s there has been a downward trend in the number of thefts. National victimisation surveys also indicate a decrease in thefts after the mid-1990s.

In 2015 the police recorded in total 138,000 crimes of theft or 2,600 crimes per 100,000 in population. The number of crimes was three percent lower compared to the year before.

In the longer run, changes in the level of theft offenses appear to have been connected with the economic development. Periods of economic up-

swings have often been followed by an above-average increase in recorded theft. The recent economic downturn, however, has not resulted in increased numbers of thefts.

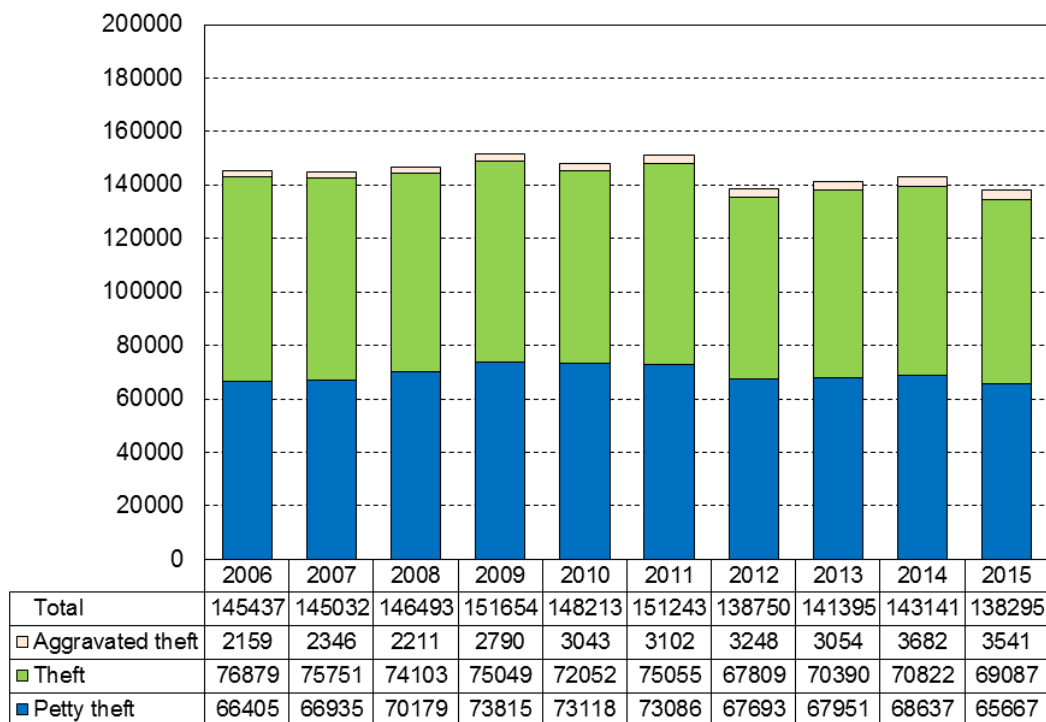

Figure 5 Thefts recorded by the police, 2006–2015

Thefts of motor vehicles 2006–2015. The number of recorded thefts of motor vehicles, majority of which are car thefts, has more than halved in the last ten years. Improved security measures are probably the most important factor behind the downward trend in crime figures. At the same time there appears a shift in these crimes from joyriding to more planned and profit seeking type of thefts. In 2015 police recorded 7,500 such thefts, or 136 crimes per 100,000 in population. There was a four percent decrease in the number of crimes from the previous year.

According to the International Crime Victim Surveys, Finland scores below the European average in the frequency of car thefts.

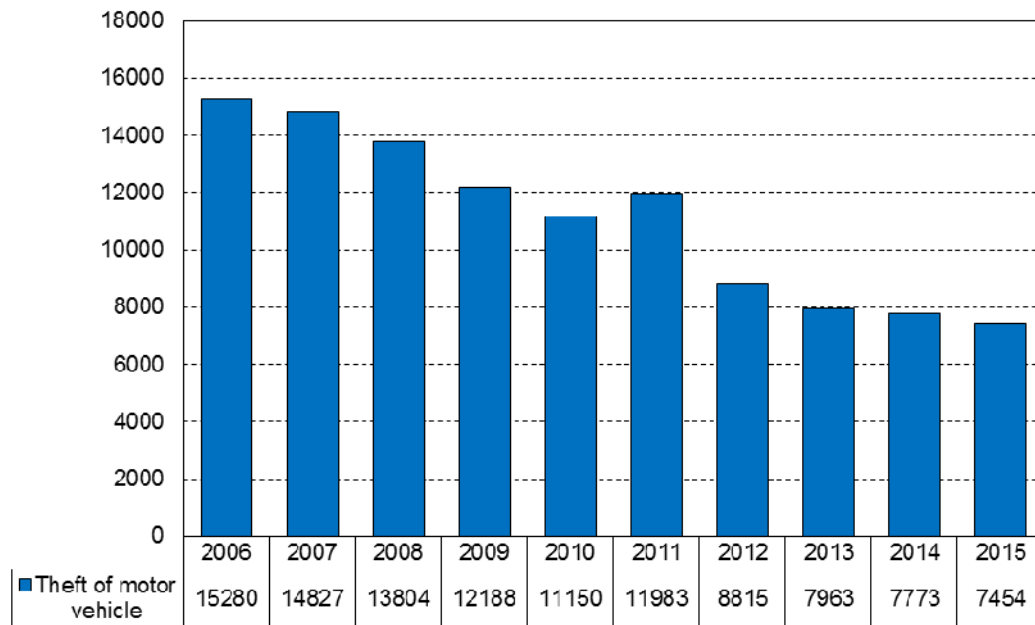

Figure 6 Thefts of motor vehicles recorded by the police, 2006–2015

Embezzlement 2006–2015. The number of embezzlements recorded by the police has been relatively stable in the 1990s and 2000s. In 2015 the police recorded 53 such crimes per 100,000 in population (absolute figure 2,912). The rate of embezzlement is three times higher in the Helsinki metropolitan area than in the average rural municipality.

Fraud 2006–2015. Recorded frauds increased steeply during the 1980s following the rapid introduction of credit cards. During the early 1990s, presumably because of the tightened controls in the granting of credit and credit cards, the number of recorded frauds decreased considerably. Part of the decrease is also due to the new counting rule of serial frauds – the same applied for embezzlement. In the late 1990s and in the 2000s the number of recorded credit card frauds has been quite stable. However, in recent years there has been again some increase in both credit card and other frauds, the latter reflecting new forms of fraud connected with the use of the Internet.

In 2015 the police recorded 199 credit card frauds and 475 other frauds per 100,000 in population (absolute figures 10,913 and 26,091), both showing substantial increases when compared to previous years. The rates of fraud by the population size of the region follow the same pattern as the rates of theft and embezzlement. They are clearly higher in big cities than in rural regions.

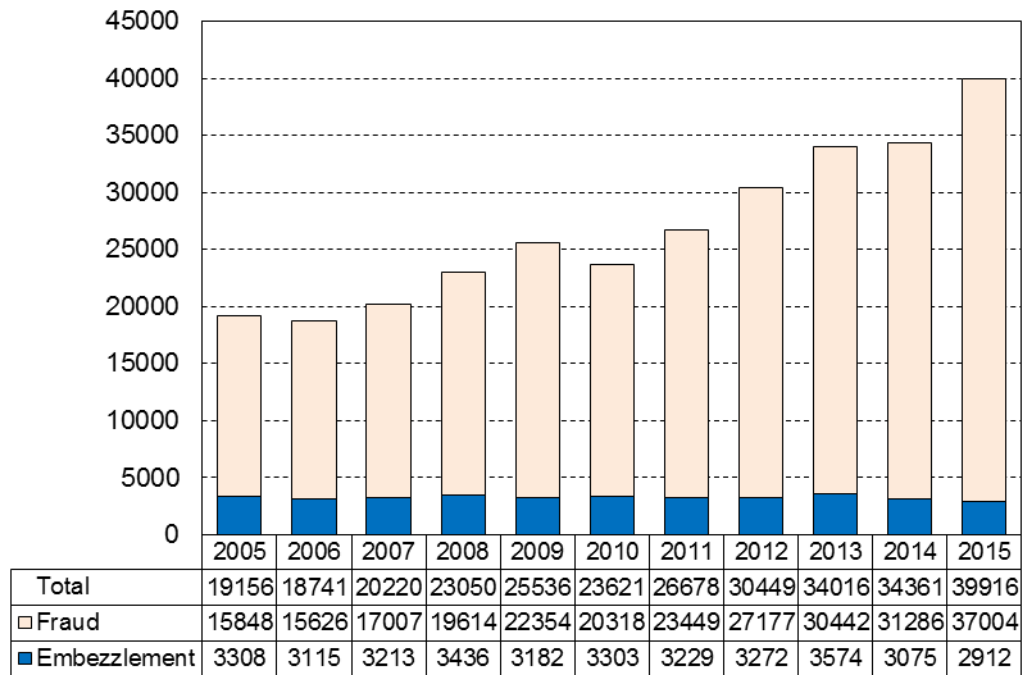

Figure 7 Frauds and embezzlements recorded by the police, 2006–2015

Damage to property 2006–2015. During the last ten years the number of crimes has fluctuated without a clear trend. In 2015 there were 686 police recorded damages to property per 100,000 in population (absolute figure 37,619). The International Crime Victimization Survey has found Finland to be below the European average in rates of victimization to crimes of damage to vehicles.

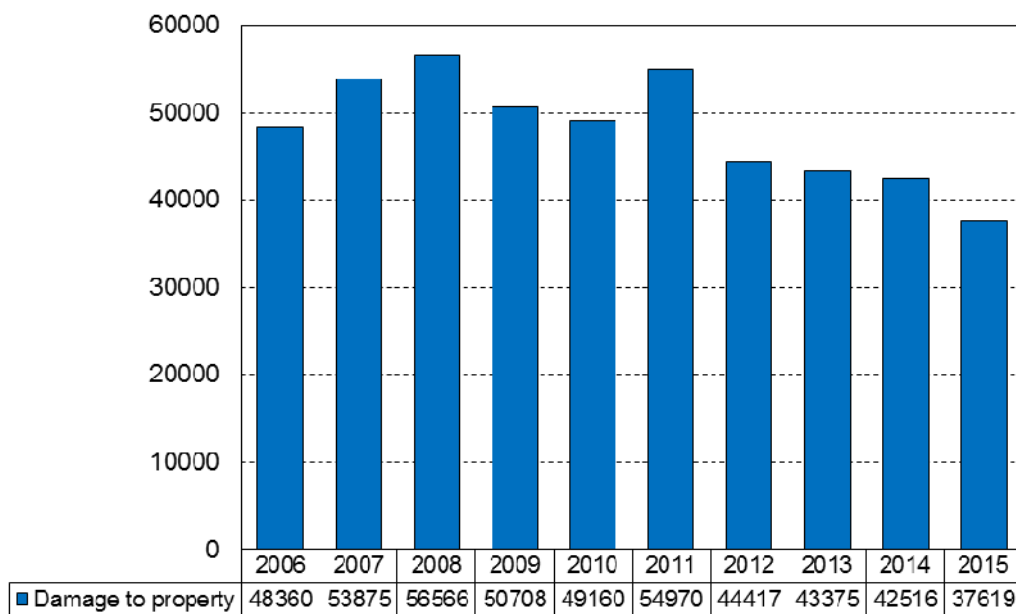

Figure 8 Offences of damage to property recorded by the police, 2006–2015

Tax offences and economic offences 2006–2015. The number of police-recorded economic crimes, consisting of bankruptcy offences, accounting offences and tax fraud, decreased 13 percent year-over-year, yet remained the second highest in the observation period.

The recent increase in police-recorded crimes has likely been caused by the additional resources devoted to the investigation of economic offences. The total number of economic crimes investigated by the police in 2015 was 3,293. Tax fraud accounted for 41 percent of all economic crimes.

According to estimates, most economic crimes remain hidden from the authorities. Therefore, changes in the level of recorded offences can be attributed to a change in the level of control, including the resources available to the investigation of economic crimes. Apart from the recent surge in economic crimes, there has been little change in the number of economic crimes recorded by the police.

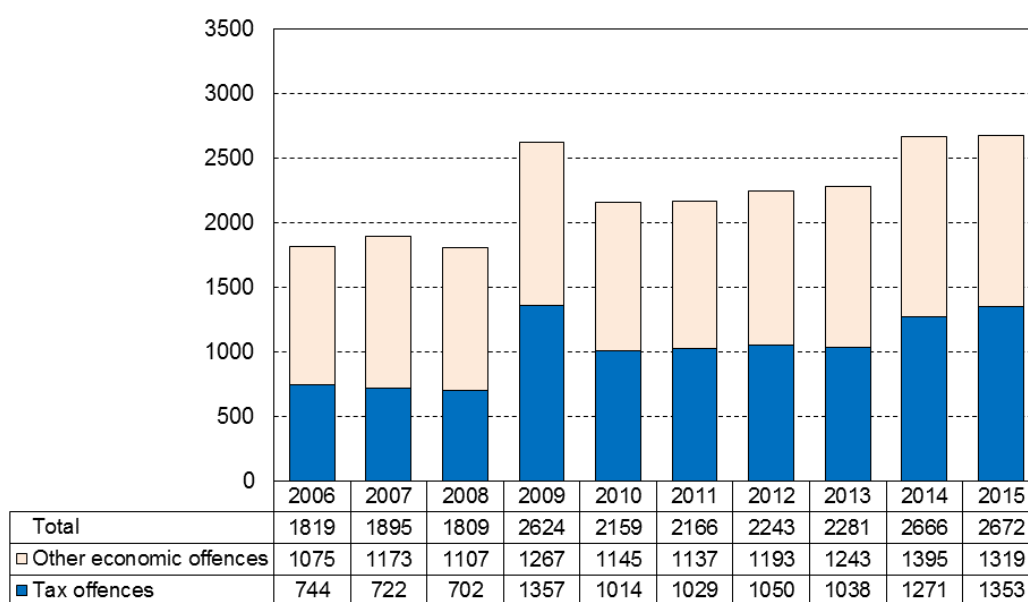

Figure 9 Tax offences and other economic offences recorded by the police, 2006–2015 (tax offence figures for 2009–2015 are not comparable with those for earlier years, because of a change in registration practices)

Cybercrime. Cybercrime can be understood as generalized term for all crime that is either aided by the new Information and Communication Technologies (ICTs) or is targeting ICT systems and infrastructure. Both infrastructure and businesses are common victims of cybercrime. In 2015 6 percent of trade sector and 8 percent of industrial businesses had been targets of cybercrime. In terms of computed aided cybercrime, harassment, cyberbullying, fraud, illegal downloading and phishing are among the most common forms of cybercrime. In 2012 15 percent of 6th graders and 16 percent of 9th graders reported on having been victims of cyberbullying.

According to police recorded statistics the most common cybercrime are cracking, interference with communications system, interference with Information system and identity theft.

Drunken driving 2006–2015. In the number of drunken driving was any significant change in 2015 compared with foregoing year but still there are about 40 % less offences than 25 years ago. The increase in 2003–2010 was mostly caused by the change of law concerning driving under the influence of drugs. The law stated a zero limit for drug driving. In the measurements of random roadside checks, the proportion of drivers with a blood alcohol content of 0.05 % or higher has been about 0.2 per cent in last ten years. In international perspectives these rates are very low. – The rates of drunken driving offences are highest in the less urbanized regions.

Other traffic offences 2006–2015. The general trend of other traffic offences has been decreasing over the 1990s and in the beginning of 2000s, when assessed in proportion to the number of registered motor vehicles. The number of traffic offences has increased 11 per cent during the last ten years. The number of traffic offences depends in large measure on the extent of police traffic control. The automatic monitoring by roadside traffic cameras is nowadays very relevant in this respect. If the number of traffic fatalities and injuries in traffic is used as an indicator, also traffic safety has clearly improved: the annual number of fatalities has decreased from a high of 1,156 in 1972 to an average, during the 1980s, of about 550, and has continued to fall. The most recent data from 2009–2015 shows that about 220–290 fatalities in traffic have been annually recorded (260 fatalities in 2015). About 20–25 % of all in traffic accidents killed persons were annually killed in drunken driving accidents. – The rates of these offences are highest in the less urbanized regions, even if related to the number of motor vehicles.

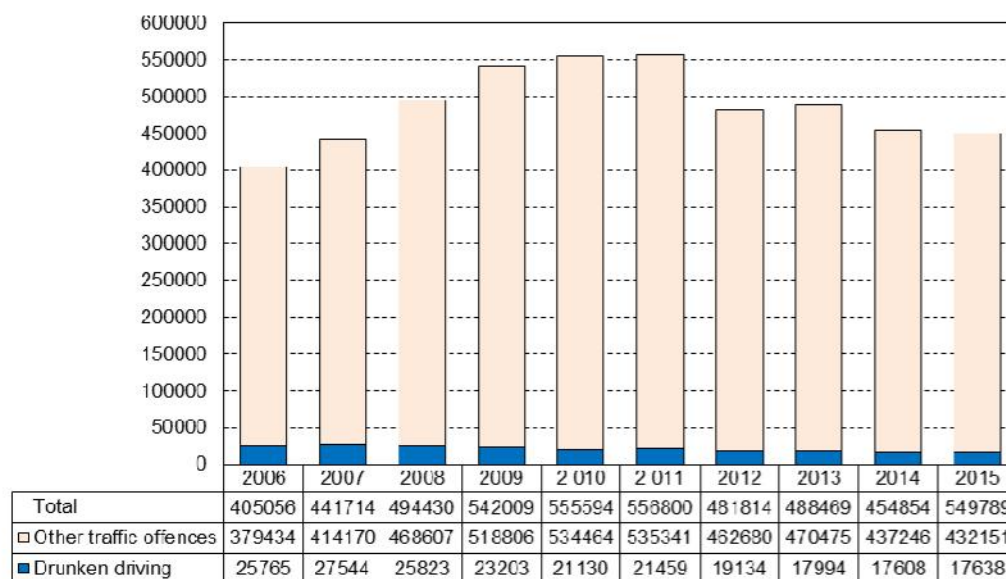

Figure 10 Drunken driving and other traffic offences recorded by the police, 2006–2015

Narcotics offences 2006–2015. Use and possession of drugs for personal use are considered to be crimes in Finland. In fact, the majority of sentences imposed for narcotics concern these crimes. The principal drugs are cannabis and amphetamine. The results of recent drug surveys showed that the prevalence of drug use has increased steadily. In recent years there has been a slight increase in the home growing of cannabis.

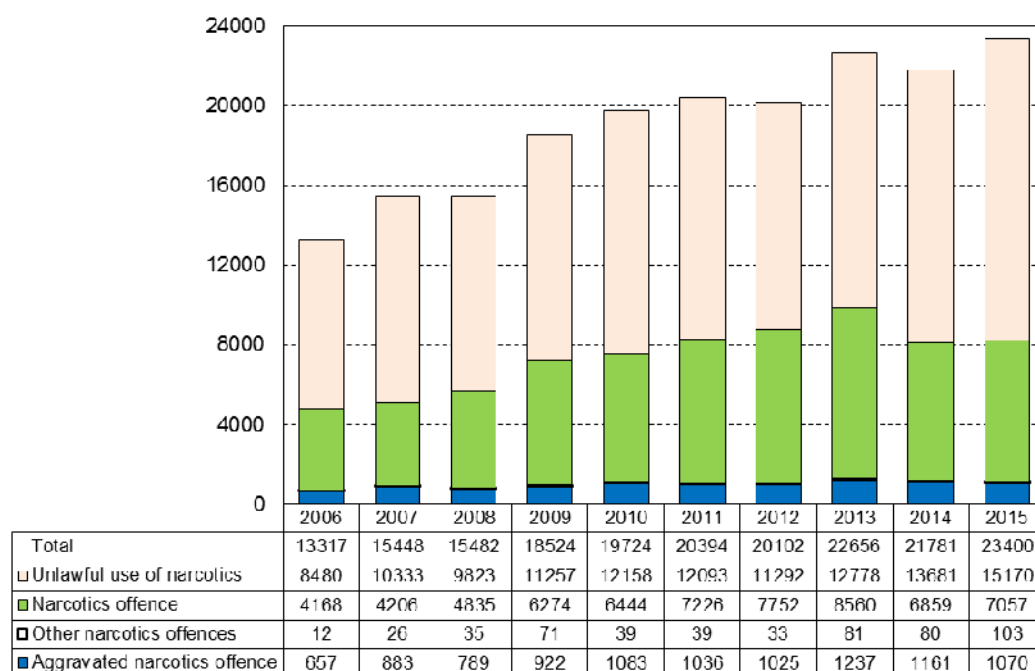

Figure 11 Narcotics offences recorded by the police, 2006–2015

Juvenile crime. In the past two decades the rate of police recorded juvenile theft offences has decreased in the age brackets of 15–17 years and 18–20 years. The rates of assaults committed by juveniles increased at the same time. However, after 2008, the assault rate has decreased. Police recorded thefts and assaults committed by juveniles less than 15 year olds increased after millennium but have decreased in past few years.

Typical juvenile offences (with high proportions of young suspects) are status offences related to alcohol possession (54 % of suspects less than 18 years old) and identity documents (21 %). Beyond these for example damage to property (26 %) has high proportions of juvenile suspects.

The involvement of juveniles as perpetrators of lethal violence is rare. The number of homicides per year committed by persons aged less than 18 years has been between 0 and 4 in the past decade (1 offence in 2014).

The Finnish Self-Report Delinquency Study (1995–2012) indicates significant decrease in thefts and destruction of property among Finnish adolescents till 2001, after which the situation stabilized. However, destruction of property increased in 2012. Participation in violence related offences has been fairly stable.

Exposure to violence is age-specific phenomenon. Victimization is more prevalent among youths than it is among adults. Typical offender in violence against adolescents is another juvenile. According to the Finnish Self-Report Delinquency Survey, 16 percent of 15–16 year olds reported having been victims of physical violence in 2012. 19 percent reported threat of violence and 8 percent violence committed by parents.

Women as perpetrators and victims of crime. In 2015, 23 percent of the suspects apprehended by the police were women. During the last two decades, the share of women in police statistics has increased slowly.

Studies in self-reported juvenile delinquency show that the prevalence of property offences is quite similar among girls and boys. Nonetheless, participation in violence is less prevalent among girls. Also high-frequency offenders are less often girls than boys.

According to the national crime victim survey, women and men report an equal number of violent incidents. However, the victims of police recorded aggravated violence are more often men. Surveys show that women are more commonly subject to workplace and domestic violence than men are. In turn, men experience more violence in public places compared to women.

Foreigners, immigrants and crime. In 2015, about 12,850 foreigners who had residence in Finland (immigrants), were suspected of some offence (excluding drunken driving and other traffic offences). This rate was 5.9 % out of all persons suspected of offences known to the police in Finland. In 2015, about 230,000 foreigners (4.2 % of the whole population) had residence in Finland. In addition about 14,400 foreigners not having residence in Finland, tourists and other visitors were suspected of offences in 2015. Totally 27,260 foreigners were suspected of crimes in (12.5 % of all suspects) in 2015. In addition about 26,600 foreigners were suspected of traffic offences in 2015.